

124

BUDAPEST SZÉKESFŐVÁROS STATISZTIKAI HIVATALÁNAK
KÖZLEMÉNYEI.

XXIX.

1.

378. m

A RÉSZVÉNYTÁRSULATOK
PÉNZÜGYI EREDMÉNYEI

AZ UTOLSÓ NEGYEDSZÁZAD ALATT

(1874—1898).

IRTA

D^R KŐRÖSY JÓZSEF

A SZÉKESFŐVÁROSI STATISZTIKAI HIVATAL IGAZGATÓJA.

ELSŐ FÜZET.

BUDAPEST, 1901.

GRILL KÁROLY UDVARI KÖNYVKERESKEDÉSE.

Ára 1 korona 50 allér.

A teljes munka tartalmát l. a tulsó oldalon.

A helyi részvénytársulatok pénzügyi eredményei az utolsó negyedszázad alatt (1874—1898).

Az első füzet tartalma:

ELSŐ, ÁLTALÁNOS RÉSZ.

- I. Bevezetés: A részvényügy kettős nemzetgazdasági jelentősége
II. A részvénytársulati statisztika kritikája és reformja.

1. A részvénytársulatok tiszta jövedelme.
2. A részvényes osztalékjövedelme.
3. A részvényes tiszta jövedelme. (Részvényjáradék.)
4. Függelék: A részvények árfolyamértékének és árfolyamszerinti jövedelmezőségének megállapítása. — Árfolyamnyereségek és árfolyamveszteségek.
5. Az eredmények összefoglalása.

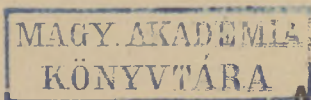
III. A jelen munka terve.

MÁSODIK, KÜLÖNLEGES RÉSZ.

Első fejezet. Történeti áttekintés a budapesti bankpiacz, valamint általában az értékpiaz az állapotáról, 1867-től 1898-ig.

Második fejezet. Pénzintézetek.

- a) Bankok.
- b) Takarékpénztárak.
- c) Az összes pénzintézetek összefoglalása.

A második füzet tartalma:

Harmadik fejezet. Iparvállalatok.

Ebből külön feldolgozva:

- a) Malmok.
- b) Vas- és gépipar.
- c) Bányaiipar.

Negyedik fejezet. Biztosító-intézetek.

Ötödik fejezet. Közlekedési vállalatok.

Hatodik fejezet Az összes helyi részvénytársulatok.

FŐTÁBLA: Az 1873. évtől az 1898 ig fennállott helyi részvénytársulatok részvénytőkéjének, tiszta nyereségének, osztalékának, árfolyamának, tőzsdeértékének és jövedelmezőségének kimutatása.

Jegyzetek a főtáblához.

Előszó.

Tartalomjegyzék.

A RÉSZVÉNYTÁRSULATOK
PÉNZÜGYI EREDMÉNYEI

AZ UTOLSÓ NEGYEDSZÁZAD ALATT

(1874—1898)

BUDAPEST SZÉKESFŐVÁROS STATISZTIKAI HIVATALÁNAK
KÖZLEMÉNYEI.

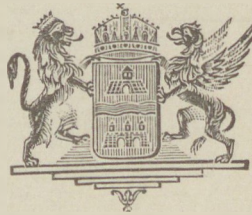
XXIX.

A RÉSZVÉNYTÁRSULATOK
PÉNZÜGYI EREDMÉNYEI

AZ UTOLSÓ NEGYEDSZÁZAD ALATT

(1874—1898)

A FŐVÁROS TULAJDONA.

BUDAPEST
GRILL KÁROLY UDVARI KÖNYVKERESKEDÉSE

1901.

A RÉSZVÉNYTÁRSULATOK
PÉNZÜGYI EREDMÉNYEI

AZ UTOLSÓ NEGYEDSZÁZAD ALATT

(1874—1898)

IRTA

DR KÖRÖSY JÓZSEF

A SZÉKESFŐVÁROSI STATISZTIKAI HIVATAL IGAZGATÓJA

KÉT GRAFIKAI ÁBRÁVAL.

BUDAPEST

GRILL KÁROLY UDVARI KÖNYVKERESKEDÉSE

1901.

300353

ELŐSZÓ.

Fővárosunk gazdasági életében a részvénytársulatok rendkívül fontos szerepet játszanak: a nagyipar, a bankok, a takarékpénztárak, a biztosítótársulatok, a forgalmi intézetek túlnyomóan, sőt részben kizárólag részvénytársulatok kezében vannak. Ez oknál fogva különös fontossággal és érdeklődéssel bír a részvénytársulatok üzleti eredményeit helyesen megismernünk.

Első sorban ezt a célt tűzte ki magának a jelen munka, mintegy statisztikai történetét adván a fővárosban az egész utolsó negyedszázad alatt létezett részvénytársulatok mindegyikének és azoknak eredményeit csoportok szerint összefoglalván. De ezen felül még azon nagyon is vitás és általános érdeklődéssel bíró kérdés felől is kíván e munka felvilágosítást nyújtani, vajjon a részvény, mint a kínáló befektetési módok egyik fontos alakja, miképen vált be, azaz mily hasznot tudott ezen befektetési mód a reája bizott tőkével elérni és vajjon a befektetés ezen módja általában több kárt, vagy több hasznot hozott-e?

A részvény ez utóbbi jelentősége felől azonban igen különbözők a tudomány és a gyakorlati élet véleményei. Leginkább elterjedt az a nézet, hogy a részvénytársulatokban működő mozgó tőke jövedelmezősége sokkal nagyobb, mint az ingatlan tőkéé. A mozgó tőkének ezen nagy jövedelmezősége erős fegyverül is szolgál mindazon nemzetgazdasági tanoknak, melyek az ingó tőkének tényleges vagy állítólagos gyors növekedését kedvezőtlen szemmel szokták nézni. A részvények busás jövedelmében való hitet nem kisebb tekintély, mint maga a hivatalos statisztika erősíti és terjeszti: a legkülönbözőbb országok részvénytársulati statisztikái ugyanis találkoznak abban az eredményben, hogy a részvény jövedelmezősége a rendes polgári kamatlábat messze túlhaladja. Különösen áll ez a bankokról, a pénztőke ezen legkiválóbb képviselőiről, melyek a hivatalos sta-

tisztika tanusága szerint még a legváltóságosabb években is többet jövedelmeztek volna, mint például a ház- vagy földbirtok, avagy az állampapirokban, jelzálogkölesönökben, takarékpénztári betétekben stb. való befektetés.

A nélkül, hogy ezen kérdés felől előzetes véleményt tápláltunk volna, mégis már elejétől fogva abból a meggyőződésből indultunk ki, hogy a részvénytisztikával foglalkozó munkálatok alapja részben hézagos, részben téves és hogy így az ily alapra fektetett következtetések megbízhatóknak nem mondhatók.

Az e tekintetben eddig alkalmazott statisztikai módszerek főhibája nézetünk szerint abban található, hogy egyrészt a részvényes *tiszta járadéka* helyett csakis *bevételeit* veszik tekintetbe, az azokból levonandó veszteségekről azonban kivétel nélkül megfeledkeznek; ezen felül azonban még a részvényes bevételeiből is csak egyet, tudniillik az osztalékot veszik számba, más czimből eredő — gyakran igen nevezetes — bevételeiről pedig szintén megfeledkeznek. Ily körülmények közt a részvénytársulati statisztika egyrészt indokolatlanul kedvező, másrészt indokolatlanul kedvezőtlen világításban mutatja be a valódi eredményt. Ezen fundamentális tévedésekhez járul aztán még egész sora a ferde értelmezéseknek. Ily körülmények közt természetes, ha a jelen munkában mindenekelőtt a helyes módszer iránt kellett tisztába jönnünk, a mint ezt az általános részben meg is kíséreljük. Ezen kritikai és alapvető előmunkálat után adjuk aztán a részvényekre fektetett pénzintézetek, az iparos részvénytársulatok, a biztosító társulatok és forgalmi vállalatoknak a helyesnek talált módszer alapján történt önálló feldolgozását. Csakis ezen részletes előkészítés befejeztével mehettünk aztán át az utolsó két fejezetben az összes részvénytársulatokat összefoglaló áttekintésre és a nemzetgazdát kiválóan érdeklő azon főkérdés megoldására, vajjon tudniillik a részvényforma befektetési módnak tényleg bevált-e vagy sem?

Az eredmények a részvényekbe való befektetésre nézve nem nagyon kedvezők. Természetes azonban, hogy azok csakis a vizsgálat tárgyát képező területre, tehát Budapestre nézve érvényesek és hogy ezeket legfeljebb még a magyarországi viszonyokra nézve lehetne általánosítani. Attól a netáni ellenvetéstől, hogy az eredmények elmúlt időkre vonatkoznak és így a jelenlegi, azóta megváltozott viszonyokra nem alkalmazhatók, talán nem kell komolyan tartani. Hiszen összes ítéleteink a tapasztalatból, tehát a multból erednek; a világtörténelem, az emberiségnek ez a tanítója, értéktelen, a társadalmi viszonyok fejlődésére vonatkozó minden nézetünk lehetetlen

volna, ha a múlt tényeiből a jövő eredményeire következtetni nem lehetne. Ha azonban a részvénybefektetés beválásáról általánosan érvényes ítéletet akarunk mondani, akkor, mint minden statisztikai állításnál, úgy itt is be kellene várnunk, mily eredményre vezetnek majd más országokban hasonló alapon végzett vizsgálódások. A jelen munka arra szoritkozik, hogy ily közös alap iránt elméleti javaslatokat tesz s azokat, első ízben, gyakorlatilag alkalmazza is. A javasolt módszer nemzetközi alkalmazhatósága fölött különben a Statisztikai Intézetnek ezen hó folyamán Budapesten tartandó ülése fog határozni.

Hogy egy efféle tanulmány megbízható eredményeket nyújtson, kell, hogy az hosszabb időszakra terjedjen, mint amelyben a kedvező és kedvezőtlen véletlenek egymást kiegyenlíthetik. Ez okból történt, hogy a jelen tanulmányt már kezdettől fogva is a főváros egyesítése óta lefolyt első két évtizedre terjesztettük ki. Ezen határok közt már hat évvel ezelőtt volt befejezve a terjedelmes ősananyag egybeállítására és táblás alakban való feldolgozása. Magának a munkának megírása azonban, a statisztikai hivatal folytonosan érő rendkívüli munkák terhe alatt évről-évre elhuzódott. Ennek következtében munkánk keretét is mindinkább kitérítettük, míg végül, öt évi késedelem után, legcélzszerűbbnek találtuk, észlelésünk időbeli határát az egész negyedszázaddal, tehát az 1874 és 1898-diki évekkel lezárni.

A mi a jelen munkában alkalmazott módszereket és az abban tartalmazott eredményeket illeti, ebben a tekintetben ragaszkodtunk az általános részben kifejtett követelményekhez, sőt gyakran azokon túl is mentünk. Így például a tartaléktőkék, a jutalékok és az árfolyamnyereségek illetve árfolyamveszteségek tárgyalásában. Egyik-másik kérdésben azonban ezen munkánál, a melyben több száz társulatsnak több ezerre rugó mérlegét egyszerre kellett feldolgoznunk, még sem tudtunk minden elméleti követelménynek gyakorlatilag is megfelelni. Részben már azért sem, mert többrendbeli figyelemre méltó körülmény a múltban meg nem figyeltetett, az ilyen hézagoknak egy negyedszázaddal később való utólagos pótlása pedig gyakran lehetetlenségnek bizonyult. Számolnunk kellett ezenkívül az ilyen terjedelmes munka által okozott nagy költséggel is, melyre a statisztikai hivatal költségvetésében teljes fedezetet nem találhattunk. Így például kétségtelen, hogy a vagyonbukott részvénytársulatok végelszámolásainak a törvényszéki levéltárakban való kutatása munkánk tartalmát gazdagította volna; midőn azonban ez, jelen kiterjedésében is a rendelkezésre álló költséget már annyira túlhaladta, hogy

a szerző amúgy is kénytelen volt egy szakképzett munkatársat egész éven át saját költségén tartani, talán meg fogják bocsájtani, hogy a munka keretét még az eddiginél is bővebbre nem szabtuk.

Nem akarván vizsgálataink eredményeinek közzétételét túlságosan késleltetni, czélszerűnek tartottuk azt két füzetben kiadni. Az első és második füzet megjelenése közt több havi idő folyt le, de a munka első és utolsó fejezeteinek feldolgozása közt néhány év. Munka közben is nem egyszer kellett a feldolgozás fonalát hosszabb időre megszakítanunk, mivel hivatalunk csekély személyzete más sürgősebb munkák végzésére vétetett igénybe: elég arra utalnunk, hogy ezen időbe esett a statisztikai hivatalok legnagyobb feladata, a népszámlálás keresztülvitele, melynek elodázhatlan követelményei elől minden más munkának hónapokig háttérbe kellett szorulnia. Kérjük ez okból megmagyarázni és elnézni, ha az egymástól ennyire távoleső feldolgozások nem egészen egységesegek.

Jelen munkánk előkészítése nem kevesebb, mint harmadfélezer mérleg tanulmányozását tette szükségessé. Ebben a tekintetben, valamint a körülményes táblák egybeállításáért s a fárasztó számítások elvégzéséért különös elismeréssel tartozunk *Murai Henrik* úrnak, a hivatal tagjának, ki a munka ezen részét nagy körültekintéssel és ernyedetlen buzgalommal végezte. Szintúgy elismeréssel tartozunk a *Pesti könyvnyomda-részvénytársaságnak*, mely elég szíves volt a táblás részt nem kevesebb, mint hat éven át szedésben állva hagyni.

Budapest, 1901. szeptember havában.

TARTALOMJEGYZÉK.

ELSŐ, ÁLTALÁNOS RÉSZ.

I. Bevezetés: A részvénytársaság kettős nemzetgazdasági jelentősége . . .	3
II. A részvénytársulati statisztika kritikája és reformja	8
1. A részvénytársulatok tiszta jövedelme	10
2. A részvényes osztalék-jövedelme	14
3. A részvényes tiszta jövedelme. (Részvényjáradék)	20
4. Függelék: A részvények árfolyamértékének és árfolyam szerinti jövedelmezősé- gének megállapítása. — Árfolyamnyereségek és árfolyamveszteségek . . .	24
5. Az eredmények összefoglalása	27
III. A jelen munka terve	30

MÁSODIK, KÜLÖNLEGES RÉSZ.

Első fejezet. Történeti áttekintés a budapesti bankpiacz, valamint általában az értékpiaacz állapotáról, 1867-től 1898-ig	36
Második fejezet. A pénzintézetek üzleti eredményei	51
a) Bankok:	
I. Áttekintés	51
II. A bankok részvénytőkéje	55
III. A bankok tiszta nyeresége	57
IV. A bankok osztalékai	60
V. A bankrészvények árfolyam szerinti értéke	62
VI. Árfolyamnyereségek és árfolyamveszteségek	65
VII. A bankok tartalékjai	67
VIII. A bankrészvények jövedelmezősége	68
IX. A bankrészvények tiszta járadéka	69
X. Jutalékok	75
b) Takarékpénztárak:	
I. Áttekintés	76
II. A takarékpénztárak részvénytőkéje	77
III. A takarékpénztárak tiszta nyeresége	79
IV. A takarékpénztárak osztalékai	80
V. A takarékpénztárak részvényeinek árfolyam szerinti értéke	81
VI. A részvényesek árfolyam-nyereményei és árfolyam-voztéségei . . .	83
VII. Tartalékok	83
VIII. Rentabilitás	85
IX. A takarékpénztári részvények tiszta járadéka	85
X. Jutalék	87
c) Pénzintézetek együttesen	88

Harmadik fejezet. Az ipari vállalatok üzleti eredményei	95
I. Áttekintés	95
II. Az ipari vállalatok tiszta nyeresége	105
III. Osztaléköntés	107
a) Malmok	121
I. Áttekintés	121
II. A malmok tiszta nyeresége	122
III. Osztaléköntés	123
b) Vas- és gépipar	124
I. Áttekintés	124
II. Vas- és gépipari társulatok tiszta nyeresége	124
III. Osztaléköntés	125
c) Bányaipar	126
I. Áttekintés	126
II. A bányaipari társulatok tiszta nyeresége	127
III. Osztaléköntés	128
Negyedik fejezet. A biztosító társulatok üzleti eredményei 1874—1898 . .	129
I. Áttekintés	129
II. A biztosító társulatok tiszta nyeresége	131
III. Osztaléköntés	132
Ötödik fejezet. A közlekedési vállalatok üzleti eredményei 1874—1898 . .	138
I. Áttekintés	138
II. A közlekedési vállalatok tiszta nyeresége	140
III. Osztaléköntés	141
Hatodik fejezet. Az összes helyi részvénytársulatok üzleti eredményei . .	145
I. Az összes részvénytársulatok tőkájének állapota és mozgalma . . .	146
II. A részvénytársulatok gyarapodása és fogyása. A részvények árfolyama	152
III. Az összes részvények átlagos árfolyamai az 1873—1898. évek mind-	
egyikének végéről	178
IV. A megszűnések menete általában és különösen a részvénytársulatok	
kaducitása (halandósága)	180
V. A létező és megszűnt részvénytársaságok kora	188
VI. Az összes részvénytársulatok tiszta nyeresége az 1874—1898. években	190
VII. A nyereség eloszlása: a) Osztalékok	195
VIII. Az összes részvények jövedelmezősége	222
IX. A tiszta nyereség eloszlása: b) Tartalékok	227
X. A tiszta nyereség eloszlása: c) Jutalékok	230
Hetedik fejezet. Az összes részvények tiszta járadéka az 1874—1898. években	232
Függelék. Egyéb befektetések jövedelmezőségének kiszámítása	236
Zárszó	238
Főtábla. A helyi részvénytársulatok tőkéje, nyeresége (illetőleg vesztesége), osztaléka, árfolyama, árfolyam szerinti értéke és jövedelmezősége, az 1873—1898-iki évek mindegyikéről	1

A táblák tartalomjegyzéke.

Szám	Pénzintézetek.	Lap
1.	A bankok tiszta jövedelme	59
2.	A bankrészvények osztalékjövödelme	61
3.	A » árfolyamszerinti értéke	63
4.	A bankok tartalékjai	67
5.	A budapesti bankrészvények elővételi jogaiból eredő nyereségek 1874-1898	72
6.	1874-től 1898-ig tönkrement bankoknál szenvedett tőkeveszteség	73
7.	A takarékpénztárak tiszta nyeresége	79
8.	A takarékpénztári részvények osztalékjövödelme	80
9.	A » » árfolyamszerinti értéke	82
10.	A takarékpénztárak tartalékjai	84
11.	A budapesti takarékpénztári részvények elővételi jogaiból eredő nyereségek 1874-től 1898-ig	86
12.	A nagyobb pénzintézetek tartalékjai 1891-től 1898-ig, a rendes és rendkívüli tartalékok részletezésével	98
Ipari vállalatok.		
13.	Az ipari vállalatok tiszta nyeresége	106
14.	» » » osztalékjövödelme	108
15.	» » » tartaléktőkéi 1891-1898	110
16.	Az 1891-1898. évek folyamában legalább egy millió forint tőkével bíró ipartársulatok rendes és rendkívüli tartaléktőkéi	111
17.	A malmok tiszta jövedelme	122
18.	A » osztaléköntése	123
19.	A vas- és gépipari részvénytársaságok tiszta nyeresége	124
20.	A » » » osztalékjövödelme	125
21.	A bányaiipari részvénytársaságok tiszta nyeresége	127
22.	A » » » osztalékjövödelme	128
Biztosító és forgalmi társaságok.		
23.	A biztosító társulatok tiszta nyeresége	131
24.	A » » osztaléköntése	132
25.	A » » tartalékjai 1891-1898. években	134
26.	Az 1891-1898. évek folyamában legalább egy millió forint tőkével bíró biztosítási, közlekedési és egyéb részvénytársaságok rendes és rendkívüli tartaléktőkéi	136
27.	Forgalmi társaságaink tiszta nyeresége	140
28.	A közlekedési vállalatok osztalékjövödelme	141
29.	A » » » tartaléktőkéi	142

Összes részvénytársulatok.

Szám		Lap
a) Állapot és mozgalom.		
30.	Az összes törvénytársulatok száma és tőkéje az 1874—1898. évek mindegyikének végével	147
31.	Az 1874—1898. évek mindegyikének végével fennállott részvénytársulatok száma 13 vállalkozási ág szerint	148
31/a).	Az összes részvénytársulatok alaptőkéi, 13 csoport szerint; 1874—1898 (ezer forintokban)	149
32.	Az 1874—1898. években előfordult új alapítások	151
b) Árfolyamok.		
33.	A budapesti tőzsdén jegyzett helyi értékpapírok árfolyamai 1873—1900. végéig . .	154
34.	A budapesti tőzsdén jegyzett helyi értékpapírok százalékos árfolyamai az 1873—1900. évek végéről	164
35.	Az összes budapesti helyi értékek átlagárai az 1873—1898. év mindegyikéről, hat vállalkozási ág szerint részletezve	179
c) Megszünések és kaducitás.		
36.	Az utolsó negyedszázad folyamában létezett összes részvénytársulatok megszünési statisztikája	180
37.	Az összes részvénytársaságok öt-öt évi kaducitási koéfficiense 1874—1898	183
38.	Az összes részvénytársaságok kaducitási táblája	185
d) Tiszta nyereség.		
39.	Az összes részvénytársulatok mérleg szerinti tiszta nyereségei, 13 csoport szerint; 1874—1898	192
40.	Az összes részvénytársulatok tiszta nyeresége 1874—1898	193
e) Osztalékok és jövedelmezőség.		
41.	Az összes részvénytársulatok tényleges osztaléköntései (szelvényérték), 13 csoport szerint, 1874—1898	196
42.	Az összes jegyzett helyi részvények százalékos osztalékai az 1873—1900. években, az év hosszára számítva	200
43.	Az összes részvénytársulatok osztalékainak főáttekintése, az 1873—1898. évekről, 13 vállalkozási csoport szerint	218
44.	Az összes részvénytársulatok százalékos osztalékjövedelmének főáttekintése az 1874—1898. évekről	219
45.	Az összes részvénytársulatok jövedelmezősége az árfolyamértékek százalékaiban 1873—1898. években	226
f) Tartalékok és jutalékok.		
46.	Az összes részvénytársulatok rendes és rendkívüli tartalékjai 1891—1898. években .	228
47.	Az összes tartalékok a hat vállalkozási ág szerint 1891—1898. években	229
48.	Az összes részvénytársaságok igazgatóközégeinek jutaléka 1879—1898. években . .	230
g) Tiszta részvényjradék.		
49.	Az összes részvénytársulatok tiszta részvényjradékának kiszámítása az 1874—1898. években	255

BUDAPEST SZÉKES FŐVÁROS STATISZTIKAI HIVATALÁNAK KIADVÁNYAI.

Irta (ill. szerkesztette) DR. KÖRÖSY JÓZSEF igazgató. — GRILL KÁROLY bizománya, Budapest.

A) »Közlemények.«

- I. Az 1870-dik évi pesti népszámlálás eredményei. 3722 tábla, 8 folio kötetben.
- II. Az 1857. évi pesti népszámlálás eredményei. 1077 tábla, 2 folio kötetben. (Feldolgoztatott 1870-ben.) Ezen két munka csak 12 példányban van (autogr.) sokszorosítva, melyek hatóságok közt kiosztattak.
- III. Előleges jelentés az 1870 dik évi január 1-én történt pesti népszámlálásról. Pest, 1871. Ára 80 fill.
- IV. Pest szabad királyi város az 1870. évben. A népszámlálás eredményei. 10 grafikus táblával. Pest, 1871. Ára 7 kor.
- V. Az 1870- és 1871-diki pesti építkezések. Pest, 1872. Ára 1 kor. 40 fill.
- VI. Jövedelmi adótanulmányok az 1870-diki évről. 1873. Ára 3 kor.
- VII. Pestvárosi statisztikai évkönyv. I. évfolyam. Pest, 1873. Ára 7 kor.
- VIII. Az 1872-dik évi pesti építkezések. Budapest, 1873. Ára 1 kor. 40 fill.
- IX. A pestvárosi elemi népiskolák az 1871/2. és 1872/3. tanévekben. 1875. Ára 5 kor.
- X. Pestvárosi adótanulmányok az 1871. és 1872. évi jövedelmi és házbéradóról. 1875. Ára 1 kor. 60 fill.
- XI. Pestváros halandósága 1872—1873-ban és annak okai. Egy grafikus táblával. 1876. Ára 5 kor.
- XII. Az 1873. és 1874. évi budapesti építkezések. 1875. Ára 1 kor. 40 fill.
- XIII. Adótanulmányok az 1873. és 1874. évekről. I. Jövedelmi adó. II. Házbéradó. 1877. Ára 1 kor. 60 fill.
- XIV. Budapest főváros halandósága 1874- és 1875-ben és annak okai. 1877. Ára 4 kor.
- XV. Budapest főváros az 1881. évben. A népszámlálás és népleírás eredményei. I. füzet, 2 grafikus táblával. 1881. Ára 5 kor. — II. füzet, 7 grafikus táblával. 1882. Ára 7 kor. — III. füzet, 1883. Ára 7 kor.
- XVI. Budapest főváros elemi népiskolái az 1873/74—1876/77. iskolai években. 1883. Ára 3 kor.
- XVII. Budapest főváros elemi népiskolái az 1877/78—1880/81. iskolai években. 1880. Ára 3 kor.
- XVIII. Budapest főváros halandósága az 1876—1881. években és annak okai. 1885. Ára 7 kor.
- XIX. A hevenyfertőző betegedések statisztikája az 1881—1891. évekről és az időjárás befolyásának vizsgálata. 7 táblával. Budapest, 1894. Ára 5 kor.
- XX. Az 1875—1884. évi budapesti építkezések. 1886. Ára 1 kor. 40 fill.
- XXI. Az 1886. évi július hó 1-én tartott népösszeírás eredményei. 1887. Ára 1 kor. 40 fill.
- XXII. Budapest főváros halandósága az 1882—1885-diki években. 1888. Ára 3 kor. 60 fill.
- XXIII. Budapest főváros közoktatásügyi statisztikája az 1881/2—1884/5. iskolai években. 1889. Ára 3 kor.
- XXIV. Budapest főváros közoktatásügyi statisztikája az 1885/6—1888/9. iskolai években. 1890. Ára 4 kor.
- XXV. Budapest fővárosa az 1891. évben. A népleírás és népszámlálás eredményei. Irta Dr. Körösy József és dr. Thirring Gusztáv. I. kötet, 7 táblával, 1894. Ára 5 kor. — II. kötet, 8 táblával, 1895. Ára 5 kor. — III. kötet, 1898. Ára 5 kor.
- XXVI. Budapest főváros halandósága az 1886—1890. években. 1898. Ára 6 kor.
- XXVII. Az 1896. november 15-én tartott népösszeírás eredményei. 1896. Ára 1 kor. 50 fill.
- XXVIII. Az 1885—1895. évi budapesti építkezések. 1898. Ára 1 kor. 50 fill.
- XXIX. A részvénytársulatok statisztikája. 1874—1898. (Két füzet.) Ára 5 kor,
- XXX. Budapest székes főváros közoktatásügyi statisztikája. 1889/90—1894/95. Ára 4 kor.
- XXXI. Budapest székes főváros halandósága az 1891—1895. években és annak okai. 1901. Ára 4 kor.
- XXXII. Budapest székes főváros halandósága az 1896—1900. években és annak okai. (Készülőfélben).

B) Időszaki kiadványok.

Budapest székes főváros statisztikai hivatalának heti kimutatásai. Tartalma: születések, halálozások, a hevenyfertőző betegségek halandósági statisztikája, a nyilvános kórházak betegforgalma, áruforgalom (11 cikk) és marhavásár. 1873—1900. I—XXVIII. évfolyam (26—1460. szám). Ára egy-egy évfolyamnak 6 kor.

Statisztikai Havi Füzetek. Kiadja a székes fővárosi statisztikai hivatal. Tartalma: halandóság, születések, házasságkötések, meteorologiai megfigyelések, vasuti, gőzhajói és magánforgalom, gabona-kereskedelem és árak, a közraktárak és elevátorok forgalma, a pénzintézetek forgalma, a vasutak és gőzhajók személyforgalma, a zálogház, az adópénztár forgalma, vízvezeték, a Duna vízállása, városi fürdők és ingyenzodák forgalma, élelmi cikkek ára, élelmi cikkek behozatala és elkobzása a vásárcsarnokokban, lóvásárok, helyi személyforgalom, czéggjegyzések, tőzsdei árjegyzések, közkönyvtárak látogatottsága, építkezési engedélyek, az önkéntes mentő-egyesület és a fertőtlenítő intézet működése, tüzesetek, a szülészeti poliklinikum működése, azonkívül 40—50 a fővárosra vonatkozó nagyobb cikk. 1873—1900. I—XXVIII. évfolyam (1—331. szám). Ára egy-egy évfolyamnak 8 kor.

Budapest székes főváros Statisztikai Évkönyve. Szerkeszti Dr. Thirring Gusztáv.

I. évfolyam. 1874—1894. Ára 8 kor.

II. évfolyam. 1895—1896. Ára 8 kor.

III. évfolyam. 1897—1898. Ára 8 kor.

Budapest székes főváros Statisztikai Zsebkönyve. Szerkeszti Dr. Thirring Gusztáv.

I. évfolyam. 1894. Ára 40 fill.

II. évfolyam. 1895—1896. Ára 40 fill.

III. évfolyam. 1897—1898. Ára 40 fill.

C) Nemzetközi statisztika.

Statistique internationale des grandes villes.

I. Section. Mouvement de la population. Tome I. Budapest, Paris, Berlin. 1876. Ára 10 frank.

II. » Statistique des finances. Tome I. Budapest, Paris, Berlin, 1877. Ára 12 frank.

Bulletin annuel des finances des grandes villes. I—X. évfolyam. 1877—1886. Ára egy-egy évfolyamnak 2 frank; a VI. és X. évfolyam (öt és tíz évi összesítéssel) 3 frank.

Bulletin hebdomadaire de statistique internationale. Tartalma: Délkeleti Európa több városának népesezési mozgalma. I—XVIII. évfolyam. 1878—95. (1—928. szám.) Ára évenként 4 frank.

Tableaux internationaux du recensement de 1880—81. — Ville de Budapest. Recensement du 1-er janvier 1881. (Annexe à l'ouvrage du recensement.) Berlin 1882.

D) Egyéb kiadványok.

A fővárosi kereskedelem emelésére kiküldött bizottság tárgyalásai. I. rész. Ára 2 kor. 40 fill.

Plan du dépouillement du recensement de la ville de Budapest. 1881. Ára 1 frank.

Die Natalitäts- und Mortalitätsverhältnisse ungarischer Städte in den Jahren 1878—1895. Bearbeitet von Dr. Joseph v. Körösy und Dr. Gustav Thirring. Budapest és Berlin, 1897. Ára 2 kor.

Katalogus a hivatal munkálatairól. Az 1881-ben Velenczében tartott nemzetközi földrajzi kongresszus számára, magyar, francia és olasz nyelven szerkesztve. Berlin, 1881. Puttkammer & Mühlbrecht.

Magyar Országos Kiállítás. 1885. Magyarázó katalógus a fővárosi statisztikai hivatal által kiállított tárgyakhoz, magyar német és francia nyelven szerkesztve. Budapest, Berlin. 1885.

Különlenyomatban megjelent:

Pest város lakosságának népesedési mozgalma. (A VII. számú Közleményből.) Ára 2 kor.

Pest város pénzügye. (A VII. számú Közleményből.) Ára 2 kor. 80 fill.

Adalékok az árak történetéhez. (A VII. számú Közleményből.) Ára 2 kor. 80 fill.

Az 1872/73-diki kolerajárvány. (A XI. számú Közleményből.) 1 grafikus rajzzal. Ára 1 kor.

A gyermekhalandóság Budapesten 1874—75-ben. (A XIV. számú Közleményből.) Ára 80 fill.

Az 1881-diki fővárosi népszámlálás előkészítése, keresztülvitele és feldolgozása (a XV. számú Közlemény III. füzetéből). Ára 1 kor.

A fővárosi ipar állapota az 1881. év végével. (A »Statisztikai Havi Füzetek« 129. számából.) Ára 1 kor.

A fővárosi születési statisztika újjáalakítása. (A »Statisztikai Havi Füzetek« 1889. és 1890. évi folyamaiból.) A zsfolt lakások állapota. (A »Statisztikai Havi Füzetek« 238. és 239. számaiból.)

Budapest székes főváros statisztikai hivatalának története. 1869—94. Irta Dr. Thirring Gusztáv. (A »Statisztikai Havi Füzetek« 255. számából.) Ára 1 kor.

Hitfelekezet, vagyonság és foglalkozás befolyása a halál-okokra. (A XXVI. számú Közleményből.) Ára 2 kor.

ELSŐ, ÁLTALÁNOS RÉSZ.

I. Bevezetés. A részvényügy kettős gazdasági jelentősége.

II. A részvénytársulati statisztika kritikája és reformja.

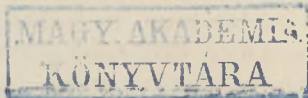
1. A részvénytársaságok tiszta nyeresége.
2. A részvényes osztalékjövedelme.
3. A részvényes tiszta jövedelme (részvényjáradék).
4. Függelék: Az árfolyamszerinti érték és annak hozadéka. — Árfolyamon való nyereség és veszteség.
5. Összefoglalás.

III. A jelen tanulmány terve.

NYOMDASZATI ÉRTÉK

MAGY. AKADEMIKUS
KÖNYVTÁRA

I. Bevezetés. A részvényügy kettős gazdasági jelentősége.

A részvénytársulatok mindinkább növekedő jelentőségével mind nagyobb érdeket kelt a részvényügy előnyeinek és hátrányainak vitás kérdése.

A részvénytársulatoknak főelőnye és létezésük tulajdonképeni jogcíme két irányban keresendő, ahhoz képest, a mint azokat egyrészt mint a termelés tényezőit, vagy másrészt mint a tőkebefektetésnek napról-napra jelentősebb egyik módját tekintjük.

Az első tekintetben bizonyos, hogy a részvénytársulatok által oly nagyterjedelmű vállalatok keletkeztek, melyek magánvállalkozás révén soha létre nem jöhettek volna. Gondoljunk a világ vasuti hálózatára, a nagy tengerhajózási vállalatokra, a biztosító intézetekre, a nagy bányákra és egyéb iparvállalatokra, melyek az összes művelt államokban a részvényforma diadalmát hirdetik.

A részvénytársulatok termelési jelentőségének talán legfontosabb mozzanata gyanánt tekintendő, hogy általuk oly tőkerészecskék, melyek elforgácsolt állapotukban meddők maradnának, termelő töketömegekké egybegyűjtetnek. A részvénytársulatok ebben a tekintetben a takarékpénztárakkal rokonműködést végeznek, csak hogy az utóbbiak a tőkerészecskéket csupán hitelezés céljából szívják fel, míg a részvénytársulatok azokat többnyire közvetlen vezetik a termelés különös csatornáiba és így a legkisebb megtakarításokat, a melyek más-különben tétlenül hevernének, gazdaságilag megelevenítik, sőt a termelés hatalmas tényezőjévé változtatják át.

A részvények tőkebefektetési jelentősége szintén igen nevezetes. Ebben a tekintetben ezen befektetési mód hozadéka, t. i. a részvényjáraadék, azaz a részvényes tiszta jövedelmének megállapítása képezi a döntő mozzanatot: ahhoz képest, a mint a részvényjáraadék kedvezően vagy kedvezőtlenül alakul, fog változni az ítélet is, melyet a részvénytársulatok bevalásáról magunknak alkotunk. Mert — mint *Schäffle* megjegyzi — minden magángazdasági vállalkozásnak közös célja a tőkejáraadék utáni verseny, valódi gazdasági rugója az anyagi haszonra való iparkodás.¹⁾

Ebben a tekintetben nem kisebb tekintély, mint maga a hivatalos statisztika az, mely a részvénybefektetés gazdag jövedelmezőségének leghatalma-

¹⁾ *Schäffle*: Die Anwendbarkeit der verschiedenen Unternehmungsformen (Tübinger Zeitschrift für die ges. Staatswissenschaften XXV. 285).

sabb hirdetője. A hivatalos statisztika számbeli adatai a legmeggyőzőbben bizonyítják, hogy a részvénytársulatok átlagos osztaléka mennyivel mulja felül a takarékpénztári betétek, a földbirtok, a házak, az államadósságok, a jelzáloglevelek stb. nyújtotta jövedelmezőséget. Áll ez pedig, a statisztikai bizonyítékok szerint, nemcsak a különösen kedvező évekről, hanem a gazdasági tespedésnek legnyomottabb korszakairól is. Elegendő pld. arra utalnunk, hogy még az 1873-iki nagy gazdasági krízis idejében is, midőn a részvénytársulatok halomra dőltek, midőn a nemzeti vagyon — különösen a bankok bukása által — milliárdokkal károsodott, a bankok átlagos osztaléka még mindig jóval magasabb mint pld. a takarékbetétek után fizetett kamat. Azonfelül utalunk még azon nagy vagyonokra is, melyek a jól vezetett részvénytársulatok értékében beállott emelkedések által szereztettek. Ily tényekkel szemben világosnak látszik, hogy a részvényforma által az összes megtakarított tőkéknek általában, különösen azonban a kistőkének nyújtatik az az előny, hogy a nagyipar gazdasági előnyeiben, azokban a nagyobb jövedelmekben részesülhessen, melyek kereskedelmi és ipari vállalatokban el szoktak éretni. Ha megfontoljuk, hogy a részvényforma így azon széles rétegek gazdasági helyzetét is javítja, melyek önállóan termelni sem nem akarnak, sem nem tudnak, mint áll ez hivatalnokokról, özvegyekről, árvákról stb., lehetetlen, hogy a részvényügynek társadalmi tekintetben is különös gazdasági fontosságot ne tulajdonítsunk. Ez különösen akkor jut általános, a legsőbb rétegek által átérzett elismerésre, ha hanyatló kamatláb idején az állampapírok, takarékbetétek, záloglevelek stb. csekély kamatja a vagyontalan osztály megtakarításainak kellő jövedelmet nem nyújt.¹⁾

A részvénybefektetések ezen magasztalása mellett azonban nem vagyunk híjával az ellene emelt vádaknak sem: ezek a részvényt annyira kártékony befektetési formának állítják oda, hogy a fölött egyenesen pálczát kellene törni. Utalnak e tekintetben azon nagy visszaélésekre, melyek a részvényügyhöz fűződnek és ama gyakori kifosztásokra, melyeknek a részvényesek többsége a társulatokat vezető és azokat gyakran kizsákmányoló kisebbség által ki van téve, valamint azon súlyos sebekre, melyeket a börzekrízisek a nép jólétén ejtettek. Ha oly férfiú, mint *Ihering*²⁾ a részvénytársulatok fölött olyképpen nyilatkozik, »hogy ezek jelenlegi alakjukban összes jogfejlődésünk legtökéletlenebb és legvégzetesebb intézményének tekintendők, hogy ama pusztítások, melyeket azok a magánvagyonban okoztak, nagyobbak, mint a melyekkel a tűz- és vízveszély, éhség, földrengés háború és ellenséges hódítás a népjólétet tönkre teszik«, úgy ily nyilatkozat joggal gondolkozóba ejthet.

Hogy a részvényügy mellett és ellene felsorolt érveket áttekinthessük, végig akarunk pillantani azon szempontokon, a melyekben *Van der Borcht*

¹⁾ Ezen szempontból az következnek, hogy a részvényeket mentül kisebb összegekre kellene kiállítani, mint történik ez pl. Angliában, a hol a munkás minden megtakarított sterlingjével valamely, a technikai és kereskedelmi értelemnek legmagasabb fokán álló, esetleg egészen más világrészben is fekvő iparvállalatnak (pld. aranybányának) résztulajdonosa lehet.

²⁾ *Ihering*, Zweck im Recht 223. oldal. Az efféle pessimisztikus nézetek azonban nálunk is hangzottak már. Így pld. nagyon is jellemző, hogy még a budapesti tőzsde hivatalos közlönye is, a »Pester Lloyd«, az 1832. évi krízis nagy pusztításainak behatása alatt azon nézetnek ad kifejezést, »hogy a pazar részvénytársaságok helyébe a gazdasági kooperáció más formáját kellene feltalálni«. (I. *Mandello-Deutsch*, 1882. évi »Rückblick« 15. l.)

az idevágó irodalom eredményeit összefoglalja (l. Conrad, Handbuch der Staatswissenschaften, I. kötet).

Az említett helyen a részvénytársulatok előnye gyanánt felemlítették, hogy általuk elforgácsolt és boldogulni nem tudó magánvállalatok nagy gazdasági testekké foglalhatók össze; továbbá a részvényvállalatok nagyobb állandósága által nyújtott nagy gazdasági haszon. Említettké továbbá, hogy a részvénytársulatok a legjobb erők szerződtetése által a munkának czélszerűbb beosztását és szervezését eredményezik, a tőkenélküli értelmiséget a tőke erejével megtermékenyítik, a munkásoknak gyorsabb előrehaladást biztosítanak; hogy a hatóságoknak a munkások helyzetének javítására czélzó törekvései részére hozzáférhetőbbek, valamint a *Roscher* által hangsúlyozott »szabadsági mozzanat«, hogy t. i. a részvénytársulatok tehetséges vezetők alkalmazása által az állami szolgálattal sikeres versenyre kelnek. Az utóbb említett érvek közül egynéhányat azonban nem tartunk nagyon döntőknek, a mennyiben azok nem a részvényügyből, hanem a részvénytársulatok nagyipari jelentőségéből folynak, így tehát a nem részvényekre alapított nagy vállalatokról is állnak.

További fontos előnynek volna tekintendő, hogy a részvényes érdekelteése a tőkebefizetésre szorítkozik és így a vállalat a tőkéstől különválik, minek következtében a birtokosok változása — mely a részvényforma által annyira meg van könnyítve — a vállalat fejlődésére különös befolyást nem gyakorol.

A részvényvállalatok hátrányai közül említetnek: a nagyiparnak túltengése a közép- és kisipar rovására; gazdasági monopoliumok keletkezése; termelési krízisek; a fáradság nélküli nyereség utáni törekvés, egyrészt kockázott üzletekben való részesedés, másrészt a spekuláció, különösen a tőzsde-spekuláció által. Különösen ez utóbbiról állítható, hogy az a részvénytársulatok által tágabb körökbe átültetetik, a mi aztán a tőkekrízisek beállását előkészíti: nem tekinthető véletlennek, hogy a börzejáték története legszorosabban függ össze a részvényügy történetével. A részvényüzem hátrányai már a vállalat keletkezésénél, az alapítók ismeretes visszaéléseivel kezdődnek, melyek avval jellemezhetők, hogy a társulatok nem azért alapítatnak, hogy velük állandó gazdasági vállalatok keletkezzenek, hanem az alapítók nyereségvágya kedvéért. Mindezen törekvések, különösen pedig az a túlságosan nagy ár, melyen a részvények a részvényeseknek kiszolgáltatnak, indokolatlanul szaporítják a tőkét és így nyomják a rentabilitását. Így aztán »az erkölcsi öntudat az alapítási szédelgések korszakában komolyan károsodik«. További hátrány az adóságcsinálási hajlam, akár függő kölcsönök, akár elsőbbségek alapján; a nagy osztalék iránti vágy, mely kockázott üzletekre csábít; a részvénytársulatok nagy költsége, mely elvégre mindig idegen pénzből telik; az ügykezelésnek a jutalékok által való drágítása; a csak ideiglenesen alkalmazott és így mindig elbocsátható vezetőknek kudarcztól való félelme, mely őket gyakran arra csábítja, hogy pillanatnyi sikernek állandó befektetések fölött előnyt adjanak; a vezetésre képtelen vagy oly személyeknek alkalmazása, kik állásukat saját gazdagodásukra használják fel; végül a tőzsdei elemeknek túlsúlyra vergődése az iparvállalatok vezetése körül.

Látható, hogy azon érvek közül is, melyeket a részvénytársulatok ellen felsorolnak, némelyek nem a részvényformából, hanem a részvényvállalatok nagyipari jelentőségéből erednek. Ezen tekintetben azonban enyhítő körülmény gyanánt

szolgálhat annak megfontolása, hogy az előnyökkel együtt mindig el kell tűrnünk az ezekkel szükségképen kapcsolatos hátrányokat is. Ha a részvényforma egyik legfontosabb előnyének azt ismerjük el, hogy általa a kistőke is részesülhet a nagyüzem gazdasági előnyeiben, úgy nem szabad azon megütköznünk, hogy ezen vállalkozási formánál a nagyüzem minden árnyoldalával is találkozunk.

A részvényformának a fentebbiekben felsorolt előnyeit és hátrányait *Van der Borcht* abban foglalja össze, hogy a mennyiben a nagyobb tőkeerőt veszszük szemügyre, a részvénytársulatok a magánüzemet felülmulják, a mennyiben azonban az egységes és erélyes vezetést, az olcsóbb kezelést és gyorsabb elhatározási képességet a magánüzem a részvényüzemnél előbbre való.

Ezen összefoglalás speciális alkalmazása gyanánt tekinthető azon általános alapfelfogásnak, melyet a nemzetgazdaságtan a személyes érdek befolyásáról táplál. Ezen inkább deduktív fölfogás mellett azonban kívánatosnak látszik egy olyan induktív érvelés is, mely a részvényformának úgy termelési mint befektetési jelentősége felől a meggyőző *tényekből* kiindulva, mond itéletet. Az első szempontból az egyéb termelési formák (magángazdaság, állami, községi vállalkozás, szövetkezetek stb.) termő ereje volna a részvényvállalatok eredményeivel összehasonlítandó. Egy efféle vizsgálat a gazdasági statisztikának egyik leghelyesebb, de egyuttal legnehezebb feladatát is képezi. Sőt a legfontosabb, t. i. a magánvállalkozás formájával való összehasonlítás, majdnem keresztülvihetetlennek tekinthető, miután a statisztikai észlelés a magánvállalatot alig tudja megközelíteni. Talán hogy e tekintetben az adólajstromok fognak egyszer becses forrásul szolgálhatni. A statisztikai észlelések ezen iránya különben feladatunk keretén kívül esik, a mennyiben csak avval szándékozunk induktív úton foglalkozni, mennyiben vált be a részvénytársulat, mint a tőkebefektetés egyik módja.

Ha azt kérdezzük mármost, mily alapra vannak azon annyira ellentétes nézetek fektetve, melyekkel a részvényeknek mint befektetési módnak való beválása felől találkozunk, úgy folyton-folyvást ismét statisztikai állításokra akadunk, melyek elvégre nem egyebek, mint egyesek tapasztalatainak összegyűjtött és számokban összesűrített eredményei. Így tehát nagyon is érdemes annak vizsgálata, vajjon a részvényügy méltánylásának vagy elítélésének ezen alapja tulajdonképen mily természetű? vajjon ha az tévesnek vagy hiányosnak mutatkoznék, nem kellene-e azon javítani?

Az a kérdés, a melyre a statisztikától választ várunk, egyszerűen a következő volna: miképen szerveztessenek azon észlelések, melyeknek alapján affelől ítélnénk, vajjon a részvényekbe való befektetés — tehát a spekulatív nyereségtől eltekintve — más tőkebefektetésekkel szemben (pld. állampapirokban, jelzáloglevelekben, telkekben, házakban, takarékpénztári betétekben stb.) kedvezőbb vagy hátrányosabb-e?

Azt a feladatot tűztük ki magunknak, hogy ezen kérdésre induktív úton válaszoljunk és pedig azon tapasztalatok alapján, melyeket a budapesti részvénytársulatoknak az utolsó huszonöt év alatt elért eredményeiről merithetünk.

Ezen cél elérésére első sorban az általános módszeres kérdéssel kellend foglalkoznunk: kimutatni, miképen szerveztettek eddigelé az efféle észlelések? vizsgálni, vajjon az alkalmazott módszerek helyesek-e? ha nem, helyükbe újakat javasolni. Ennek megtörténte után következnek a helyesnek talált módszer alkalmazása, t. i. a Budapesten az utolsó negyedszázad alatt létezett helyi részvényvállalatok

történetének tanulmányozása, mely elemző vizsgálat után végleges ítélethez jutnánk ezen részvénytársulatok bevétele felől.

Az eredmények első sorban ugyan csak a fővárosra vonatkoznak; minthogy azonban a Budapesten létező részvénytőke az egész országban részvénytársulatokba befektetett tőkének igen jelentékeny részét teszi, az eredményt egyúttal a magyar részvénytársulatok pénzügyi sikerei felől egyáltalában lehetséges vizsgálatok legfontosabb alkatrésze gyanánt tekinthetjük.

Kezdjük a módszeres részen.

II. A részvénytársulati statisztika kritikája és reformja. ¹⁾

Tartalom :

1. A részvénytársaság tiszta jövedelme.
2. A részvényes osztalékbevétele.
3. A részvényes tiszta jövedelme (részvényjáradék).
4. Függelék. Az árfolyam és az árfolyam szerinti rentabilitás megállapítása — Árfolyamnyereségek és veszteségek.
5. Eredmények.

Az előbbieken fogalmazott feladat két részre oszlik: egyrészt maguknak a részvénytársaságok pénzügyi eredményeinek vizsgálatára, másrészt — és ez a mi főfeladatunk — azon jövedelem kutatására, melyre a tőkepenzes ezen befektetési mód mellett szert tesz. Már itt előrebocsáthatjuk azon magától értetődő követelést, hogy ezen említett két különböző vizsgálat egymástól külön tartassék, hogy a részvénytársulat tiszta nyeresége és a részvényesek tiszta jövedelme teljesen különböző két dolognak tekintessék, melyeket egymással összefoglalni nem szabad.

Ugy a különböző államok hivatalos statisztikája, mint magánstatisztikusok és nemzetgazdák érdeklődése, ismételten irányult a részvényjáradéknak, azaz a részvényekbe való befektetés hozadékának nagysága felé, de — mint ezt sajnálattal leszünk kénytelenek megállapítani — elégtelen eredménnyel. Oka ennek abban rejlik, hogy a részvényes jövedelme nem egészében lett tekintetbe véve: többnyire megelégedtek a részvényes osztalékjövedelmének számbavételével, a mellett figyelmen kívül hagyva, hogy az osztalék nem meríti ki a részvényes egész jövedelmét és hogy a bevétellel veszteségek is állnak szemben, a melyeket természetesen le kell vonnunk. Ha e szerint az osztalék nem adja a részvényes teljes jövedelmét, úgy az a körülmény, hogy még ezen — már magában is helytelen — statisztikai mérték megállapítása körül is egészen téves módszereket alkalmaztak, a kérdés tisztázását nem nagyon segíthette elő. Hogy ez így van, annak legjobb bizonyítéka az a tény, hogy egy és ugyanazon

¹⁾ Az itt következő fejtegetések majdnem változatlan ismétlését képezik azon munkának, melyet szerző »Die finanziellen Ergebnisse der Actien-Gesellschaften« (Berlin, 1900) cím alatt kiadott és melynek tartalmát, csakis jelentéktelen változásokkal, illetve rövidítésekkel, az 1900. évben Párizsban tartott nemzetközi értékpapír-congressus elé is terjesztett. Ezen rövidített francia kiadás az említett congressusi jelentés III. kötetében található. Jóval kimerítőbb alakban tárgyalta szerző ugyanezen kérdést a »Közgazdasági Szemle« 1900. évi folyamában megjelent három cikkében, melyek külön lenyomatban (»A részvénytársulati statisztika kritikája és reformja« Budapest, 1900.) is megjelentek.

statisztikai adatokból a legkülönbözőbb osztalékszámokat, tehát a legellentétebb eredményeket következtették. Így pl. egy és ugyanazon ország statisztikája azt mutatja, hogy az illető ország malomipara az egyik számítás szerint 7·1⁰/₀, a másik számítás szerint pedig csak ¹/₃⁰/₀-ot (!) jövedelmezett; vagy hogy a bankok az 1873-iki válságos évben 6⁰/₀-ot hoztak, míg helyes módszer szerint számítva nem kevesebb mint 42⁰/₀-nyi *veszteség* mutatkozik. Bátran mondhatjuk tehát, hogy a részvénytársaságok pénzügyi eredményei feletti ítéleteink alapja a használt módszerek elégtelensége és hibássága következtében minden inkább, mint helyes és hogy így az ez alapon felépülő következtetések is tévesek.

Miután tehát, mint látjuk, minden az alkalmazott módszertől függ, vegyük vizsgálat alá azon módszereket, melyeket a részvénytársaságok és a részvényesek nyereségének megállapítása körül alkalmaztak; nézzük, mennyiben helyesek és teljesek e módszerek, illetőleg mely irányban szorulnak javításra és kiegészítésre. Szabad lesz talán felmentenünk magunkat az alól, hogy a következő kritikai vizsgálódások folyamán megrovás alá kerülő hibák és tévedések tényleges megtörténtét megfelelő idézetekkel is bizonyítsuk. Talán elegendő, ha e tekintetben általánosságban megjegyezzük, hogy a következőkben czáfolandó téves módszerek és következtetések nem fiktív lehetőségekre vonatkoznak, hanem hogy azok statisztikai forrásmunkákban, valamint illetékes szakmunkákban tényleg mind előfordulnak és szükség esetén bibliographikus szabatossággal idézhetők is.

Könnyebb megérthetőség kedvéért a következő fejtegetésekben azon fikcióval élünk, mintha a részvényekbe betektetett összes tőke *egy* részvényes birtokát képezné, mely részvényest »általános« részvényesnek nevezünk; épp így a kifejezés megkönnyítésére mindazt, a mi ezen »általános« részvényesre vonatkozik, ugyanazon jelzővel fogjuk jelezni, s így általános osztalékról fogunk beszélni, szemben a társaság osztaléköntésével, illetve az egyes részvény osztalékával, vagy általános tiszta nyereségről, ellentétben az egyes részvénytársaságok tiszta nyereségével stb.

Evvel áttérünk tehát kettős feladatunk megoldására, vizsgálat alá vévén, vajjon mily módszerek volnának alkalmazandók, hogy megállapíthassuk:

a) a társulatok tiszta nyereségét,

b) az »általános« részvényes tiszta jövedelmét, azaz részvényjáraadékát, mely utóbbi pontnál az osztaléknak, mint a részvényes jövedelme legfontosabb alkotóelemének, különös figyelmet kellend szentelnünk.

I. A részvénytársaság tiszta nyeresége.

Az egyes részvénytársaságok nyeresége, illetőleg vesztesége tudvalevőleg úgy a mérleg, valamint a nyereség- és veszteség-számla egyenlegeiben található fel. Akár az aktívákat vonjuk le a passzívákból, akár a veszteségeket a nyereségekből, eredményül mindkét esetben a részvénytársaság tevőleges vagy szenvedőleges üzleteredményének ugyanazon számadatait kapjuk. Mégis czél-szerűbb a nyereségegyenleget inkább a nyereségszámlából venni.¹⁾

Az összes részvénytársaságok tiszta (»általános«) üzleteredményét tehát szintén úgy kell megállapítanunk, hogy az összes veszteségeket az összes nyereségekből levonjuk. A részvénytársasági statisztikák legtöbbszörénél ez tényleg így is történik. Utalhatunk azonban oly példára is, hol a hivatalos statisztika a jövedelmekből a veszteségeket le nem vonta, hanem a tiszta nyereségek összegét mutatta ki mint általános tiszta nyereséget, míg másrészt vannak forrásmunkák, hol az általános tiszta nyereség megállapítása ugyan helyes módon történik, de ott megint a nyereségnek a részvénytőkéhez való arányítása körül csusznaq be téves számítás módok. Nézzük tehát közelebbről a tiszta nyereség megállapításánál használatos különböző számításokat.

1. Mindenekelőtt nem tévesztendő el szem elől, hogy az összes társulatok »általános« tiszta jövedelme, nem azonos az egyes társulatok tiszta jövedelmének összegével. Az összes részvénytársaságok általános tiszta nyereségének megállapítására nem elég az egyes részvénytársaságok tiszta nyereségét összeadni, hanem természetesen le is kell vonni azon szenvedő mérlegek veszteségét, melyeknél tiszta nyereség nem is mutatkozik. Hiszen az általános tiszta nyereség, épúgy mint az egyes társulatok tiszta nyeresége, nem összeg, hanem *különbözet* és pedig a nyereség és veszteség közti *különbözet*, épen úgy, mint például a pénztári egyenleg sem összeg, hanem a bevételek és kiadások *különbözete*.²⁾ Daczára

¹⁾ A nyereségszámla azért ajánlatosabb a mérlegszámlánál, mert ott okvetlenül megtaláljuk nemcsak a múlt évi áthozatalt, hanem esetleg a veszteségek csökkentésére szolgáló folyó évi nyereséget is. Ha pl. az előző év mérlege 100.000 kor. veszteséggel zárult, az utolsó év ellenben 20.000 korona hasznot hozott, akkor ezen utolsó évnek mérlegszámlája 80.000 kor. veszteséggel zárul a nélkül, hogy e számból a folyó nyereség nagysága kitűnnék, míg a nyereség- és veszteségszámla ezen adatot világosan feltünteti. A második év azonban a statisztikába kétségtelenül nem 20.000 kor. nyereséggel, hanem 80.000 kor. veszteséggel állítandó be.

²⁾ Miután ezen, valamint az alább következőkben tárgyalandó és néha bonyolódottabb viszonyoknak szóval való körülírása az előadást nehézkessé teszi, czél-szerűnek látszik betűszerű jelzéseket is alkalmazni.

ennek, utalhatunk oly esetekre, a hol a hivatalos statisztika az országos eredmény megállapításánál évtizedeken át csupán a tiszta nyereséget adta össze és ezen összeget állította oda, mint az összes társaságok tiszta nyereségét, a nélkül, hogy a szenvedőleges mérlegek tiszta veszteségeit levonta volna.¹⁾ Így például a pénzintézeteknek a szomorú emlékeztető 1873-iki válságos évben elért üzleti eredményeiről a hivatalos statisztika alapján az tűnik ki, mintha ezen részvénytársaságoknak ezen évben 5·4 millió forint tiszta *nyereségük* lett volna, holott ezen évnek általános eredménye tényleg 4·6 millió forint *veszteség* volt. Igaz ugyan, hogy azon pénzintézetek, melyek az 1873-ik évben nyereséggel zárultak, 5·4 millió frt tiszta nyereséget mutatnak fel, de ezzel szemben áll a szenvedőleges mérlegeknek 10 millió forintnyi vesztesége, melyet a fentemlített nyereségből le kellett volna vonni.

2. Ezek után azt hihetnők, hogy az általános tiszta nyereség megállapítására elegendő a zárószámlákban előforduló összes veszteségeket az ott kimutatott összes tiszta nyereségekből levonni. Ez t. i. az az eljárás, a mely legáltalánosabban alkalmaztatik.

Az így megállapított eredmény azonban még mindig hamis és pedig egyszerűen azért, mivel az említett számla egyenlegében az előbbi év áthozatala is befoglaltatik, sőt több éven át veszteséggel dolgozó részvénytársaságoknál *több* előző év vesztesége is.

Nemcsak a részvénytársulati, hanem általában minden időszakhoz kötött statisztika tekintetében fennáll az az alapkövetelés, hogy az észlelési időszak — a jelen esetben tehát az üzletév — határát át ne lépjük. Az egyes üzleti évek gazdasági jelentőségéről ugyanis egész hamis képet alkotnánk, ha megengednők, hogy abba előző évek eredményei is belévegyüljenek. Egy ilyen statisztika azonkívül már azért is hasznavehetetlen volna, mert a kettős beállítás hibájában szenvedne, a mennyiben t. i. egy és ugyanazon nyereség és veszteség egyszer az illető üzleti évben és másodsor azon évben számoltatnék el, a melyre átvitetett. Az előző évekből eredő nyereségeket vagy veszteségeket tehát nem szabad a statisztikába felvennünk, hanem a nyereség- és veszteségegyenlegekből előbb le kell vonnunk, csakis a maradékot állítván be a statisztikai táblába.

Bármily világos ezen követelés jogosultsága, a statisztikai forrásmunkákban

A nyereségszámla jobboldalán találjuk a jövedelmeket (helytelenül bevételeknek is nevezve), a baloldalon a veszteségeket (helytelenül kiadásoknak vagy éppen költségeknek is nevezve): a két oldal külömbözete adja a tiszta nyereséget vagy veszteséget. Jelöljük a jobboldali tételeket j -vel, a baloldaliakat b -vel, úgy az egyes társulat tiszta nyeresége (ny) tehát egyenlő $j - b$, a tiszta veszteség (v) pedig $= b - j$. Ha egyszerűség kedvéért felteszszük, hogy csak négy társulat van, (2 nyerő és 2 veszítő), úgy az összes társulatok (»általános«) tiszta nyeresége $= (ny_1 + ny_2) - (v_1 + v_2)$. Ha az általános részvényes tételeit nagy betűkkel jelöljük:

$$Ny = J - B$$

$$V = B - J$$

Téves tehát az általános tiszta nyereséget $ny_1 + ny_2$ -vel egyenlőnek tenni.

¹⁾ Szükségesnek látszik valamint nyers és tiszta nyereség, úgy nyers és tiszta veszteség közt is külömbséget tenni. Nyers nyereség alatt értjük a nyereség- és veszteségszámla jobboldalát, t. i. azon tételek *összegét*, melyek ezen számla »Követel« oldalán állnak, ép úgy tehát nyers veszteség alatt ugyanazon számla »Tartozik« oldalának összegét; tiszta nyereség alatt azon egyenleget értjük, a melylyel a »Tartozik« oldal zárul, tehát tiszta veszteség alatt azt az *egyenleget*, melylyel (szenvedőleges üzletmenetnél) a nyereségszámla »Követel« oldala zárul.

mégis számos példát találhatunk arra, hogy az előző évek áthozatát le nem vonják, így tehát azt kétszer — veszteséggel dolgozó társaságoknál esetleg többször is — állítják be.¹⁾ Az ebben rejlő hibát azon gyakorlati ellenérvvel sem lehetne kimenteni, hogy az átvitelek a nyereségnek csakis kiosztásra már nem elég nagy maradékait képezik. Ha így is volna, a kifogás elvi jogosultsága még mindig fennállana. De meg kell jegyeznünk, hogy ezen áthozataloknál épenséggel nincs mindig parányi összegekről szó. Így például az 1896. évben a bécsi bankok 22·2 milliót tevő össznyereségében az előző évekből való nyereség-áthozatalok teljes 2½ millió forintot, tehát nem kevesebbet, mint 11%-ot tettek. 1874-ben ugyanezen pénzintézetek mérleg szerinti tiszta vesztesége 132 millió forintot tett ki, mely összegből azonban nem kevesebb, mint 6·1 millió — tehát majdnem fele — az előző, 1873-iki »krach«-évből eredő áthozatból származott, mire a hivatalos statisztika tényleg figyelmeztet is. (V. ö. Oest. Stat. Jahrb. VIII. 44).

Legveszedelmesebb az átviteleknek elhanyagolása oly részvénytársulatoknál, melyek hosszabb idő óta veszteséggel dolgoznak. Míg ugyanis cselekvő áthozatalnál a tiszta nyereségnek rendszerint csak egy része forog szóban, addig a veszteség egészében vitetik át, úgy, hogy ezen összegek nemcsak az utolsó évnek, hanem mindazon előző évek veszteségeit is tartalmazzák magukban, melyek szenvedőleg zárultak. Ha például valamely társulat évenként egy milliót veszít, úgy az első év nyereségszámlája egy millió szenvedő egyenleggel záródik, a mi a valóságnak meg is felel. Ámde a következő év nyereségszámlája már két millió veszteséggel záródik, t. i. egy millió a folyó évből és egy millió áthozatal az előző évből; szintúgy a harmadik zárlat három millió veszteséget mutat és így tovább a végtelenségig. Gondoljuk meg e mellett még, mily torzképet kapnánk, ha valamely hosszabb időszak eredményeit kell statisztikailag feltüntetni. Ily esetben az egyes üzleti évek számai összeadtnak a végből, hogy megkapjuk az egész megfigyelési időszakra érvényes végszámot. Ily módon azután öt év múlva egy öt milliónyi veszteség helyett nem kevesebb, mint $1 + 2 + 3 + 4 + 5 = 15$ milliónyt kapnánk.

Okvetlenül szükséges tehát, hogy úgy a nyereség-, mint a veszteségáthozatok levonassanak. Minden statisztika, mely e kivonást meg nem ejti, tévesnek mondandó.²⁾

¹⁾ Nemzetgazdasági dolgozatokban is találkozunk ilyen kettős beállítás hibájával. Így pl. egy e tekintetben méltán nagytekintélyű délnémet lap a német bankok nyereségeit következetesen az előző évről származó áthozattal egy összegben mutatja ki, (Igy pl. 1899-re: a Deutsche Bank-nál bennfoglaltatik 705,962 M. a Disconto Bank-nál 3-9,612 M. stb.)

²⁾ Hivatkozhatunk itt egy tinulságos példára, mely a kifogásolt módszer mellett elkövethető hatszoros beállítás hibáját állítja szemünk elé. Az általános közösen-ipartársulat az 1881. évben 161.115 forint veszteséggel zárta mérlegét. A következő évben ismét 261.032 forintot veszített, minek következtében az 1885. évi mérlege a két évnek összesen 422.147 forintra rugó veszteségével záródik. Az 1891-ig következő további mérlegek mármint a következő szenvedő egyenlegekkel záródnak: 819,829, 442.110, 1,06.698, 2,658.064, 2,247.848, 2,716.026 forint. Az utolsó, 1891. évi mérlegben ezt a 2,716.026 forintot találjuk veszteség gyanánt kimutatva; de ezen év üzlete nem is eredményezett veszteséget, hanem 26.922 forint nyereséget, mely nyereség az előbbi évekből származó veszteségek csökkentésére fordított! Másrészt az 1891. évről kimutatott 2,247.48 forintnyi veszteség távolról sem adja ezen egy év veszteségét, minthogy ebben az előző év vesztesége is befoglaltatik, mely ismét az előbbi évek veszteségét is foglalja magában és így visszafelé, valóságos Spallanzani-féle betokozásban, egészen az első veszteséggel záródó évig.

3. Az általános nyereség nagyságának megítélésére azt természetesen az alaptőkéhez kell viszonyítanunk,¹⁾ Ezen viszonyításnál azonban megint kifogásolnunk kell azon eljárást, mely az általános tiszta nyereséget csak azon részvénytársaságok tőkéjével hasonlítja össze, melyek ezt a tiszta nyereséget létrehozták, a nyereség nélkül dolgozott társaságok tőkéjét ellenben a számításból kihagyja. Ily módon például 2·54°/_o-al számított ki Európa egyik nagy pénzügyi központjában működő pénzintézetek 1876. évi jövedelme, míg ezen intézetek tényleges eredménye 0·08°/_o-nyi *veszteség* volt. A viszonyok t. i. a következők voltak:

127·30 millió tőke nyert	3·24 milliót	=	2·54 ^o / _o nyereség	
138·50 » »	vesztett 3·45 »	=	2·49 ^o / _o veszteség	
265·80 milió tőke	vesztett 0·21 milliót	=	0·08 ^o / _o <i>veszteség.</i> ²⁾	

4. Mielőtt a tiszta nyereségre vonatkozó észrevételeinket befejeznők, még egy megjegyzést kell tennünk. A nyereség u. i. hallgatag mindig egy teljes üzletév alatt szerzettnek tekintetik. Új társulatok első mérlege azonban hol tizenkét hónapnál rövidebb, hol annál hosszabb időszakra szokott kiterjedni. Pontosság kedvéért tehát azt kell követelni, hogy a nyereség az évhosszára számítva (»pro rata anni«) állítassék be. Ha például fél év alatt 10.000 forintot nyertek, úgy ezt 20.000 forinttal kellene az év statisztikájába beállítani. Minthogy azonban táblákban tényeket megmászárunk nem szabad, ennél fogva itt ugyan mindig a tényleges tiszta nyereség volna kimutatandó, míg ott, hol a százalékos nyereség kiszámítására megyünk át, az év hosszára átszámított számok volnának használandók.

¹⁾ Meg kell jegyeznünk, hogy itt csak a tényleges részvénytőkéről lehet szó, tehát ugy a törzs-, mint az elsőbbségi részvények után történt befizetésről, míg ellenben a kötelezvények, elsőbbségek stb. révén összegyűlt tőke, mely a társaságnak adósságát képezi, nem vonható be a számításba; épp így nem vehető számba az élvezeti jegyeknek megfelelő összeg, miután ezen jegyek birtokosai a befizetett tőkét — természetesen az esetleg létezett felpénz nélkül! — már visszakapták vala.

²⁾ Jelezzük a tiszta nyereséget Ny -el, a tőkét T -vel, akkor a tőkéhez arányított százalékos nyereség (Ny^o/o) helyes képlete lesz (közönséges tört alakjában):

$$Ny^o/o = \frac{Ny}{T}$$

mi mellett T -ben ugy a nyereséggel (T_{ny}), mint a veszteséggel (T_v) dolgozó tőkék befoglaltatnak.

Az általános tiszta nyereség százalékos értékének $\frac{Ny}{T_{ny}}$ képlet szerint való számítása tehát téves.

A százalékos tiszta nyereség azonos oly közönséges törttel, melynek számlálója a nyereség és melynek nevezője a tőke. A fenti számításnál tehát úgy a számláló, mint a nevező helytelenül lett beállítva. Tényleg a következő számítás történt:

$$\frac{3\cdot24}{127\cdot30} = + 2\cdot54^o/o$$

míg a helyes ez lett volna:

$$\frac{3\cdot24 - 3\cdot45}{127\cdot30 + 138\cdot50} = \frac{-0\cdot21}{265\cdot80} = - 0\cdot08^o/o$$

2. A részvényes osztalékjövödelme.

Ha az osztalékkimutatás csak arra szolgálna, hogy az e czímen kiosztott összegeket, tehát a *tényállást* állapítsa meg, úgy az átlagos osztalék kiszámítása ellen elvileg semmi kifogás sem volna tehető és így legfeljebb csak arra a megjegyzésre szorítkozhatnánk, hogy a megállapításánál előforduló hibák kikerültessenek. Ámde tudjuk, hogy az osztalékszámnak ennél sokkal nagyobb jelentőséget tulajdonítanak: az osztalékkal nemcsak tényeket akarnak megállapítani, hanem abban épen azt a mutatót vélik felismerhetni, melynek állásából a részvénytársulatok beválása, a részvényforma jövedelmezőségének mértéke leolvasható legyen. Minden egyes részvénybefektetésnél az első kérdés rendszerint oda irányul, vajjon mennyi százalékot fizetett a vállalat az utóbbi években. Magának a részvénynek belértéke és különösen a tartalékokban felhalmozott vagyon mérlegelése csakis második sorban szokott latba esni: hiszen tényleg kérdéses is, vajjon a tartaléknak akár csak részleges kiosztása is a legnagyobb ritkaság számba megy, míg kedvezőtlen időben azt fel szokták emésztetni. Innét van, hogy a részvény értékelésének legnépszerűbb alapját, egyuttal pedig ezen befektetési formáról való ítéletünknek legdöntőbb tényezőjét — eddigelé legalább — az átlagos osztalék magassága képezi.

Nem tagadható, hogy az osztalékjövödelem nagysága tényleg különös fontossággal bír. Daczára ennek azonban azt is kellene tekintetbe venni, hogy az osztalék egymagában még sem dönt és pedig azért, mivel az a részvényesnek nem egyedüli jövedelme, hanem, hogy mellette még más jövedelmek, vele szemben pedig mindenféle kiadások — illetőleg veszteségtételek — is szerepelnek. Tetejébe pedig az átlagos osztalék kiszámítása még vastag, általunk az alábbiakban még tárgyalandó hibákban is bővelkedik.

Még azon legegyszerűbb esetben is, midőn valamely egyes vállalatnak több évre való átlagos osztalékát akarjuk megállapítani, ez csak akkor adja az üzleti eredmények helyes mértékét, ha az illető társaság a vizsgált évek mindegyikében tényleg fizetett osztalékot. Ha valamely vállalat a három utolsó évben 4, 5 és 6 százaléknyi osztalékot fizetett, indokolt, ha ítéletünk alapjául az átlagos öt százalékot fogadjuk el. Azonban még ily egyes társulatra vonatkozó kérdésnél is, minden valószínű feltevésnek tulajdonképen vége szakad, mihelyt a megfigyelt évek közt olyan is van, mely veszteséggel záródott és így ennek osztaléka »nullá«-val van jelölve. A nulla ugyanis mit sem mond a veszteség nagyságáról, sőt még annyit sem mond, vajjon általában volt-e veszteség vagy sem, mert a

»nulla-osztalék« jelzése ott is elkerülhetetlen, hol sem nyereség, sem veszteség nem volt, vagy hol nyereség is volt, de azt nem osztalékfizetésre használták fel.

Még élénkebben érezzük a »nulla-osztalék« visszáságát, midőn több társaság átlagos osztalékának kiszámításáról van szó. Ez esetben egyrészt az egyes társulatok tőkéit, másrészt azoknak osztaléköntéseit kell egymásmellé állítanunk, a két végösszezből arányt számítván. Midőn mármost az efféle számításnál az osztalékot nem fizető részvények tőkéi mellé az osztalék öntést zéróval állítjuk be, joggal nyugtalankodhatunk a fölött, hogy az osztaléköntések összeadásánál azon vállalatok, melyek osztalékot ugyan nem fizettek, de azért veszteséggel még sem dolgoztak, ugyanazon nullaértékkel járuljanak a főösszeghez, mint azok, melyek esetleg a részvényes összes vagyonát elnyelték. Világcs, hogy ez utóbbi esetben nem *nulla*, hanem *minus*-érték volna beállítandó. Mindenki kiérzi, hogy a »semmi« osztalék a valódi állapotot nem magyarázza, hanem inkább elfedi; hogy oly statisztika, mely csakis a hasznot veszi számba, a veszteséget azonban nullával jelzi, tehát nem létezőnek tekinti, a részvényes igazi jövedelme felől helyes felvilágosítást nem nyújthat. És ez a részvénytisztikában tényleg így is van. Az átlagos osztaléknak annyira népszerű és elterjedt számítása tehát, úgy a mint ez rendesen történni szokott, már ezen egy okból is megtámadható; ezenfelül azonban a számításnál még helytelen módszereket is szoktak alkalmazni, melyekről alább lesz szó.

De ha e számítás helyes módon is ejtelnék meg, még akkor sem szabad szem elől téveszteni, hogy az voltaképen csak egy tényről, a részvényes bevételeinek egyik tételéről számol be, de távolról sem alkalmas, vagy legalább csak bizonyos feltétel mellett alkalmas arra, hogy a befektetés jövedelmezőségének abszolút mértékét szolgáltatassa. Hogy ezen mérték mikép állapítható meg, erről a következő szakaszban fogunk szólni. De annyi már most is világos, hogy helyes statisztika csak úgy képzelhető, ha egyrészt az összes jövedelmeket (ezek közt tehát az osztalékjövedelmet is), másrészt az összes veszteségeket is felsoroljuk. Ily statisztikai vizsgálat azonban, tudunkkal legalább, eddigelé még sehol sem történt: jelen dolgozatunk feladata éppen az, hogy az e célra alkalmas helyes módszert megállapítsa.

A részvényes jövedelmeit illetőleg később ki fogjuk mutatni, hogy az osztalékon kívül van még egész sora a bevételeknek, illetve vagyongyarapításoknak, mint például az élvezeti jegyek osztaléka, az új kibocsájtású részvények kedvezményes elővételi joga stb., úgy, hogy az osztalékbevételt a részvényes összes bevételeinek csakis *egyik* tételének, de távolról sem összes bevételének összegéül szabad tekinteni. A mi azonban a veszteségeket illeti, csak nem akarja senki komolyan állítani, mintha ilyenek a részvényesre nézve nem is léteznének, mintha ennek vagyona mindig csak gyarapodnék, sohasem fogyna? Hát ki más, mint a részvényes viseli azon veszteségeket, melyeket a szenvedően záródó mérlegek kimutatnak? vagy azokat, melyek társaságok bukása által okoztatnak? Hát kinek vagyonából, ha nem az övéből telnek azok a milliárdok, melyekkel a nemzeti vagyon a tőzsekrízisek által megcsappan? Valóban felesleges még sok szót szaporítani annak bebizonyítására, mennyire meg nem felelő az olyan statisztika, mely az osztalékjövedelmének garasait ugyan szorgosan olvassa, a veszteségek millióit azonban egyszerűen ignorálja.

A dolog olyannyira egyszerű, hogy nem is volna szükséges azt példával

bizonyítani. Nagyobb világosság kedvéért ragadjunk ki azonban a veszteséggel működött vállalatok — sajnos, nagyon is gazdag — sorából egyet, például a Franko-magyar bankot, hogy lássuk, mikép álltak a viszonyok a valóságban és mily eredményeket mutat ezzel szemben a közkeletű statisztika.

E bank tőkéje 12,800.000 forint volt. De a részvényeseknek még mintegy kétmillióval többet kellett befizetniök, mivel a részvények felpénzzel bocsájtattak ki. Öt év múlva a bank megbukik. Ez idő alatt részvényesei osztalék fejében összesen 2,712.000 frtot vettek be, mi által úgyszólván a fizetett felpénz térült meg, míg a 13 millió tőkebefizetés nagyobb része odaveszett. A szokásos statisztika azonban azt állítaná, hogy a Franko-magyar bank részvényesei e vállalatból 27 milliót, vagyis ötévi átlagban mintegy 5⁰/₀-nyi jövedelmet nyertek. A statisztika így a tényleg tönkrement, sajnálandó részvényesekkel még elhitethetné, hogy e befektetéssel tulajdonképen elég jól jártak, azzal tisztességes kamatot értek el. Bármilyen képtelennek látszik is az ilyen okoskodás, mégis meg kell maradnunk a mellett, hogy mindazon statisztikák, melyek csakis e kifizetett osztalékot veszik számba, a zárszámlaszerű veszteségeket pedig valamint a tönkrement társulatokat észre sem veszik, tényleg ezen tarthatlan állásponton állanak.

Egyelőre azonban tekintsünk el az osztalékjövedelem és az átlagosztalék jelentőségének taglalásától. Tagadhatatlan tény lévén, hogy üzleteredmények mérlegelésénél e két számnak mindenütt különös fontosságot tulajdonítanak, kutassuk első sorban miféle módszerek volnának alkalmazandók, hogy az átlagos osztalék helyesen, ne logikaellenesen állapíttassék meg.

Az »osztalék« fogalma alatt azt a kiosztott hasznot értik, mely száz-száz forint tőkére esik. Ha pld. a hazai takarékpénztár mult évi osztalékát kérdezik, evvel nem az összes részvényeseknek kifizetett 22¹/₄ millió forintnyi összeget, hanem az egy-egy részvényre eső 45⁰/₀-nyi szelvényt értik. Az osztalék név alatt tehát mi is mindig ezt a százalékszámot értjük, míg az összes részvények után kifizetett összeget az »osztaléköntés« nevével fogjuk jelölni.¹⁾

A százalékos osztalék egy tört, melynek számlálójában a kifizetett osztaléköntés, nevezőjében a befizetett tőke, illetve annak azon részösszege áll, mely osztalékra jogosított (az osztalékra még igényt nem tartó új kibocsájtású részvények, az élvezeti jegyek stb. tehát számba nem vehetők).²⁾

Az egyes társulatnál ez a tört ismét egy adott tény, melyhez, úgy látszik, kétség sem fér: az I. hazai takarékpénztár 45⁰/₀ osztalékot fizetett, a Királyserfözde semmit. Ezen számokkal szemben legfeljebb arra kellene figyelmeztetni, hogy azok nem mindig egyforma hosszú időszakokra vonatkoznak. Az év folyamán alapított részvénytársulatok u. i. vagy az első, vagy a második évben fizetik az

¹⁾ E műszót a mezőgazdaságból vesszük át, hol az találón jellemzi a kereszt magtartalmát.

²⁾ A százalékos osztalék (O vagy $O^0/0$) képlete tehát (közönséges tört alakjában):

$$O^0/0 = \frac{O}{T}$$

miben O az osztaléköntést és T a befizetett tőkét jelzi.

első osztalékot és a fizetett összeg így hol 12 hónapnál rövidebb, hol ennél hosszabb időre vonatkozik. A tényleg fizetett osztalék helyett tehát annak az év hosszára átszámított értékét kellene (»pro rata anni«) számításba állítani.

Ha azonban valamely társaság több évének, vagy több társulatnak egy évi átlagos osztalékát (az »általános részvényes« átlagos osztalékjövedelmét) akarjuk megállapítani, itt már nagyobb nehézségekbe ütközünk. Ezen számításban még a legtekintélyesebb statisztikusoknál is egész sorozatát találjuk a tévedéseknek, míg mások jobbnak találták a nehézséget megkerülni, azaz az átlag számításába belé sem bocsátkozni. Térjünk át tehát az átlagos osztalék kiszámítása körül használatos különféle módszerek kritikájára.

1. Képzeljünk oly táblázatot, a melyben több társaságnak több éven át kiosztott osztalékai vannak egybeállítva. Ily táblával szemben közelfekszik és nagyon indokolt az a kívánság, hogy ezen változó eredményeket akár minden társaságról, akár minden üzletévről, egy közös kifejezésben, a végből foglaljuk össze egy átlagban, hogy így összefoglaló itélethez jussunk, a zavaró részleges adatok mozaikját *egy* eredménybe tömöríthessük. Ha mármost pl. 100 társaság 5°/_o, másik 100 társaság 6°/_o és 7°/_o-nyi osztalékot adott, az arithmetikai átlag egy 6°/_o-os osztalékot eredményez. De ez a számítás téves és pedig azért, mert az egységek súlya különböző. Ha az egyik társaság 10 millió tőke után 5°/_o-nyi, a másik 1 millió után 10°/_o-nyi osztalékot ad, akkor a két társaság átlagos osztaléka nem $\frac{5 + 10}{2} = 7\frac{1}{2}\%$. Ezen tisztán arithmetikai átlagszámítás helyébe azon quantifikált számításnak kell lépnie, hogy összesen 11 millió frtnyi tőke után $500,000 + 100,000 = 600,000$ frtot, átlag tehát 5·8°/_o-nyi osztalékot fizettek ki. Az előbb említett, arithmetikai átlagszámítás csak az esetre volna jogosult, ha az összes részvénytársaságok egyforma nagy tőkével dolgoznának. Ez nem állván, csakis ugy járunk el helyesen, ha az arithmetikai átlag kiszámításáról a quantifikált osztalék kiszámítására megyünk át, azaz ha egyrészt a tőkét, másrészt az osztaléköntéseket összeadjuk és a százalékos osztalékot csak ezen két összegből számítjuk ki.

Ugyanez az eljárás követendő, ha nem több társaság, hanem több üzletév átlagos osztalékát akarjuk megállapítani. De ebben az esetben is helytelen az arithmetikai átlagszámítás, mivel a társaságok tőkéje évről-évre változik.¹⁾

Hadd bizonyítsuk mármost kézzelfogható példával, mily nagy tévedéseknek van az osztalék feletti itéletünk kitéve, ahhoz képest, a mint azt az arith-

¹⁾ Annak igazolására, hogy az arithmetikai átlagszámításnak e hamis módszeréhez mily konoksággal szoktak ragaszkodni, hadd idézzem *Oechelhäuser* azon érveit, melyekkel e számítás kizárólagos jogosultságát akarja védeni. Érvelése (»Die wirtschaftliche Krisis« Berlin 1876) következőkép hangzik: »Wir haben letztere Berechnungsweise vorgezogen, einmal weil sie charakteristischere (?) Zahlen liefert, indem sie den Durchschnitt aus der Dividende aller Gesellschaften — ob gross oder klein — zeigt, zum andern, weil hier dem statistischen Vergleich der einzelnen Zeichen (?) unter einander (?), also dem Relativwerth der Zahlen eine grössere Bedeutung zukommt als der absoluten Höhe der Dividenden, im Verhältniss zum Gesamtcapital.«

metikai vagy a quantifikált átlagra fektetjük. Például választjuk a budapesti részvénytársaságok 1885. évi eredményeit.

	Átlagos osztalék	
	a) az arithmetikai átlagszámítás alapján	b) a quantifikált átlagszámítás alapján
10 bank	4·1	3·2
5 takarékpénztár	11·2	13—
8 malom	18·1	12—
2 serfőző és szeszégető	9—	8·6
8 gépgyár	2—	0·7
2 bánya	3—	4—
8 építő társaság	0·7	0·2
3 nyomda	9·3	7·2
5 egyéb ipari társaság	3·4	2—
6 biztosító-társaság	5·1	3—
6 közlekedési vállalat	4·2	4·9
3 egyéb részvénytársulat	5—	5·3
Összesen 65 társaság	5·7	5—

Látjuk tehát, hogy a bankok az első számítás szerint átlag 4·1⁰/o-ot hoztak volna, a második számítás szerint csak 3·2⁰/o-ot, a vas- és gépipar az első módszer szerint 2⁰/o-ot, a második módszer szerint 0·7⁰/o-ot, a nyomdák az első számítás szerint 9·3, a másik szerint csak 7·2⁰/o-ot! Ha tekintetbe vesszük e mellett az osztalékmérték nagy érzékenységét, azt a körülményt, hogy az osztaléknak már 1/10⁰/o-nyi emelkedése is mily nagy súlylyal esik latba, úgy a részvényes mint a társaság számlájában, hogy például a 0·7⁰/o és 2⁰/o közt fennálló fentemlített különbség a részvényesre nézve nem kevesebbet mint jövedelmének háromszázszorosát képviseli: úgy ebben újabb megerősítését fogjuk találni annak, mennyire függ az egész részvénytársasági statisztika értéke az alkalmazott módszerek helyes voltától és hogy e módszerek kritikája mennyire szükséges. A mi különösen az arithmetikai átlagszámítást illeti, azt teljesen tévesnek kell tekintenünk és helyébe okvetlen a quantifikált átlagszámítást kell léptetnünk.

2. Ámde még azon statisztikai munkálatoknál is, melyek ezen helyesebb quantifikált átlagszámítás alapján állanak, ismételten találkozunk még kitünő statisztikusoknál is, azon tévedéssel, hogy az osztaléköntést csupán azon társaságok tőkéjéhez viszonyítják, a mely társulatok osztalékot fizettek, holott az összes, tehát az osztalékot nem fizető, illetve veszteséggel dolgozó társulatok tőkéjét is kellene számba venni. Ha átlapozzuk a társaságok pénzügyi eredményeit feltüntető statisztikai műveket, gyakran találkozunk evvel a — különben már a tiszta nyereség megbeszélése alkalmával is kifogásolt — téves eljárással. Így azt olvassuk pl. az egyik állam bankjairól, hogy azok 1873-ban 6·15⁰/o osztalékot fizettek. Ha az ebben az évben beállott szomorú börzekatasztrófára — a hirhedt »krach«-ra — gondolunk mely alkalomnál pedig éppen a bankokba befektetett tőkék vesztek számos milliót, úgy a statisztikusoknak az az állítása, hogy ezen tőkék ebben az évben több, mint 6⁰/o-ot jövedelmeztek, méltán gyanút kelthet bennünk. És tényleg, ha visszamegyünk a statisztikai forrás-munkákra, azt találjuk, hogy a dolog tulajdonképen következőleg áll: azon

bankok, a melyek adtak osztalékot, összesen 169·60 milliónyi tőke után 10·45 milliót osztottak szét és ez adja a fentemlitett 6·15⁰/₀-ot; de ezen, nyereséggel dolgozó tőkéken kívül volt még 190·96 milliónyi tőke, a mely veszteséggel dolgozott. Tehát — ha egyelőre a veszteségek levonásától még el is tekintünk és csak arra szoritkozunk, hogy ezen levonandó összegek helyébe csak nullát állítsunk be, — még mindig azon eredményre jutunk, hogy a 10·45 milliónyi osztalék-öntés összesen 360·56 milliónyi tőkére vonatkozik, minek folytán az átlagos osztalék nagysága nem 6·15⁰/₀, hanem csak 2·89⁰/₀.

3. A részvényes tiszta jövedelme.

(Részvényjáraék.)

Látjuk tehát, hogy az átlagos osztalék elméletben nem alkalmas arra, hogy a részvényekbe fektetett tőke jövedelmezősége felől kellő felvilágosítást nyújtson, és pedig azért nem, mivel csakis a nyereséggel dolgozó társulatokra vet ügyet, a vesztőkre nem. Minthogy pedig a részvényforma bevalásáról alkotandó ítéletünk — különösen ha azt más befektetési módokkal összevetjük — első sorban csakis attól függ, hogy az a haszon, melyet a részvényes a társulat munkájából húz, helyesen felismertessék, szükséges, hogy ezen tökéletlen számításról azon tökéletesebbre menjünk át, mely egyrészt az összes bevételeket, de másrészt az összes veszteségeket is számba veszi, illetve ez utóbbiakat amazoktól levonja. Az így keletkező maradékot nevezzük a részvényes tiszta jövedelmének, illetve részvényjáraéknak.

A milyen jogosult és magától értetődő is az a tétel, hogy valamely tiszta jövedelem megállapításánál a veszteségek a nyereségekből levonandók, annyival meglepőbb, hogy ily eljárást — legalább tudtommal — még eddig sehol sem követtek és így bátran mondhatjuk, hogy a részvénykefektetés hasznának és esélyeinek megítélésére helyes statisztikai alappal eddigelé még nem birunk.

Nem érdektelen dolog szemmel követni, hogy a statisztikusok általában mennyire tartózkodólag viselkednek a veszteségek tekintetbevételével és beszámításával szemben.

A részvénytársulatok tiszta nyereségének megállapítására szolgáló módszerek kritikájánál már találkoztunk azon feltűnő eljárással, hogy a nyereséget ugyan számba veszik, a veszteséget azonban nem. Áttérve azután a részvényes jövedelmének megállapítására, első sorban az átlagos osztalékkal kellett foglalkoznunk. Itt két különféle módszerrel találkoztunk és pedig az arithmetikai és a quantifikált átlag kiszámításával. Az arithmetikai átlag alkalmazásánál azonban teljesen lehetetlen a veszteségeket tekintetbe venni, minthogy ezen számításnál csak a százalékos osztalékok értéke, illetve veszteség esetére nullák vannak előttünk, mely utóbbi jelzés nemcsak hogy semmit sem mond a veszteség nagyságáról, de még a felől is hagy kétségben, vajjon volt-e általában veszteség vagy sem. De még azon statisztikák is, melyek a quantifikált átlagszámítást használják, szintén abban a hibában leledzenek, hogy a veszteséggel dolgozó társaságok nyeresége itt is csak nullával és nem a megfelelő negatív értékkel van beállítva.

Annak⁷ bebizonyítására, mily nagy zavarokat és veszedelmes tévedéseket

hord magában még a quantifikált számítás is, ismét visszatérünk az 1873-ik évi bankstatisztika fentebb említett példájára. A hivatalos statisztika ezen évről egy 6·15⁰/₀-nyi járadékot konstatált, ezt azonban csak azon körülmény folytán, hogy a mérlegekből kivették ugyan a nyereségeket, de nem vették számításba az ugyanott kimutatott veszteségeket. Ez utóbbiak tekintetbevételével a 6⁰/₀-nál nagyobb jövedelem helyébe nem kevesebb, mint 42⁰/₀-nyi veszteség lépett volna, a mennyiben t. i. a kimutatott 10·45 millió jövedelemmel teljes 162·30 milliónyi veszteség állt szemben, úgy hogy a részvényesek nem kevesebbet, mint 151·85 milliót, azaz tőkéjük 42⁰/₀-át vesztették el. Ha azonban — és ez volna a helyes eljárás — beszámítanók még a bankok bukása által okozott veszteségeket is, melyek azonban a mérlegekből ki nem vehetők, úgy a veszteség még többre rugna. A ki ismeri az 1873-iki válságos év borzasztó pusztításait, az különben már eleve, minden behatóbb vizsgálódás nélkül is meg fogja engedni, hogy ezen pusztításokat az épen említett veszteségi számok inkább jellemzik, mint a hivatalos, 6⁰/₀-nyi nyereségről szóló adat.

Ezen kritikai megjegyzések után kíséreljük meg tehát mármost alap-problemánk pozitív megoldását, azaz azon módszer megállapítását, melynek segítségével a részvényhozadék (Actionrente) tényleges nagyságát felismerhetnők.

Vezérelvünk, mint már többször hangsúlyoztuk, az a követelés, hogy számba veendők mindazon bevételek és mindazon veszteségek, melyek a részvény-papirokbá való befektetésből — de nem a spekulációból — folynak. Mielőtt rátérnénk az egyes aktív és passív tételek részletezésére, előre kell még bocsátanunk, hogy természetesen egészen közömbös, vajjon valamely nyereség, illetve veszteség készpénzben vagy bármely más formában jelentkezik. Valamint mindenféle mérleg felállításánál nemcsak a készpénzvagyon, hanem minden más értéket is — úgy követelést, mint tartozást — számbaveszünk, épp így számba kell venni a részvényes nyereség- és veszteségszámlájának felállításánál nemcsak a készpénz-bevételeket, hanem minden más, ezen befektetésből származó nyereségeket és veszteségeket is. Lássuk tehát, melyek azon különféle címek, a melyek a nyereségeket, illetve veszteségeket alkotják és kezdjük ez utóbbiakon.

A) Veszteségek.

1. Első sorban szerepelnek azon veszteségek, melyek magukban a mérlegekben határozottan ki vannak mutatva. Ezeknek kihagyása, az osztalék-bevételtől le nem vonása, az eddigi statisztikai munkálatok legkiáltóbb hibája, miután e veszteségek a zárószámlákban világosan feltüntetve s a társulatok által elismerve vannak. Az előbb felhozottak után nem lesz szükséges ezen tétel bizonyítása körül tovább időzni. Azonban magától értetődik, hogy mindig csakis a folyó üzleti év vesztesége vehető számba, míg az előző évekből származó veszteség-át hozatokat az összveszteségből le kell vonni.

2. Ámde ezen, a mérlegben kimutatott veszteségeken kívül a részvényes, szenvedhet, mint említők, még oly más veszteségeket is, melyek a zárlatokból ki nem vehetők, de e mellett a legtöbb esetben még súlyosabbak. Nem volna szabad ugyanis megfeledkeznünk azon veszteségekről, melyek a tőkét a vállalatok tönkremenetelénél érik. Hiszen a részvénybefektetések legnagyobb veszélyét éppen ezek a veszteségek, — például a tőzsdekrízisek okozta pusztítások — képezik,

melyek pedig egyszersmind kikerülhetnek is, a mennyiben ellensúlyát képezik a normális időben a takarékbetevők stb. csekélyebb jövedelmével szemben élvezett nagyobb kamatbevételeknek. A népjólétnek ezen legfájóbb károsodásait azonban hiába keresnők a részvénytársulatok üzletmenetével foglalkozó statisztikákban; még pedig, különös, csak azért hiába, mivel ezek csak az évi mérlegek alapján szoktak készülni, megbukott társulatok pedig már nem tesznek közzé mérlegeket. A statisztika így éppen azon legkritikusabb időben fordul el tőrgyától, midőn éveken át eltakart mulasztások és bűnök, jogtalanul kiosztott nyereségek szédelgésai egyszerre megboszulják magukat, midőn a tőzsdekatasztrófák egész osztályrétegeket és milliőkat érő vagyonokat temetnek maguk alá. A részvénybefektetéssel járó mindezen veszélyeket a statisztika egyszerűen nem látja.

A részvénytársaságok tönkrementése által okozott veszteségeket tehát okvetlenül számba kell vennünk. Minthogy azonban a hosszadalmas, gyakran évtizedekig tartó lebonyolítások eredményét sem előre tudni, sem bevárni nem lehet, kénytelenek leszünk a részvénytársaságok tönkrementése által okozott veszteségeket becslés szerint beállítani. Ezen becslésnek az utolsó 10 évben lebonyolított liquidációk eredményére kellene támaszkodni, azaz, a veszteség az ezen 10 év alatt észlelt eredmények átlagában volna elfogadandó. Így például Budapesten a csődvagyonból a részvényesek számára megmentett rész a részvénytőkének körülbelül 50°/o-át teheti. Egy ily hozzávetőleges számítás alkalmazásánál nem volna szabad azonban megfeledkeznünk arról, hogy az említett kulcs (50°/o) a részvénytőkének nem teljes összegére, hanem csupán annak azon részére vonatkozhatik, mely a csőd idején még meg volt: a részvénytőkének már előbb elvesztett részét, tudniillik számításainkba már azon években állítottuk be, a melyekben a veszteségek tényleg történtek; ha a csőd alkalmával ezen veszteségeket újból számba vennők, ez által a kétszeres beállítás hibáját követnők el.

B) Nyereségek.

1. *Osztalék-bevétel.* A részvényes jövedelmei közt a legfontosabb és legszembeszökőbb, az, melyre rendszerint egyedül szoktak gondolni, az *osztalék-bevétel.* Ennek összege egy az osztaléköntésben adott tény, melyet minden változás nélkül át kell venni a statisztikába.

A tőkés azonban annak következtében, hogy vagyonát részvényekbe fektette, még más vagyongyarapításokat is élvez, melyek természetesen szintén számba veendők. De ezek oly különböző forrásokból eredhetnek, hogy előre nem is lehet mindnyájukat teljesen elképzelni. Kisérjük meg mégis felsorolásukat.

2. *Elővételi jogok.* Ha valamely részvénytársulat új részvények kibocsátásánál saját részvényeseinek kedvezményes előjogot enged, az ebből eredő haszon szintén a részvénybefektetésből eredő bevételnek tekintendő. A nyereség nagyságát a kedvezményes és a tőzsdei ár közti különbség adja. Tanácsos azonban oly tőzsdei árt választani, mely az elővételi jog gyakorlásának határideje után fennállott és pedig azért, mivel az aláírás ideje alatt néha mesterségesen szokták tartani az árt és mivel az aláírás idejében fennálló ár az elővételi jogban nyújtott hasznot is magában foglalja.

3. *Élvezeti jegyekből eredő jövedelem.* Oly társulatoknál, melyek részvénytőkájük törlesztésére vannak kötelezve, a beváltott részvényekért — melyek névértéke a részvényesnek megtérített — élvezeti jegyek szoktak kiadatni, melyek a társaságnak egy bizonyos minimumon túl menő nyereségében részesülnek. Az ilyen élvezeti jegyekből eredő kamatbevétel azonban nem tekinthető osztaléknak, minthogy ott, hol részvénytőke nincs, osztalékról sem lehet szó. Kétségtelen azonban, hogy itt oly jövedelemmel van dolgunk, mely mégis csak a részvénybefektetésből ered, hogy tehát a részvényhozadék megállapításánál ezen jövedelmet is kell tekintetbe vennünk.

4. *Előbbi évek veszteségeinek törlesztése.* Helyesnek találván, hogy a részvényes osztalékjövedelméből a mérlegekben kimutatott veszteségek levonandók, kell, hogy viszont jövedelemnek tekintsük mindazon összegeket, melyek valamely előbbi szenvedőleg záródó mérleg veszteségét csökkentik. Ha valamely társulat két évvel ezelőtt százezer forintot veszített, de a következő év nyereségéből ezt a veszteséget 80.000 forintra leszállította, az utóbbi év épp úgy jövedelmezett 20.000 forintot, mintha valaki, a ki előbb vagyontalan volt, egy év lefolyása után 20.000 frt vagyonal birna. E szerint a részvényhozadék egyik jövedelmi tétele gyanánt azon összeget is el kell ismernünk, melyet az előbbi években törlesztett veszteségből törlesztettek.

5. *A tartaléknak részben vagy egészben való kiöntése.* Gyakran előfordul, hogy a felhalmozott tartalék különböző címek alatt a részvényesek javára fordítatnak, így pl. midőn az osztalékot abból fizetik vagy kiegészítik, vagy midőn a tartalékot veszteségek (sikkasztások stb.) fedezésére felhasználják; ¹⁾ épp úgy előfordul, hogy nem teljesen befizetett részvények a tartaléktőkéből »liberáltaknak«, a nélkül tehát, hogy a részvényesnek utánfizetést kellene teljesíteni stb. Minthogy továbbá a tartaléktőke elsősorban a társulat és nem a részvényes tulajdona, ennél fogva a tartaléktőkéből a részvényes javára történt minden fizetést a részvényes bevételének és a társulat kiadásának kell tekintenünk.¹⁾

6. Végül bevételnek volna tekintendő a részvényesnek minden néven nevezendő egyéb oly jövedelme, melyhez a részvénybefektetés révén jut, tehát esetleg oly felülfizetések, melyeket a részvényes a részvények visszaváltásánál élvezhet, valamint a társulat feloszlata alkalmával a tartalék-tőkéből vagy az aktívák többértékéből eredő bevételek stb.

¹⁾ A társulatok azonban ilyen, a tartalékból vett pótlásokat gyakran már a zárószámadásba veszik fel, úgy hogy a tartalékalap már a közgyűlési határozatot megelőzőleg rövidül meg. Ha ilyképen a veszteség máris csökkentett értékben vétetik át a zárószámadásból, fölösleges ezen csökkenést a részvényes nyereségszámlájába újból bevétel gyanánt könyvelnünk. Ugyanez áll a tartaléktőkéből teljesített osztalékfizetésekről, mivel ezek már ezen cím alatt szerepelnek a részvényes bevételei közt.

4. Függelék: Az árfolyam szerinti érték és ennek hozadéka. — Árfolyamon való nyereség és veszteség.

Legyen szabad a következőkben még két, egymással kapcsolatos kérdést röviden érintenünk és pedig: hogyan állapítandó meg egyrészt a részvény árfolyama, valamint egy-egy részvényvállalat árfolyam szerinti értéke és másrészt mikép a részvények árfolyam szerinti hozadéka, »rentabilitása«.

Úgy nemzetgazdasági szempontból, valamint a részvénytársulatok üzleti eredményeinek és az ezáltal elért anyagi eredmények megítélése kedvéért, jogosult érdekű az a kérdés, hogy a befizetett tőkék értéke a társas kezelés következtében mennyiben emelkedett vagy fogyott. A részvényekbe fektetett tőkének ezen értékváltozásai felől elsősorban a tőzsdei árjegyzések nyújtanak felvilágosítást, melyek egyúttal minden befektetésnél is döntő súlylyal esnek latba. Ebben a tekintetben t. i. az eredeti befizetés nagysága semmiféle utbaigazítást nem nyújthat. Annak szemében, ki vagyonat ma pl. az évenként 400 frtot jövedelmező hazai takarékpénztári részvényekbe kívánja fektetni és ezeket 8000 forinton alul meg nem szerezheti, vajmi keveset nyom az a körülmény, hogy ezen intézetnek hétévtizeddel ezelőtt történt alapítása alkalmával, ily részvényre csak 63 forintot kellett befizetni. Tekintettel tehát arra a fontosságra, melylyel az egyes részvény árfolyamának, valamint valamely vállalat tőzsde szerinti értékének megállapítása bir, a következőkben foglalkozni akarunk még azon módszerekkel is, melyek ez irányban alkalmaztatni szoktak, illetőleg alkalmazandók volnának.

Minden részvényvállalat *tőzsdei értékét* úgy kapjuk meg, ha a részvények számát a tőzsdeárfolyammal szorozzuk. Ezt a számítást minden évben kellene megajteni és pedig a december 31-iki árfolyam alapján Ugyanezen árfolyam alapján volna megállapítandó, minden részvény *jövedelmezősége*, tudniillik azon arány, a melyben az egy-egy részvényre eső osztalék az árfolyamhoz áll, mely arány $\frac{1}{100}$ -ban fejezendő ki.¹⁾ (A jövedelmezőséget úgy is megkapjuk, ha az osztaléköntést a részvényvállalat tőzsdei értékéhez állítjuk arányba. A hol a részvénytársaságok egész csoportjának jövedelmezőségét kell megállapítanunk, ott csakis ezen utóbbi eljárás követendő.)

Nem hagyhatom ez alkalommal említés nélkül *Oechelhäuser* azon javaslatát, hogy ezen összérték az összes jegyzett részvények átlagárának a részvé-

¹⁾ A jövedelmezőség (J) képlete tehát, közönséges tört alakjában: $J = \frac{O}{A}$, hol O az osztalékot, A a tőzsdei árfolyamot jelenti.

nyek számával való szorzás útján állapítottassék meg¹⁾. A kiszámítás ezen módja, a milyen kényelmes, époly téves is. Az ebben rejlő tévedés előttünk nem új: az osztalékszámításnál is találkoztunk szerzőnek azon felfogásával, hogy a feladott számok arithmetikai átlagával vélte beérhetni. Valamint azonban ott az arithmetikai átlag számítását nem helyeselhettük és ennek helyébe a quantifikált átlagszámítást kellett javasolnunk, úgy itt is azt kell követelnünk, hogy minden egyes társaság részvényeinek értéke külön-külön kiszámítottassék.

A tőzsdei érték és a jövedelmezőség kiszámítása azon föltevésből indul ki, hogy az illető részvénynek van tőzsdei árfolyama. Gondoskodnunk kell tehát még azon esetekről, hol ez a feltétel nincs meg, tehát az *árfolyam nélküli részvényekről*. Az árfolyam hiányát azonban vagy az okozza, hogy az illető részvényekről, habár a hivatalos tőzsdei lapba fel vannak véve, annak következtében nincsen ár jegyezve, mivel azokban forgalom nem volt²⁾, vagy pedig annak következtében, mivel a részvények egyáltalán nem jegyeztetnek s így árfolyamuk meg sem állapítható.

Az első esetben, azaz azon a tőzsdén különben rendesen jegyzett részvényekre nézve, melyek az év végén forgalom híján jegyzés nélkül voltak, utolsó jegyzett áruk fogadandó el. Azonban fiktív árak kikerülése érdekében kívánatos, hogy ily árjegyzések csak bizonyos időszakig (pld. két hónapig) fogadtassanak el. Ha az illető értékpapírról ezen idő alatt jegyzés elő nem fordult, ez árjegyzést nélkülözöknek volna tekintendő.

A mi a nem jegyzett részvényeket illeti, ezekre nézve mégis kívánatos volna módot találni, hogy árfolyamértéküket és jövedelmezőségüket valamilyen megállapíthassuk, annál is inkább, mivel a tőzsdei jegyzés nem kötelező és a társaság a tőzsdei jegyzést bármikor vissza is vonhatja. Figyelembe veendő továbbá, hogy vannak országok, melyekben a tőzsdei jegyzés csak kivételes. Így például Magyarországon 687 részvényekre alapított takarékpénztár van, de közülök 678 nincs a tőzsdén jegyezve, úgy, hogy azon értékről, melyet az ezen vállalatokba befizetett 150 millió forint jelenleg képvisel semmit sem tudunk. Hivatalos jegyzés hiányában azután az ilyen becslés természetesen csak hozzávetőleg történhetnék.

Az ilyen *nem jegyzett részvényeknél* azonban különböző eljárás volna követendő, a szerint, a mint szó van: *a)* oly fennálló társaságokról, melyek részvényeiket a hivatalos jegyzékbe nem kívánják felvétetni, *b)* oly társaságokról, melyek csőd vagy felszámolás miatt nem fordulnak elő a tőzsdei lapban. Mindkét esetben az volna a legkényelmesebb és egyuttal a leghelyesebb eljárás, ha megtudhatnók azt az árt, a melyen az ilyen nem jegyzett («exoticus») papirok adatni

1) Lásd idézett helyen 38. lap.

2) Ime példája annak, hogy a forgalom nélkül szükölködő értékpapírok száma néha mily nagyra nőhet. Az 1874. év első napján, tehát már két hónappal az 1873-dik évi válság után, a bécsi tőzsdelapban jegyezve volt:

95 bank	közülök árfolyam nélkül	55
22 » felszámolás alatt	» » »	21
61 szállítási vállalat	» » »	35
1 » » felszámolás alatt	» » »	1
177 ipari vállalat	» » »	146
22 » » felszámolás alatt	» » »	22
378	közülök árfolyam nélkül	250

és vétetni szoktak. Ez az eljárás azonban, miután ily feljegyzések nem mindenütt és nem mindig állnak rendelkezésre, a gyakorlatban nagy akadályokba ütköznek. Erre való tekintetből inkább azt ajánlanók, hogy *a*) a fennálló részvények értéke az utolsó öt év átlagos járadéka, valamint az ezen időszakra nézve megállapított jövedelmezőség alapján állapítsák meg, míg *b*) a feloszlóban lévő társaságok részvényeinek piaczi értéke azon kulcs szerint volna kiszámítandó, melyet az utolsó évtized folyamán lebonyolított csődök, illetve felszámolások eredménye nyújt.

Nehézségeket okoznának még azon fennálló társaságok, melyek osztalékot még nem fizetnek, így különösen oly új alapítások, melyek az első években még nem is oszthattak nyereséget. Ilyenek a fenti kulcs alkalmazásánál, mint értéktelenek szerepelnének. Minthogy azonban oly részvényeket illetőleg, melyeknek sem hivatalos, sem más árát nem ismerjük és melyek osztalékot sem fizettek, teljesen lehetetlen értéket megállapítani, alig marad egyéb megoldás, mint azokat az értékmegállapításból egyszerűen kihagyni.

Árfolyamnyereségek és veszteségek. A részvényjáradék megállapítására szolgáló módszerek fenti vizsgálata folyamán valószínűleg mindenki előtt önkénytelenül felmerült az a kérdés, vajjon nem volnának-e az árfolyambeli nyereségek (illetve veszteségek) szintén beszámítandók a részvényes nyereségébe (illetve veszteségébe). Nézetünk szerint nem.

Mindenekelőtt azon elvi oknál fogva nem, mert a bennünket foglalkoztató kérdés abban áll, hogy a részvényekbe történt tőke befektetésének értékét megismerjük és így lehetővé tegyük, hogy ezen befektetést más befektetési módokkal (házak, telkek, állampapírok, takarékbetétek stb.) összehasonlíthassák. Valamint például a házakból, vagy telkekből eredő járadék megállapításánál is, ezen vagyonsrészek értékemelkedését bevételnek, azok csökkenését kiadásnak nem tekinthetjük, épügy nem tehetjük ezt a részvénybefektetés járadékának megállapításánál sem. Lehet, sőt kétségtelen tény is, hogy a tőkepenzes, midőn tőkét részvényekbe fekteti, az esetleges árfolyamemelkedésből származó nyereségre is számít; másrészt azonban szemmel kell tartania az árfolyamveszteség lehetőségét is, úgy hogy e két ellentétes érvelés elméletben egymást kiegyenlíti. De, bár a befektetés és a spekuláció két különböző iránya egy és ugyanazon személyben egyesülhet is, elvileg mégis szét kell választanunk ezen két különböző műveletet. A ki papírok vásárlásánál tisztán, vagy főképen, a jövedelmi mozzanat által vezetetti magát, az a befektetést kereső tőkét képviseli, míg az, a ki főképen az árfolyamemelkedés — illetőleg, ha baissier, az árfolyamcsökkenés — eshetőségével számol, spekulansnak tekintendő. Semmi sem áll útjában annak, hogy a spekulatív üzletek eredményeit épügy vizsgálják statisztikai úton, mint a hogy ezt itt a befektetési

1) A különböző körülményekhez képest változó különféle eljárásokat a következő schemában lehet áttekinteni.

Tőzsdén jegyzett részvények		Tőzsdén nem jegyzett részvények	
árfolyammal bírók	árfolyammal nem bírók	fennállók	feloszló félben levők
		jövedelmezők	nem jövedelmezők

műveletekre nézve megkíséréljük. De a két feladat egymástól teljesen különbözik és így egymással össze nem tévesztendő.

Ezen elvi jelentőségű ellenérvekhez járulnak még azok a gyakorlati nehézségek, melyekkel az árfolyamnyereségek és veszteségek megállapítása jár. Elég e tekintetben arra a nehézségre utalni, a melyet a kibocsátási árfolyam megállapítása és tekintetbe vétele okoz. Hadd szolgáljon ennek megvilágítására a következő eset. Midőn pld. a Ganz-féle 400 forintos részvényt 1600 forinttal, tehát 400%-kal (= 300%-os agióval) látjuk jegyezve, hajlandók lehetnénk ebből azt következtetni, hogy a részvényesek árfolyamban 1200 forintot = 300%-ot nyertek. Minthogy azonban ezen vállalatnak újabb részvényei a részvényeseknek csakis 2000 forintnyi árfolyam mellett adattak ki, látni való, hogy a látszólagos 1200 forintnyi nyereség helyett tényleg 400 forintnyi árfolyamveszteség forog fenn. Bizonyos, hogy a helyesebb számítás az volna, ha az agiónyereség tulajdonképen csakis azon árfolyamtól számíttatnék, a melyen a részvényesek a részvényeket a kibocsátás alkalmával megszerezhették, tehát a felpénzzel megtoldott névértékből. A kibocsátási áraknak kipuhatólása azonban nagy nehézségbe ütközik; egyrészt, mivel a multa nézve, a kibocsátási árak sehol sincsenek hivatalosan feljegyezve; másrészt mivel a kibocsátási ár csak egyike azon módoknak, melyet a részvények piacra hozatalánál alkalmazni szoktak: az alapítók a helyett, hogy a részvényeket felpénz mellett aláírásra bocsátják, azokat ugyanazon az áron a tőzsdén be is »vezethetik«. Ez esetre aztán felpénz helyett magasabb tőzsdei jegyzéssel állunk szemben, ennek többértéket azonban árfolyamnyereségnek kellene tekintenünk.

Látjuk tehát, hogy a tőkének az árfolyamnyereség és az árfolyamveszteség által okozott növekedése vagy csökkenése, elvi szempontból nem tekinthető a részvényjáradék-számítás tényezőjének és hogy ezenkívül az ilyen nyereségek és veszteségek megállapítása még oly nagy technikai akadályokba is ütközik, hogy már ez okból is indokoltnak látszik ezen nyereségeket és veszteségeket a részvényjáradékkal össze nem téveszteni. Mindazonáltal mindig nagy érdeklődéssel fogják venni, ha a részvényjáradék megállapítása mellett még kivehető lesz, mennyit nyertek vagy vesztek a részvényesek az árfolyam ingadozásai által.

5. Összefoglalás.

Az előadottak után a következő tételekben foglalhatjuk össze javaslatainkat.

I. Általánosságban.

1. A részvénytársulatok üzleti eredményével foglalkozó statisztika célja egyrészt a társulat tiszta jövedelmét, másrészt a részvényes tiszta hozadékát megállapítani. Ez a két számítás egymással össze nem vegyíthető. A statisztikának az ésszlelési idő alatt létezett összes társulatokra kell kiterjednie.

2. Ha a statisztika egyes időszakok (üzleti évek stb.) szerint halad, ezek eredményei egymással össze nem vegyíthetők.

II. A társulat tiszta nyeresége.

3. Az összes társulatok tiszta nyeresége (az »általános tiszta nyereség«) nem egyenlő az egyes társulatok tiszta nyereségének összegével, hanem kell,

hogy ezen összegből a tiszta veszteségek (azaz a veszteséggel záruló mérlegek egyenlegei), levonassanak.

4. Nyereség- és veszteség-egyenlegek azonban csak azon módosítás mellett vehetők át, hogy azokból az előbbi évekből származó nyereség-, illetve veszteség-áthozatalok levonatnak.

5. Tizenkét hónapnál hosszabb vagy rövidebb időre szóló nyereségek a tiszta nyereség százalékos számításánál az év hosszára (»pro rata anni«) átszámított értékkel állítandók be.

6. Az általános tiszta nyereség az összes (tehát nemcsak a nyereséggel dolgozó) társulatok tőkéjéhez viszonyítandó és annak százalékában fejezendő ki.

7. Tőkének csak a befizetett részvénytőke (az elsőbbségi részvényekkel együtt) tekintendő. Elsőbbségi kötvények és élvezeti jegyek értéke a részvénytőkéhez nem számíthatók.

III. A részvényes osztalékjövödelme.

8. A részvényes tiszta jövedelmének kimutatására az osztalékjövödelem, ill. az átlagos oszték nem alkalmas, mivel az osztalék a részvényes összevételeinek csak egyik tételét képezi és mivel azonkívül számba veendők még a részvényes veszteségei is.

9. Az átlagos osztalék-számítás mindazonáltal tűrhető. Azonban téves azt az arithmetikai átlag alapján megállapítani; ennek helyébe a quantifikált átlag állítandó. Téves továbbá az osztalék-öntést csak a nyereséggel működött tőkéhez viszonyítani; e helyett az összes osztalékra jogosított (nyerő és vesztő) tőkék veendők számba. (Az évi nyereségben egyelőre nem részesülő új részvények tőkéje, valamint az élvezeti jegyek névértéke osztalékra jogosult tőkének nem tekinthető.) Végül az egy évnél rövidebb, illetőleg hosszabb időre szóló osztaléköntések tényleges összegükkel mutatandók ugyan ki, de a százalékos osztalék kiszámításánál az év hosszára átszámítva állítandók be.

IV. A részvényes tiszta jövedelme. (Részvényjáraadék.)

10. A részvényjáraadéknak, azaz a részvényes tiszta jövedelmének megállapításánál a befektetési szándékból eredő minden, akármilyen néven nevezendő vagyongyarapítás (jövödelem), másrészt pedig minden ilyen, bármilyen néven nevezendő vagyoncsonkítás (veszteség) számba veendő, az utóbbiak az előbbiekből levonandók, a maradék pedig az összes (nyerő és vesztő) tőkék nyereségére jogosított részéhez arányosítandó. A járadék a tőke százalékában fejezendő ki és pedig egy teljes év tartamára számítva.

11. A veszteségek közé felveendő:

a) a mérleg szerinti veszteségek az illető üzletévből eredő összegekkel;

b) a társulatoknak felszámolás alá vagy csődbe jutása által felmerült veszteségei, mi mellett azonban e veszteségeknek azon része, mely az előző pont értelmében már az illető üzleti év terhére volt írva, újból számba nem vehető. Minthogy a felszámolás által a tőkének egy része megszokott mentetni, a még megmaradt tőkének csak azon százaléka volna veszteségül beállítandó, mely százalék az utolsó tíz év átlaga szerint végkép elveszettnek tekinthető.

A bevételek közé felveendő:

a) az egész osztaléköntés;

b) akár a társaság, akár idegen részvényekre való elővételi jog értéke;
 c) az előbbi évek veszteségéből az a rész, mely a folyó évi nyereség által törlesztetett:

d) a tartaléktőkéből folyó jövedelmek vagy javadalmak (pl. veszteségek pótlása, ingyenes tőkebefizetések stb.);

e) az élvezeti jegyekből származó minden jövedelem;

f) minden egyéb bármi néven nevezendő oly javadalmazások (pl. a törlesztett részvények beváltásánál esetleg előforduló felpénz stb.), melyek a befektetésből erednek; szintúgy a társulatok megszűnése alkalmával szétosztott tartaléktőkék és egyéb többértékek.

V. Az árfolyamérték és a jövedelmezőség megállapítása.

12. A részvényvállalatok árfolyamértékét a részvények számának a tőzsdei árfolyammal való szorzása útján nyerjük. Ezen érték minden évben és pedig első sorban a tőzsdeileg jegyzett részvények után állapítandó meg. Ezen tőzsdei értékek megállapításánál a következő szabályok tartandók szem előtt:

a) a jegyzett papirok értéke a december 31-iki, vagy — ha e napon jegyzés elő nem fordult — a decemberben és novemberben jegyzett utolsó árfolyamszerint állapítandó meg. Ha valamely papirban ezen két hónap alatt kötés nem jegyeztetett, az nem jegyzettnak tekintendő (l. a 13-ik pontot);

b) a részvény árfolyam szerinti értéke minden társulatra nézve külön-külön megállapítandó; különböző papirok (százalékos) árjegyzéseiből számított átlagos ár alkalmazása meg nem engedhető.

13. Kivánatos, hogy az árfolyamérték a kotirozott, de árjegyzés nélküli, valamint a nem kotirozott részvények után is megállapíttassék. A tőzsdei lapba be nem vett (nem kotirozott), valamint a bevett, de az utolsó két hónapban árfolyam nélkül szereplő részvényvállalatok értéke úgy állapítandó meg, hogy az utolsó öt év tiszta járadéka azon rentabilitási kulcs alapján tőkésítettik, mely az illető vállalatcsoport körében ezen öt év alatt létezett. Oly árfolyam nélküli részvények, melyek osztalékot nem hoztak, az értékszámításból kihagyandók.

Azon részvények, a melyek akár felszámolás, akár csőd következtében nem jegyeztetnek, a tőkének azon százalékos értékével volnának beállítandók, mely az illető csoportban (bankok, ipari vállalatok, biztosító társaságok stb.) az utolsó tíz év folyamán lebonyolított felszámolás által még megmenthető volt.

14. A részvények jövedelmezősége (rentabilitás) minden év utolsó napjáról kiszámítandó és pedig azon százalékos arányban, melyet az egy részvény után fizetett osztalék annak árfolyamából képvisel.

VI. Árfolyam-nyereségek és veszteségek.

15. Az árfolyamváltozásból eredő nyereségek vagy veszteségek, minthogy ezek nem befektetési szándékból erednek, ezenfelül megállapításuk nagy technikai nehézségbe ütközik, a részvényjáradék megállapításánál számba nem vehetők. Mindazonáltal kívánatos, hogy ezen nyereségek és veszteségek a járadékszámítás mellett említettessenek.

III. A jelen munka terve.

A jelen tanulmány célja a budapesti helyi értékek utolsó negyedszázad alatti üzleti eredményeiről statisztikai áttekintést adni. Tanulmányunk az 1874-iki évvel, tehát a főváros egyesítésének időpontjával, egyuttal pedig egy évvel az 1873-iki évnek azon pusztító krízise után kezdődik, mely hazánk gazdasági történetében oly szomorú emlékezetű határjelet képez. A szöveg után következő főtáblánkban különben összehasonlítás kedvéért közöljük az 1873-iki év adatait is.

A budapesti »helyi értékek« elnevezése alatt az összes budapesti részvényeket értjük, de a más szempont alá eső nagy vasuti vállalatok kivételével. (A helyi vasutak azonban, mint a közuti vasut, a viczinális vasutak stb. fel vannak véve). Budapesten székelő iparvállalatok az esetre is felvételtek, ha a gyártelep maga Budapesten kívül létezik.

Statisztikánk az összes helyi részvénytársulatokra vonatkozik — tehát szövetkezetekre nem — tekintet nélkül arra, vajjon azok részvényei a budapesti tőzsdén jegyezve voltak, vagy nem. Kivételt csakis az osztrák-magyar banknál teszünk, melynek üzleti eredményeit észlelésünk keretébe fel nem vettük. Nemcsak azért, mivel ezen közös bankintézet az ország gazdasági életében egészen különálló szerepet foglal el, miért is azt helyi intézetnek nem lehetne tekinteni, hanem annak következtében is, hogy a jegybank székhelye hosszabb időn át egyedül Bécsben volt és így a mérleg összes tételeinek magyar és osztrák üzletekre való szétbontása lehetetlen volna.

A jelen munka alapját a részvénytársulatok évi mérlegei és jelentései nyújtották. Ebben a tekintetben azonban, úgy az anyag teljes beszerzése, mint annak egyforma feldolgozása érdekében igen nagy nehézségekkel kellett megküzdenünk. Már a mérlegek beszerzése is kellemetlen surlódásokkal járt, a mennyiben több részvénytársulat ezeknek beküldését egyszerűen megtagadta. A fővárosi tanács ennek következtében kénytelen volt külön városi szabályrendeletet alkotni, mely az összes Budapesten székelő részvénytársulatokat a mérlegek és jelentéseknek beküldésére kényszeríti. Konokság esetére 40 koronáig terjedő bírságok alkalmazhatók.

Sajnos, hogy ezen határozatot tényleg alkalmazni is kellett,¹⁾ sőt azon kivételes esetekben, midőn még a birság sem vezetett célhoz, a tanács kénytelen volt még szigorúbb rendszabályokat alkalmazni.

A mérlegek különböző szerkezete, illetve egyeseknek homályosvolta, szintén sok nehézséget okozott és a társulatokkal folytatandó gyakori tárgyalásokat igényelt.

A jelen tanulmány egészben véve nem kevesebb, mint 2578 egyes mérleg tanulmányozásából ered.

Ezek feldolgozásának első eredményét a kötet végén következő fő tábla tartalmazza és pedig külön-külön minden egyes üzleti évről és külön minden részvénytársaságról. Hogy ezen munka nagy kiterjedésű anyagát áttekinthetőbbé tegyük, azt már ezen fő táblában is csoportok szerint foglaltuk össze.²⁾ Az ered-

¹⁾ Ezen szabályrendelet következőkép hangzik:

568/92. kgy. szám.

Szabályrendelet a főváros területén székelő részvénytársaságok és szövetkezetek adatszolgáltatási kötelezettségéről.

1. §.

A főváros területén székelő minden részvénytársaság és szövetkezet köteles legkésőbb két héttel a közgyűlés megtartása után a felügyelő bizottság által megvizsgált évi mérlegnek és a közgyűlés elé terjesztett évi jelentésnek egy példányát a fővárosi statisztikai hivatalhoz beküldeni; szintűgy köteles ezen hivatal kívánatára alapszabályait is beküldeni.

2. §.

Azon részvénytársaságok és szövetkezetek, melyek jelen szabályrendelet 1. §-ában jelzett kötelezettségnek meg nem felelnek, a fővárosi tanács részéről annyiszor, a mennyiszor, 20 forintig terjedhető pénzbírsággal róvhatók meg,

3. §.

Az e czímen befolyt pénzbírságok a fővárosi szegényalap javára fordítandók.

Budapesten, a főváros törvényhatósági bizottságának 1892. május 18-án és folytatólag 20-án tartott közgyűléséből.

(P. h.)

*Gerlóczy Károly s. k.,
h. polgármester.*

Daczára az ezen szabályrendeletben tartalmazott büntetési határozatoknak, mégis akadtak kisebb részvénytársulatok, melyek mérlegeiket oly későn küldték be, hogy azok a Havi Füzetekben közölt évi áttekintésbe befogadhatók már nem voltak. A jelen munkában azonban ezen mérlegek be vannak véve, a mi azon jelentéktelen eltérések magyarázatául szolgál, melyek az említett évi áttekintések és az itt bemutatott huszonöt évi feldolgozás közt található.

²⁾ Fő táblánk csoportosítása nem vág teljesen össze a Havi Füzetek különböző évfolyamaiban használt csoportosításokkal. Részvényvállalatainknak nagy szaporodásával ugyanis kénytelenek voltunk mindig újabb csoportokat alakítani. Így pl. észlelésünk kezdetén egyetlenegy mezőgazdasági részvénytársaság sem létezett, míg jelenleg ilyen 19 áll fenn. Egészben véve 1873 év végén 68 részvénytársulatot mutattunk ki 8 osztályba csoportosítva, míg a jelenleg fennálló 240 részvénytársulatot 13 csoport szerint (l. a fő táblát) kellett részleteznünk. A 25 évre terjedő visszatekintő feldolgozásnál mármint kénytelenek voltunk a régibb évfolyamokat szintén a legújabb csoportosítás szerint feldolgozni, minek következtében a jelen munka csoportosítása a Havi Füzetekben évtizedek óta megjelenő részvénytársulati statisztikával össze nem vághat.

ményeknek szöveges tárgyalása nem az egyes vállalatok, hanem csak egyes csoportok szerint haladhat és pedig a következő főcsoportok szerint:

- I. Pénzintézetek.
- II. Iparvállalatok.
- III. Biztosító társaságok.
- IV. Forgalmi vállalatok.

Ezen főcsoportokon belül, hogy azoknak különböző elemeit helyesebben jellemezhessük, még a következő alcsoportokat dolgoztuk fel önállóan:

Pénzintézeteknél:

- a) Bankok.
- b) Takarékpénztárak.

Ipari vállalatoknál:

- a) Malmok.
- b) Vas- és gépipar.
- c) Bányaipar.

A mi azt a módszert illeti, a mely szerint közel háromezer mérleg tartalma feldolgoztatott, ez iránt az előbbi szakaszban előadott általános fejtegetések nyujtanak felvilágosítást. Egyes pontokban azonban ezen feldolgozás keretén túl is mentünk, így különösen a tartalékok, és a jutalékok figyelembevételével által. A bankoknál és takarékpénztároknál ezen felül még a felpénz, valamint az árfolyam-nyereségek és veszteségeknek fáradságos megállapítására is mentünk át. Ez utóbbi nyereségeket és veszteségeket a magyarázó szövegben — azonban idegen forrásból merített adatok alapján — az összes egyéb csoportok után is mutatjuk ki, azonban csak azon részvénytársulatok után, melyek árfolyammal bírtak.

Másrészt azonban az általános fejtegetésekben elvileg felállított kívánságok néhány részletei még sem voltak gyakorlatilag kivihetők és pedig különösen az erre vonatkozó feljegyzések hiánya következtében. Áll ez különösen a csödbbeli és a felszámolási eljárás által a részvények javára megmentett tőkeösszegek kimutatásáról. Lehetséges ugyan, hogy ezen adatok, — legalább új kereskedelmi törvényünk fennállása óta — a budapesti kereskedelmi törvényszék levéltárából összeállíthatók volnának. Minthogy azonban e munka pénzügyi fedezete nem engedte, hogy a törvényszéki levéltárban egy negyedszázadra visszaterjedő fáradságos kutatásokat tegyünk, be kellett érünk azon adatokkal, melyeket a magyar és az osztrák »Compass«-ból egybeállíthattunk, mi által a fenforgó kérdéstről legalább hozzávetőleges véleményt mondhatunk. Oly tönkrement társulatoknál, melyek felől semmiféle feljegyzéseket nem találtunk, a tőkének olyan részét állítottuk be megmentettnek, milyen az illető vállalatcsoport többi társulatairól megállapítható volt.

Azonfelül az egyes társulatok árfolyamszerinti értékének, valamint a részvények jövedelmezőségének kiszámításánál azon részvényekre kellett szorítkoznunk, melyek árfolyamértékkel bírtak.

A részvénytársulatok pénzügyi eredményét tehát a következő szempontok szerint dolgoztuk fel:

1. Az egy-egy évben fennállott *részvénytársulatok száma és tőkéje*, valamint a huszonöt év mindegyikében hozzálépett s letűnt részvénytársulatok kronológiai kimutatása. (Az aranyban befizetett vállalati tőkéknél az ágio-különbözetet a tőkéhez hozzászámítottuk.)

2. A fentemlitett kronologiai felsorolás alapján felállítjuk a *részvénytársulatok korstatisztikáját*.

3. A részvénytársulatok *tiszta nyeresége*.

4. *Osztalék* és pedig úgy az összes osztaléköntés, valamint minden egyes társulatnak minden egyes évben kifizetett %os osztaléka; szintűgy minden egyes csoportnak átlagos osztaléka. Ha a mérleg 12 hónál rövidebb vagy hosszabb időre vonatkozik, a %os osztalék úgy az egyes társulatnál, valamint az egyes vállalati csoportoknál az év hosszára van átszámítva. (Lásd a szöveg végén következő főtáblát.) Az osztaléköntés maga a főtáblában tényleges összegével van beállítva, míg a magyarázó szöveg tábláiban — a helyes százalékszámítás érdekében — az osztalék az év hosszára van átszámítva, mely körülmény a szövegben és a főtáblában előforduló osztalékadatok közt mutatkozó különbségek magyarázatát nyújtja.

A tiszta nyereség és a részvényjáradék megállapítása az előbbieken tartalmazott általános fejtegetések alapján történik. A mennyiben tehetjük (t. i. a pénzintézeteknél), e számítást két irányban folytattuk, u. m. egyrészt a névleges tőke, másrészt a részvényes által tényleg befizetett összegek után.

5. *Részvények árfolyama*. Az erre vonatkozó áttekintések csakis a budapesti tőzsdén jegyzett részvényekre vonatkoznak. A mely részvényekben december 31-én kötés nem fordult elő, azokra nézve a december és november hónapokban előforduló utolsó ár fogadtatott el; a mely részvényekben e két hónap alatt sem fordult elő kötés, azok árfolyamnélkülieknek tekintettek.

6. *Az egyes vállalatok tőzsdei értéke*, a tőzsdei árral bíró részvények számára az év végével fennállott árfolyammal való szorzás által állapítottatott meg.

7. *Tartaléktőke*. Tekintettel azon különböző jelentőségekre, melyet a »tartalék« fogalomnak tulajdonítani szoktak, fel kell említenünk, hogy mi ezen kifejezés alatt csakis a nyereségtartalékot értjük: minden egyéb, helytelenül tartaléknak czimzett félretevések (pl. adótartozásért, bejelentett biztosítási károkra, még ki nem érdemelt biztosítási díjakért vagy kétes követeléseknél előforduló leírásokért) részünkről tartaléknak nem tekintettek.

8. *Jövedelmezőség*. Ez minden vállalatról az év végével fennállott árfolyam alapján van kiszámítva.

9. *Részvényjáradék*. Ez a megelőző általános fejtegetés alapján oly módon állapítottatott meg, hogy az osztalék és minden egyéb bevételi címek összegéből levontuk az összes bármely néven nevezendő veszteségeket.

10. *Jutalékok*.

11. A bankok és takarékpénztáraknál ezen felül még az áringadozások által okozott *tőzsdei nyereségek és veszteségek* nagyságát is adjuk. Ezen nyereségek, illetve veszteségek két-két évi zárlat összehasonlításából erednek. Minthogy azonban minden évben más-más papirok vannak jegyezve, az áringadozások nagyságának megállapítására nem volna megengedhető, hogy például két év összehasonlításánál egyszerűen a december 31-diki kurzus értékek különbségét vegyük, hanem a helyett csakis azon társaságok értékei hasonlíthatók össze, melyek

mindkét évben egyaránt jegyezve voltak. A magyarázó szövegnek idevágó táblái ez okból háromféle árfolyam-értékeket tartalmaznak, úgymint: 1. a második év végén jegyzett részvények árfolyam-értékét, 2. azon részvények értékét, melyek az előző évben is jegyeztettek, 3. azokat, melyek a következő évben is jegyeznék.

A részvényvállalatok többi csoportjánál munkaerő hija következtében már nem ismételhettük azon nagyon is fáradságos számításokat, minők a 63—66. oldalon találhatók; szoritkoztunk tehát arra, hogy a tőzsdei nyereséget és a tőzsdei veszteséget azon számokkal átvegyük, melyek a »Pester Lloyd« évi visszapillantásaiban tartalmazzák,

---

MÁSODIK, KÜLÖNLEGES RÉSZ.

Első fejezet. Történeti áttekintés a bankpiacz, valamint általában az értékpiaacz állapotáról, 1867-től 1898-ig.

Második fejezet. Pénzintézetek.

- a) Bankok.
- b) Takarékpénztáarak.
- c) Az összes pénzintézetek összefoglalása.

Harmadik fejezet. Ipar.

Ebből külön feldolgozva:

- a) Malmok.
- b) Vas- és gépipar.
- c) Bányaipar.

Negyedik fejezet. Biztosítóintézetek.

Ötödik fejezet. Közlekedési vállalatok.

Hatodik fejezet. Az összes részvénytársulatok.

Fő tábla.

Első fejezet. Történeti áttekintés a bankpiacz, valamint általában az érték-piacz állapotáról 1867-től 1898-ig.

Mielőtt a budapesti részvénytársulatok üzleteredményeinek tárgyalásába bocsátkoznánk, talán nem lesz fölösleges, ha ezen statisztikai adatok helyes megítélésére előzetesen vázlatot nyújtunk értékpiacunk fejlődéséről, mi mellett az alkotmány visszaállításának korszakáig, tehát az 1867. évig nyúlunk vissza. Ezen történeti vázlatban a fősúlyt a bankokra fektetjük és pedig azért, mivel ezen intézetek állapota és fejlődése a gazdasági viszonyok változása által legérzékenyebben érintetik és így azokat legjobban tükrözi vissza.¹⁾

Az alkotmánynak 1867-ben történt visszaállítása az országnak és a fővárosnak gazdasági fejlődésében is egy új korszak és egy nagy fellendülés kezdetét jelzi. A vállalkozási kedvnek élénkülése és Budapest előbb egészen jelentéktelen értékpiaczának gyors fejlődése már abból is megítélhető, hogy az 1866-tól 1872-ig terjedő hat év alatt nem kevesebb, mint 96 új részvénytársulat alakult, melyek között nem kevesebb, mint 21 pénzüintézetet találunk. Az új-alapítások tőkéje 188 millió forintot tett, miből kétharmadrész a pénzüintézetekre esik. Keletkezett u. i.²⁾

	Pénzüintézetek	Ipar-társulatok	Biztosítás	Közlekedés	Egyéb	Összesen
1867	1	13	1	1	2	18
1868	3	27	2	3	3	38
1869	10	14	2	2	—	28
1870	1	—	—	—	—	1
1871	4	—	1	—	—	5
1872	2	2	1	1	—	6
1867/1872	21	56	7	7	5	96

Az ezen években alapított részvénytársulatok tőkéje (ezer forintokban számítva) következőképen oszlik el az egyes csoportokra:

¹⁾ A bankügylet mozgalma s időnkénti hullámozása — mondja *Kautz Gyula* (Közgazdaságtan, Budapest 1881. II. k. 427 l.) — az egész közgazdasági élet lüktetésének mintegy hőmérője.

²⁾ L. a budapesti kereskedelmi kamarának az 1870—72. évekre vonatkozó jelentését és pedig: az 50. lapon az 1872. év végén még fennállott intézeteket és a 62. lapon, az 1863-tól 1872-ig megszűnteket, mely két felsorolásból az 1867-től 1872-ig keletkezett részvénytársulatokat megállapíthattuk. A Nemzetközi entrepots-társulat 10 millió forintnyi tőkéjét számon kívül hagytuk, mivel ezen intézet feloszlott, még mielőtt működését megkezdte volna.

	Pénzüntézetek	Ipar-társulatok	Biztosítás	Közlekedés	Egyéb	Összesen
1867	15.000	7.380	3.000	550	900	26.830
1868	28.000	19.317	1.100	3.000	897	52.314
1869	40.025	7.615	680	530	—	48.900
1870	600	—	—	—	—	600
1871	35.000	—	1.000	—	—	36.000
1872	2.600	10.500	500	10.000	—	23.600
1867/1872	121.225	44.812	6.280	14.130	1.797	188.244

Az 1867. év végével a hivatalos tőzsdejegyzék mindössze csak 24 helyi részvénytársulatot mutatott fel, ugymint 4 bankot (Pesti kereskedelmi bank, Budai kereskedelmi és iparbank, I. magyar iparbank, Magyar általános hitelbank), 3 takarékpénztárt (Pesti, Budai és Ó-budai), 7 malmot (Hengermalom, Pannonia, Budapesti, Budai gyártelep, Concordia, Királymalom, Victoria), négy biztosító-intézetet (Első magyar általános, Pannonia, Pesti, Hazai), 6 egyéb társulatot (Lánchíd, Alagut, Murányi bánya, I. magyar szeszfinomító, Pesti közúti vasut, I. magyar gőzhajózási r. t.)

A mi különösen a bankokat illeti, *Pólyának* a budapesti bankokról megjelent munkájából¹⁾ kivehetjük, hogy a banküzlet azon időben mily rendkívül szerény keretben mozgott. Hol ma (1898 végén) bankintézeteink 85 millió forintnyi tőzsdét kezelnek, 1866-ban alig négy milliót találunk; de 1872-ben is még csak 29 milliót; azon 66 millió forint helyett, melyet bankjaink jelenleg értékpapírokba fektettek, 1866-ban csak szegényes 175 ezret találunk; szintugy a bankoknak jelenleg (a takarékpénztári betétek beszámítása nélkül) 123 millió forintot tevő betétei helyett csak 6 milliót. Tett ugyanis a budapesti bankoknál (ezer forintokban):

	a tőke	a váltótárca	az értékpapír-birtok	a betétek
1866	1.750	3.791	155	5.943
1867	8.299	5.629	361	6.767
1868	13.638	11.463	4.711	13.165
1869	17.423	14.483	4.660	14.892
1870	19.767	26.902	7.083	15.255
1871	20.006	26.603	5.935	16.955
1872	46.770 ²⁾	28.709	14.476	20.154

Tőzsdénknek azonban már ezen első időszakban, még pedig az 1869. évben, igen súlyos megpróbáltatást kellett átszenvednie. (v. ö. a budapesti kereskedelmi kamarának az 1870/72. évekről szóló jelentését a 62. lapon). 1863-tól 1872-ig u. i. nem kevesebb, mint 18 helyi vállalat 7¹/₂ millió forint tőkével ment tönkre.³⁾

A fönt kimutatott nagy tőkeszaporodásban az új alapításokon kívül

¹⁾ Pólya: A budapesti bankok története. (Budapest, 1895) 46., 47. és 67. lap.

²⁾ Pólya idézett munkájának 176. lapján 59 milliót említ. Ezen valószínűtlen nagy szám helyett a kereskedelmi kamarának 1870—72-iki jelentése 50. lapból megállapítható 46,770.000-et állítottunk be.

³⁾ Ezek a következők voltak: 1. *Takarékpénztárak*: Ó-budai takarékpénztár (alapítási év: 1863) 80.000 frt; 2. *Malmok*: Budai királymalom (1867) 250.000 frt; »Unio« gőzmalom (1868) 600.000 frt; 3. *Biztosító-intézetek*: Nemzetközi biztosító-intézet (1869) 600.000 frt; 4. *Közlekedési vállalatok*: Pesti tehervontató társaság (1868) 1,200.000 frt; Omnibus-társaság (1868) 600.000 frt; *Egyéb vállalatok*: Mátrai bánya-egyesület (1860) 536.000 frt; Újpesti szeszfinomító (1866) 400.000 frt; Pest-Budai butorgyár r. t. (1867) 300.000 frt; I. magy. gazdasági gépgyár (1867) 720.000 frt; I. magy. petroleum-finomító (1868) 200.000 frt; Szt. Endrei téglagyár (1869) 150.000 frt; Pest-fiumei hajógyár (1868) 600.000 frt; Keményítőgyár (1868) 250.000 frt; I. magy. gyufagyár

jelentékeny része van a már létező intézetek tőkeemelésének is. Áll ez különösen a bankokról, melyeknek tőkéje az említett hat év alatt csak új kibocsájtások által 23 millióval emelkedett. E mellett tanulságos látni, hogy ezen időszaknak legéletrevalóbb két bankintézeténél, t. i. a Kereskedelmi banknál és a Magyar hitelbanknál, a tőkeemelés mindössze csak 6 $\frac{1}{2}$ milliót tesz¹⁾, ellenben 12 más banknál — mely pedig azóta mind, kivétel nélkül tönkrement — nem kevesebbet, mint 19 $\frac{1}{2}$ milliót. Ha ma, a multak súlyos tapasztalatai után, tőkeemeléseket inkább gyanuval szoktak fogadni és ezek gyakran az illető részvények árhanyatlására is vezetnek, a régi időkben minden tőkeemelésével a részvények nagy áremelése szokott karöltve járni. A legkisebb bankok is elég ügyesen értettek a kedvező alakulások kiaknázásához, gyakori és nagyjából indokolatlan tőkeemelések által mentül több pénzt engedvén a részvényesek zsebéből a társulat pénztárába folyni. Így az életgyenge Budai kereskedelmi bank tőkéjét megkétszerezte, a szegényletes véget ért Pesti népbank meghuszosozta, t. i. 83 ezer forintról 1·9 millió forintra, az Iparosok takaré- és hitelegylete megkétszerezte, a kis Ó-budai népbank 173.000 forintról 573.000 forintra, azaz több mint háromszorosára emelte, szintugy az egészen jelentéktelen Terézvárosi iparbank 300.000 forintról egy millióra, a gyenge Egyleti bank 260.000 forintról 700.000 forintra.

A budapesti bankok jelenlegi tőkéje 107·7 millió forintra rug. Ezen tőkenövedék is nagyjából már létező intézetek tőkésaporításából ered. Azonban bankpiacunk fejlődésének jellemző jelensége, hogy míg régebben a kis pénzüintézeteknek szerfelett nagy és indokolatlan tőkésaporításai voltak a napirenden, addig az utóbbi időben majdnem kizárólag a nagy, biztos alapra fektetett bankok azok, melyek tőkéjük nagyjából folyamodnak. Így például az alábbi négy nagyobb bank egy negyedszázaddal ezelőtt mindössze csak mintegy 15 millió tőkével bírt, míg jelenleg 65 millióval.

	1874	1894	1895
Pesti magyar kereskedelmi bank . . .	1·6 mill. frt	10·0 mill. frt	15·0 mill. frt
Magyar általános hitelbank	12·0 » »	14·0 » »	17·0 » »
Magyar leszámítoló- és pénzváltó bank	0·5 » »	12·5 » »	15·0 » »
Magyar jelzálog-hitelbank	0·6 » »	12·0 » »	17·6 » »

(1868) 400.000 frt; Ó-budai szeszfinomító (1869) 300.000 frt; Vegyészeti és keményítőgyár (1869) 200.000 frt; I. ó-budai téglagyár (1869) 150.000 frt.

Ezeket kivül megszűntek: *a*) I. budai gőzmalom (1846) 400.000 frt, melyet az I. budapesti gőzmalom és ettől a később szintén megszűnt budai királymalom vett át; *b*) Szt. István kőszénbánya (1862) 300.000 frt, mely a losonczy vaspályára ment át; *c*) Pécsi briquetgyár (1867) 200.000 frt, mely a következő társulat birtokába ment át; *d*) Tehervontató és előlegező-társaság (1868) 1,200.000 frt; *e*) Pest-bécsi tehervontató (1869) 480.000 frt. (Az utóbb nevezett vállalat három más gőzhajózási társulattal — Országos gőzhajózási társ., I. magy. gőzhajózási r. t. és Magy. Lloyd, melyek statisztikánkban nem fordulnak elő, mert nem helyi vállalatok — az Országos gőzhajózási társulattá egyesült, mely ugyanazon okból kimaradt statisztikánkból; *f*) I. magy. waggongyár (1867) 500.000 frt, mely más társulat birtokába ment át; *g*) Oeti-féle pénztárgyár (1868) 400.000 frt, mely városépítési célokra kisajátított; *h*) Pest-Terézvárosi takarékpénztár (1869) 500.000 frt, mely az Országos központi takarékpénztárral egyesült; továbbá a következő részvénytársulatok, melyek az állam birtokába mentek át; *i*) Budapesti lánchíd (1838) 5.139,225 frt; *j*) Magy.-belga gépgyár (1868) 700.000 frt; *k*) Magy.-svájci gépgyár (1868) 500.000 frt; végre a következő társulatok, melyek magántulajdonba mentek át; *l*) Deutsch-féle könyvnyomda (1868) 165.000 frt; *m*) Flóra stearyngyertya-gyár (1868) 600.000 frt; *n*) I. magyar vonalozó-intézet (1867) 400.000 frt; *o*) Spiering-féle waggonépítő-társaság (1868) 400.000 frt.

¹⁾ és pedig: kereskedelmi bank 525.000 frt, Magy. hitelbank 6,000.000 frt.

Ezen intézeteken kívül nagyobb tőkeemelés történt a Bankegyesületnél is, mely intézet eredeti 500,000 frtnyi tőkáját hat egymásután következő és nagy felpénzzel rendezett sűrű újkibocsátás által 6 millió forintra emelte. Ezen intézet részvényei azonban jelenleg már évek óta parin alul jegyeztetnek.

Az 1872. év végén, valamint a többi tőzsdék, úgy a miénk is, teljes hausse-áramban úszott. Az alább felsorolt bankok, melyek pedig rövid idővel reá egytől-egyig tönkre mentek vala, 1872. évi december 31-én a következő, túlnyomólag nagyon is magas árakat mutatták fel:

Takarék- és hitelegylet	242 ^o / _o
Buda-óbudai népbank	199 ^o / _o
Földhitel r. t.	141 ^o / _o
Budai kereskedelmi bank	135 ^o / _o
Egyleti bank	126 ^o / _o
Franko-magyar bank	124 ^o / _o
Municipalis hitelintézet	116 ^o / _o
Pesti népbank	109 ^o / _o

Az 1873. évben állott be azután az a pusztító börzekrizis, mely a »nagy krach« neve alatt úgy Európa, mint hazánk gazdasági életében oly szomorú hirre tett szert.

Ebben az évben a budapesti tőzsdén jegyzett papirok értékvesztése 55 millió forintot tett¹⁾, miből 26·8 millió a bankrészvényekre esett.²⁾ Látjuk tehát, hogy ezen krizis milyen kiváló mértékben tekintendő tőzsdekrizisnek. Csak később csatlakozott hozzá termelési krizis, valamint állampapirjaink érzékeny árhanyatlása is. A tőzsde vezető papirja ebben az időben a Franko-magyar bank részvénye vala, mely intézetet még kormányüzletek megbízásával is kitüntettek. Ezen intézet tönkje után az Angol-magyar bank, később a Takarék- és hitelegylet vette át a vezető szerepet, — intézetek, melyek szintén azt a közös vonást mutatják fel, hogy rövid idővel reá mindannyian tönkrementek és ez által súlyos, milliókra rugó károkat okoztak a budapesti piacnak.

Hogy az 1873—77-iki válságos korszak okozta nagy pusztításokat jobban feltűntethessük, az alábbiakban közöljük bankintézeteinknek árfolyamait ezen évek utolsó napjairól, mi mellett még tanulság kedvéért az 1872. év közepén és végén, valamint az 1873. év közepén létezett árfolyamokat is közöljük. (A zárjel között felsorolt számok a befizetett összeget adják.)

	1872 30/VI	1872 31/XII	1873 30/VI	1873 31/XII	1874 31/XII	1875 31/XII	1876 31/XII	1877 31/XII
Pesti kereskedelmi bank (500)	800	1010	810	765	792	740	555	524
I. magyar iparbank (200)	620	740	640	420	370	220	115	110
Budai kereskedelmi bank (200)	223	270	255	165	165	148	65	—
Magyar ált. hitelbank (160)	157	177	128	126·5	³⁾ 225	189·2	101	185
Angol-magyar bank (80)	109	96·5	60	28	³⁾ 25 ⁴⁾	35·5	36	40
Óbudai népbank (40)	40·5 ⁵⁾	59·75	44·5	34	—	—	—	—
Franko-magyar bank (80)	117·5	99	³⁾ 32·5	16	68·5	—	—	—
Jelzálog-hitelbank (60)	59	60	—	30	—	34	36	20
Takarék- és hitelegylet (50)	94·75	121	73	54·5	⁴⁾ 54	—	—	—

¹⁾ L. Schönberger: Börsen- und Handelsbericht, VII. évfolyam (1874), 1. szám, 6. lap.

²⁾ Az összes magyar pénzüzetek helyzetét jellemzi az a körülmény, hogy azoknak összes befizetett tőkéje 1874. végén még 95 millió, de 1875. végén már csak 68 millió forintot tett. (L. Vargha Gyula: A magyar hitelügy és hitelintézetek története. (Budapest, 1896, 466. oldal.) Befizetés: ³⁾ 200, ⁴⁾ 100, ⁵⁾ 50 frt.

	1872 30/VI	1872 31/XII	1873 30/VI	1873 31/XII	1874 31/XII	1875 31/XII	1876 31/XII	1877 31/XII
Budapesti kézművesbank (100)	—	116·50	—	65	59	46	48	49
Budapesti iparbank (30)	57·25 ¹⁾	—	70	—	50	42	36	35
Ált. földhitel r. t. (80)	138·5	113	¹⁾ —	58·75	73	55	20	6
Municipális hitelintézet (80)	95	92·5	43·77	16	27	10·5	7·5 ²⁾	14
Kisbirtokosok orsz. földhit. int. (30)	—	—	—	—	47	36	39	33
Lipótvárosi bank (100)	—	—	—	—	—	20 ³⁾	10·5 ¹⁾	32
Közp. ipartárs. hitelint. (60)	—	—	—	—	—	—	¹⁾ —	—
Pesti egyleti bank (70)	82·5	88	48	—	—	—	—	—
Pesti népbank (100)	97	109	—	—	—	—	—	—
Pesti bank (200)	—	250	—	—	—	—	—	—

Az 1873-iki katasztrófa utóhatásai e szerint az 1877. évig tartottak. Az ezen évben kezdődő javulás aztán az 1882. évben bekövetkezett Bontoux-krizissel végződött. Erre ismét egy második, négy évig tartó erőgyűjtési korszak kezdődött, mely nagy pénzbőséget teremtett; ez azonban azon nagy gyanakvás következtében, melyet a tőke a bankokkal és általában az újalapításokkal szemben tanusított, leginkább az állampapírokra vetette magát. Így keletkezett az állampapíroknak ama nagy áremelkedése, melyet a magyar kormány bölcsen a 4°/0-os aranyjáradék kibocsájtására felhasznált. Azonban sajnos, ezen kedvező fordulat csak igen rövid ideig tartott. Már négy évvel reá a pénzvilág bizton hitte, hogy egy nagy európai összetűzés előestéjén állunk. Ezen félelem az 1887-iki hadkészületek által okozott tőzsdekrizisre vezetett, mely érthetőleg éppen az államkötvényeket támadta meg leginkább. A háborútól való félelem lelohadtával egy harmadik javulás állt be, mely ismét határtalan szédelgésre, az alapító konzorciumok visszaélésére vezetett, migsem 1895-ben az alapítási láznak ezen újabb korszaka a beállt nagymérvű aranybányakrizis által szomorú véget ért. Ezen súlyos krízis utóbajai nálunk még máig is érezhetők: értékpiazcunk jelenlegi poshadtsága ezen időponttól ered.

A jelen munkában tartalmazott 25 évi visszapillantás az 1874. évvel, tehát közvetlenül az 1873-iki nagy krízis után veszi kezdetét és az alábbiakban azon három korszak szerint fog szemlére vétetni, melyet ebben a tekintetben felismerhetni véltünk.

Az értékpiaç általános jellemzésére ezen három korszak mindegyikét a következő szempontokból akarjuk megvilágítani: 1. az árfolyamnyereségek és árfolyamveszteségek egybeállítására és pedig úgy az összes helyi érdekeket, mint a bankokat illetőleg; 2. a részvénytársulatok száma, tőkége, valamint a részvények tőzsdeértéke (1000 frtkban kifejezve) ezen korszakok végpontjain.⁴⁾

I. Az 1873-iki krízistől az 1882-iki Bontoux-válságig.

Az 1874., 1875. és 1876. évek újabb megrázkódtatásokkal jártak. Ezen időben következett be — hogy csak a legfontosabb eseteket említsük — a Frankobank, az Egyleti bank, a Pesti bank, a Népbank és a Takaré- és hiteligylet összeroskadása. A helyzet vigasztalanságát még élesítették a külső

¹⁾ Befizetés: ¹⁾ 100 frt, ²⁾ 200 frt, ³⁾ 50 frt.

⁴⁾ A bank és takarékpénztár részvények árfolyamnyereségeit és árfolyamveszteségeit alább következő saját összeállításainkból, az összes helyi értékekre vonatkozó adatokat a Pester Lloyd-nak Mandello—Deutsch-féle »Visszapillantásaiból« vettük.

viszonyok, mint Törökország fizetéseképtelensége, az 1876. évi hercegovinai fel-lázadás, a fenyegető és egy évvel reá kitört orosz-török háború, Egyiptomnak pénzügyi tönkje, a francia Crédit foncier krízise, a vasuti vállalatok hitelének megingása, a kamatbiztosítással ellátott bankoknál beállott kellemetlenségek. Ezen körülmények nyomása alatt állampapírjaink ára is érzékenyen hanyatlik: a magyar kincstári jegyek ára 1876-ban $105\frac{1}{2}\%$ -ról $93\frac{1}{2}\%$ -ra esik, a föld-tehermentesítési kötvények 80-ról $73\frac{1}{2}$ -re; a bankrészvények is, egy sem addig, sem azóta el nem ért mélypontra süllyednek: 100—100 frtnyi befizetés, mely még az 1873. krízisben 53 frt értéket képviselt, 1876. végével 40-re süllyedt, a mi — a felpénzek számbavételével — a tényleges befizetésnek talán csak 30% -át jelenti. Ugyanazon időben az összes helyi értékekre befizetett 100 frt átlagos értéke $67\frac{1}{2}$ -ről 64.7-re esett.

Az 1878. év a válságos korszak befejezésének tekinthető. Az 1877. évben ugyan még számos kedvezőtlen mozzanat köszöntött be, u. m. az orosz-török háború kitörése, kapcsolatban az orosz értékek rendkívüli hanyatlásával, a német kereskedelemnek általános pangása és a bécsi börzének kedvezőtlen, elcsüggedt hangulata. A budapesti piacon is felszámol az Angol-magyar bank, míg a Föld-hitel r.-t., a részvényesek többsége és kisebbsége harcában, a lét és nemlét között ingadozik. Ha ennek daczára a bankrészvényeseknek 100—100 forintnyi befizetése mégis 53 frtot, azaz az előző évi átlagnál 13 frttal nagyobb értéket képvisel, úgy ez leginkább csak arra vezetendő vissza, hogy a Hitelbank tőkéjének leszállítására saját részvényeiből 2000 darabot visszavásárolt és így a maradék 10 millió forint értéke 101 frtről 185-re emelkedett; hogy továbbá a Municipális hitelintézet 4 millió frtnyi tőkéjét, mely az előző évben 80 forint névérték után $7\frac{1}{2}$ forinttal volt jegyezve, $1\frac{1}{2}$ millió forintra lebélyegezte. A vállalkozási kedvnek teljes lelohadását és a részvénytársulataink iránt való bizalom hanyatlását legjobban jellemzi a bankvállalatokban elhelyezett tőkének folytonos csökkenése, úgy, hogy az az 1877. év végén már csak 29 millió forintot tett. Az összes részvénytársulatok részvénytőkéje, mely 1872-ben még 94.1 millió forint volt, az 1877. év végéig 72.4 millióra, tehát 23.1% -kal süllyedt.

Az alábbiakban adjuk mármost az 1873-tól 1878-ig történt összes ujalapításoknak áttekintését.

	Pénzintézetek	Ipartárs.	Biztosító-int.	Közleked. váll.	Egyéb	Összesen
1873	1	1	1	—	—	3
1874	—	3	1	—	—	4
1875	—	3	—	—	2	5
1876	—	3	—	—	1	4
1877	—	1	—	—	—	1
1878	—	1	—	—	—	1
1873—78	1	12	2	—	3	18

Ezen alapítások tőkéje tett 1000 forintokban:

	Pénzintézetek	Ipartárs.	Biztosító-int.	Közleked. váll.	Egyéb	Összesen
1873	500	700	75	—	—	1.275
1874	—	2.660	200	—	—	2.860
1875	—	2.579	—	—	824	3.403
1876	—	2.900	—	—	148	3.048
1877	—	1.600	—	—	—	1.600
1878	—	146	—	—	—	146
1873—78	500	10.585	275	—	972	12.332

1873-tól 1878-ig következők voltak az árfolyamnyereségek és árfolyamveszteségek:

	Összes részvénytársulatok nyereség	Összes részvénytársulatok veszteség	Ezek közül bankok nyereség	Ezek közül bankok veszteség
1873	—	55,316.000	—	26,835.000
1874	5,228.000	—	5,671.000	—
1875	—	14,947.000	—	4,236.000
1876	—	10,366.000	—	9,469.000
1877	5,358.000	—	2,947.000	—
1878	6,702.000	—	5,599.000	—
Összesen 1873—78	17,288.000	80,629.000	14,217.000	40,540.000
tehát <i>tiszta árfolyamveszteség</i>		63,341.000		26,323.000

Alább adjuk helyi értékpapirjainknak név- és árfolyam szerinti értékét ezen korszak két végpontján, hozzácsatolván összehasonlítás kedvéért az 1872-iki állapotokat is.

száma	Összes részvénytársulatok				száma	Ezek közül bankok			
	névérték	ebből jegyezve	utóbbiak árfolyamértéke	utóbbiak árfolyamértéke		névérték	ebből jegyezve	utóbbiak árfolyamértéke	utóbbiak árfolyamértéke
ezer forintokban					ezer forintokban				
1872	97	94.068	81.161	104.207	17	46.770	43.245	58.170	
1873	63	94.010	86.834	59.346	14	51.451	50.126	26.621	
1878	63	70.489	56.936	59.495	13	27.874	24.913	20.154	

Látjuk tehát, hogy az összes budapesti vállalatokra történt 100—100 frt befizetés 1872 év végén 128 forintot, egy évvel rá azonban csak 68 forintot ért. Ezen nagy esés után 1877. végével ismét 76·6⁰/₀-ra emelkedik az árfolyam, mire aztán a következő évben, a 104¹/₂⁰/₀-nyi átlagérték mellett, a parihatárt túllépi. A mi különösen a bankrészvényeket illeti, ezeknél 100—100 frt befizetés 1872. végével 135 forintot, 1873. végével 53·1 és 1877. végével 53 forintot ért.

Első javulás 1878-ban. 1878-ban már kedvezőbben alakultak a viszonyok. Egyelőre ugyan leginkább csak külföldön. Itt ismét tökebőség mutatkozik; a kamatláb leszáll; Poroszország konvertálja adósságait; a párisi tőzsdén nagy hausse köszönt be. Ezen körülmények következtében a magyar állampapírok ára is tetemes arányban emelkedik, különösen az aranyjáradéké (84¹/₂-ről 97¹/₂-re), mely emelkedő árak mellett ezen címletekből 150 millió frt helyeztetik el.

A bankpiacon a biztos alapra fektetett néhány bank részvényei (minők a Kereskedelmi bank, Magyar hitelbank és I. magyar iparbank is) emelkedni kezdenek. A bankrészvényekbe befektetett összes tőkék összege ugyan még mindig csak 20·2 millió forint, de az előző évhez képest ez mégis 5·3 millió forintnyi gyarapodást képvisel és 100—100 forint befizetés átlagértéke is az előző évnek 53⁰/₀-áról 81⁰/₀-ra emelkedik. Ezen javulás azonban részben csak látszólagos, ugyanis arra vezethető vissza, hogy egyes legmélyebb árjegyzéssel bíró értékpapírok, minő az Angol-magyar bank, a tőzsde árjegyzékéből egészen eltűnnek, míg a Municipális hitelbank után hónapokon át ár nem volt jegyezve, minek következtében az átlagára kedvezőtlen nyomást már nem gyakorolhatott.

Az 1879. évben a külföldön már igen nagy pénzbőség és ennek következtében alacsony kamatláb létezett. A párisi és berlini tőzsdén nagy hausse keletkezik, minek következtében a tőzsdepiacson a forgalom hihetetlen mérvet ölt. Ez a fellendülés egészen az 1881. évig tart. Amerikában és a német államokban nagy konverziók. Ezen kedvező körülmények hatása nálunk is érez-

hető és pedig első sorban a kamatláb leszállításában ¹⁾ és az állampapírok ár-emelkedésében (aranyjáradékunk 1879-től 1889-ig 84⁰/₀-ról 120⁰/₀-ra emelkedik). Ezen javulás részvényeink piacznán is érezhető és pedig úgy az ipar-, mint a bankvállalatoknál. Az 1880. évben azonban — mely a Panama-csatornavállalat rosszhírű alapítása által van megbélyegezve — a külföldön már megint felütik fejüket az alapító-szédelgések. Ezeknek nyomai 1881-ben nálunk is felismerhetők, így pld. a 10 millióval alapított Vasuti bank (a Bontoux-csoport műve!) és az ugyanannyi tőkével rendelkező Országos bank alapításaiban, mely mindkettő rövid idő múlva ismét letűnt.

A bankrészvények átlagos árfolyama 1879-ben átlépte a parihatárt, melyhez azon túl többé vissza sem tért. 100—100 forint befizetés, mely az előbbi évben még csak 81 forintot ért, tehát 19 forint veszteséggel jegyeztetett vala, 1879-ben 118-ra emelkedik és három éven át ugyanezen magasságban tartja magát. E mellett azonban nem szabad szemet hunyni azon tény előtt, hogy ez részben annak tulajdonítandó, hogy a szenvedő bankok részvényei a tőzsdelapból részben egészen eltűntek, részben már oly mélypontot értek el, hogy azon túl tovább már alig sülyedhettek. Így pld. a Muncipális hitelintézet 200 forintnyi, a Földhitel r.-t. 140 forintnyi, a Lipótvárosi bank 100 forintnyi befizetése már csak 6—6 forintot ért, míg a Takaré- és hitelegylet, a Franco-magyar bank, az Angol-magyar bank és a Budai kereskedelmi bank a tőzsdei árjegyzéséből egészen eltűnt, a Kisbirtokosok intézete részvényeinek ára pedig megállapítható sem volt. Az életképes bankok száma 1886-ban ötre zsugorodott, u. m.: Kereskedelmi bank, Hitelbank, Jelzálog-bank, I. m. iparbank és Leszámitoló-bank. (Ez utóbbi intézet részvényei után csak 1880-tól fogva találunk árat, mivel mindaddig ezen papiros néhány nagyrészvényes tulajdonában volt és forgalomba nem jött.)

A Bontoux-krízis. Az 1882. év elején a külföldi tőzsdék a lehető legkedvezőbb hangulatban voltak: Európa minden országában gombamódra nőttek a nagy részvényalapítások és napirenden voltak az államadóságok konverzióinak tervei. Az alapítók azonban a tőzsde és a befektetést kereső közönség vételerejét túlbecsülték és különösen Párisban, ismét kiméletlenül visszaéltek a közönség bizalmával. Így történt az 1882. év első hetében ama nagy leszámolás, mely a Bontoux-krízis nevét viseli és mely a mi piacunkon is nagy pusztításokat vitt véghez. Párisban január 19-én tört ki a katasztrófa; ennek következménye a lyoni tőzsde bezárása. Több napon át az európai tőzsdéken, és így Budapesten is, majdnem lehetetlen volt valamely értékpapírt eladni. Ily körülmények közt a magyar járadéknak szépen megindult konverziója is megakadt. A tespedés a reá következő évben is tartott, élesítve az aratás kedvezőtlen eredménye által. A tőke a részvényvállalatokkal szemben, melyek által oly nagy veszteségeket szenvedett, minden bizalmát ismét elveszté, a mi abból is felismerhető, hogy bankrészvényekbe befektetett 100—100 forint 106⁰/₀-os átlagos ár mellett ismét a pari felé hanyatlik. Az alábbiakban közöljük a jelentékenyebb bankrészvények árhullámzásait, megjegyezvén, hogy ezen időtől fogva a Magyar hitelbank részvénye és mellette később a Kereskedelmi banké veszik át a vezető szerepet.

¹⁾ 1880-ban az a ritka eset állt be, hogy nyílt piacon alacsonyabb kamatláb uralkodott, mint magánál az Osztrák-magyar banknál (L. Vargha, az említett helyen).

	Kereskedelmi bank	Magyar hitelbank	Magyar jelz. bank	Leszámitoló bank
1881. decz. 31.	655	351	132 ³ / ₄	120
1882. január 23.	590	260	123 ¹ / ₂	90
» február 28.	620	292	108	96
» június 30.	575	302	122 ¹ / ₂	102 ³ / ₄
» decz. 31.	572	272	111	88 ¹ / ₂
1883. » 31.	583	292	97	87 ³ / ₄

A bankok névértéke, mely 1880-ról 1881-re — leginkább a Jelzálogbank tőkeemelése következtében — 25 millióról 40 millióra, a rákövetkező két évben pedig 52 millióra emelkedett vala, 1885. végével is ezen magasságon tartotta magát, de a rákövetkező két évben 39 millióra süllyedt. Daczára azonban az időközben javuló viszonyoknak, a bankokban való bizalom folyton gyenge. A többi részvényvállalatok piaca azonban jobban fejlődik: az összes helyi papirokba fektetett tőke, mely 1880-ban 74^s millió forintot tett, a rákövetkező évben 94ⁱ millióra és az 1885. évig 118⁹ millió forintra emelkedik.

2. Második javulás: Járadékhausse, az 1887. évi hadkészületi válságig.

A tőkének a tőzsdepiacztól való tartózkodása néhány év alatt ismét pénzbőséget eredményezett, a mely azonban leginkább az állampapirokban keresett befektetést. Így pld. magyar aranyjárdék 1883. végén 88¹/₂⁰/₀-on állt, három évvel reá pedig 104¹/₂⁰/₀-on.

Ezen kedvező időpont szerencsésen felhasználtatik a magyar aranyjárdék-kibocsájtás befejezésére is, mi által a magyar pénzügyi műveleteknek egyik legnagyobbika be is fejeztetik. Az 1886. év végével az összes európai piacokat ismét erős hausse-áramlatban találjuk. Ezen emelkedésből kijutott a budapesti bankok részvényeinek is: így a Kereskedelmi bank 677, a Magyar Hitelbank 303³/₄, a Leszámitoló bank 101³/₄, a Jelzálogbank 140¹/₂ forinton áll. Százszáz forint befizetés átlagos értéke a bankoknál 125 forintot, az összes helyi értékeknél pedig 150 forintot tesz.

A rákövetkező 1887. év ellenben, az ez időben felmerült politikai aggodalmak következtében, az egész negyedszázad legkedvezőtlenebb évei közé sorakozik. Már január első felében némi pangás volt a tőzsdepiaczon észlelhető; pénz bőviben volt ugyan, sőt a német birodalmi bank a kamatlábat le is szállította; de a nehezen sujtott tőke tartózkodó volt és inkább az államjárdékok felé fordult. Midőn mármost január közepén a politikai látóhatár egyszerre elsötétült, különösen midőn egyrészt Oroszország a lengyel határ felé katonákat küldött és a nagyhatalmak hadi készüléseiről kezdtek beszélni, másrészt Franciaország és Németország között a politikai viszonyok rosszabbra fordultak (Schnäbele-ügy), sőt mozgósítási hírek is kezdtek keringeni, az állampapirok árában nagy hanyatlás állt be. Rövid két hét alatt a magyar aranyjárdék 103¹/₂⁰/₀-ról 99³/₄⁰/₀-ra, Magyar hitelbank 302¹/₂-ről 288-ra esett. Február elején a német tartaléksapatok csakugyan behivatnak, mi az összes európai tőzsdéken nagy ijedtséget okoz; a magyar aranyjárdék 94.60-ra hanyatlik, Magyar hitelbank 277³/₄-re. Két nappal reá, további orosz csapatelhelyezések, az orosz lókitelti tilalom és egy német birodalmi kölcsön szükségének következtében az árak még félelmetesebben

hanyatlanak. A bécsi tőzsdén ismét oly jelenetek játszódnak le, mint a nagy krach idejében: mindenki csak el akar adni, de vevőket nem találni. Ezen két nap árveszteségeit az Osztrák-magyar monarchiában $\frac{1}{2}$ milliárd forintra, Franciaországban 3 milliárd frankra, Németországban több millió márkára becsülik. Az áraknak ezen napon elért mélypontján a magyar aranyjárdék $93\frac{3}{4}\%$ -ig, a Magyar hitelbank 274 forintig süllyedt. Február 6-án némi megnyugvás áll be, mely aztán lassan tovább terjed, úgy hogy márczius közepén a magyar aranyjárdék $98\frac{3}{4}$ és a Magyar hitelbank 291-el jegyeztetik.

A február közepén beállt nyugodtabb hangulattal együtt azonnal nagy pénzbőség is mutatkozik: Bécsben a kamatláb a nyílt piacon $2\frac{1}{2}\%$ -ra esik és júniusban Berlinben nagy tengerentúli tervekkel is foglalkoznak. Rövid idővel reá azonban a háborútól való félelem ismét erőt vesz a piaczokon; Berlinben kezdődik az orosz értékek üldözése, mi ezeknek nagy árcsökkenését idézi elő. Az év végével újabb orosz csapatelhelyezések és a francia Grévy-krízis ismét nagy pánikot idéz elő, elannyira, hogy a budapesti és bécsi tőzsdéken háborús idők árai jegyeztetnek. Ezen nyomott hangulatban felszámol a Magyar országos bank. Az 1887. év ilyformán két súlyos krízist hozott magával, minek következtében a bankpapirok is az év végével még jóval mélyebb árakon jegyeztettek, mint a február 3-diki riadalom alkalmával.

A következő felsorolásban ezen súlyos krízisnek legjellemzőbb árjegyzéseit közöljük egyrészt a magyar járadékokról, másrészt a nagyobb bankokról.

	Magyar aranyjárdék	Magyar papírjárdék	Magyar hitelbank	Magyar jelzálog-bank	Leszámitoló és pénzváltó bank	Pesti magyar keresk. bank
1887. január 7. . . .	103.40	93.30	302 $\frac{1}{4}$	140	101 $\frac{1}{4}$	677
» » 24. . . .	99 $\frac{3}{4}$	89 $\frac{3}{4}$	288	134	96	662
» » 31. . . .	95 $\frac{3}{4}$	87 $\frac{1}{2}$	283 $\frac{1}{4}$	130	92	650
» február 1. . . .	94.60	85.60	277 $\frac{3}{4}$	128 $\frac{1}{3}$	89 $\frac{1}{4}$	650
» » 3. . . .	93.—	84 $\frac{3}{4}$	274	125	87 $\frac{1}{2}$	635
» » 7. . . .	95.80	86.60	280	127 $\frac{1}{9}$	91	636
» márcz. 15. . . .	98.80	86.90	291	130	95 $\frac{3}{4}$	658
» decz. 22. . . .	94.70	77.85	267 $\frac{1}{4}$	122	83	651

Teljesség kedvéért hozzátehetjük még, hogy a hiányzó két kisebb bank, ú. m. az I. magyar iparbank és a Bankegyesület részvényei az egész krízis alatt változatlanul 150-en, ill. 101 $\frac{1}{2}$ -en állt; márczius havában azonban, midőn az általános piacon már javulás állt be, ezen részvények árfolyama 3, illetve 8 $\frac{1}{4}$ forinttal hanyatlott. — Az 1887. év végével a következő árak jegyeztettek:

Magyar aranyjárdék	96.20
Magyar 5%-os papírjárdék	79.60
Magyar hitelbank	265.—
Magyar jelzálogbank	122.—
Leszámitoló- és pénzváltóbank	83 $\frac{3}{4}$
Pesti magyar kereskedelmi bank	654 $\frac{1}{2}$
I. magyar iparbank	150.—
Bankegyesület	100 $\frac{1}{2}$

Az alábbiakban közöljük az 1879—1887. években előfordult alapítások számát és tőkéjét, u. m.:

	Pénzintézetek	Ipar	Biztosítás	Közlekedés	Egyéb	Összesen
1879	—	—	—	—	1	1
1880	—	—	3	—	—	3
1881	1	2	—	—	—	3
1882	—	3	—	—	—	3
1883	1	5	—	—	1	7
1884	—	6	—	—	—	6
1885	—	—	—	—	1	1
1886	—	2	—	—	—	2
1887	2	—	—	—	—	2
Összesen . . .	4	18	3	—	3	28

Ezen új alapítások részvénytőkéje tett ezer forintokban:

1879	—	—	—	—	50	50
1880	—	—	10.619	—	—	10.619
1881	11.697	700	—	—	—	12.397
1882	—	2.520	—	—	—	2.520
1883	1.000	3.390	—	—	60	4.450
1884	—	6.582	—	—	—	6.582
1885	—	—	—	—	300	300
1886	—	234	—	—	—	234
1887	500	—	—	—	—	500
Összesen . . .	13.197	13.426	10.619	—	410	37.652

Az árfolyamnyereségek és árfolyamveszteségek kitettek 1879-től 1887-ig:

	Összes részvénytársulatok		Ezekből bankok	
	Nyereség	Veszteség	Nyereség	Veszteség
1879	18,317.665	—	7,419.591	—
1880	5,074.158	—	—	527.133
1881	17,291.511	—	4,896.500	—
1882	—	14,173.602	—	10,514.250
1883	412.395	—	—	541.875
1884	6,949.532	—	1,438.915	—
1885	—	2,899.856	862.497	—
1886	9,139.905	—	4,952.418	—
1887	—	13,106.788	—	5,893.000
Összesen 1879—87	5,185.166	30,180.246	19,619.921	17,476.253
tehát tiszta árfolyam-nyereség		27,004.920		2,143.663

Végül ezen időszokról is közöljük az annak elején és végén fennállott összes részvénytársulatoknak, valamint különösen a bankoknak tőkéjét és árfolyam-értékét.

	Összes részvénytársulatok			Ezek közül bankok		
	névleges részvénytőke	ebből jegyezve	utóbbiak árfolyam-értéke	névleges részvénytőke	ebből jegyezve	utóbbiak árfolyam-értéke
	ezer forintokban					
1879	64.112	56.479	79.604	24.011	23.166	27.351
1887	105.337	91.873	125.755	39.190	38.970	42.741

Száz-száz forint befizetés névértéke tehát az összes részvénytársulatok átlagában 141 forintról 137-re és különösen a bankoknál 118 forintról 110-re esett.

3. Harmadik javulás, az 1895. évi aranybánya-válságig és annak a jelen időig tartó utóhatásáig.

Az 1888—1890. években igen nevezetes fellendülés észlelhető, mely gyenge ingadozások mellett 1895-ig tart, midőn tetőpontját eléri, míg aztán a november 9-iki tőzsdeválságban rögtöni végét találja.

A fellendülés ezen korszakába esik a magyar pénzügyeknek a deficit kiűszöbölése által elért szabályozása, valamint a magyar államadósságoknak a Rothschild-csoport által keresztülvitt conversiója. A külföldi tőzsdéken a hangulat a lehető legkedvezőbb; a berlini tőzsdén valóságos iparmámor uralkodik. Ily kedvező körülmények közt a budapesti piac is megizmosodik, és a bankrészvényeknél is elég jelentékeny áremelések állnak be. A nyugateurópai tőzsdéken 1890-ben (a Baringház bukása és Argentína csődje) némi visszahatás áll be, mely azonban a mi piacunkon alig észlelhető és legfeljebb csak abban jut kifejezésre, hogy 1891-ben nagy bankjaink kevésbé kedvező mérleget tudnak felmutatni. Portugáliának 1892-ben beállt csődje és a külföldi tőzsdék forgalmának nagy apadása (Panamaügy) a budapesti helyi piac állapotaira különös befolyást nem gyakoroltak, sőt nagyobb és gazdag tartalékokkal rendelkező bankjaink részvényeinek ára meglepően emelkedik. Így száz-száz forint bankrészvényekbe való névleges befektetés a következő értékkel bírt:

1888	126·1%
1889	141·5%
1890	151·5%
1891	147·6%
1892	160%

Az 1893. és 1894. években ezen áremelkedés még tovább halad és 1894-ben tetőpontját éri el, úgymint:

1893	171·8
1894	200·1

Az 1893. év a magyar államadósságok fényes konvertálásának milliárdokat érő nagy művelete által nevezetes. Ezen év október és november havaiban a nyugot-európai tőzsdék ismételt megrázkódtatásoknak voltak alávetve, így különösen az olasz és a madridi tőzsdék, míg a párisi piac spanyol és görög állampapírokból, London ausztráliai és amerikai, Berlin szintén tengerentúli értékpapírokon nagy veszteségeket szenved. Az ez által okozott bizalmatlanság következménye, hogy a budapesti tőzsdére külföldről mintegy 200 millió forint értékű magyar papírokat küldenek vissza. Mindazonáltal helyi értékpapírjaink a világforgalomtól való különállásukban elég jól tartják magukat. Az alacsony kamatláb azonban és az iparvállalatok kedvező eredményei számos alapításokra

csábítanak, különösen az ipar terén, mely alkalomból az alapítási visszaélések, sajnos, ismét erősen felburjánoznak. Így például csakis az 1892-től 1895-ig terjedő négy év alatt nem kevesebb, mint 71 iparos részvényvállalat teljes 56 millió forintnyi tőkével alapított, mely alapításokból azonban 1898 végéig 11 már tönkre ment vala, míg a fenmaradók jelentékeny része sinlő állapotban vergődik tovább. A forgalom terén is nevezetes alapítások történtek, melyek azonban, egyes kivételektől eltekintve, életrevalóbbaknak bizonyultak. Az épemlített, mértéket túlhaladó új alapítások, valamint a már létező részvénytársulatok nyereségének túlságos tőkésítése következménye gyanánt tekinthető azután

az 1895. november 9-iki nagy riadalom. Ennek közvetlen okát az afrikai aranybánya-piacz összeroskadása adta, mely a londoni és párisi tőzsdétet előbb 1894. október havában és újból 1895. őszén mélyen megrázkódtatta.

A mi tőzsdénken az árfolyamok november 13-án érték el legmélyebb állásukat. Október közepe óta a magyar aranyjáradék 1·9⁰/₀, magyar papírjáradék 1·3⁰/₀, magyar hitelbank 51 frt, magyar jelzálogbank 33 frt, leszámítoló bank 40 frt, pesti kereskedelmi bank 113 frt, bankegyesület 11·75 frt, pesti iparbank 24 frtot vesztek. Az alábbiban adjuk a járadékok és bankrészvények árfolyamait a hat időpontról:

	Magyar aranyjáradék	Magyar papírjáradék	Magyar hitelbank	Magyar jelzálogbank	Magyar leszámítolóbank	Pesti keresk. bank	Bank-egyesület	Pesti iparbank
október 15.	121·40	99·30	485	290	312	1373	126 ³ / ₄	212
» 31.	120 ³ / ₄	99	469	284 ¹ / ₂	304	1350	124 ¹ / ₂	208
november 5.	120 ³ / ₄	98 ³ / ₄	465 ¹ / ₂	280 ¹ / ₂	303	1348	123	212
» 9.	119 ³ / ₄	98	442	259	286	1300	114	195
» 13.	119 ¹ / ₂	98	434	257	272	1260	115	188
» 30.	120 ³ / ₄	98 ¹ / ₄	437	267 ¹ / ₂	271 ¹ / ₂	1262	115	203

Deczember második felében az árak ismét rohamosan hanyatlanak. A panik a november hó fekete szombatját annyira túlszárnyalja, hogy ennek árai a deczember 18.-iakhöz képest még igen jelentékenyeknek nevezendők. E napon ugyanis a berlini, párisi és a londoni tőzsdék, egyrészt egy angol-amerikai összeütközéstől való félelem, másrészt a bécsi tőzsdének szomorú helyzete következtében, legrosszabb napjaik egyikét érték. Néhány óra alatt száz meg száz millió vészelt el. Budapesten nyolcz nap alatt a magyar hitelbank részvénye 49 forintot, jelzálogbank 27 frtot, a leszámítoló bank 35 frtot, a kereskedelmi bank 105 frtot vészett. Csakis karácsony után tapasztalható némi megnyugvás. Ime ezen időszaknak néhány árjegyzése:

	Magyar aranyjáradék	Magyar papírjáradék	Magyar hitelbank	Magyar jelzálogbank	Magyar leszámítolóbank	Pesti keresk. bank	Bank-egyesület	Pesti iparbank
deczember 16.	121·25	93·70	414	261	269 ³ / ₄	1250	113 ¹ / ₂	200
» 17.	121	98 ¹ / ₂	403	255	261	1240	113	194
» 18.	121	98·20	392	248	256	1210	109 ¹ / ₂	194
» 24.	121 ¹ / ₄	98	365	234	235	1145	110 ¹ / ₂	193
» 27.	121 ¹ / ₄	97 ³ / ₄	383 ¹ / ₂	241	245	1165	111	194
» 31.	121 ¹ / ₄	98 ¹ / ₄	403	249 ¹ / ₂	259	1180	109 ¹ / ₂	195

Ezen nagy árfolyamhanyatlásból ered helyi részvénytőzsdéinknek a jelen pillanatig tartó tespedése: a bizalmát vészett közönség a tőzsdétől visszavonul; a forgalom az 1895-ben elért 428 millióról 150—160 millióra apad és még az

a fényes konjunktura is, mely ebben az évben a német iparvállalatoknál beáll, valamint ama példájukat ritkító áremelkedések, melyekben a német tőzsdéken különösen szén- és bányarészvényeink részesülnek, a mi piacunkon semmiféle nyomot nem hagynak.

Az ezen utolsó korszakban történt új alapítások a következők:

	Pénzüntézetek	Ipar	Biztosítás	Közlekedés	Egyéb	Összesen
1888	—	3	1	—	—	4
1889	—	4	—	1	—	5
1890	2	7	1	2	—	12
1891	2	12	—	—	—	14
1892	—	13	—	3	1	17
1893	3	11	—	1	4	19
1894	4	22	1	—	2	29
1895	4	25	—	2	10	41
1896	2	26	1	4	8	41
1897	1	11	—	2	2	16
1898	—	10	—	1	8	19
Összesen	18	144	4	16	35	217

Ezen új alapítások tőkéje tett ezer forintokban:

1888	—	3.700	500	—	—	4.200
1889	—	3.530	—	300	—	3.830
1890	690	14.750	1.000	2.432	—	18.872
1891	6.200	8.337	—	—	—	14.537
1892	—	16.759	—	3.728	78	20.565
1893	4.250	6.137	—	2.000	610	12.997
1894	2.100	17.273	500	—	1.250	21.123
1895	8.050	16.106	—	2.563	3.575	30.294
1896	13.000	20.475	1.000	6.150	2.460	43.085
1897	100	9.800	—	525	409	10.834
1898	—	6.981	—	1.224	3.918	12.123
Összesen	31.390	123.853	3.000	18.922	12.300	192.465

Az ezen korszak elején és végén fennállott névleges tőkék és azoknak árfolyamszerinti értéke a következő vala:

	Összes részvénytársulatok			Ezek közül bankok		
	névleges részvénytőke	ebből jegyezve	utóbbiak árfolyam-értéke	névleges részvénytőke	ebből jegyezve	utóbbiak árfolyam-értéke
	ezer forintokban			ezer forintokban		
1888 . .	106.547	94.644	144.990	39.490	39.270	49.522
1898 . .	365.289	224.886	469.106	107.733	92.663	162.863

Az 1888. évtől az 1898. évig az árfolyamnyereségek és árfolyamveszteségek a következők:

	Összes részvénytársulatok		Ezek közül bankok	
	nyereség	veszteség	nyereség	veszteség
1888 . . .	17,080.174	—	6,474.887	—
1889 . . .	32,591.625	—	5,384.588	—
1890 . . .	7,225.636	—	4,368.084	—
1891 . . .	13,561.757	—	169.340	—
1892 . . .	11,100.260	—	5,578.218	—
1893 . . .	33.242.825	—	10,389.340	—
1894 . . .	47,466.294	—	20,278.122	—
1895 . . .	—	46,543.497	—	18,558.387
1896 . . .	—	436.843	—	878.668
1897 . . .	13,258.986	—	3,880.496	—
1898 . . .	—	950.008	3,216.242	—
Összesen 1888—98 . .	175,527.557	47,930.353	59,739.262	19,437.055
Tehát tiszta árfolyamnyereség	127,597.204		40,302.207	

Az összes budapesti helyi értékekre való száz-száz forintnyi névleges befizetés e szerint 1888-ban 153 forintot ért, 1898-ban 206 forintot és ezek közül bankrészvényeinkbe fektetett száz-száz forint 126 és 176 forintot.

Az 1895-től a mai napig tartó hanyatlásnak és tespedésnek okai első sorban azon bizalmatlanságban rejlenek, melylyel a gyakori krízisek által oly mélyen sujtott közönség a tőzsde iránt viseltetik, másrészt azonban a kamatláb emelkedésében is, mely utóbbi körülménynek a tagadhatlanul túlmagasra becsült részvények árfolyamára nyomást kellett gyakorolnia.

Az 1895. év november havában beállott tőzsdekrízis azóta talán már véget ért volna, ha négy évvel reá a transvaali háború, egy évvel később pedig a kínai háború és a Németországban bekövetkezett nagy iparkrízis hozzá nem járul. Ezen két utóbbi, piacunk erősbülésére súlyosan nehezedező mozzanat elmúltával valószínűnek látszik, hogy ismét újabb fellendülésnek nézhetünk elébe. Ezen javulás bekövetkezésének valószínűsége mellett több körülmény szól. Így különösen az a körülmény, hogy daczára a nagy árcsökkenéseknek, részvényeink árfolyama túlságosan még sem esett: budapesti helyiértékbe fektetett száz-száz forint, 1898 végén még mindig 206 forintot, de 1899 végén is még 169 forintot ért; részvénytársulataink jövedelme sem fogyott túlságosan, a mennyiben ez az 1899. évben még mindig 8 $\frac{3}{10}$ -ot tesz; végül az is elősegíti tőzsdénk lábbaadozását, hogy az életképtelen iparvállalatok tönkremenetele után, fennmaradó vállalataink túlnyomólag életképességgel bírónak tekintendők.

Második fejezet. A pénzintézetek üzleti eredményei.

a) Bankok.

I. Áttekintés.

Az 1873-iki krízis-év 16 bankot hagyott piacunkon a következő tőkével:¹⁾

	[Alapítási év	Tőke ezer forintokban
Kereskedelmi Bank	1842	1.575
I. magyar iparbank	1864	400
† Budai kereskedelmi és iparbank	1866	600
Magyar általános hitelbank	1867	12.000
† Angol-magyar bank	1868	8.000
† Buda-Óbudai népbank	1869	508
† Franco-magyar bank	1869	10.000
Magyar jelzálog hitelbank	1869	600
Általános takaré- és hitelegylet	1869	2.000
Pest-Budai kézművesbank	1869	443
† Budapesti iparbank	1869	800
Magyar leszámítoló- és pénzváltóbank	1869	525
† Magyar általános földhitel részv.-társ.	1870	10.000
† Munkipárti hitelintézet	1871	4.000
† Kisbirtokosok földhitelintézete	1872	400
Központi ipartársulati hitelintézet	1873	180
Összesen az 1874. év elején 16 bank, melyeknek részvénytőkéje :		52.081

A következő évek folyamában ehhez hozzájöttek, illetve elestek a következő intézetek :

Alapítás éve		Tőke- gyarapodás 1000 forintokban	Tőke- fogyatkozás
1875	Lipótvárosi bankrésztársaság	1.500	—
	<i>Megszűnt:</i> Iparosok takaré- és hitelegylete	—	2.000
	Buda-Óbudai népbank	—	508

¹⁾ A következő 25 év alatt megszűnt bankok †-el vannak jelölve.

²⁾ 1876-ban az »Iparosok általános takaré- és hitel-egyletének« a »Lipótvárosi Takarékpénztár«-ral való egyesülése következtében a »Lipótvárosi bank« keletkezett, ennek 1880-ban a »Budapesti Kézművesbank«-kal való egyesülése által pedig a »Budapesti Bankegyesület«.

Alapítás éve		Tőke- gyarapodás 1000 forintokban	Tőke- fogyatkozás
1876	Budapesti előlegező részvénytársaság	20	—
	<i>Megszűnt:</i> Franco-magyar bank	—	10.000
1878	Angol magyar bank	—	3.843
	Budai kereskedelmi és iparbank	—	300
1880	Budapesti bankegyesület	500	—
	<i>Megszűnt:</i> Pest-Budai kézművesbank	—	300
	Lipótvárosi bank	—	450
	Kisbirtokosok földhitelintézete (Most is fennáll, de nem mint részvénytársulat)	—	300
1881	†Magyar országos bank	11.697	—
	<i>Megszűnt:</i> Magyar általános földhitel-részv.-társulat	—	7.000
1884	Magyar általános municipalis hitelintézet	—	1.500
	Budapesti iparbank	—	300
1885	Központi ipartársulati hitelintézet	—	157
1886	Központi váltóüzlet-részvénytársaság	200	—
	Budapesti kereskedelmi és iparbank	300	—
1887	<i>Megszűnt:</i> Magyar országos bank	—	10.000
1890	†Disconto- és értékpapírbank	650	—
	Fővárosi bank	240	—
	Magyar kereskedelmi részv.-társaság	1.200	—
	Magyar ipar és kereskedelmi bank	5.000	—
1892	Magyar takarékpénztárak közp. jelzálog bankja	2.000	—
	<i>Megszűnt:</i> Disconto- és értékpapírbank	—	650
1893	»Hermes«- váltóüzlet részvény-társaság	500	—
	Budapesti giro- és pénztár-egylet	500	—
	<i>Megszűnt:</i> Budapesti kereskedelmi és iparbank	—	376
1894	Hazai bank	5.000	—
	Általános bank	450	—
	Bankegyesületi váltó-üzlet	1.600	—
1895	Magyar agrár- és járadékbank	12.000	—
	»Mercur« bank- és váltó-üzlet	100	—
	Összesen	43.457	37.684
	A tőkefogyatkozásból az illető (*-gal jelzett) intézet tönkremenése által okozott		34.934

Mig tehát 1874 elején egészben véve 16 bank 52 millió frtnyi tőkével létezett, ezek száma a rákövetkező negyedszázad alatt (v. ö. a szöveg befejezése után következő főtáblát) 19-re emelkedett, 1077 millió forintnyi tőkével.

Ez tehát a tőkének több mint kétszeresére való gyarapodását engedné állítani. Ha azonban az itt fenforgó körülményeket tüzetesebben vizsgáljuk, azt találjuk, hogy a tényleges állapot a tőkének megkétszereződése által helyesen nem jellemeztetik, a mennyiben a gyarapodás ennél jóval nagyobb volt. Másrészt azonban a bankpiac fejlődése még egészen más szempontból is ítélendő meg.

Figyelembe veendő ugyanis, hogy a negyedszázad előtt létezett 16 bank közül jelenleg már csak öt, illetve, — ha ugyanis a »Budapesti Bankegyesület«-et, mely a Lipótvárosi Banknak a Budapesti Kézművesbankkal való egyesüléséből keletkezett, mint ez utóbbinak folytatását tekintjük — hat létezik; hogy továbbá azon 18 bank közül, mely az utolsó negyedszázad alatt alapítatott, szintén csak 14 áll fenn. A mi továbbá a tőke gyarapodását illeti, figyelembe volna veendő, hogy az 1874-ik év elején fennállott 52 millió forintnyi

tőkéből jelenleg csak 15 milliónyi eredeti befizetés áll fenn, míg nem kevesebb, mint 37 milliónyi eredeti befizetés eltűnt, és ebből 35 millió elveszett. Ha pedig ezen jelentékeny veszteségekhez még az utolsó 25 év alatt alapított bankoknál szenvedett veszteségeket is hozzászámítjuk, úgy az összkárosodást nem kevesebb, mint 51 millió forintra kell tennünk.¹⁾ Az eltűnt bankok közül a legnevezetesebbek a következők:

Magyar Országos Bank	eredeti tőkéje	11·7 millió frt.
Franko-Magyar Bank	» »	10— » »
Magyar Földhitel részv.-társ.	» »	10— » »
Angol-Magyar Bank	» »	8— » »

¹⁾ Az előző lapon tartalmazott felsorolásban a tőkefogyatkozás 37·7 millió frtban van megállapítva. A 14 millió frtnyi különbség onnét ered, hogy az előbb említett 37·7 millió forint csak azt a tőkét képezi, melylyel az illető intézetek feloszlottak, illetve csődbe mentek, míg a 13·8 millió frtnyi különbség a feloszlást megelőző szenvedő mérlegek veszteségeiben tartalmazatik.

Legyen szabad ez alkalommal még néhány megjegyzést tennünk a fogyatkozási számok jelentőségéről. A részvénytársulatok nyilvántartásában mindazon intézetek tőkéi, melyek az időkfolyamában eltűnnek, természetesen a fogyatkozás rovatába állítandók be. Ily eljárás követettnék pl. az esetre is, ha az efféle statisztikát a kereskedelmi törvénytörvények feljegyzéseiből kellene szerkeszteni: ha valamely részvénytársaság czime töröltetik, ez által a létező társulatok száma eggyel fogy, ha egy újat beiktatnának, ez által eggyel gyarapszik, tekintet nélkül arra, hogy ezen törlések és iktatások egymással esetleg valami összefüggésben is állhatnának. Ilyen eljárás azonban nem felel meg az olyan részvénytársulati statisztika céljainak, mely nemcsak a törvénytörvények ügykezelését, hanem maguknak a részvénytársulatoknak változásait és azoknak gazdasági jelentőségét akarja szemügyre venni. Ha például a Terézvárosi Iparbank nevét Budapesti Iparbankra változtatja, ha a Terézvárosi Takarékpénztár czégébe a »Zálogkölcsön« szót hozzáfűzi, ha valamely más társulat czégéből egy fölösleges jelzöt töröl, ha az Osztrák Nemzeti Bank czégét Osztrák-Magyar-Bank-ra változtatja, csak nem lehet mindezen esetekben egy régi intézet megszűnéséről és egy új intézet keletkezéséről beszélni. Így tehát hajlandók lehetnénk azt az elvet felállítani, hogy tiszta czégváltozás még nem volna olybá vehető, mintha a részvénytársulatok állagában változás állott volna be. De még ez a felfogás sem viheto keresztül következetesen. Így pl. a Pannonia-malom az Erzsébet-malom birtokába ment át és amannak részvényesei cserébe Erzsébet-malmi részvényeket kaptak: itt mégis a Pannonia-társulatot megszüntnek kell tekintenünk. Ugyanez áll például a régebbi Terézvárosi Takarékpénztárnak a Központi Takarékpénztár-ral való egyesüléséről. Ily esetekben tehát mégis a czég fennállása képezi a döntő mozzanatot. Ott végül, a hol több társulat egy harmadik név alatt egyesül, mint például a Bank-egyesület, mely a Lipótvárosi Bank és a Kézműves Bank egybeolvadásából keletkezett, még sem tehetünk egyebet, mint a törölt cégeket a fogyatkozásba bevenni, bár az illető intézetek sem csődbe, sem felszámolás alá nem jutottak. A fogyatkozás fogalma e szerint nem fedi a tönkretetés fogalmát; az ellenkező esetek azonban mégis oly kivételesek, hogy egészben véve és különösen ott, hol csak egy első általános tájékozásról van szó, e két fogalmat bátran azonosnak lehetne tekinteni. Annak megvilágítására, mily nehézségbe ütközik részvénytársulatok fusionálása esetében az egyes tőketömegek további folyását szemmel kísérni, hadd utaljunk a 77. lap jegyzetében elmondottakra és különösen azon szövevényes jogviszonyokra, minők pl. a Bank-egyesületnél keletkeztek, mely a Takaré- és Hitelegylet, a Lipótvárosi Bank, Lipótvárosi Takarékpénztár és Kézműves bank folytatólagos fusióiból keletkezett.

A »fogyatkozás« fogalma alatt értendők tehát: 1. tönkrement, 2. fusionált, 3. egyéb okból (pl. a székhelyváltozás stb. következtében) törölt cégek. Mindazon eseteket, a hol egy részvénytársulat pusztán czégváltozása, szintugy azokat, a hol csakis a budapesti székhelynek más helyre való áttétele forog fenn, számon kívül hagyjuk, több társulat egyesülése alkalmával azonban az eltűnt cégeket a fogyatkozás rovatába állítjuk be. A bankoknál különben csak az 1. és 2. alatt említett esetek fordulnak elő.

A jelenleg fennálló bankok közül létezik:

56 év óta 1 bank (Pesti m. kereskedelmi bank).

34 » » 1 » (I. m. iparbank).

31 » » 1 » (Magyar ált. hitelbank).

29 » » 3 » (M. jelz. hitelbank, Leszámitolóbank, Bankegyesület).

22 » » 1 » (Budapesti előlegező részv.-társ.).

12 » » 1 » (Központi váltóüzlet).

10 » » 3 » (Fővárosi bank, Kereskedelmi r.-t., Ipar- és keresk. bank).

míg nyolcz bank 10 évnél rövidebb életű.

A bankok élettartamának kiszámítása nagyon is emlékeztet az emberi élet-tartam mérésére vonatkozó számításokra. Az analogia azonban azért nem találó, mivel az emberi életnek okvetlenül vége szakad, a részvénytársulatoknak azonban nem kell okvetlenül tönkremenniök. Így aztán nem is lehetséges a részvény-társulatok átlagos élethosszát megállapítani, minthogy az ilyen számítás csakis a tönkrement, tehát határozottan legrosszabb, leggyengébb bankokra nézve lehetséges.

A tönkrement bankok pedig a következő életkort érték el:

a Pest-Terézvárosi (később Budapesti) iparbank	15	évet,
a Municipális hitelintézet	13	»
a Budai kereskedelmi és iparbank	12	»
a Közp. ipartársulati hitelintézet	12	»
az Altalános földhitel r.-t.	11	»
az Angol-magyar bank	10	»

További hét bank 10 évet sem ért el; ezek tehát bátran keletkezésüktől fogva életképteleneknek tekinthetők; tett pedig ezek élettartama egyízben 8, két-ízben 7, háromízben 6 és egyízben 2 évet.

Egészben véve tehát 1874-től 1898-ig 34 bank létezett, melyekből 12 tönkrement, míg 3 egyesülés útján tűnt el a nyilvántartásból, úgy hogy a fogyatkozás egészben véve 44⁰/₀-ot tesz. Ezen 34 bank össz-tőkéje 159·9 millió forintot tett, miből 52·2 millió, azaz 32⁰/₀ megszűnt.¹⁾

E mellett azonban fel kell említenünk, hogy a bankoknak ezen nagy halandósága nagyobbára az 1874. év előtti, már kezdettől fogva életre nem való alapításokra vezetendő vissza, míg később és különösen az utóbbi időben mindinkább ritkaság számba megy, hogy valamely bank tönkrejutna. Így például 1874-től 1880-ig nyolcz bank tűnt el, tehát évenként átlag egy, 1881-től 1893-ig azonban már csak minden két évben egy, míg az azóta lefolyt öt év alatt ily eset egyetlenegyszer sem fordult elő.

¹⁾ Tekintettel arra, hogy az ilyen tőke egyrészt új kibocsátások, másrészt leszállítások által folyton változásoknak van kitéve, a fentebbi számításokban úgy a számlálóban, mint a nevezőben az a tőkeösszeg állítatott be, melylyel egy-egy bank részvénytőkéjének maximalis pontján birt. Kénytelenek vagyunk tehát itt egy új fogalmat, t. i. a maximalis tőke fogalmát bevezetni.

Ez alkalommal még a következő megjegyzést kell tennünk: A közönséges statisztikai fel-fogás szerint a fentebbiekben, midőn a korszak elején 16, annak végén 20 részvénytársulat létezett, azoknak 250⁰/₀-os szaporodásáról beszélnénk, ugyszintén ha ezen társulatok tőkéje a korszak elején 52 és annak végén 108 milliót tesz, annak több, mint kétszeres gyarapodásáról. Az efféle számításból azonban azon nagy változások nem vehetők ki, melyek az észlelési idő két végpontja közt végbementek. Pedig nagyon kívánatos, hogy ezek is kifejezésre jussanak. Így pl. tagadhatatlan lényeges befolyással van ítéletünkre, ha a fentebbiekben arról is érte-sülünk, hogy ezen kétszeresére való gyarapodást azon az áron szereztük meg, hogy a tőkék ¹/₃-ának és a létezett bankok pedig felének időközben a színről le kellett tűnni.

II. A bankok részvénytőkéje.

A szöveg befejezése után következő főtáblán ki van mutatva mennyit, tett a minden egyes és így az összes társulatok után is befizetett névérték. A főeredményeket az alább következő felsorolásban foglaljuk össze.

Huszonöt évvel ezelőtt az összes bankok részvénytőkéje 52·5 millió frtot tett, 1898 végén 107·7 milliót; a gyarapodás e szerint 105·1%. Az emelkedés java az 1891-ik év óta állt be. Sőt az első hat évben a bankok tőkéje igen érzékenyen fogyott, t. i. 52·5 millióról 24 millió frtra. Ezen nevezetes hanyatlás az 1873-iki nagy krízis következményeinek tekintendő. Az 1879. év végén elért 24 millió frtnyi tőkével ezen mozgalom mélypontját érte el. Innét kezdve majdnem állandó gyarapodás észlelhető, úgy, hogy az 1890-ik évben a bankok tőkéjét ismét 43·9 millió frton látjuk, mely magasság aztán három nagyobb ugrásban, t. i. 1891., 1895. és 1896-ban 10 millióval,¹⁾ aztán 18 és végül 12 millióval emelkedik.²⁾

Az itt említett adatok azonban mégis helyreigazítást igényelnek, a mennyiben a részvényes gyakran a névleges értéknél nagyobb összeget fizetett a részvénytársulat pénztárába. Így például 1897-ben a Kereskedelmi Bank 5000 részvényét, a melyek abban az időben 70 frtot hoztak, a névértékű 500 forint helyett 1150 frttal ajánlották fel a régi részvényeseknek; a befizetett tőke e szerint 2·5 millió frt helyett 5·75 millió frtot tett. Ezen körülménnyel a tiszta nyereség tárgyalásánál még behatóbban fogunk foglalkozni, jelenleg arra szorítkozván, hogy a lefolyt negyedszázad minden egyes évéről kimutassuk, mennyit tett a névérték és mennyit a tényleges befizetés:

Névleges tőke és tényleges befizetés (a felpénz kiszámításával).

Év	Névleges részvénytőke	Felpénz	Tényleges befizetés	Év	Névleges részvénytőke	Felpénz	Tényleges befizetés
1874	52,498.400	¹⁾ 2,996.276	55,494.676	1881	40,047.126	⁴⁾ 9,045.906	49,093.032
1875	35,402.500	²⁾ 1,876.276	37,278.776	1882	51,994.120	9,045.906	61,040.026
1876	34,032.100	1,876.276	35,908.376	1883	52,395.080	9,045.906	61,440.986
1877	28,834.000	1,876.276	30,710.276	1884	50,947.517	⁵⁾ 7,295.906	58,243.423
1878	27,873.740	1,876.276	29,750.016	1885	50,790.717	7,295.906	58,086.623
1879	24,011.000	1,876.276	25,887.276	1886	48,990.376	7,295.906	56,286.282
1880	25,376.800	³⁾ 4,045.026	29,421.826	1887	39,190.376	⁶⁾ 2,595.906	41,786.282

¹⁾ Ebbe az évbe esik a Magyar Kereskedelmi és Iparbank alapítása (5 millió), a Kereskedelmi Társaság alapítása, (1·2 millió) továbbá a Budapesti Bankegyesület (0·5 millió) és a Magyar Hitelbank (4 millió) új kibocsátása, míg a Disconto- és értékbank (0·5 millió) ebben az évben megszűnt.

²⁾ Az 1895. évben a következő ujalapítások történtek: Hazai bank (5 m.), Bankegyesület váltóüzlete (1·6 m.), Általános Bank (1/2 m.), továbbá a következő újabb kibocsátások: Keresk. bank (2 1/2 m.), Leszámítoló bank (2 1/2 m.), Bankegyesület (3 m.), Ipar és keresk. bank (2 m.) Közp. jelzálogbank (1 m.), míg 1896-ban az Agrárbank (12 m.) alapított.

Év	Névleges részvénytöke	Felpénz	Tényleges befizetés	Év	Névleges részvénytöke	Felpénz	Tényleges befizetés
1888	39,490.376	⁷⁾ 2,945.906	42,436.282	1894	66,290.426	¹³⁾ 10,563.501	76,853.927
1889	42,490.376	⁸⁾ 3,125.156	45,615.532	1895	84,540.426	¹⁴⁾ 11,868.501	96,408.927
1890	43,954.576	⁹⁾ 5,600.156	49,554.732	1896	96,540.426	11,868.501	108,406.927
1891	54,164.876	¹⁰⁾ 6,900.156	61,065.032	1897	102,140.426	¹⁵⁾ 16,993.501	119,133.927
1892	56,166.876	¹¹⁾ 7,050.156	63,217.032	1898	107,733.426	16,993.501	124,726.927
1893	64,290.376	¹²⁾ 7,440.156	71,730.532	1874/98	1820,186.438	169,393.215	1489,579.653

¹⁾ 1846: *Kereskedelmi bank* 600 részvényt 10·10 frt felpénzzel = 6.060; 1872: *Municipális hitelintézet* 50.000 35 frt felpénzzel = 1,750.000, *Franko-magyar bank* 80.000 14 frt felpénzzel = 1,120.000, *Kisbirtokosok földhitelintézete* 2.500 20 frt felpénzzel = 50.000; 1873: *Kereskedelmi bank* 275 255·33 frt felpénzzel = 70.216, összesen 2,996.276 frt felpénz. — ²⁾ Megszűnt a *Franko-magyar bank* 1,120.000 frtnyi felpénzzel. — ³⁾ A *Leszámitoló- és pénzváltóbank* 25 forintnyi felpénzzel 83.750 részvényt bocsátott ki = 2,218.750; megszűnt: a *Kisbirtokosok földhitelintézete* 50.000 frtnyi felpénzzel, a felpénztöbblet tehát 2,168.750 frt. — ⁴⁾ A *Magyar országos bank* (alapítás) 100.000 részvényt bocsátott ki 100 frank, vagyis az akkori árfolyam szerint 47 frt felpénzzel = 4,700.000 frt, a *Kereskedelmi bank* 2500-at 120 frtnyi felpénzzel = 300.000 frt és *Budapesti bankgyesület* 176-ot 5 frtnyi felpénzzel = 880, összesen 5,000.880 frt felpénz. — ⁵⁾ Megszűnt a *Municipális hitelintézet* 1,750.000 frtnyi felpénzzel. — ⁶⁾ Megszűnt a *Magy. országos bank* 4,700.000 frtnyi felpénzzel. — ⁷⁾ A *Kereskedelmi bank* 2000 részvényt bocsátott ki 175 frtnyi felpénzzel = 350.000 frt. — ⁸⁾ A *Kereskedelmi bank* 1000 részvényt bocsátott ki 179·25 frtnyi felpénzzel = 179.250 frt. — ⁹⁾ Kibocsátottak: a *Hitelbank* 20.000 részvényt 90 frtnyi felpénzzel = 1,800.000 frt., a *Budapesti Bankgyesület* 5000-et 15 frtnyi felpénzzel = 75.000 frt. az *Ipar- és Kereskedelmi bank* (alapítás) 50.000-et 12 frtnyi felpénzzel = 600.000 frt., összesen 2,475.000 frt felpénz. — ¹⁰⁾ Kibocsátottak: a *Kereskedelmi bank* 4000 részvényt 300 frtnyi felpénzzel = 1,200.000 frt., a *Bankeyesület* 5000-et 20 frtnyi felpénzzel = 100.000 frt., összesen 1,300.000 frt. felpénz. — ¹¹⁾ A *Bankeyesület* kibocsátott 10.000 részvényt 15 frtnyi felpénzzel = 150.000 frt. — ¹²⁾ Kibocsátottak: a *Leszámitoló- és pénzváltóbank* 25.000 részvényt 12 frtnyi felpénzzel = 300.000 frt., az *Ipar- és Kereskedelmi bank* 30.000-et 3 frtnyi felpénzzel = 90.000 frt., összesen 390.000 frt felpénz. — ¹³⁾ A *Kereskedelmi bank* 5000 részvényt bocsátott ki 500 forintnyi felpénzzel = 2,500.000 frt., az *I. m. Iparbank* 6667-et 35 frtnyi felpénzzel = 233.345 frt., a *Bankeyesület* 30.000-et 13 frtnyi felpénzzel = 390.000 frt., összesen 3,123.345 frt felpénz. — ¹⁴⁾ A *Leszámitoló- és pénzváltóbank* 12.500 részvényt bocsátott ki 70 frtnyi felpénzzel = 875.000 forint, az *Ipar- és Kereskedelmi bank* 20.000-et 20 frtnyi felpénzzel = 400.000 frt., a *Magy. takarékpénztárak közp. jelzálogbankja* 2000-et 15 frtnyi felpénzzel = 30.000 frt., összesen 1,305.000 frt. felpénz. — ¹⁵⁾ A *Kereskedelmi bank* 5000 részvényt bocsátott ki 650 frtnyi felpénzzel = 3,250.000 forint, a *Hitelbank* 15.000-et 125 frtnyi felpénzzel = 1,875.000 frt, összesen 5,125.000 frt. felpénz.

III. A bankok tiszta nyeresége.

Azon nagy veszteségek következtében, melyet az 1873-iki krízis különösen a bankok körében okozott, a rákövetkező három évben egészben véve veszteséggel dolgoztak ezen pénzintézetek: 1876-ban e veszteség a névleges részvénytőkének teljes 15⁰/₀-ra rugott. A rákövetkező évben, melynek átlagos tiszta nyeresége 5·2⁰/₀-ot tesz, az erőgyűjtés korszaka kezdődött, mely aztán 1893-ban (12·7⁰/₀-nyi átlagos tiszta nyereséggel) tetőpontját érte el. Ezen időn túl ez a nyereség ismét és pedig állandóan hanyatlik; az utolsó öt évben ugyanis 12·5, 12, 10·8, 10, 9·9⁰/₀-ot tett.

Észlelési időnk huszonöt éve alatt bankjaink — azok, melyek az év végével mérleget közöltek — összesen 1·311 millió forint évtőke kamatozásán fáradoztak. Ez az 1·311 millió forint ugyanis azt az összeget képviseli, mely az évenként fennállott névleges tőkék összegezéséből ered (v. ö. az 59. lapon következő 1. sz. táblát). Ezen huszonöt évre vonatkozó tőke már most egyrészt 123 millió nyereséget eredményezett, míg másrészt a szenvedő mérlegek 14 millió forint veszteséget okoztak, úgy, hogy a tiszta általános nyereség az egész negyedszázadra nézve 109 millió forintot tesz.

Bankjainknak az utolsó negyedszázad alatt elért nyeresége fölötti áttekintésünket tehát abban foglalhatjuk össze, *hogy az a 25 év átlagában a névérték 8·3⁰/₀-ával volt egyenlő.*

Ezen szám helyes megítélésére azonban a következő két fontos körülményre kell még figyelmeztetnünk.

Mindenek előtt megjegyzendő, hogy ez a 8·3⁰/₀-nyi átlagos nyereség úgy keletkezik, ha a kimutatott tiszta nyereségeket a névleges tőkéhez viszonyítjuk. Ezen névleges tőke helyett azonban a tényleges befizetést, sőt esetleg az egész működő tőkét is lehetne figyelembe venni.

Régebben és észlelésünk kezdetén ez nem okozott volna változást az eredményben, a mennyiben ugyanis a befizetett és a névleges tőke, különösen az újból alakult intézeteknél, azonos szokott lenni. Később azonban mindinkább gyarapodnak azok az esetek, hogy már az eredeti alapításnál is, a részvényesektől felpénz czíme alatt, a névleges tőkénél nagyobb befizetéseket követeltek. Ezek a felülfizetések képezik épen egyikét ama gyakran támadott alapítási nyereségeknek, melyeket az alapítók, néha joggal, gyakrabban minden alap nélkül, maguknak a részvényesek által fizettettek. A már létező intézetek újabb részvényei kibocsátásánál előforduló felpénzek részben másképp ítélendők meg: érthető, ha valamely évek óta fennálló vállalat, mely tartalékában nagy vagyont, hasznot-hajtó üzleteiben valóságos értékeket teremtett, később belépő részvényeseket ezen vagyonban és ezen nagy nyereségekben ingyen nem részesítheti és így a belépő új üzletitársaktól utánfizetéseket kénytelen követelni. Az alapítási visszaélések természetesen itt sincsenek egészen kizárva, a mennyiben a meglévő aktívákat és a vállalat üzleti értékét túlságos magasan lehet megbecsülni.

Világos azonban, hogy magas felpénz létezése a tiszta nyereségnek százalékos nagyságát nagy mértékben változtatja, hogy tehát mindazon esetekben, hol felpénzek léteztek, a kisebb névleges tőke után kiszámított tiszta nyereség nagyobb, mintha a jövedelmet a tényleg befizetett összegek után számítanók. Ez oly körülmény, melyet a részvényvállalatoknál mutatkozó jövedelem meg-

ítélésénél figyelmen kívül hagyni nem volna szabad.¹⁾ A részvénytársulati tőkének túlságos nyeresége ellen néha felhangzó vádak e szerint már ezen körülmény figyelembe vétele által is érezhetően gyengülnek.

Ezen érvelésekre való tekintetből nem sajnáltuk azt a fáradságos munkát, hogy — a mennyire ez egyáltalában lehetséges — kipuhatóljuk a bankrészvények után az utolsó huszonöt év alatt befizetett felpénzek összegét. Ez, az alábbi felsorolás szerint, 24·6 millió forintot tesz. Azon budapesti bankoknál ugyanis, a melyek a bennünket foglalkoztató huszonöt év alatt fennállottak, *új kibocsátások* alkalmával a következő felpénzek érettek el:

Pesti magyar kereskedelmi bank	7,855.526	frt a)
I. magyar iparbank	233.345	» b)
Magyar általános hitelbank	3,675.000	» c)
Magyar leszámítoló- és pénzváltó bank	3,393.750	» d)
Magyar municipalis hitelintézet	1,750.000	» e)
Franco-magyar bank	1,120.000	» f)
Kisbirtokosok országos földhitelintézete	50.000	» g)
Magyar országos bank	4,700.000	» h)
Budapesti bankegyesület	715.880	» i)
Magyar ipar- és kereskedelmi bank	1,090.000	» j)
Magyar takarékpénztár központi jelz. bankja	30.000	» k)
Összesen	24,613.501	frt.

A tényleg befizetett összegek figyelembe vétele mellett tehát az utolsó negyedszázad átlagos évi *tiszta nyeresége* 8·3⁰/₀-ról 7·3⁰/₀-ra száll alá.

A tiszta nyereségnek más módosítására vezetne az a megfontolás, hogy a társulatok nemcsak a névleges, vagy befizetett, hanem a tartaléktőkékkel is dolgoznak. Így pl. midőn a budapesti malomiparnak túlságos nagy őrlési nyereségét felhányták, ezen állítást azzal lehetett megczáfolni, hogy a tiszta nyereség még akkor is, ha azt a névleges tőkéhez viszonyítjuk, csak 4·8⁰/₀-ot tesz, hogy azonban az esetre, ha a tiszta nyereségből a tartalékok kamatját levonjuk, a tulajdonképeni őrlési ipar csak 2·7⁰/₀-ot hozott.²⁾ Az orosz részvénytársulati

¹⁾ Így pl. a fővárosi takarékpénztár 1897-ben 3000 új részvényt bocsátott ki, mely alkalmával a 300 frtnyi névleges tőkén felül még 700 frt felpénz volt befizetendő. A Ganz-féle gépgyár 1896-ban 2050 frttal bocsát ki új részvényeket, míg a névleges befizetés csak 400 frt; az Első Hazai Takarékpénztár 1894-ben 800 új részvényt ad ki 4500 frton, míg a névleges tőke csak 1000 frt.

a) 1846: 600 részv. 10·10 frtnyi felpénzzel. 1873: 275 részv. 253·33 frtjával, 1881: 2500 részv. 120 forintjával, 1883: 2000 részv. 175 frtjával, 1889: 1000 részv. 179·25 forintjával, 1891: 4000 részv. 300 forintjával, 1894: 5000 részv. 500 forintjával, 1897: 5000 részv. 650 forintnyi felpénzzel. — b) 1894: 6667 részv. 175 forintjával. — c) 1890: 20.000 részv. 90 forintjával, 1897: 15.000 részv. 125⁷ forintjával. — d) 1880: 88.750 részv. 25 forintjával, 1893: 25.000 részv. 12 forintjával, 1895: 12.500 részv. 70 forintjával. — e) 1872: 50.000 részv. 35 forintjával. — f) 1872: 80.000 részv. 14 forintjával. — g) 1872: 2.500 részv. 20 forintjával. — h) 1881-ben, az alapításkor: 100.000 részv. 100 franknyi felpénzzel, a mi az akkori árfolyam szerint részvényenkint 47 forintot tesz. — i) 1881: 176 részv. 5 forintjával, 1890: 5.000 részv. 15 forintjával 1891: 5.000 részv. 20 forintjával, 1892: 10.000 részv. 15 forintjával, 1894: 30.000 részv. 13 forintjával. — j) 1890-ben az alapításkor: 50.000 részv. 12 forintjával, 1893: 30.000 részv. 3 forintjával, 1895: 20.000 részv. 20 forintjával. — k) 1895: 2.000 részv. 15 forintnyi felpénzzel.

²⁾ Lásd *Deutsch Antal* cikkét a »Pester Lloyd« 1895. ápril 10. számában.

statisztika a tiszta nyereségek megállapításánál szintén tekintettel van a tartaléktőkének önálló jövedelmére.¹⁾ Bármennyire indokoltak is az efféle érvelések, ezek mégis inkább csak ott látszanak helyükön levőknek, a hol valamely vállalat belviszonyainak, valamely termelési ág életképességének megítéléséről van szó; azonban a részvénytársaságok által elérhető tiszta nyereségek általános megítélésénél annak nyomozása, hogy ezen nyereségek mily forrásból erednek, mégis nagyon félrevezetne. Ha valamely részvénytársulat részvényeseinek az okból nyújthatott nagyobb osztalékot, mivel a tulajdonképeni üzletből eredő nyereségeken kívül még a felhalmozódott tartalékok kamatait is felhasználhatta, úgy ezen járulékot utolsó elemzésben mégis csak szintén mint a részvénytársulati befektetés eredményét kell elismernünk.

Az itt következő táblában adjuk mármost a huszonöt év mindegyikéről a tiszta nyereségek és tiszta veszteségek nagyságát, mely két összeg különbségéből az általános (az összes bankokra vonatkozó) tiszta nyereség ered.

1. sz. tábla.

A bankok tiszta jövedelme.

Év	Tőke	A tiszta nyereségek összege (egész évre számítva)	A tiszta veszteségek összege	Általános tiszta nyereség = (ill. veszteség)	A névleges tőke %-ában
1874	52,468.400	2,171.656	4,669.179	— 2,497.523	— 4·8
1875	1) 35,402.600	1,083.906	1,383.752	— 299.846	— 0·8
1876	34,032.100	708.699	5,817.586	— 5,108.887	— 15·0
1877	28,834.000	1,738.551	253.107	1,485.444	5·2
1878	27,873.740	2,085.570	—	2,085.570	7·5
1879	2) 23,915.900	2,489.185	185.660	2,303.525	9·6
1880	25,376.800	2,205.149	2.345	2,202.804	8·7
1881	3) 37,547.126	3,171.281	—	3,171.281	8·4
1882	51,994.120	4,137.888	87.718	4,050.170	7·8
1883	4) 51,995.030	3,364.134	—	3,364.134	6·5
1884	50,947.517	3,398.059	—	3,398.059	6·7
1885	50,790.717	3,501.653	1,570.338	1,931.315	3·8
1886	48,990.376	4,250.745	—	4,250.745	8·7
1887	39,190.376	3,587.747	3.865	3,583.882	9·1
1888	39,490.376	4,282.138	—	4,282.138	10·8
1889	42,490.376	5,015.244	—	5,015.244	11·8
1890	5) 43,880.376	9) 5,255.553	—	5,255.553	12·0
1891	6) 54,064.876	6,075.700	—	6,075.700	11·2
1892	56,166.876	6,710.758	—	6,710.758	11·9
1893	64,290.376	8,196.565	—	8,196.565	12·7
1894	66,290.426	10) 8,290.153	—	8,290.153	12·5
1895	7) 81,440.426	11) 9,803.082	—	9,803.082	12·0
1896	96,540.426	10,422.927	—	10,422.927	10·8
1897	8) 99,640.426	9,990.009	—	9,990.009	10·0
1898	107,733.426	10,914.087	208.820	10,705.267	9·9
1874/98	1.311,987.188	122,850.430	14,182.370	108,668.069	8·3

*) Ezenkívül mint az olyan új részvények névértéke, melyek az első évben osztalékot nem kaptak, melyeket azonban a végén következő I. sz. fő táblánkban felvettünk, még pedig: 1) 30.000 — 2) 95.100 — 3) 2,500.000 — 4) 400.050 — 5) 74.200 — 6) 100.000 — 7) 8.100.000 — 8) 2,500.000 forint. — 9) Hozzá van számítva 14.956 forint, mert a Discontó-és értékpapírbank 74.768 forintnyi nyeresége csak 10 óra vonatkozik. — 10) Le van vonva 15.109 forint, mert a Hermes 45.326 forintnyi nyeresége 1½ évre vonatkozik. — 11) Le van vonva 281.385 forint, mert a Hazai bank 703.463 forintnyi nyeresége 20 óra vonatkozik és hozzá van adva 31.169 forint, mert a Bankegyesületi váltóüzlet 62.393 forintnyi nyeresége 8 óra vonatkozik.

1) Lásd »Bulletin Russe de statistique financière et de législation« VI.

IV. A bankok osztalékai.

A jelen tanulmányt megelőző általános fejtegetésben utaltunk volt azon általán használt statisztikai következtetés értéktelenségére, mely a részvényekben való befektetés járadékát csakis az osztalékok magasságából akarja megítélni. Kimutattuk, hogy az osztalékbevitel a részvényjáradéknak ugyan kétségkívül fontos, de sem nem egyetlen, sem pedig elméletileg helyes ismerve. Az osztalékok nagyságára vonatkozó és alább következő adatok jelentősége eszerint ezen szempontból ítélendő meg.

Ha az alább következő 2. sz. táblában felsorolt átlagos osztalékokon, — melyek természetesen a kvantifikált mód szerint számítottak, — végigtekintünk, nem szabad fennakadnunk azon, hogy míg a tiszta nyereségtábla az első három évben negatív értékeket, — azaz nyereségek helyett veszteségeket, — mutat fel, az osztaléktábla mégis kivétel nélkül csak pozitív számokat nyújt. Ennek magyarázata nagyon közel fekvő; hiszen még az esetre is, ha pl. az összes bankok veszteséggel dolgoztak volna, az osztalék még mindig csak 0, nem pedig negatív érték volna, mivel a részvényesek — a bányá-kuxoknál divó eljárástól eltérőleg — veszteség esetére mit sem kötelesek a társulati pénztárba befizetni. Ha azonban csak egyetlen egy társulat is osztalékot fizetett, az átlagos osztalék már is pozitív értéket, azaz oly törtszámot fog képezni, melynek számlálójában az egy társulat osztaléköntése, nevezőjében pedig az összes társulatok tőkéje áll. Ily körülmények közt azaz összkép, melyet egyrészt a társulat tiszta nyeresége, másrészt a részvényesek osztalékbevételei nyújtanak, nem lehet összhangzó — újabb bizonyítéka azon már az általános bevezetés elejére állított követelésünknek, hogy a társulat jövedelemszámítását a részvényes ugyanilyen számításiával összekeverni sem nem szabad, sem nem lehet.

Az utóbbi huszonöt év lefolyásában a bankrészvényes osztalékjövödelme igen változó vala; észleléseinknek, közvetlen az 1873-iki krízis után eső kezdetével, ez csak 3·6°/o-ot tett, sőt a rákövetkező évben 3·2°/o-ot, míg a jövödelmezőség mélypontja 1876-ban éretett el, a midőn a részvényes ezen a czímen tőkéjéből mindössze csak 1·8°/o-ot huzott. Az állapotoknak ezen időponttal beálló javulása az osztalék menetéből is felismerhető: 1877—1894-ig az átlagos osztalék 4·9°/o-ról 9·2°/o-ig emelkedett. Az utóbb említett év egy, azóta többé el nem ért tetőpontot jelez: az átlagos osztalék innen túl már csak 8—9°/o között ingadozik. Ezen tekintetben is tehát más képet nyerünk, mint a tiszta nyereségek statisztikájából, melyek, mint említők, csak 1893-ban érték el tetőpontjukat és innen túl következetesen csökkentek.

Az osztalék bevitelének változó képét véglegesen abban a tételben lehet összefoglalni, *hogy a részvényesek az egész negyedszázad folyamában a névértéknek átlag 7·3°/o-át élvezték osztalék fejében.*

Ámde nagyon csalódnánk, ha azt hinnők, hogy a bankrészvényekbe fektetett tőke tényleg ilyen magas járadékot hozott volna. Első sorban már azon előbb behatóbban tárgyalt körülményre való tekintetből sem, mivel ez a 7·3°/o a névleges tőkével és nem a tényleg befizetett összegekkel való összehasonlításból ered. Ha, valamint a tiszta nyereség kiszámításánál, úgy itt is figyelembe vesszük a felpénzeket is, a fentebbi huszonöt évi átlagos osztalék máris 6·5°/o-ra száll alá. Azonban még ez a 6·5°/o sem adja az igazi részvényjáradékot, mivel a részvé-

nyesnek ezen bevételéből még levonandók volnának ama veszteségek, melyeket a bankrésztvényesek az utolsó negyedszázad folyama alatt szenvedtek, melyek azonban a mérlegekből ki nem vehetők. Ezen veszteségekre majd a részvény-járadéknak alább következő kiszámításánál leszünk tekintettel.

Az alább következő 2-ik számú tábla az osztaléköntések és az osztalék-kamatnak adatait tartalmazza a huszonöt év mindegyikéről. Az osztaléköntések a főtáblából vannak átvéve, azonban az év hosszára való átszámítással, hogy így az egész évre vonatkozó helyes átlagokat kiszámíthassunk.

2-ik számú tábla.

A bankrésztvények osztalékjövödelme.

Év	Tőke*)	Osztalék- öntés (egész évre szá- mitva)	A név- leges tőke százalé- kában	Év	Tőke*)	Osztalék- öntés (egész évre szá- mitva)	A rév- leges tőke százalé- kában
1874 . . .	1) 52,468.400	1,867.604	3·6	1887 . . .	39,190.376	2,801.578	7·1
1875 . . .	35,402.600	1,123.750	3·2	1888 . . .	39,490.376	3,131.764	7·9
1876 . . .	34,032.100	624.739	1·8	1889 . . .	42,490.376	3,832.585	9·—
1877 . . .	28,834.000	1,419.130	4·9	1890 . . .	5) 43,880.376	9) 4,006.570	9·1
1878 . . .	27,873.740	1,436.950	5·2	1891 . . .	6) 54,064.876	4,543.822	8·5
1879 . . .	2) 23,915.900	2,095.721	8·8	1892 . . .	56,166.876	4,862.256	8·7
1880 . . .	25,376.800	1,927.860	7·6	1893 . . .	64,290.376	5,845.264	9·1
1881 . . .	3) 37,547.126	2,736.718	7·3	1894 . . .	66,290.426	10) 6,087.996	9·2
1882 . . .	51,994.120	3,729.560	7·2	1895 . . .	7) 81,440.426	11) 7,180.068	8·8
1883 . . .	4) 51,995.030	3,262.340	6·3	1896 . . .	96,540.426	7,842.180	8·1
1884 . . .	50,947.517	2,901.832	5·7	1897 . . .	8) 99,640.426	7,854.012	7·9
1885 . . .	50,790.717	2,907.565	5·7	1898 . . .	107,733.426	8,746.940	8·1
1886 . . .	48,990.376	3,433.257	7·—				
				1874/1898 .	1,311,387.188	96,202.061	7·3

*) Ezenkívül mint az olyan új részvények névértéke, melyek az első évben osztaléko nem kaptak, és pedig: 1) 30.000, — 2) 95.100, — 3) 2,500.000, — 4) 400.050, — 5) 74.200, — 6) 100.000 — 7) 3,100.000, — 8) 2,500.000 fl., — továbbá pro rata anni czimén: 9) hozzá van számítva 7.800 fl., — 10) le van vonva 10.000 fl. — 11) le van vonva 158.333 fl. (L. az 1. tábla 9., 10. és 11. jegyzetét.)

V. A bankrészvények árfolyam szerinti értéke.

A fő táblánkon minden tőzsdeileg jegyzett bankrészvény árfolyama feltehető. Ezen tőzsdei értékek hullámzása természetesen jóval nagyobb, mint a névértékeké. A negyedszázad elején megállapított 33·8 millió forint értékkel jelenleg 162·9 millió áll szemben, az emelkedés tehát 382⁰/₀-ot tesz.

Alább adjuk az összes jegyzett bankrészvények átlagos árfolyamértékét és pedig minden év végére 100—100 frt befizetés után ⁰/₀-okban kiszámítva. Ezen számok lapidáris tömörségükben legtanulságosabb, legértelmesebb felvilágosítást nyújtanak bankpiacunk változó sorsa felől. Az 1873-iki krízis év végén 100—100 bankrészvényekben befektetett forint értéke 53 frtra hanyatlott vala. Ha e mellett ismét emlékezetünkbe juttatjuk, hogy a részvények túlnyomó része a névértéknél nagyobb összeggel volt befizetve, úgy már ez az egy szám is elégségesen világítja meg az 1873-ik évi tőzsdei krízis óriási pusztításait. Azonban ezzel még mindig nem volt teljesen kiürítve a keserűség pohara, mert három évvel rá még ennél is mélyebb fokon találjuk bankrészvényeinket, melyek ugyanis ebben az időben 100 frt névérték után már csak 40 frtot érnek, a mi a tényleges befizetésre átszámítva, talán csak 30 frtnyi értéket képez. A következő két évben az árfolyam a névértéknek már ²/₃ részére emelkedett vala, mely látszólagos javulás azonban leginkább arra vezetendő vissza, hogy ezen időpontban a legkorhadtabb vállalatok már tönkrementek vala és ilyenképen úgy a tőzsdei jegyzékből, mint statisztikai nyilvántartásunkból is kimaradtak. A bankrészvények ára most teljes hat éven át a névértéken alól marad; csak 1879-ben emelkedik az ismét azon felül, t. i. 118-ra és tíz éven át ezen magasság körül, t. i. 106 és 126⁰/₀ közt ingadozik. Csakis 1889-ben — tehát teljes tizenhat évvel a tőzsdei krízis-év bekövetkezése után — tapasztalható újabb fellendülés. Ebben az évben 100—100 frt. befizetés 141 frtra emelkedik, három évvel rá 160-ra, 1893. évben 171-re, egy évvel rá 200-ra. Itt éri el a bankrészvények árképződése pályájának tetőpontját. A rákövetkező két évben az átlagos érték már ismét 165-re süllyed, míg észlelési időszakunk utolsó két évében ismét 175-re emelkedik. (Az azóta befejezett 1899-ik évi statisztika ismét csak 169 frtnyi átlagértéket mutat fel.)

Száz-száz forint befizetés u. i. az egyes évek végével a következő értéket képviseli:

1873 (Válság)	53·1	1886	124·8
1874	66—	1887 (hadkészületi-krízis)	109·7
1875	67·4	1888	126·1
1876	40·2	1889	141·5
1877	53—	1890	151·5
1878	80·9	1891	147·6
1879	118·1	1892	160—
1880	117·2	1893	171·3
1881	106·7	1894	200·1
1882 (Bontoux-krízis)	134·1	1895 (aranybánya-krízis)	165·1
1883	105·8	1896	164·1
1884	119·9	1897	172·8
1885	112·1	1898	175·8
		(1899 . . . . .)	168·7)

A jelenleg (1898. végével) fennálló nagyobb bankok értéke az árfolyam-szerint a következő :

	Névérték	Árfolyamérték 1898 XII.31	= %
Pesti magyar kereskedelmi bank	15,000.000 frt	43,200.000 frt	= 288
Magyar általános hitelbank	17,000 000 »	33,553.750 »	= 197.37
Magyar leszámítoló- és pénzváltó-bank	15,000.000 »	19,650.060 »	= 131
Magyar jelzálog-hitelbank	17,563.326 »	37,012.500 »	= 210.78
Magyar ipar- és kereskedelmi bank	10,000.000 »	10,200.000 »	= 102

Az összes bankok 93,663.426 frtnyi névleges tőkéje a jelenlegi árfolyamok szerint 162,862.700 forintnyi értéket képvisel.

Az itt következő 3. sz. táblában minden évre ki van számítva, milyen árfolyamú értéket képviselnek azon bankok, melyeknek tőzsdeárfolyama megállapítható volt.

3. sz. tábla.

A bankrészvények árfolyamszerinti értéke.

Év	N é v é r t é k			Á r f o l y a m s z e r i n t i é r t é k		
	összesen	ebből összehasonlítható		összesen	ebből összehasonlítható	
		az előző évvel	a következő évvel		az előző évvel	a következő évvel
1874 Dec. 31.	51,193.400	^{1a)} 49,017.900	^{1b)} 32,600.000	33,776.106	^{1a)} 31,646.111	^{1b)} 26,988.250
1875	34,700.000	²⁾ 32,600.000	³⁾ 33,312.900	23,392.000	²⁾ 22,752.000	³⁾ 22,869.730
1876	33,312.900	33,312.900	⁴⁾ 28,112.900	13,400.694	13,400.694	⁴⁾ 11,959.819
1877	28,113.000	28,113 000	⁵⁾ 22,050.000	14,906.950	14,906.950	⁵⁾ 13,001.000
1878	24,912.740	⁶⁾ 22,050.000	⁷⁾ 21,050.000	20,154.416	⁶⁾ 18,599.803	⁷⁾ 18,057.409
1879	23,166.000	⁸⁾ 21,050.000	⁹⁾ 22,220.000	27,350.800	⁸⁾ 25,477.000	⁹⁾ 26,761.500
1880	25,200.000	¹⁰⁾ 22,220.000	¹¹⁾ 15,900.000	29,523.500	¹⁰⁾ 26,234.367	¹¹⁾ 20,019.500
1881	38,527.126	¹²⁾ 15,900.000	¹³⁾ 38,370.326	51,662.250	¹²⁾ 24,916.000	¹³⁾ 51,564.250
1882	40,120.326	¹⁴⁾ 38,370.326	¹⁵⁾ 39,820.326	42,792.500	¹⁴⁾ 41,050.000	¹⁵⁾ 42,678.500
1883	40,470.376	¹⁶⁾ 39,820.326	¹⁷⁾ 38,970.376	42,830.220	¹⁶⁾ 42,136.625	¹⁷⁾ 41,330.220
1884	38,970.376	38,970.376	38,970.376	42,819.135	42,819.135	42,819.135
1885	38,970.376	38,970.376	38,970.376	43,681.632	43,681.632	43,681.632
1886	38,970.376	38,970.376	38,970.376	48,634.050	48,634.050	48,634.050
1887	38,970.376	38,970.376	38,970.376	42,741.050	42,741.050	42,741.050
1888	39,270.376	¹⁸⁾ 38,970.376	¹⁹⁾ 39,270.376	49,521.887	¹⁸⁾ 49,215.887	49,521.887
1889	42,270.376	¹⁹⁾ 39,270.376	42,270.376	59,826.475	¹⁹⁾ 54,906.475	59,826.475
1890	43,344.576	²⁰⁾ 42,270.376	²¹⁾ 42,844.576	65,655.437	²⁰⁾ 64,194.559	²¹⁾ 65,025.437
1891	52,744.876	²²⁾ 42,844.576	52,744.876	77,830.071	²²⁾ 65,194.777	77,830.071
1892	54,746.876	²³⁾ 52,744.876	²⁴⁾ 54,370.376	87,590.034	²³⁾ 83,408.284	²⁴⁾ 87,251.234
1893	62,870.376	²⁵⁾ 54,370.376	62,870.376	107,694.324	²⁵⁾ 97,640.574	107,694.324
1894	65,570.426	²⁶⁾ 62,870.376	65,570.426	131,192.517	²⁶⁾ 127,972.446	131,192.517
1895	81,570.426	²⁷⁾ 65,570.426	81,570.426	134,696.630	²⁷⁾ 112,634.130	134,696.630
1896	81,570.426	81,570.426	81,570.426	133,817.962	133,817.962	133,817.962
1897	87,070.426	²⁸⁾ 81,570.426	²⁹⁾ 75,100.100	150,469.708	²⁸⁾ 137,698.458	²⁹⁾ 122,633.958
1898	92,663.426	³⁰⁾ 75,100.100	92,663.426	162,862.700	³⁰⁾ 125,850.200	162,862.700

Jegyzetek a fenti táblához.

A 63. lapon kimutattuk, mint kellett különböző évek árfolyamainak összehasonlításánál az ezen évekre vonatkozó eredeti adatokat — tehát azokat, melyek főtáblánkban tartalmazvák — javításoknak, illetve kiegyenlítéseknél alávettünk.

Az alábbiakban számszerűleg kimutatjuk mindazon javításokat, melyeket az utolsó 25 év összehasonlításánál alkalmaznunk kellett és melyek egyuttal megmagyarázzák azon eltéréseket is, melyeket a 3. sz. táblában a névértéket kimutató 2. és 4. és az árfolyam szerinti értéket kimutató 5. és 7. rovat között találunk.

Ezen eltérések okai a következők:

1a) mert később keletkezett: Kisbirtokosok földhitelintézete 400.000 forint (árfolyamérték 235.000), mert az előző évben árfolyam nélkül volt: Budapesti iparbank 800.000 (400.000); tőkefelemelés miatt: Kézművesbank 50.500 (29.795), Kereskedelmi bank 925.000 (1.465.200), összesen 2.175.500 (2.129.995) forint;

1b) mert megszűnt: Franko-magyar bank 10.000.000 (3.425.000), Iparosok takaré- és hitelegylete 2.000.000 (1.080.000); tőkeleszállítás miatt: Angol-magyar bank 4.000.000 (500.000), Budapesti iparbank 300.000 (150.000), Pest-budai kézműves bank 193.400 (114.103), Földhitel r. t. 2.000.000 (1.460.000), Kisbirtokosok földhitelintézete 100.000 (58.750); összesen 18.593.400 (6.787.856) forint;

2) mert később keletkezett: Lipótvárosi bank 1.500.000 (300.000); mert árfolyam nélkül volt: Magy. jelzálogbank 600.000 (340.000); összesen 2.100.000 (640.000) forint;

3) tőkeleszállítás miatt: Angol-magyar bank 157.100 (55.770), Magyar jelzálogbank 180.000 (102.000), Lipótvárosi bank 750.000 (150.000), Budai keresk. és iparbank 300.000 (214.500); összesen 1.387.100 (522.270) forint;

4) mert megszűnt: Budai keresk. és iparbank 300.000 (97.500); tőkeleszállítás miatt: Budapesti iparbank 100.000 (36.000), Lipótvárosi bank 300.000 (63.000), Municip. hitelintézet 2.500.000 (234.875), Hitelbank 2.000.000 (1.000.000); összesen 5.200.000 (1.440.875) forint;

5) mert megszűnt: Angol-magyar bank 3.843.000 (1.537.200); mert árfolyam nélkül volt: M. jelzálogbank 420.000 (140.000), Municip. hitelint. 1.500.000 (105.000), Kisbirtok. földhitelint. 300.000 (123.750); összesen 6.063.000 (1.905.950) forint;

6) mert tőkét felemelte: Földhitel r. t. 2.862.740 (1.554.613) forint;

7) mert tőkét leszállította: Földhitel r. t. 3.862.740 (2.097.007) forint;

8) mert árfolyam nélkül volt: Közp. ipartárs. hitelint. 196.000 (107.800), M. jelzálogbank 420.000 (266.000), Municip. hitelint. 1.500.000 (1.500.000); összesen 2.116.000 (1.873.800) forint;

9) mert megszűnt: Pest-budai kézműves bank 300.000 (243.000), Lipótvárosi bank 450.000 (238.500); mert árfolyam nélkül volt: Közp. ipartárs. hitelint. 196.000 (107.900); összesen 946.000 (589.300) forint;

10) mert nem létezett: Bp. bankegyesület 500.000 (525.000); mert árfolyam nélkül volt: Leszámitoló- és pénzváltóbank 2.000.000 (2.290.000); mert tőkét felemelte: I. m. iparbank 200.000 (205.333), M. jelzálogbank 280.000 (268.800); összesen 2.980.000 (3.289.133) forint;

11) mert megszűnt: Földhitel r. t. 7.000.000 (7.210.000); aranyértékre való átmenet miatt: M. jelzálogbank 700.000 (672.000); mert árfolyam nélkül volt: Municipális hitelintézet 1.500.000 (1.567.500); mert tőkét leszállította: Budapesti iparbank 100.000 (54.500); összesen 9.300.000 (9.504.000) forint;

12) aranyértékre való átmenet miatt: Magyar jelzálogbank 11.970.326 (13.773.250); mert árfolyam nélkül volt: Közp. ipartárs. hitelint. 156.800 (98.000); mert tőkét felemelte: Keresk. bank 2.500.000 (3.275.000), Leszámitoló bank 8.000.000 (9.600.000); összesen 22.627.126 (26.746.250) forint;

13) mert árfolyam nélkül volt: Közp. ipartárs. hitelint. 156.800 (93.000) forint;

14) mert árfolyam nélkül volt: Municip. hitelint. 1.500.000 (1.462.500); mert tőkét felemelte: Bankegyesület 250.000 (280.000); összesen 1.750.000 (1.742.500) forint;

15) mert megszűnt: Bpesti iparbank 300.000 (114.000) forint;

16) mert tőkét felemelte: Bankegyesület 250.000 (266.875), I. magyar iparbank 400.050 (426.720); összesen 650.050 (693.595) forint;

17) mert megszűnt: Municip. hitelint. 1.500.000 (1.500.000) forint;

18) mert még nem létezett: Keresk. és iparbank 300.000 (306.000) forint;

19) mert tőkét felemelte: Keresk. bank 3.000.000 (4.920.000) forint;

VI. Árfolyamnyereségek és árfolyamvesztések.

Az alább következő adatokkal szemben folyton emlékezeten tartandó, hogy az árfolyamok, és így az ezekből eredő nyereségek és veszteségek is, napról-napra változnak, míg mi minden évről csak egy egyes napnak, a deczember 31-ikének árfolyamát vehetjük figyelembe.

Ezen nyereségek, illetve veszteségek nagysága az árfolyam szerinti értékek összehasonlításából eredt. Azonban világos, hogy az árfolyam szerinti értékek különbségét nem lehet egyszerűen mint nyereséget, illetve veszteséget beállítani, minthogy különböző időszakokban ezek különböző értékpapírokra vonatkoznak. Két-két korszak közt mindig csakis a vállalatoknak azon része hasonlítható össze, mely itt is, ott is előfordul, minek következtében a második korszakban hozzájött részvényeket ép úgy ki kell hagyni a számításból, mint az első korszakból kimaradottakat. Ugyanily eljárás alkalmazandó a tőkegyarapodások és tőkeleszállításokkal szemben, valamint azon esetekben, midőn valamely részvény mindkét időszakban volt jegyezve, azonban csak az egyikben mutat tényleg árfolyamot. Ezen észlelésekből magyarázandó a 3-ik számú táblának berendezése.¹⁾

²⁰⁾ mert még nem létezett: Discontó- és értékpapírbank 500.000 (630.000); mert tőkáját felemelte: Bankegyesület 500.000 (750.000), Keresk. és iparbank 74.200 (80.878); összesen 1.074.200 (1.460.878) forint;

²¹⁾ mert megszűnt: Discontó- és értékpapírbank 500.000 (630.000) forint;

²²⁾ mert még nem létezett: Ipar- és keresk. bank 5.000.000 (4.900.000); mert árfolyam nélkül volt: Fővárosi bank 400.000 (380.000); mert tőkájukat felemelték: Bankegyesület 500.000 (695.000), Hitelbank 4.000.000 (6.660.000), Kereskedelmi és iparbank 300 (294); összesen 9.900.300 (12.635.294) forint;

²³⁾ mert tőkájukat felemelték: Keresk. bank 2.000.000 (4.180.000), Keresk. és iparbank 2.000 (1.800); összesen 2.002.000 (4.181.800) forint;

²⁴⁾ mert megszűnt: Keresk. és iparbank 376.500 (338.850) forint;

²⁵⁾ mert új: Takarékpénztár közp. jelz. bankja 2.000.000 (2.340.000); mert tőkájukat felemelték: Leszámitoló- és pénzváltóbank 2.500.000 (2.918.750), Bankegyesület 1.000.000 (1.390.000), M. ipar- és keresk. bank 3.000.000 (3.405.000); összesen 8.500.000 (10.053.750) forint;

²⁶⁾ mert új: Hermes váltóüzlet 500.000 (750.000); mert árfolyam nélkül volt: M. keresk. r. t. 1.200.000 (1.050.000); mert tőkáját felemelte: I. m. iparbank 1.000.050 (1.420.071); összesen 2.700.050 (3.220.071) forint;

²⁷⁾ mert új: Hazai bank 5.000.000 (6.250.000); mert tőkájukat felemelték: Keresk. bank 2.500.000 (5.900.000), Leszámitoló- és pénzváltóbank 2.500.000 (3.237.500), Bankegyesület 3.000.000 (3.285.000), M. ipar- és keresk. bank 2.000.000 (2.270.000), Takarékpénzt. közp. jelz. bankja 1.000.000 (1.120.000); összesen 16.000.000 (22.062.500) forint;

²⁸⁾ mert tőkájukat felemelték: Keresk. bank 2.500.000 (7.060.000), Hitelbank 3.000.000 (5.711.250); összesen 5.500.000 (12.771.250) forint;

²⁹⁾ mert tőkáját átváltoztatta: M. jelzálogbank 11.970.326 (27.895.750) forint;

³⁰⁾ mert tőkáját átváltoztatta: M. jelzálogbank 17.563.326 (37.012.500) forint.

¹⁾ A 3. sz. tábla 2-ik rovatában az illető évben létezett vállalatok névértéke, az 5-ikben a létező, illetve árfolyammal bírók árfolyam szerinti értéke tartalmaztatik. Két-két év közt azonban csakis azon részvények tőzsdei értéke hasonlítható össze, a melyek mindkét évben egyaránt jegyezve voltak, és pedig a részvénytőkének csak azon részével, mely mindkét időszakban azonos volt. Ennek következtében két-két év adatai összehasonlításánál az első év anyagából ki kell hasítani a 2-ik évnek új alapításait, tőkeemeléseit, úgy szintén a tőkeleszállításokat és a feloszlásokat. A következő két példa ezt az eljárást jobban fogja megmagyarázni:

a) Az Első magyar iparbank részvényeinek értéke 1882-ben 780.000 frtot tesz, a rákövetkező évben 1.067.000 frtot; a 319.000 frtnyi különbözet azonban nem képezi a tőzsdeértéknek valódi emelkedését, hanem egyszerűen arra vezetendő vissza, hogy a második év folyamában a részvény-

De ezen számítás sem nyújtja helyes képét a tényleges állapotnak és pedig azért, mivel az összehasonlítás csakis a tőzsdén létezett részvényekre vonatkozik, így tehát mindazokat a nagy veszteségeket melyek árfolyam nélkül levő, illetve a tőzsdén egyáltalán nem is jegyzett részvényeknél beálltak, egészen figyelmen kívül hagyják. Az utolsó huszonöt év alatt bekövetkezett tőzsdenyereségek és tőzsdelveszteségek áttekintésénél ezen körülmény tehát mindig szem előtt tartandó.¹⁾

A 3. sz. táblán tartalmazott adatok alapján e tekintetben már most a következő áttekintés nyújtható:

Év	Tőzsdenyereség	Tőzsdelveszteség	Év	Tőzsdenyereség	Tőzsdelveszteség
1873 . . .	—	26,835.136	1887 . . .	—	5,893.000
1874 . . .	5,671.067	—	1888 . . .	6,474.837	—
1875 . . .	—	4,236.250	1889 . . .	5,384.570	—
1876 . . .	—	9,469.036	1890 . . .	4,368.084	—
1877 . . .	2,947.131	—	1891 . . .	169.340	—
1878 . . .	5,598.803	—	1892 . . .	5,578.213	—
1879 . . .	7,419.591	—	1893 . . .	10,389.340	—
1880 . . .	—	527.133	1894 . . .	20,278.122	—
1881 . . .	4,896.500	—	1895 . . .	—	18,558.387
1882 . . .	—	10,514.250	1896 . . .	—	878.668
1883 . . .	—	541.875	1897 . . .	3,880.496	—
1884 . . .	1,488.915	—	1898 . . .	3,216.242	—
1885 . . .	862.497	—	1899 . . .	—	(15,392.364)
1886 . . .	4,952.418	—			
		Osszeg 1873—1898		93,585.166	77,453.735

1873-tól 1898-ig e szerint a nyereségek mintegy 16 millióval haladnak túl a veszteségeket. Ha azonban még a rákövetkező 1899. évet is számba vesszük, a midőn ugyanis a tőzsdéi veszteség 15·5 millió frtot tett, azon különös eredményre utunk, hogy bankrészvényeink árhullámzásában az utolsó 27 év alatt az árfolyamnyereségek és árfolyamveszteségek egymást tökéletesen kiegyenlítették. Mindazonáltal mégis állítható, hogy végeredményben a veszteség volt nagyobb, mivel nagy vagyon veszett el úgy azon részvényeknél, melyek végkép tönkrementek,

tőke 600.000 frtről 1 millióra emeltetett; ez a 400.000 frt, valamint az annak megfelelő értéke az 1882—1883. év állapotának összehasonlításánál e szerint kihasítandó volt, míg az 1883. utáni éveknél ismét számbavétetett (v. ö. a 3. sz. táblához tartozó 16-ik jegyzetet).

b) Az összes bankrészvények tőzsdéi értéke 1874-ben 33·8 millió frtot, a rákövetkező évben 23·4 millió frtot tett, miből az látszik következni, mintha ebben az évben 10 millió frtnyi árveszteség következett volna be. Ez a következtetés azonban téves: az 1875-ik évben ugyanis a tőzsdelapból hiányzik a Franco-magyar bank részvénye 3·4 millió frtnyi értékkel és a Takaré- és hitelegylet 1·1 millió frttal. Ha továbbá számbaveszszük még azt a csökkenést is, mely a második v folyamában beállott tőke szállítások által keletkezett, úgy a két évi tőzsdéértékből 6·8 millió frt össze nem hasonlítható. Ez magyarázza, hogy a 3. sz. tábla 5. rovatában miért van az előbb említett 33·8 millió frt helyett csak 27·0 millió frt olyannak említve, melyet a következő év adataival összehasonlíthatunk. Ezen javítás után a második évben beállott értékcsökkenés nem 10 millió, hanem csak 4·2 millió frtot tesz (v. ö. a 3. sz. táblához tartozó jegyzeteket).

¹⁾ Az árfolyam nélküli részvények nyeresége (illetőleg vesztesége) a 25. oldalon található általános fejtegetések szerint két különböző kulcs szerint számíthatatók ki, a szerint a mint jegyzett, de forgalom nélküli, másrészt oly részvényekről van szó, melyek jegyzése csőd vagy felszámolás folytán megszűnt. Az előbbieket értéke az utolsó öt év részvényjáraadéka és jövedelmességét alapján, az utóbbiaké azon kulcs szerint állapítottatnók meg, melyet hasonló társaságok felszámolásánál az utolsó 10 évben elértek. Ha ezen kulcsot a megfigyelési időszakunk legváltóságosabb éveire (1874—1878) akarnók alkalmazni, úgy vissza kellene mennünk egész az 1884-ik év felszámolásaira. Miután azonban ezen régrmult és a hivatalunk létesítését megelőző időszakra vonatkozólag semmiféle feljegyzésekkel nem rendelkezünk, le kellett mondanunk az amugy is mindig kérdéses értékű árfolyamnyereség-számításnak ezen — az árfolyam nélkül való értékekre való kiegészítéséről.

melyeken tehát tulajdonosaik még az utolsó előfordult tőzsdei árból is sokat vesztek, valamint azon, mindig gyengébb — a bankoknál különben elég ritka — papirokon melyek a tőzsdén egyáltalán jegyezve nem voltak.

VII. A bankok tartalékjai.

A tartalékok nagysága részvénytársulatainknak és különösen bankintéze-
teinknek egyik fénypontját képezi.

A negyedik számú tablában bankjaink tartaléktőkéje a huszonöt észlelési
év mindegyikéről kivehető és pedig a rendes és rendkívüli tartalékok különválasz-
tásával. 1874-ben e tartalékok még csak 3·8 milliót tettek, mely összeg a krízis
utóhatása alatt, midőn a nagy bankintézetek egész sora összedőlt, az 1876-ik évben
egész 300.000 forintra süllyedt. Ezen évtől fogva azonban a tartalékok állandóan
és igen nevezetes arányban emelkedtek. Tíz évvel az említett mélypont be-
állása után a tartalékok már 2·3 millió forintot tettek, további tíz évvel rá már
18·4 milliót, 1893-ban azonban nem kevesebb, mint 30·5 milliót.

4. sz. tábla.

A bankok tartalékjai.

Év	Részvény- tőke	Rendes tartalék	Külön tartalék	Tartalékok összesen	100 forint részvény- tőkére jut		
					Rendes tartalék	Külön tartalék	Tartalé- kok össz.
1874	52,498.400	3,817.810	11.198	3,829.008	7·3	—	7·3
1875	35,402.500	498.924	20.000	518.924	1·4	0·1	1·5
1876	34,032.100	306.708	—	306.708	0·9	—	0·9
1877	28,834.000	446.353	216.207	662.560	1·5	0·7	2·2
1878	27,873.740	624.665	200.597	825.262	2·2	0·7	2·9
1879	24,011.000	736.274	453.026	1,189.300	3·1	1·9	5·0
1880	25,376.800	1,146.648	489.151	1,585.799	4·5	1·7	6·2
1881	40,047.126	1,474.016	47.689	1,521.705	3·7	0·1	3·8
1882	51,994.120	1,602.372	1,209.608	2,811.980	3·1	2·3	5·4
1883	52,395.080	1,731.117	1,211.087	2,942.154	3·3	2·3	5·6
1884	50,947.517	1,650.285	994.393	2,644.678	3·2	2·0	5·2
1885	50,790.717	1,837.982	1,009.631	2,847.613	3·6	2·0	5·6
1886	48,990.376	2,141.411	161.260	2,302.671	4·4	0·3	4·7
1887	39,190.376	2,236.988	292.984	2,529.972	5·7	0·7	6·4
1888	39,490.376	2,929.271	891.653	3,820.924	7·4	2·3	9·7
1889	42,490.376	3,248.216	1,423.791	4,672.007	7·6	3·4	11·0
1890	43,954.576	3,675.205	1,702.247	5,377.452	8·4	3·9	12·3
1891	54,164.876	5,803.301	2,118.393	7,921.694	10·7	3·9	14·6
1892	56,163.876	6,843.207	2,780.746	9,623.953	12·2	5·0	17·2
1893	64,290.376	7,613.525	3,200.354	10,813.879	11·8	5·0	16·8
1894	66,290.426	8,302.031	3,582.186	11,884.217	12·5	5·4	17·9
1895	84,540.426	12,492.374	4,692.854	17,185.228	14·8	5·6	20·4
1896	96,540.426	13,054.752	5,319.523	18,374.275	13·5	5·5	19·0
1897	102,140.426	17,574.790	7,574.730	25,149.520	17·2	7·4	24·6
1898	107,733.426	18,716.330	11,747.138	30,463.468	17·4	10·9	28·3
1874/1898 .	1,320,186.438	120,504.555	51,300.396	171,804.951	9·1	3·9	13·0

A részvénytőke 100—100 forintjára e szerint 1874-ben 7·3 millió forint tartalék jutott, 1898-ban azonban 28·3 millió forint, tehát négyszer annyi. A részletek tekintetében ismét a 4-ik táblára utalunk. Érdekes lévén a budapesti bankok helyzetét a bécsiekével összehasonlítani, nem sajnáltuk a fáradságot, hogy — bécsi bankstatisztika hijában — ez utóbbiakat külön feldolgozzuk. Ime az eredmény:

	Részvénytőke	B é c s i b a n k o k			Budapesti bankok
		Rendes tartalék	Külön tartalék	Össes tartalék	
1882	191,700.000 frt.	7,500.000 frt. = 3·9 ^o / _o	12,800.000 frt. = 6·7 ^o / _o	10·6 ^o / _o	5·4 ^o / _o
1883	191,800.000 »	8,700.000 » = 4·5 ^o / _o	12,100.000 » = 6·3 ^o / _o	10·7 ^o / _o	5·6 ^o / _o
1884	185,900.000 »	8,600.000 » = 4·6 ^o / _o	12,000.000 » = 6·4 ^o / _o	11·0 ^o / _o	5·2 ^o / _o
1885	188 900.000 »	9,800.000 » = 5·2 ^o / _o	14 000.000 » = 7·4 ^o / _o	12·6 ^o / _o	5·6 ^o / _o
1886	186,000.000 »	10,250.000 » = 5·5 ^o / _o	14,400.000 » = 7·7 ^o / _o	13·2 ^o / _o	4·7 ^o / _o
1887	186,200.000 »	11,400.000 » = 6·1 ^o / _o	14,100.000 » = 7·6 ^o / _o	13·7 ^o / _o	6·4 ^o / _o
1888	193,783.679 »	12,658.075 » = 6·5 ^o / _o	14,325.012 » = 7·4 ^o / _o	13·9 ^o / _o	9·7 ^o / _o
1889	181,928.113 »	14,680.191 » = 8·1 ^o / _o	13,856.670 » = 7·6 ^o / _o	15·7 ^o / _o	11·0 ^o / _o
1890	179,100.000 »	16,439.631 » = 9·2 ^o / _o	14,304.137 » = 8·0 ^o / _o	17·2 ^o / _o	12·3 ^o / _o
1891	179,700.000 »	19,048.165 » = 10·6 ^o / _o	14,329.106 » = 8·0 ^o / _o	18·6 ^o / _o	14·6 ^o / _o
1892	179,700.000 »	20,749.857 » = 11·5 ^o / _o	16,668.841 » = 9·3 ^o / _o	20·8 ^o / _o	17·2 ^o / _o
1893	183,259.000 »	22,696.000 » = 12·4 / _o	17,380.000 » = 9·5 ^o / _o	21·9 ^o / _o	16·8 ^o / _o
1894	179,700.000 »	24,607.000 » = 13·7 ^o / _o	17,418.000 » = 9·7 ^o / _o	23·4 ^o / _o	17·9 ^o / _o
1895	179,700.000 »	28,151.000 » = 15·7 ^o / _o	19,721.000 » = 11·0 ^o / _o	26·7 ^o / _o	20·4 ^o / _o
1896	198,600.000 »	33,680.000 » = 17·0 ^o / _o	21,034.000 » = 10·6 ^o / _o	27·6 ^o / _o	19·0 ^o / _o
1897	198,600.000 »	35,533.000 » = 17·9 ^o / _o	22,372.500 » = 11·3 ^o / _o	29·2 ^o / _o	24·6 ^o / _o
1898	203,102.000 »	37,340.000 » = 18·4 ^o / _o	20,939.000 » = 10·3 ^o / _o	28·7 ^o / _o	28·3 ^o / _o

A bécsi bankoknál e szerint a tartalékok a fentemlített 17 év alatt 10·6°/_o-ról 28·7°/_o-ra emelkedtek, Budapesten azonban 5·4°/_o-ról 28·3°/_o-ra, e szerint Bécsben 2²/₅-szöröse, Budapesten azonban 5¹/₂-szeresére.

Az 1898-ik évben a legnagyobb tartaléktőkét a következő három bank mutatja:

	Rendes tart.	Külön tart.	Összesen
Pesti kereskedelmi bank	40·0 ^o / _o	37·3 ^o / _o	77·3 ^o / _o
Magyar jelzálogbank	31·5 ^o / _o	12·0 ^o / _o	51·5 ^o / _o
Magyar hitelbank	28·5 ^o / _o	—	28·5 ^o / _o

VIII. A bankrészvények jövedelmezése.

A budapesti bankrészvények, az 1898-ik év december hó 31-iki árfolyamot véve alapul, jelenleg 4·9 /_o-ot kamatoznak.

Észlelési időnk folyamán a kamatláb, mely mellett a közönség bankrészvényeink osztalékát tőkésítette, igen jelentékenyen ingadozott. Így például az 1872-iki hausse-évben teljes 10°/_o-ot tett. Ezen olcsó tőkésítésben az a gyanakvó magatartás tükröződik vissza, melylyel a közönség a bankok üzletvezetésével szemben, daczára az általuk fizetett nagy osztalékoknak, viseltetett. Ezen bizalmatlanság nagyon is jogosult vala: a rá következő évben beállt nagy kasztrófa ijesztő bepillantást engedett a megbízhatlan mérlegszerkesztések és a jogosultalan osztalékfizetések mély örvényébe. Így pld. az anglo-magyar bank részvényei 1872-ben a névértékhez képest 12°/_o-ot hoztak, a franco-magyar banké 17·5°/_o, a budai kereskedelmi bank 10°/_o, az egyleti bank 17°/_o, a népbank 10°/_o, a takaré- és hitelegylet 24°/_o, a terézvárosi iparbank 28°/_o-ot hoztak. De rövid idő alatt mindannyian értéktelenné váltak, tanulságos bizonyítékául annak,

hogy a részvénytársulatoknál az aktíváknak értékmegállapítása körül mily visszaélések lehetségesek.

Egyrészt az életképtelen bankoknak elhullása, másrészt a kamatláb hanyatlása következtében bankrészvényeink az idő folyamában mindinkább magasabban tőkésítették: jelenleg (1898) ezen tőkésítés az osztaléknak huszszorosával történik.

Tett ugyanis a kamatláb, melynek alapján bankrészvényeink osztaléka tőkésítettett, a következő évek december 31-én:

(1872 XII/31	10·0 /o)	1882	6·5°/o	1891	5·8°/o
1873	7·2°/o)	1883	6·6°/o	1892	5·5°/o
1874	5·4°/o)	1884	6·8°/o	1893	5·4°/o
1875	4·7°/o)	1885	6·7°/o	1894	4·6°/o
1876	4·3°/o)	1886	6·2°/o	1895	5·4°/o
1877	0·2°/o)	1887	6·6°/o	1896	5·3°/o
1878	6·5 /o)	1888	6·3°/o	1897	5·0°/o
1879	7·4°/o)	1889	6·4°/o	1898	4·9°/o
1880	6·5°/o)	1890	6·1°/o	(1899	5·3°/o)
1881	5·5°/o)				

IX. A bankrészvények tiszta járadéka.

A részvényjárdék megállapításánál a részvényesek összes bevételei, illetve nyereségei és az összes veszteségei veendőik számba.

A veszteségek megállapítása két uton történhetnék: évről-évre, vagy pedig a veszteséggel működő, illetve tönkrement intézetek összveszteségének számbevétele mellett egy tételben az egész huszonöt évi korszakra vonatkozólag.

Azok az utak, melyeket súlyedő társulatok veszteségük takargatására követnek, oly tarka és megzavaró képet nyújtanak, hogy tulságosan fáradságos volna, ha a végeredményt a mérlegek és évi jelentések fonalán évről-évre akarnók követni.¹⁾ Ez okból alkalmasabbnak látszik a tönkrement intézetek

¹⁾ Hogy ezen nehézségeket megvilágítsuk, felsoroljuk itt azon tökeváltozásokat, melyeken öt bankintézet, u. m.: az Angol-magyar, a Fanco-magyar, a Municipalis hitelintézet, a Takarékos és hitelegylet és a Lipótvárosi takarékpénztár keresztülment.

Az *Angol-magyar bank* 1868-ban alapított 50.000 részvényvel, 80 ezüstforintjával befizetve. 1872-ben a részvénytőke 4 milliót, az ezüstagioalap 870.000 forintot tett. Ezen évben az intézet részvénytőkét 4 millió papirforintra változtatta át és névértékű 80 forintjával 50.000 új részvényt bocsátott ki, melyeket a régi részvényeseknek 64 forintjával engedtek át, míg a részvényenként hiányzó 16 forintot az ezüst tartalékalapból vették. 1874-ben a veszteség 5 millió forintra rugott, minek folytán a részvénytőkét 50°/o-ra lebélyegezték; azonkívül 0·2 millió frt. értékű részvény, a befizetés elmaradása miatt érvénytelennek nyilvánították. Mindezek következtében a tőke 3·8 millióra, a veszteség 1/2 millióra csökkent. 1877-ben a veszteség ismét 1 millióra emelkedett, úgy, hogy a bank 2·8 millió tényleges vagyron felett rendelkezett. Elhatározták a felszámolást. A 88.429 1/2 részvény mindegyikére visszafizettetett: 1878. IX/16-án 10 forint, 1879. VI/3-ikán 20 frt és mint utolsó részlet 1879. XII/31-ikén 46·55 forint, úgy, hogy a 3,842.920 forintnyi összes részvénytőkére összesen 2,941.755 forint fizettetett vissza. Az összes veszteség tehát: 1872-ben lebélyegzés folytán 4 millió forintra és 1879-ben a felszámolás befejeztével 901.165 forintra, összesen tehát 8 millió forint befizetett tőke után 4,901.165 forintra == 61 1/2°/o-ra.

A *Franko-magyar bank* 1869-ben alapított 80 forintjával befizetett 40.000 részvényvel == 3·2 millió forint; 1871-ben 40.000 és 1872-ben további 80.000 új részvény bocsátott ki 80 forintjával, úgy hogy az egész részvénytőkét 160.000 részvény képezte. Lévéen azonban ezekből még 20.000 db el sem adva, a tulajdonképeni részvénytőkét 80 forintjával befizetett 140.000

veszteségének kiszámítására azon második utat választani, mely szerint megállapítatik, hogy egyrészt mennyit fizettek be a részvényesek, másrészt mennyit kaptak azok vissza a vállalatnak megszűnése után, mely eljárás mellett egy-egy intézet számára csak egy számítás szükséges. A mi azonban a leszámolás következtében visszatérített összegek nagyságát illeti, hozzá kell még tennünk, hogy ezen összegeket csakis a létező kézikönyveknek e tekintetben nem teljes adataiból, valamint elszórt újsághirekből lehetett összehordanunk, minek következtében az e tekintetben felhozott számok talán nem lesznek egészen kifogástalanok. Midőn tehát a következőkben a tönkrement vállalatoknál a második sorban említett summaris eljárást követjük, kell, hogy ezen kívül még számba vegyünk azon veszteségeket is, melyeket még fennálló intézetek szenvedtek; ez a veszteség legkönnyebben az utolsó (1898.) mérlegből vehető ki, mivel előbbi mérleg

részvény, vagyis 11·2 millió forint képezte. Ebből veszteségek törlésére 1873-ban lebélyegeztetett 4 millió, maradt tehát 7·2 millió forint. 1873-ban forgalomban volt 140.000 részvény, melyek után további 20 forint befizetést elrendeltek (t. i. 10 forint készpénzben és 10 forint a rövid idővel azelőtt megállapított 10 forintnyi osztalék visszatartásával); az így keletkezett tőke azután 10 millió forintra (50.000 részvény 200 forintjával) lebélyegeztetett. Minthogy azonban az intézet 1876-ban ezen 50.000 részvényből 12.000 darabot mint eladatlant (ill. mint teljesen be nem fizetettet) megsemmisített, 1876-ban, a felszámolás kimondásakor 200 forintjával befizetett 38.000 részvényre, vagyis 7·6 millió forintra rugott a részvénytőke. A bank 1½ millió forint veszteséget vitt a felszámolásba. A felszámolás eredményeként visszafizetett: 1882. VIII/7-én 40 forint, később mint második részlet 20 frt és mint utolsó részlet 1897. VII/10-én 8½ forint, tehát összesen a 38.000 részvény mindegyike után 68·50 forint = 2,603.000 forint. Így tehát a 7·6 millió forintnyi részvénytőkéből odaveszett 5 millió. A lebélyegzett 4 millió frtot is számba véve, az összes befizetés 11·2 millió forintot tett, ebből odaveszett (a lebélyegzett 4 millió frttal együtt) 9 millió forint, vagyis 77·6%.

Az *Ált. magy. municipális hitelintézet* 1872-ben alapított 10 millió forint részvénytőkével, felosztva 200 frt névértékű 50.000 részvényre; minthogy azonban ezekre csak 80 frt volt befizetve, a befizetett részvénytőke csak 4 millió forint volt. Az összes részvényeket az alapítók 1872. III/6-án 115 frtos árfolyam mellett nyilvános aláírásra bocsátották, mely alkalommal 614.929 db jegyeztetett. Az 1877. XII/23-án tartott rendkívüli közgyűlés elhatározta, hogy a 4 millió forint részvénytőkét 1½ millióra leszállítja és hogy a forgalomban volt és 80 frtjával befizetett 50.000 ideiglenes jegy helyébe 7.500 teljesen befizetett részvényt ad ki oly módon, hogy minden 20 ideiglenes jegyért 3 teljesen befizetett részvény kiszolgáltassék. Ezek után a részvénytőkét 200 forintjával befizetett 7.500 részvény, vagyis 1½ millió forint képezte.

Az *Iparosok ált. takaré- és hitelegylete* 1868-ban alapított. Az eredeti tőkét 50 forintos 10.000 részjegy = 500.000 frt alkotta. 1872-ben további 6.000 részjegyet adtak ki tőzsdei uton és 10 frtnyi felpénzzel és a régi 16.000 részjegy-birtokosnak 4.000 új darabra adtak elővételi jogot. 1875-ben újra kibocsátottak 20.000 részjegyet 50 frtjával. Az 1876. márczius 26-iki közgyűlés kimondta a fuziót a Pest-Lipótvárosi takarékpénztárral, Lipótvárosi bank név alatt (15.000 részvény a 50 frt). De ezen új banknak már első mérlege 663.000 frt forintnyi veszteséget mutatott fel. A Pest-budai kézművesbankból és a Lipótvárosi bankból keletkezett 1879-ben a Budapesti Bankkegyesület, melybe azonban a Lipótvárosi bank már csak 450.000 forintot hozott át.

Ált. Lipótvárosi takarékpénztár. Az alakuló közgyűlés 1873. április 12-én volt. A részvénytőke 1 millió forint volt, még pedig 100 frt névértékű 10.000 részvényben, melyekre 50 frtjával összesen 500.000 frt fizetett be. Az 1876. márcz. 31-iki közgyűlés az »Iparosok ált. takaré- és hitelegylete«-vel való fuziót mondta ki. Ez utóbbi bevonta a takarékpénztár részvényeit, melyek ugyis az ő kizárólagos birtokát képezték. A Takaré- és hitelegylet a »Lipótvárosi bank« nevét vette fel és 1879-ben a Pest-budai kézművesbankkal egyesült. E két bank egyesüléséből származott a Budapesti bankkegyesület, teljesen befizetett 100 frt névértékű 5.000 részvényt, vagyis 500.000 frt részvénytőkével. A Bankkegyesület 1881-ben 750.000, 1882-ben 1 millió, 1890-ben 2 millió, 1892-ben 3 millió és 1896-ban 6 millió forintra emelte tőkéjét.

veszteségei vagy későbbi nyereségek által egyenlítették ki, vagy pedig csődre vezettek, mely esetben az illető bankok az első szempont alá esnek. Az említett summaris eljárásnál azonban kell, hogy egy másik körülményre külön ügyeljünk, tudniillik azon esetekre, midőn a veszteségek nem későbbi nyereségek, hanem a részvénytőkéből való leírás következtében tűnnek el a mérlegből. Megszűnt intézeteknél fáradságos volna az ilyen közbeeső változásokat a különböző számlákon folyton figyelemmel kísérni: a különbség azon összeg közt, melyet a részvényes befizetett és melyet megint visszacapott, az összes közbeeső elszámolásokat a legegyszerűbb módon foglalja magában. Ha azonban egy fennálló részvénytársulat, például az Első magyar iparbank 100.000 forintot tőkéjéből lebélyegez (tudniillik 1880-ban) és ezen összeget értékleírásokra fordítja, úgy az esetben a részvényesek tőkéje a fenti összeggel károsodott, miért is azt a statisztikában külön cím alatt kell felsorolni.

Hogy tehát a részvények tiszta járadékát kiszámíthassuk, kell, hogy az osztalékon kívül még a következő tények is megállapítsanak:

1. Azon nyereségek, melyeket a részvényes az elővételi jog gyakorlása által élvezett, még pedig két irányban, tudniillik egyrészt a névérték, másrészt pedig a tényleg befizetett összeg szerint. — 2. Azon jövedelem, melyet a részvényes az élvezeti jegyek szelvényei után huzott. — 3. Azon tőkeösszeg, melyet az utolsó negyedszázad alatt tönkrement bankok elvesztettek. — 4. Azon veszteségek összege, melyeket még a jelenleg fennálló bankok az utolsó huszonöt év alatt tőkéjükben lebélyegeztek. — 5. Azon veszteségek, melyeket fennálló bankok az utolsó évnél (1898.) veszteséggel záró mérlegeiben felmutatnak.

Menjünk tehát át ezen eddigi fejtegetésünk zárkövét képező utolsó számításra.

1. Elővételi nyereségek. Az itt következő 5-ik táblában egybeállítjuk — a mennyiben ez általában lehetséges volt — azt az összeget, melyet az összes létező vagy létezett bankok részvényesei az utolsó huszonöt év alatt elővételi jogok gyakorlása címén élveztek. Ezen összegek egészben véve 12,519.687 frtot tesznek. ¹⁾ Ebből jut a következő bankokra:

a Pesti kereskedelmi bank részvényeire	4,208,500	frt
az I. magyar iparbank »	235,355	»
a Magyar hitelbank »	2,221,250	»
a Magyar leszámítoló bank »	2,900,000	»
a Magyar jelzálog-hitebank »	1,257,250	»
a Budapesti bankegyesület »	841,832	»
az Ipar- és kereskedelmi bank »	185,000	»
a M. takarékp. közp. jelz. bankja »	90,000	»
Összesen	11,984,187	frt

¹⁾ Az elővételi jogok gyakorlatából keletkező nyereségek azon különbségből szármagtak ki, melyek a részvényesnek felajánlott kedvezményes árfolyam és ugyanazon év decz. 31-iki árfolyama közt létezik. Midőn így a nyereség megállapítására nem a kibocsátás idejében létezett, hanem egy későbbi árfolyam vétetik az összehasonlítás alapjául, ez által két zavaró körülménynek vágatik útja, u. m.: hogy a kibocsátási idő alatt gyakran mesterségesen tartják a magasabb árt, valamint, hogy az elővételi jog gyakorlására kitűzött határidőig a részvények árfolyamában az elővételi jog értéke is bentartalmaztatik.

5. sz. tábla.

A budapesti bankrészvények elővételi jogából eredő nyereségek 1874-től 1898-ig.¹⁾

A bankok nevei	Kibocsátási év	Név-érték	Elővételi jogon átengedett		Árfolyam a kibocsátási év XII/31-én	Elővételi jogból eredő nyereség		
			darab	árfolyam		egy darab után	az egész kibocsátás után	összeg
Pesti magyar keresk. bank	1881	500	2.500	500	655	155	387.500	
	1888	500	2.000	675	738	63	126.000	
	1891	500	4.000	800	1.010	210	840.000	
	1894	500	5.000	1.000	1.308	308	1.540.000	
	1897	500	5.000	1.150	1.412	262	1.310.000	2) 4.203.500
I. magy. Iparbank	1882	150	2.667	150	187	37	98.679	
	1894	150	6.667	185	213	28	186.676	285.355
Magy. ált. hitelbank	1890	200	20.000	290	359 25	69 25	1.385.000	
	1897	200	15.000	325	380 75	55 75	836.250	2.221.250
Magyar leszámítoló-bank	1893	100	25.000	112	233 50	121 50	3.037.500	
	1895	200	12.500	270	259	— 11	— 137.500	2.900 000
Magyar jelzálog-bank	1898	100 a. f.	47.000	220	246 75	26 75	1.257.250	1.257.250
Bpesti bankgyesület	1881	100	2.324	100	118	18	41.832	
	1882	100	2.500	100	112	12	30.000	
	1890	100	5.000	115	150	35	175.000	
	1891	100	5.000	120	139	19	95.000	
	1892	100	10.000	115	138 50	23 50	235.000	
	1894	100	10.000	113	139 50	26 50	265.000	841.832
Magy. Ipar- és kereskedelmi bank	1893	100	30.000	103	113 50	10 50	315.000	
	1895	100	20.000	120	113 50	— 6 50	— 130.000	185.000
Magy. takarékp. közp. jelzálog-bankja	1895	500	2 000	515	560	45		90.000
							Összeg . .	11.984.187

2. Elvezeti jegyekből eredő haszon a bankoknál nem fordult elő.

3. Tönkrement bankok tőkevesztései. (L. a 6. sz. táblát.) Az itt következő táblából kitűnik, hogy 1874-től 1898-ig mindössze 14 bank 55 millió forintnyi tőkével ment tönkre, miáltal a részvényesek egészben véve 27·8 millió forint veszteséget szenvedtek. Ezen 55 millió frtból a bankok működésének megszűntével csak 34 millió volt még ép; ez utóbbira visszafizettetett 27·1 millió, a miből látni, hogy tönkrement bankjainknál a felszámolás (ill. csőd) által a tőke 80% a mentetett meg. A felpénzeket figyelembe véve még további 8½ millió forinttal növekszik a veszteség.

¹⁾ Az adatok nagyobbára a Félégyházy-Lendvay »Tőzsdei értékpapírok« cz. munkából (Budapest, 1898.) vannak egybeállítva.

²⁾ Azonfelül 525 frt névérték mellett a következő elővételi jogok voltak gyakorolhatók: a) 1846-ban 600 dbra 535. 1 frt mellett; árfolyamérték ismeretlen; b) 1867-ben 675 frtnyi árfolyammal szemben 525 forinttal 1050 darabra; c) 1873-ban 765 forint árfolyam mellett 1675 darabra 525 frttal.

6. sz. tábla.

1874-től 1898-ig tönkrement bankoknál szenvedett tőkeveszteség. 1)

Az üzlet- beszűntetés, ill. a felszá- molás éve	A bank neve	Befizetett névleges tőke	Az üzlet be- szűntetése- kor még ép tőke	A visszafize- tések össz- szegő ²⁾	Veszteség	Ezenkívül befizetett felpénzek- ben
1874	Pesti zálogkölesön-intézet	298.900	298.900	222.998	75.902	—
	Pesti váltóüzlet r.-t.	1,200.000	1,200.000	*)840.000	360.000	975.000
1876	Franco-magyar bank	14,000.000	7,600.000	2,603.000	11,397.000	1,120.000
	Budapesti népbank	550.000	550.000	385.000	165.000	—
1877	Budai kereskedelmi- és iparbank	500.000	300.000	210.000	290.000	—
1878	Angol-magyar bank	10,000.000	3,842.920	2,941.755	7,058.245	—
1880	Kisbirtokosok orsz. földhit. int. .	400.000	300.000	210.000	190.000	50.000
1881	Magyar ált. földhitel r.-t.	10,000.000	7,000.000	7,000.000	3,000.000	—
1884	Budapesti iparbank	1,000.000	210.000	11.250	988.750	—
	Municipalis hitelintézet	4,000.000	1,500.000	2,119.950	1,880.050	1,750.000
1885	Közp. ipartárs. hitelintézet . . .	180.000	156.800	109.760	70.240	—
1887	Magy. országos bank	11,800.000	10,000.000	9,800.000	2,000.000	4,700.000
1892	Disconto- és értékpapir bank . .	650.000	650.000	455.000	195.000	—
1893	Budapesti kereskedelmi- és ipar- bank		376.500	263.550	112.950	—
	Összesen . . .	54,955.400	33,985.120	27,172.263	27,783.137	8,595.000

*) A dült jegyekkel szedett számok becslésen alapulnak (t. i. az ép tőkének 70%-a, lásd jegyzetet a 74. lapon.)

1) 1873-ban a következő bankok tűntek el:

Budapesti takaré- és hiteligylet tőke	50.000	frt,	visszafizetés	2.500	frt,	veszteség	47.500	frt.
Pesti népbank	> 1,116.400	>	>	—	>	>	1,116.400	>
Ferencz- és Józsefvárosi tak.-egylet	> 25.970	>	>	25.970	>	>	—	>
Pesti bank	> 2,500.000	>	>	—	>	>	2,500.000	>
Pesti egyleti bank	> 700.000	>	>	540.000	>	>	160.000	>
Összesen . . .	4,392.370	frt.		568.470	frt.		3,823.900	frt.

A névértékű részvénytőkének 1873-ban tehát 87%-a odaveszett, a mihez még a felpénzen szenvedett veszteségek is járulnak. Minthogy ezen bankok működésének megszűntével a tőkéből még 2,293.000 frt megvolt, a felszámolás mentette összeg 250%-ra tehető.

2) A 26. oldalon tárgyaltak értelmében mindazon tönkrement bankoknál, melyeknél a felszámolás eredményét nem ismerjük, azon kulcs volna alkalmazandó, melyet az ismeretes felszámolások nyújtottak. Ez a kulcs már most 81%-ot tenne ki, a mennyiben azon 30,451.820 frtból, mely tőkével a Zálogkölesön intézet, a Franco-, Anglo-, a Municipal-, az Országos bank és földhitelintézet működésüket beszüntették, 24,693.953 frtot mentettek meg. A »krach«
válságos időszakában azonban nagyon sajátságos körülmények játszottak közre, melyek az átlagos kulcs alakulására lényeges befolyással voltak és a melyeket tehát véleményünk szerint nem szabad figyelmen kívül hagyni. A fenti számításokban ugyanis a földhitel-intézet részv.-társ. veszteség nélkül szerepel, míg a Municipálbank felszámolása még nyereséget is eredményezett. Már pedig ezen részvények rövid idővel a felszámolás előtt 100—100 forint befizetett tőke után csak 6 frt értékkel voltak jegyezve, mi világos jele annak, hogy majdnem az egész befizetést elveszítettnek tekintették. Ha a felszámolás látszólag ily kedvező eredményre vezetett, úgy ez abból magyarázandó, hogy a földhitelintézet részvényei legnagyobb részét

4. és 5. Az ezen tönkrement bankoknál szenvedett veszteségekhez még hozzászámítandó a fennálló bankok azon veszteségei, melyek egyrészt tőkelebélyezések által okoztattak, másrészt az utolsó 1898-iki mérlegben kimutatták.

A létező bankok körében csak egy lebélyezé sről van tudomásunk, mely ugyanis a Magyar Iparbanknál 1880-ban történt, midő n 2000 részvényből 50—50 frt, tehát összesen 100.000 frt érték tőkeleszállítás céljából lebélyegeztetett; továbbá csak egy olyan bank létezik, mely utolsó mérlegét veszteséggel lezárta, t. i. a Bankegyesület váltóüzlete 206.951 frt veszteséggel.

Csakis ezen előkészületek után foghatunk mármost feladatunk megoldásához, t. i. azon járadék kiszámításához, melyet bankjaink részvényesei az utolsó 25 év alatt élveztek.

A bankértékek részvényjára d é k á n a k megállapítása az 1874-től 1898-ig terjedő időszakra

A részvényes bevételei tettek:

1. osztalékban (l. a 2. sz. táblát)	96,202.061 frt.
2. elővételi jogokban (l. az 5. sz. táblát)	11,934.187 »
3. élvezeti jegyekben	— »
	108,186.248 frt.

A részvényes veszteségei tettek:

1. befizetett tőkében (6. tábla) {	tönkrement bankoknál	27,459.937 frt.	
2. felpénzekben (6. tábla) . . . }		8,595.000 »	
3. tőkelebélyezések által . . . }	fennálló bankoknál	100.000 »	
4. folyó üzletben . . . . . }		206.951 »	36,861.888 frt

Tett e szerint a *tiszta részvényjára d é k* e szerint huszonöt év alatt 71,824.360 frtot.

Hogy a részvényjára d é k o t száza lékban kifejezhessük, kell, hogy azt a megfelelő részvénytőkéhez viszonyítsuk, mi mellett kívánatos, hogy ez a viszonyítás két irányban történjék, t. i. egyrészt a névértékű tőke, másrészt pedig a tényleges befizetés után.

Ha a járadék kiszámítása csak egy évre vonatkoznék, az ez illető egy évben létezett tőke volna számbaveendő. A fenti számításnál azonban, minthogy az az összes huszonöt évre terjed, az e huszonöt év alatt összesen fennállott tőkék veendő k számba (l. 56. oldal). Ezen tőkeösszeg már most 1320·2 millió

nyílt piacon nagyon alacsony ára kon visszavásárolta, míg a Municipa lbank eredeti tőkéjét lebélyezés és részvények egyesítése által nagy mértékben csökkentette, úgy hogy ezen nagymérvű csökkentéssel szemben a felszámolásnál nyereség került ki. Azt hisszük ennél fogva, hogy a felszámolások eredményének helyesebb képét adjuk, ha e két bankot a fenti kulcs megállapításánál számon kívül hagyjuk. Ezen esetben azon bankoknál, melyeknél a felszámolás be van fejezve és így ennek eredményét ismerjük, 81°/o-ról 71°/o-ra csökken a fentebbi kulcsszám, minthogy 22 milliónyi tőkéből a felszámolás által 15·6 millió volt megmenthető. Ha mármost azon 7 banknál is, melyeknél a visszafizetés nagyságát nem bírjuk megállapítani, ezen 70°/o visszafizetésre, illetőleg 30°/o-nyi veszteségre kikerekített kulcsot alkalmazzuk, úgy azon eredményre jutunk, hogy az összes felszámolt vagy csődbe jutott bankoknál a fennállásuk egész tartama alatt befizetett 55 millió névleges tőkéből 27 millió, azaz körülbelül az összeg fele tekinthető elveszettnek.

forintot tevén, a névleges részvényjárdék e szerint az utolsó negyedszázad évi átlagában 5·4⁰/₀-ban állapítható meg. Ha azonban a részvényesek tiszta járadékát az általuk tényleg befizetett összegek alapján akarjuk kiszámítani, úgy fenti 1320·2 millió frt. 1489·6 millióra emelkedik (l. 56. lap). Hosszadalmas vizsgálódásunk végeredménye gyanánt az tűnik ki, hogy a bankjainkban befektetett tőke az utolsó negyedszázad alatt csak 4·8⁰/₀ tényleges járadékot hozott.

Ha tehát azt a kérdést vetjük fel, vajjon a részvénybankok befektetési módnak beváltak-e vagy sem, a válasz okvetlenül tagadó lesz, *minthogy ezen befektetésnél alig éretett el nagyobb jövedelem, mint mely takarékpénztári betéteknél, zálogleveleknél stb. mindenféle kockázat kikerülése mellett elérhető vala.*¹⁾

X. Jutalékok.

Végül még egy utolsó fontos mozzanatról akarunk megemlékezni. A részvénytársulatok nyeresége ugyanis három irányban oszlik el, a mennyiben abban részben maga a társulat (tartalék alakjában) részesül, míg egy másik része a részvényesnek (osztalék alakjában) jut, egy harmadik része (jutalék alakjában) pedig az igazgatóságnak. Miután az előbbiekben a két első czímet taglaltuk vala, még csak a harmadikra kell egy pillantást vetnünk.

Az utolsó huszonöt év mindegyikében a jutalék nagysága a következő vala:

1874	78.094 frt.	1887	213.959 frt.
1875	24.880 »	1888	283.014 »
1876	18.381 »	1889	341.495 »
1877	133.337 »	1890	362.625 »
1878	128.207 »	1891	410.786 »
1879	157.886 »	1892	682.632 »
1880	115.071 »	1893	562.156 »
1881	152.034 »	1894	651.240 »
1882	187.333 »	1895	696.281 »
1883	216.962 »	1896	687.437 »
1884	232.000 »	1897	669.474 »
1885	195.812 »	1898	723.951 »
1886	226.234 »	Összesen . .	8,151.281 frt.

Tett e szerint az utolsó huszonöt év alatt:

a részvényes járadéka	71,802.693 frtot,
az igazgatóság jutaléka	8,151.281 »

úgy, hogy a részvényesnek 100—100 frt járadékára az igazgatóságnak 12 frt jutaléka jutott.

¹⁾ Ezen kedvezőtlen eredmény az eddig szokásban volt eljárás szerint felismerhető nem volt: a meddig u. i. az osztalékot tekintették azon jellemző ténynek, mely szerint a részvénybefektetés értéke becsülendő, azon súlyos tévedés forgott fenn, mintha a bankrészvények felével nagyobb, t. i. 7·3⁰/₀-os járadékot hoznának (l. a 61. lapon).

b) Takarékpénztárak.

I. Áttekintés.

Az 1873. év végével hét takarékpénztárunk állt fenn a következő tőkével:

	Alapítási év	Tőke ezer forintokban
Pesti hazai I. takarékpénztár	1839	2.400
Egyesült Budapest főv. takarékp.)	1846	1.000
Pest-külvárosi takarékpénztár ¹⁾	1869	500
†Budai általános polg. takarékpénztár	1872	250
Magy. orsz. központi takarékpénztár	1872	1.500
Óbudai-Pilis kerületi takarékpénztár ²⁾	1872	30
Ált. Pest-Lipótvárosi takarékpénztár ³⁾	1873	500
összesen az 1874. év elején a 7 takarékpénztár tőkéje		6.180

A következő 25 év folyamában hozzájött, illetve elesett:

Alapítási év		Tőkegyarapodás ezer forintokban	Tőkefogyás ezer forintokban
1875	<i>Megszűnt:</i> Ált. Pest-Lipótvárosi takarékpénztár ³⁾	—	500
	Budai ált. polg. takarékpénztár	—	250
1881	Pest-külvárosi takarékpénztár ¹⁾	—	400
	Magy. ált. takarékpénztár	1.000	—
1892	Budapest-Belvárosi takarékpénztár	1.000	—
1893	Budapest-Terézvárosi takarékpénztár, ⁴⁾	1.250	—
	Kőbányai takarékpénztár	100	—
	Budapest-Erzsébetvárosi takarékpénztár	1.000	—
1894	†VIII., IX., X. kerületi takarékpénztár	1.000	—
1895	Budapest-Lipótvárosi takarékpénztár	1.000	—
1896	<i>Megszűnt:</i> VIII., IX., X. ker. takarékpénztár	—	1.000
	összesen	6.850	2.150
	A megszűnt tőkéből jut a tönkrement (†-el jegyzett) takarékpénztárakra		1.650

¹⁾ 1881-ben a fővárosi takarékpénztárral egyesült. — ²⁾ 1874. óta: Budapesti III. ker. takarékpénztár címen. — ³⁾ A Lipótvárosi takarékpénztár, és az Iparosok általános takarékhitel egyesüléséből keletkezett a Lipótvárosi bank. (L. 70. l.) — ⁴⁾ 1895-től fogva: Budapesti takarékpénztár és országos zálogkölcson részvénytársaság.

Mig tehát az 1874. kezdetével mindössze hét takarékpénztár 6·2 millió forintnyi tőkével létezett, addig — a főtábla tanúsága szerint — az arra következő negyedszázad alatt ezen szám tizre emelkedett 25 millió forintnyi tőkével. A tőke e szerint több, mint 300%-kal gyarapodott.

E mellett azonban figyelembe veendő az, hogy a negyedszázad előtt létezett takarékpénztárak közül ma még csak négy létezik 4·9 millió forint eredeti tőkével, míg három takarékpénztár 1 $\frac{1}{4}$ millió forintnyi eredeti alaptőkével a színhelyről letűnt. Az utolsó huszonöt év alatt 6·3 millió forintnyi tőkével újból keletkezett hét takarékpénztár közül ma még hat áll fenn 5·3 millió forintnyi eredeti tőkével, míg a VIII., IX., X. kerületi takarékpénztár egymillió forint tőkével tönkrement.

A jelenleg működő takarékpénztárak közül fennáll:

59 év óta 1 (Hazai takarékpénztár),

52 év óta 1 (Egyesült Budapest fővárosi takarékpénztár),

26 év óta 2 (Magy. orsz. közp. takarékpénzt. és Budapesti III. ker. takp.),

17 év óta 1 (Magy. ált. takarékpénztár); míg 10 évnél rövidebb időn belül

5 takarékpénztár létezik.

A 25 év alatt tönkrement két takarékpénztár élettartama volt:

a Budai ált. polgári takarékpénztáré 3 év,

a VIII., IX., X. ker. takarékpénztáré 2 év.

Egészen véve az 1874—1898. időben 14 takarékpénztár létezett a budapesti piacon; ezek közül kettő tönkrement, kettő beolvadás útján tűnt el, úgy, hogy a fogyás egészben 29%-ot tesz. Ezen 14 takarékpénztár maximalis tőkéje 27·2 milliót tett, ebből eltűnt 2 $\frac{1}{4}$ millió, vagyis 8·2%.

E mellett azonban figyelembe kell venni azt a körülményt, hogy a letűnt négy takarékpénztár közül három még az 1874. év előtt alapított, míg az utolsó negyed század folyamán keletkezett hét takarékpénztár közül csak egyetlen egy oszlott fel, mely ugyanis már fennállásának első évében életképtelennek mutatkozott.

II. A takarékpénztárak részvénytőkéje.

Az 1874. év végével takarékpénztáraink összes tőkéje 6·7 millió forintot tett, 1898. végén pedig 25 milliót; a gyarapodás tehát 273·1%-ot tesz. A nagy növekedés csak 1889. óta való. Az 1873-iki nagy tőzsdekrízis után következő három év alatt a tőkének nevezetes fogyása észlelhető, tudniillik 6·7 millióról 4·9 millióra, mely magasságon azután változatlanul meg is maradt egészen 1880-ig. Ezután lassú lépéssel emelkedvén, csak 1889. végével, tehát másfél évtized után közeledik megint az 1871-iki állapothoz, melyet azután a következő évben túl is szárnyal. Az erre következő három év alatt a tőke évenként 1 $\frac{1}{2}$ millióval nő; 1893-tól 1895-ig azonban igen nevezetes, t. i. évenként 4—5 millió forint gyarapodás észlelhető, annak következtében, hogy ezen években négy új takarékpénztár alapított, a régiek pedig tőkéjüket nevezetesen emelték. Negyedszázados észlelési időszakunk utolsó három évében a tőke ismét 2 millió forinttal

emelkedett, ez alkalommal azonban már csakis a létező intézetek tőkegyarapítása által.

Alább adjuk a lefolyt negyedszázad minden egyes évében fennállott tőkék nagyságát, hivatkozással arra, a mit előbb (l. 56. l.) a felpénzek fontosságáról említettünk. Az alábbi kimutatásba ez utóbbiakat szintén felvettük:

Takarékpénztáraink névleges tőkéje, és tényleges beilzetéseik.

Év	Névleges tőke	Felpénz	Tényleges befizetés
1874	6,680.000	¹⁾ 400.000	7,080.000
1875	5,830.000	—	5,830.000
1876	4,949.600	—	4,949.600
1877	4,949.600	—	4,949.600
1878	4,949.600	—	4 949.600
1879	4,949.600	—	4,949.600
1880	4,949.600	—	4,949.600
1881	5,149.600	—	5,149.600
1882	6,149.600	—	6.149.600
1883	6,149.600	—	6,149.600
1884	6,149.600	—	6,149.600
1885	6,149.600	—	6,149.600
1886	6,149.600	—	6,149.600
1887	6,449.600	²⁾ 125.000	6,574.600
1888	6,449.600	125.000	6,574.600
1889	7,049.600	³⁾ 575.000	7,624.600
1890	8,649.600	575.000	9,224.600
1891	9,849.600	⁴⁾ 1,875.000	11,724.600
1892	9,849.600	1,875.000	11,724.600
1893	13,299.600	⁵⁾ 3,675.000	16,974.600
1894	17,749.600	⁶⁾ 8,233.000	25,982.600
1895	22,999.600	⁷⁾ 10,133.000	33,132.600
1896	22,999.600	10,133.000	33,132.600
1897	24,999.600	⁸⁾ 12,938.000	37,937.600
1898	24,999.600	⁹⁾ 13,968.000	38,967.600
1874/98	247,900.800	64,630.000	312,530.800

Felpénzzel bocsáttatott ki: ¹⁾ 1872-ben a Lipótvárosi takarékpénztár 20.000 részvényt frtjával = 400.000 frt felpénz; de ez a takarékpénztár már a rákövetkező évben felszámolt. — ²⁾ A Magyar orsz. közp. takarékpénztár 1000 részvényt 125 frtjával = 125.000 frt felpénzzel. — ³⁾ Az Egyesült Budapest főv. takarékpénztár 6000 harmadrészvényt 75 frtjával = 450.000 frt felpénzzel. — ⁴⁾ Az Orsz. közp. takarékpénztár 2000 részvényt [200 frtjával = 400.000, és az Egyesült Budapest fővárosi takarékpénztár 2000 részvényt 450 frtjával = 900.000, összesen 1,300.000 felpénzzel. — ⁵⁾ Az Egyesült főv. takarékpénztár 2000 részvényt 600 frtjával = 1,200.000, és az Orsz. közp. takarékpénztár 2000 részvényt 300 frtjával = 600.000, összesen 1,800.000 frt felpénzzel. — ⁶⁾ Az Orsz. közp. takarékp. 2000 részvényt 400 frtjával = 800.000; a Hazai első takarékpénztár 1000 részvényt 3.500 frtjával = 3,500.000, a budapesti takarékpénztár és zálogintézet 12.500 részvényt 2 frtjávvl = 25.000, a Belvárosi takarékpénztár 20.000 részvényt 10 frtjával = 200.000, és a Kőbányai takarékpénztár 1.500 részvényt 22 frtjával = 33.000, összesen 4,558.000 frt felpénzzel. — ⁷⁾ Az Egyesült főv. takarékpénztár 2000 részvényt 700 frtjával = 1,400.000, a Budapesti takarékpénztár és zálogintézet 12.500 részvényt 40 frtjával = 500.000, összesen 1,900.000 frt felpénzzel. — ⁸⁾ Az Egyesült főv. takarékp. 3000 részvényt 895 frtjával = 2,685.000 és a Magy. ált. takarékp. 2000 részvényt 60 frtjával = 120.000, összesen 2,805.000 frt felpénzzel. — ⁹⁾ Az Orsz. közp. takarékp. 2000 részvényt 515 frtjával = 1,030.000 frt felpénzzel.

III. A takarékpénztárak tiszta nyeresége.

A 25 évre terjedő észlelésünk folyamában takarékpénztáraink összesen 246¹/₂ millió forint tőkével dolgoztak. Ezen tőkék összesen 58·2 millió forint, tehát nem kevesebb, mint 23·6⁰/₀-nyi nyereséget értek el. Ha azonban ezt a számítást a tényleg befizetett összegekre fektetjük, úgy a tiszta nyereség ezen 23·6⁰/₀-ról 18·6⁰/₀-ra száll alá.

A következő táblában adjuk az összes takarékpénztárak tiszta nyereségét a lefolyt 25 év mindegyikéről. Tiszta veszteség ezen időszakban nem fordul elő.

7. Tábla.

A takarékpénztárak tiszta nyeresége.

Évek	Részvénytőke	A tiszta nyereségek összege	A tiszta veszteségek összege	Általános tiszta nyereség	%
1874	6,680.000	1,057.001	—	1,057.001	15·8
1875	5,830.000	1,049.163	—	1,049.163	18 0
1876	4,949.600	956.849	—	956.849	19·3
1877	4,949.600	1,022.564	—	1,022.564	20·7
1878	4,949.600	1,043.281	—	1,043.281	21·1
1879	4,949.600	1,118.916	—	1,118.916	22·6
1880	4 949.600	1,243.971	—	1,243.971	25·1
1881	5,149.600	1,481.874	—	1,481.874	28 8
1882	6,149.600	1,589.924	—	1,589.924	25 9
1883	6,149.600	1,488.043	—	1,488.043	24·2
1884	6,149.600	1,666.839	—	1,666.839	27·1
1885	6,149.600	1,791.671	—	1,791.671	29·1
1886	6,149.600	1,772.877	—	1,772.877	28·8
1887	6 449.600	1,843.807	—	1,843.807	28·6
1888	6,449.600	1,930.566	—	1,930.566	29·9
1889	7,049.600	2,104.135	—	2,104.135	29 8
1890	8,649.600	2,607.636	—	2,607.636	30·1
1891	9,849.600	2,782.532	—	2,782.532	28·2
1892	9,849.600	2,780.326	—	2,780.326	28·2
1893	13,299.600	3,472.933	—	3,472.933	26·1
1894	17,749.600	3,789.853	—	3,789.853	21 4
1895	22,999.600	4,731.733	—	4,731.733	20 6
1896	22,999.600	4,847.704	—	4,847.704	21·1
1897	¹⁾ 22,999.600	4,809.447	—	4,809.447	20·9
1898	24,999.600	5,226.158	—	5,226.158	20 9
1874/1898 . . .	246,500.800	58,209.803	—	58,209.803	23 6

¹⁾ Ezenkívül 1,400.000 frt, mint az első évben nyereségre nem jogosult részvények névértéke.

IV. A takarékpénztárak osztalékai.

Észlelési időszakunk elején, mely közvetlenül az 1873-iki válság után kezdődik, takarékpénztáraink részvényeseinek osztalék-jövedelme 12·4°/_o-ot tett. Az 1880. évig ezen jövedelem fokozatosan 17·8°/_o-ra emelkedett, sőt 1881-ben egy ugrással 21·3°/_o-ra szökken fel, de már a következő évben ismét 18·5°/_o-ra száll alá. Innen túl az osztalék 1892-ig lassanként 24°/_o-ra emelkedett, a midőn azonban ezen jutalomnak magas pontja el is volt érve. A rákövetkező évben az osztalék egyszerre 19·9°/_o-ra, a következő két évben még további 3·5°/_o-kal süllyedt; azóta pedig a 17°/_o körül ingadozik. Az összes 25 év átlagos osztaléka 18·3°/_o-ot tesz.

Ez a 18·3°/_o úgy keletkezik, hogy az osztalékot nem a tényleg befizetett, hanem a névleges tőke értékével hasonlítottuk össze. Ha, valamint a tiszta nyereség kiszámításánál, úgy itt is tekintettel vagyunk a tényleges befizetésekre is, úgy az előbb megállapított 25 évi átlagos osztalék 18·3°/_o-ról 14·4°/_o-ra száll alá.

Az itt következő tábla évről-évre adja az osztalék-öntések és a százalékos osztalékok nagyságát.

8. Tábla.

A takarékpénztárak osztalék-jövedelme.

Évek	Részvény-tőke	Osztalék-öntés	A részvény-tőke %-aiban	Évek	Részvény-tőke	Osztalék-öntés	A részvény-tőke %-aiban
1874 . . .	6,680.000	825.500	12·4	1887 . . .	6,449.600	1,352.944	21·0
1875 . . .	5,830.000	755.500	13·0	1888 . . .	6,149.600	1,374.944	21·4
1876 . . .	4,949.600	733.960	14·8	1889 . . .	7,049.600	1.588.944	22·6
1877 . . .	4,949.600	731.226	14·8	1890 . . .	8,649.600	1,966.944	22·7
1878 . . .	4,949.600	733.960	14·9	1891 . . .	9,849.600	2,316.944	23·5
1879 . . .	4,949.600	809.472	16·4	1892 . . .	9,849.600	2,364.944	24·0
1880 . . .	4,949.600	881.968	17·8	1893 . . .	13,299.600	2,656.944	19·9
1881 . . .	5,149.600	1,098.968	21·3	1894 . . .	17,749.600	3,118.944	17·6
1882 . . .	6,149.600	1,139.456	18·5	1895 . . .	22,999.600	3,784.444	16·5
1883 . . .	6,149.600	1,126.952	18·3	1896 . . .	22,999.600	3,884.444	16·7
1884 . . .	6,149.600	1,198.952	19·5	1897 . . . ¹⁾	22,999.600	3,848.944	16·7
1885 . . .	6,149.600	1,265.952	20·6	1898 . . .	24,999.600	4,224.944	16·9
1886 . . .	6,149.600	1,301.944	21·2				
				1874/98 . .	246,500.800	45,043.138	18·3

¹⁾ Azonfelül 1.400 millió forint új kibocsátású részvény, mely azonban az első évben osztalékban még nem részesült.

V. A takarékpénztárak részvényeinek árfolyam szerinti értéke.

Huszonöt évvel ezelőtt az összes takarékpénztári részvények 9·4 millió forintot értek; ma nem kevesebb, mint 81·9 millió forintot. A gyarapodás e szerint 771⁰/₀-ot tesz.

Az alábbiakban évről-évre közöljük az összes tőzsdeileg jegyzett takarékpénztári részvények árfolyam-értékét, mihez még hozzáteszszük, hogy 26 évvel ezelőtt, az 1873. válság után, 100—100 forint névleges tőke 156·2 forint értéket képviselt. 1874-ben ezen árfolyam érték csak 158·9 forintot, két évvel később még 5⁰/₀ al kevesebbet tett. Az árfolyam-érték nevezetes emelkedése azután az 1877—81 években állott be, midőn ugyanis ez az érték 153·9 forintról 344·9-re emelkedett. Szintügy emelkedett az 1883—1886-ig terjedő időben 270·6-ról 413·6-re. Az árképződés magaspontját 1892-ben érte el, midőn ugyanis 100—100 forint befizetés 500 forint értéket képviselt. Az árak visszaesése csakis a válságos években állott be, 1882-ben, 1887 és 1895-ben. Szem előtt tartandó azonban, hogy az átlag-árfolyam emelkedését nem lehet mindig a piacz javulása határozott jelének tekinteni: lehetséges ugyanis, hogy az árak emelkedése daczára, az átlagos ár lejjebb szorúl az által, hogy egyidejüleg értéktelenebb újabb részvények jönnek a piacra. Így például 1892 óta az átlagos árképződésre nem csekély nyomást gyakorol az a körülmény, hogy a régi, több 100⁰/₀-kal pari felett jegyzett részvények mellett nagymérvű, kevesebbet érő új részvények is szerepelnek a tőzsdelapban. 1892-ben ugyanis csak öt, még pedig régi, szilárd takarékpénztárunk létezett; ezen idő óta azonban hat új takarékpénztár alapított, melyeknek tőkéje 10³/₄ millió forintot tesz, míg a régibb intézetek által kibocsátott új részvények 5·4 millió forintot képviselnek.

100—100 forint befizetés az egyes évek végén a következő értéket képviseli :

1873 (válság)	156·2	1887 (hadkészületi krízis)	364·1
1874	158·9	1888	365·3
1875	156·3	1889	473·8
1876	153·9	1890	498·3
1877	165·3	1891	483·6
1878	173·6	1892	500·2
1879	221·8	1893	457·1
1880	277·7	1894	371·5
1881	344·9	1895 (aranybányakrízis)	324·5
1882 (Bontoux-krízis)	288·3	1896	345·9
1883	270·6	1897	349·4
1884	315·9	1898	344·8
1885	331·0	(1899 . . . . .)	335·6)
1886	413·6		

Az összes takarékpénztárak 23,749.000 forintot tevő névleges tőkéje ma 81,886.032 forintnyi értéket képvisel.

A jelenlegi (1898 végén) nagyobb takarékpénztárak a következő értéket képviselik :

	Névérték	Árfolyamérték 1898 XII/31 = %	
	forintokban		
Hazai I. takarékpénztár	5,000.000	41,375.000	827·50
Egyesült főv. »	4,500.000	17,730.000	394—
Országos közp. »	4,200.000	11,410.000	271·67
Budapesti takarékp. és zálogkölos. intéz.	5,000.000	5,875.000	117·50
Belvárosi takarékpénztár	2,500.000	2,600.000	104—

Valamint előbb a bankintézetekről, úgy a takarékpénztárakról is — l. az alább következő 9. sz. táblában — oly kimutatást közlünk, mely lehetővé teszi annak kiszámítását, hogy 100—100 forint befizetés évenként mennyivel emelkedett vagy csökkent értékében.

9. tábla. A takarékpénztári részvények árfolyamszerinti értéke.

Év	N é v é r t é k			Á r f o l y a m s z e r i n t i é r t é k		
	összesen	ebből összehasonlítható		összesen	ebből összehasonlítható	
		az előző évvel	a következő évvel		az előző évvel	a következő évvel
1874	5,900.000	^{1a)} 5,400.000	^{1b)} 5,800.000	9,373.250	^{1a)} 8,573.250	^{1b)} 9,328.750
1875	5,800.000	5,800.000	²⁾ 4,900.000	9,064.000	9,064.000	²⁾ 8,161.000
1876	4,900.000	4,900.000	4,900.000	7,540.000	7,540.000	7,540.000
1877	4,900.000	4,900.000	4,900.000	8,102.000	8,102.000	8,102.000
1878	4,900.000	4,900.000	4,900.000	8,507.000	8,507.000	8,507.000
1879	4,900.000	4,900.000	4,900.000	10,868.000	10,868.000	10,868.000
1880	4,949.600	³⁾ 4,900.000	⁴⁾ 4,649.600	13,736.576	³⁾ 13,684.000	⁴⁾ 13,586.000
1881	5,149.600	⁵⁾ 4,649.600	5,149.600	17,762.088	⁵⁾ 16,611.088	17,762.088
1882	6,149.600	⁶⁾ 5,149.600	6,149.600	17,730.592	⁶⁾ 16,495.592	17,730.592
1883	6,149.600	6,149.600	6,149.600	17,194.424	17,194.424	17,194.424
1884	6,149.600	6,149.600	6,149.600	19,426.352	19,426.352	19,426.352
1885	6,149.600	6,149.600	6,149.600	20,359.400	20,359.400	20,359.400
1886	6,149.600	6,149.600	6,149.600	25,433.208	25,433.208	25,433.208
1887	6,449.600	⁷⁾ 6,149.600	6,449.600	23,484.144	⁷⁾ 23,009.144	23,484.144
1888	6,449.600	6,449.600	6,449.600	25,749.120	25,749.120	25,749.120
1889	7,049.600	⁸⁾ 6,449.600	7,049.600	33,407.080	⁸⁾ 31,871.080	33,407.080
1890	8,649.600	⁹⁾ 7,049.600	8,649.600	43,101.064	⁹⁾ 30,061.000	43,101.064
1891	9,849.600	¹⁰⁾ 8,649.600	9,849.600	47,623.960	¹⁰⁾ 44,493.960	47,623.960
1892	9,849.600	9,849.600	9,849.600	49,266.976	49,266.976	49,266.976
1893	13,299.600	¹¹⁾ 9,849.600	13,299.600	60,786.420	¹¹⁾ 54,008.920	60,786.420
1894	17,649.600	¹²⁾ 13,299.600	17,649.600	65,563.444	¹²⁾ 59,780.944	65,563.444
1895	22,749.600	¹³⁾ 17,649.600	¹⁴⁾ 21,749.600	73,823.920	¹³⁾ 59,948.920	¹⁴⁾ 72,923.920
1896	21,749.600	21,749.600	21,749.600	75,237.096	75,237.096	75,237.096
1897	23,149.600	¹⁵⁾ 21,749.600	23,149.600	80,876.104	¹⁵⁾ 76,671.104	80,876.104
1898	23,749.600	¹⁶⁾ 23,149.600	23,749.600	81,886.032	¹⁶⁾ 80,256.032	81,886.032

Jegyzetek fenti táblához.

A következő tételek az itt felsorolt okokból a szomszédos évvel össze nem hasonlíthatók :
(a zárójel közé foglalt számok az árfolyam szerinti értéket mutatják);

^{1a)} tőke-felemelés miatt: az Egyesült főv. takarékpénztárnál 500.000 (800.000) frt ;

^{1b)} a tőkelezállítás miatt a Külvárosi takarékpénztárnál 100.000 (44.500) frt ;

²⁾ tőkelezállítás miatt: a Külvárosi tpénztárnál 100.000 (55.000), az Orsz. központi tpénztárnál 300.000 (228.000), az Egyes. főv. tpénztárnál 500.000 (620.000) ; összesen 900.000 (903.000) frt ;

³⁾ mert árfolyam nélkül volt a III. ker. tpénztár 49.600 (52.576) frt ;

⁴⁾ mert megszűnt: a Külv. tpénztárnál 300.000 (150.000) frt ;

⁵⁾ tőkefelemelés miatt: az Orsz. közp. tpénztárnál 300.000 (595.000), az Egyesült főv. tpénztárnál 200.000 (556.000), összesen 500.000 (1,151.000) frt ;

⁶⁾ mert új Magyar ált. tpénztárnál 1,000.000 (1,235.000) frt ;

⁷⁾ tőkefelemelés miatt: az Orsz. közp. tpénztárnál 300.000 (475.000) frt ;

⁸⁾ tőkefelemelés miatt: az Egy. főv. tpénztárnál 600.000 (1,534.000) frt ;

⁹⁾ tőkefelemelés miatt: a Hazai I. tpénztárnál 1,600.000 (13,040.000) frt ;

¹⁰⁾ tőkefelemelés miatt: az Orsz. közp. tpénztárnál 600.000 (1,210.000), az egyesült főv. tpénztárnál 600.000 (1,920.000) ; összesen 1,200.000 (3,130.000) frt ;

VI. A részvényesek árfolyam-nyereségei és árfolyam-veszteségei.

A megelőző 9. táblában alkalmazott adatok alapján egybeállíthatjuk, hogy az utolsó 25 év mindegyikében mennyit tettek az árfolyam-nyereségek, illetve veszteségek.

Év	Tiszta nyereség	Tiszta veszteség	Év	Tiszta nyereség	Tiszta veszteség
1874	—	750	1888	2,264.976	—
1875	—	264.750	1889	6,121.960	—
1876	—	621.000	1890	—	3,346.080
1877	562.000	—	1891	1,392.896	—
1878	405.000	—	1892	1,643.016	—
1879	2,361.000	—	1893	4,736.944	—
1880	2,816.000	—	1894	—	1,005.476
1881	3,025.000	—	1895	—	5,684.524
1882	—	1,266.496	1896	2 313.176	—
1883	—	536.168	1897	1,484.008	—
1884	2 231.928	—	1898	—	620.072
1885	933.048	—	(1899 . . . . .)	—	1,094.928)
1886	5.073.808	—	Összeg 1874/98 . .	37,314.760	15,699.380
1887	—	2,424.064			

1874-től 1898-ig e szerint mindössze 37·3 millió forintot nyertek takarékpénztári részvényeken, míg ugyanazon idő alatt 15·7 millió forint veszítettek el. Az árfolyam-nyereség e szerint 21·6 millió forinttal mulja felül a veszteséget.

VII. Tartalékok.

Valamint bankjainknál, úgy takarékpénztárainknál, sőt itt még nagyobb mértékben, a tartalékok jelentősége a mérlegek egyik fénypontját képezi. Említve volt, hogy bankjaink tartaléktőkéi 1874-től 1898-ig a névérték 7·3°/o-áról annak 28·3°/o-ára emelkedtek; a takarékpénztáraknál ugyanezen idő alatt 4·1°/o-ról nem kevesebb, mint 105·8°/o-ra emelkedtek: 1874-ben a takarékpénztárak rendes és rendkívüli tartalékjai 275.000 forintot tettek; jelenleg pedig 26·5 milliót. A tartalékok fogyása ezen negyedszázad alatt egyszer sem fordul elő. De igenis észlelhetők visszaesések a tartalékoknak névértékhez való arányában. Ez azonban különös jelentőséggel nem bír, mivel minden új alapítás és minden új részvény-kibocsajtás szükségképen nyomást gyakorol ezen viszonyra, az új részvények még nem bírván tartaléktőkével.

¹¹⁾ mert új: a Belvárosi tpénztárnál 1,000.000 (1,185.000), a Terézvárosi tpénztárnál 1,250.000 (1,337.500); tőkefelemelés miatt: az Egyes. főv. tpénztárnál 600.000 (2,520.000), az Orsz. közp. tpénztárnál 600.000 (1,740.000); összesen 3,450.000 (6,782.500) frt;

¹²⁾ mert új: az Erzsébetvárosi tpénztárnál 1,000.000 (1,020.000); tőkefelemelés miatt: az Orsz. közp. tpénztárnál 600.000 (1,740.000), a Belvárosi tpénztárnál 1,500.000 (1,597.500), a Terézvárosi tpénztárnál 1,250.000 (1,425.000); összesen 4,350.000 (5,782.500) frt;

¹³⁾ mert új: VIII., IX., X. ker. tpénztárnál 1,000.000 (900.000); tőkefelemelés miatt: a Hazai I. tpénztárnál 1,000.000 (7,800.000), az Egyes. főv. tpénztárnál 600.000 (2,800.000), a Budapesti tpénztár és zálogintézetnél (azelőtt Terézvárosi tpénztár) 2,500.000 (2,875.000); összesen 5,100.000 (13,875.000) frt;

¹⁴⁾ mert megszűnt: a VIII., IX., X. ker. tpénztárnál 1,000.000 (900.000) frt;

¹⁵⁾ tőkefelemelés miatt: az Egyes. főv. tpénztárnál 900.000 (3,585.000), a Magyar ált. tpénztárnál 500.000 (620.000); összesen 1,400.000 (4,205.000) frt;

¹⁶⁾ tőkefelemelés miatt: az Orsz. közp. tpénztárnál 600.000 (1,630.000) frt.

A mi a tartalékok gyarapodását illeti, azt látjuk, hogy azok csak 1877-ben lépték át az első millió határát, de a következő három évben már teljes 4¹/₅ millióval gyarapodtak; míg azonban 1877-ben a névleges tőkének negyedrészt sem képviselik, három évvel reá már túlszárnyalják a névleges tőkéknek összegét és azóta mindig azon felül maradnak — az 1895. év kivételével, a midőn ugyanis a takarékpénztárak tőkéje újalapítások és újkibocsátások következtében több mint 5 millió forinttal gyarapodott.

A tőke arányában számítva, a leggazdagabb tartalékokat a következő takarékpénztárak mutatják fel az 1898. évben:

	Rendes tartalék	Rendk. tartalék	Összesen
Hazai takarékpénztár	130·2 ⁰ / ₀	187·8 ⁰ / ₀	318·0 ⁰ / ₀
Fővárosi »	123·1 »	17·1 »	140·2 »
Orsz. közp. »	50·0 »	27·2 »	77·2 »

10. tábla.

A takarékpénztárak tartalékjai.

Év	Részvénytőke	Rendes tartalék	Külön tartalék	Tartalékok összesen	100 forint részvénytőkére jut		
					Rendes tartalék	Külön tartalék	Tartalékok össz.
1874	6,680.000	275.012	—	275.012	4·1	—	4·1
1875	5,830.000	365.524	468.833	834.357	6·3	8·0	14·3
1876	4,949.600	485.466	217.601	703.067	9·8	4·4	14·2
1877	4,949.600	342.694	786.500	1,129.194	6·9	15·9	22·8
1878	4,949.600	446.109	956.420	1,402.529	9·0	19·3	28·3
1879	4,949.600	553.748	2,629.916	3,183.664	11·2	53·1	64·3
1880	4,949.600	718.900	4,600.795	5,319.695	14·5	92·9	107·4
1881	5,149.600	888.037	6,428.920	7,326.957	17·2	125·0	142·2
1882	6,149.600	1,080.948	5,509.115	6,590.063	17·6	89·6	107·2
1883	6,149.600	1,198.723	5,601.538	6,800.261	19·5	91·1	110·6
1884	6,149.600	1,834.642	6,646.917	8,481.559	29·8	103·1	137·9
1885	6,149.600	2,045.844	7,226.054	9,271.898	33·3	117·5	150·8
1886	6,149.600	2,371.341	7,288.045	9,659.386	38·6	118·5	157·1
1887	6,449.600	2,697.270	6,300.522	8,997.792	41·8	97·7	139·5
1888	6,449.600	2,948.335	7,066.674	10,015.009	45·7	109·6	155·3
1889	7,049.600	3,204.394	7,830.397	11,034.791	45·5	111·1	156·6
1890	8,649.600	4,741.826	7,992.033	12,733.909	54·8	92·4	147·2
1891	9,849.600	6,099.119	9,005.386	15,104.505	61·9	91·4	153·3
1892	9,849.600	6,147.398	9,824.142	15,971.540	63·4	99·7	163·1
1893	13,299.600	7,638.013	9,777.001	17,415.014	57·4	73·5	130·9
1894	17,749.600	10,048.054	10,301.342	20,349.396	56·6	58·0	114·6
1895	22,999.600	12,461.421	10,508.182	22,969.603	54·2	45·7	99·9
1896	22,999.600	12,600.017	10,572.089	23,172.106	54·8	46·0	100·8
1897	24,399.600	14,850.091	10,594.643	25,444.734	60·9	43·4	104·3
1898	24,999.600	15,878.636	10,579.148	26,457.784	63·5	42·3	105·8
1874/1898 . .	247,900.800	111,921.562	158,722.263	270,643.825	45·1	64·0	109·1

VIII. Rentabilitás.

A budapesti takarékpénztárak részvényei a jelenlegi (1898. decz. 31-iki) árak mellett 5·1⁰/₀-ot hoznak. Az a kamatláb, mely mellett a közönség a takarékpénztári részvények osztalékait tőkésítette, a legutolsó 25 év alatt jelentékeny ingadozásnak volt kitéve: 1873—1879-ben a tőkésítési kamatláb 9 és 7⁰/₀ közt ingadozott, azon túl 1888-ig 6·5 és 5·5⁰/₀ közt, végül pedig észlelésünk befejezéséig 5 és 4¹/₃⁰/₀ közt. Tett ugyanis ezen tőkésítési kamatláb:

XII/31.	1873	7·2 ⁰ / ₀	1887	5·8 ⁰ / ₀
	1874	8·3 ⁰ / ₀	1888	5·3 ⁰ / ₀
	1875	8·3 ⁰ / ₀	1889	4·7 ⁰ / ₀
	1876	9·7 ⁰ / ₀	1890	4·6 ⁰ / ₀
	1877	9·0 ⁰ / ₀	1891	4·9 ⁰ / ₀
	1878	8·6 ⁰ / ₀	1892	4·8 ⁰ / ₀
	1879	7·4 ⁰ / ₀	1893	4·4 ⁰ / ₀
	1880	6·4 ⁰ / ₀	1894	4·7 ⁰ / ₀
	1881	6·2 ⁰ / ₀	1895	5·1 ⁰ / ₀
	1882	6·4 ⁰ / ₀	1896	5·0 ⁰ / ₀
	1883	6·6 ⁰ / ₀	1897	4·9 ⁰ / ₀
	1884	6·2 ⁰ / ₀	1898	4·3 ⁰ / ₀
	1885	6·2 ⁰ / ₀	(1899 . . . . .)	5·2 ⁰ / ₀
	1886	5·1 ⁰ / ₀		

IX. A takarékpénztári részvények tiszta járadéka.

Valamint a bankoknál, úgy itt is, a járadék kiszámítása előtt azzal foglalkozunk, hogy a részvényesek nyereségeit és veszteségeit megállapítsuk.

A mi a nyereség-tételeket illeti, azok legfontosabb része, tudniillik az osztalék-bevétel, már az előzőekben meg van állapítva. Élvezeti jegyeket pedig takarékpénztáraink nem bocsájtottak ki. E szerint tehát még csak azon nyereségek megállapítása van hátra, melyekben a részvényesek az elővételi jog címén részesültek, a mi az itt következő 11. sz. táblában történik. Ebből ugyanis kitűnik, hogy az összes létező és létezett takarékpénztáraink részvényesei ezen címen az utolsó negyedszázad alatt több mint 16 millió forint hasznot élveztek. Ez az egyes takarékpénztárak részvényei közt a következőképen oszlik meg:

Hazai takarékpénztár ¹⁾	12,204.000	frt.
Egyesült székes fővárosi takarékpénztár	2,511.000	»
Magyar országos központi »	1,359.000	»
Magyar általános »	30.000	»
Belvárosi takarékpénztár	—35.000	»
Budapesti » és zálogkölesön intézet	87.500	»
Összesen	16,156.500	frt.

¹⁾ A Hazai első takarékpénztár részvényesei az 1893. év végével még az újonnan alapított Hazai banknak 12.000 részvényét is kapták 110 forintnyi elővételi árfolyamon; 1894. végén ezen részvények árfolyama 142 frt volt.

11. tábla.

A budapesti takarékpénztári részvények elővételi jogából eredő nyereségek 1874-től 1898-ig.

A takarékpénztárak nevei	Kibocsátási év	Névérték	Elővételi jogon átengedett		Árfolyam a kibocsátási év XII/31-én	Elővételi jogból eredő nyereség			
			darab	árfolyam		egy drb. után	az egész kibocsátás után	Összeg	
Hazai takarékpénztár	1890	1000	1.200	1.000	8.150	7.150	8.580.000	12,204.000	
	^{a)} 1893	100	12.000	110	142	32	884.000		
	1894	1000	800	4.500	8.550	4.050	3.240.000		
Egyesült fővárosi takarékpénztár	1889	300	2.000	525	768	243	486.000	2,511.000	
	1891	300	2.000	750	960	210	420.000		
	1893	300	2.000	900	1.260	360	720.000		
	1895	300	2.000	1.000	1.150	150	300.000		
	1897	300	3.000	1.000	1.195	195	585.000		
Országos közp. takarékpénztár	1881	300	1.000	336	595	259	259.000	1,359.000	
	1887	300	1.000	425	475	50	50.000		
	1891	300	2.000	500	605	105	210.000		
	1892	300	2.000	600	735	135	270.000		
	1893	300	2.000	700	870	170	340.000		
	1898	300	2.000	700	815	115	230.000		
Belvárosi takarékpénztár	1894	100	10.000	110	106,5	— 3,5	— 35.000	— 35.000	
Budapesti takarékpénzt. és zálogkölesön intézet	1894	100	12.500	102	114	12	150.000	87.500	
	1895	100	12.500	120	115	— 5	— 62.500		
Magyar ált. takarékp.	1897	250	2.000	295	310	15	30.000	30.000	
Összeg									16,156.500

Ezek után átmegyünk ama veszteségek megállapítására, melyeket a takarékpénztárak részvényesei az utolsó negyedszázad alatt szenvedtek.

Ezen idő alatt csak két takarékpénztár ment tönkre, t. i. a Budai általános polgári takarékpénztár 250.000 forintnyi tőkével, melyből azonban a felszámolás útján 200.000 forint megmenthető volt; továbbá 1896-ban a VIII—IX—X. kerületi, egy millió forinttal alapított takarékpénztár, melynek felszámolása még folyamatban van, és a melynek esetleges visszafizetése felől még semmi sem hallatszik. Ha az itt várható veszteség megállapítására az előbb említett Budai polgári takarékpénztárnál kárba vett 20%-át fogadjuk el, úgy a két intézet tönkremenése által okozott kár összesen 250.000 forintra becsülhető.

Mint hogy az 1898. évben egyetlen takarékpénztár sem zárta le mérlegét veszteséggel, az itt megállapított veszteségekhez még csak a Pesti külvárosi takarékpénztárnak 1874—1875. évben 100—100 ezer forintot tevő, valamint a fővárosi takarékpénztárak 1876-ban történt 500.000 forintnyi tőkeleírásai számítandók hozzá. E szerint tehát állítható, hogy takarékpénztáraink részvényesei tönkrement vállalatoknál és tőkebélyegzésekben az utolsó negyedszázad alatt mintegy 950.000 forintot vesztek.

¹⁾ L. a 85. sz. lap jegyzetét.

Ezen adatokkal rendelkezvén, átmehtünk mármost takarékpénztári részvé-
nyeinknek az utolsó negyedszázadban nyújtott tiszta járadékának megállapítására.

Takarékpénztári részvények tiszta járadékának kiszámítása az 1874—1898. évről.

A részvényesek *bevételei* tettek:

1. osztalékokban (l. 8. tábla)	45,043.138	frt
2. elővételi jogban (l. 11. tábla)	16,156.500	»
3. élvezeti jegyekben	— —	» 61,199.638

A részvényesek *veszteségei* tettek:

1. tönkrement takarékpénztárak befizetett részvénytőkéjében	250.000	frt
2. fennálló és egyesült takarékpénztáraknál tőkebélyegzésben	700.000	» 950.000 »

A tiszta részvényjáradék e szerint 25 év alatt kitett		60,249.038	frtot,
vagyis: a névleges tőke szerint számítva .	24·4 ⁰ / ₀ ,		
a tényleg befizetett összegek után	19·3 ⁰ / ₀ .		

Mindezek után tehát állitható, hogy a takarékpénztári részvényekbe való tőke-
befektetés a legfényesebb eredményyel járók közé tartozik.

X. Jutalék.

Hátra marad még, hogy visszapillantást vessünk a jutalékok nagyságára.
Ezek az elmúlt negyedszázad minden egyes évében tettek:

1874	91.701	frt.	1887	159.565	frt.
1875	88.082	»	1888	167.435	»
1876	86.305	»	1889	223.875	»
1877	90.424	»	1890	296.050	»
1878	93.728	»	1891	307.989	»
1879	78.149	»	1892	290.806	»
1880	107.568	»	1893	340.389	»
1881	163.336	»	1894	352.193	»
1882	175.153	»	1895	455.515	»
1883	164.848	»	1896	468.017	»
1884	183.327	»	1897	404.189	»
1885	193.263	»	1898	416.532	»
1886	197.058	»	Összeg	5,600.497	frt.

E szerint tett 25 év alatt:

a részvényesek járadéka	60,449.638	frtot.
az igazgatóság jutaléka	5,600.497	»

és így 100—100 frt részvényjáradékra **9·26** frt jutalék esik.

c) Pénzintézetek együttesen.

Az 1873-iki válságos év 23 pénzintézetet hagyott ránk, melyek tőkéje 58,211.000 frtot tett. Az erre következő huszonöt év folyamában 25 új, 49,807.000 frtnyi részvénytőkével rendelkező pénzintézet jött hozzá, míg 14 tönkre ment és 4 fuzió által eltűnt. Az összes eltűnt intézetek eredeti tőkéje 52,328.000 forint, ebből a 14 tönkrement pénzintézeté 49,385.000 frt. Látjuk tehát, hogy egy negyedszázad alatt épen annyi új tőkét fektettek pénzintézetekbe, mint a mennyi régebbi intézetek bukása által tönkre ment. E mellett azonban figyelemre érdemes, hogy az eltűnt tőkékből nem kevesebb mint 37·7 millió forint még az 1873-iki válságos évet megelőző alapítási korszakból ered, bizonyítéka annak, hogy a legutolsó huszonöt évben — ezen válság pusztításain okulva — mennyivel nagyobb elővigyázatot tanúsítottak pénzintézetek alapításánál.

Az 1874. év végével összes pénzintézeteink *részvénytőkéje* 59·2 millió forintot tett. A reá következő években, az 1873-iki válság behatása alatt, a tőke nagysága nagy mértékben fogyott, úgy, hogy az az 1879. év végén csak 29 millió forintot tett. A nyolczvanas évek elején a tőke ismét 58 millió forintig emelkedett, nem sokkal reá azonban ismét 13 millióval csökkent (miből 10 millió az Országos bank feloszlásából ered.) A nyolczvanas évek végétől a mai napig a tőke nagysága évről-évre emelkedik, jelenleg (1898 végével) nem kevesebb mint 133 millió forintot tévén.

Pénzintézeteink *tartaléktőkéi* évről-évre nevezetesen emelkedtek, mint ez az itt következő összeállításból kiderül:

Év	Részvénytőke		Tartalék = a részv. tőke % <i>-</i> a	Év	Részvénytőke		Tartalék = a részv. tőke % <i>-</i> a
	forintokban				forintokban		
1874 . . .	59,178.400	4,104.020	6·9	1887 . . .	45,639.976	11,527.764	25·3
1875 . . .	41,232.500	1,353.281	3·3	1888 . . .	45,939.976	13,835.933	30·1
1876 . . .	38,981.700	1,009.775	2·6	1889 . . .	49,539.976	15,706.798	31·7
1877 . . .	33,783.000	1,791.754	5·3	1890 . . .	52,604.176	18,111.361	34·4
1878 . . .	32,823.340	2,227.791	6·8	1891 . . .	64,014.476	23,026.199	36·0
1879 . . .	28,960.600	4,372.964	15·1	1892 . . .	66,016.476	25,595.493	38·8
1880 . . .	30,326.400	6,905.494	22·8	1893 . . .	77,589.976	28,228.893	36·4
1881 . . .	45,196.726	8,848.662	19·6	1894 . . .	84,040.026	32,233.613	38·4
1882 . . .	58,143.720	9,402.043	16·2	1895 . . .	107,540.026	40,154.831	37·3
1883 . . .	58,544.680	9,742.415	16·6	1896 . . .	119,540.026	41,546.381	34·8
1884 . . .	57,097.117	11,126.237	19·5	1897 . . .	126,540.026	50,594.254	40·0
1885 . . .	56,940.317	12,119.511	21·3	1898 . . .	132,738.026	56,921.252	42·9
1886 . . .	55,139.976	11,962.057	21·7	1874/98 .	1.568,087.238	442,448.776	28·2

Pénzintézeteink tartaléktőkéi jelenleg 57 millió forintot, vagyis a névleges tőkének 42·9%-át teszik.¹⁾

A pénzintézetek *tiszta nyeresége* az utolsó negyedszázad alatt 10·7% veszteség és 15·0% nyereség között ingadozott, a minimum 1876-ban, a maximum 1890-ben és 1893-ban éretvén el, mint ez a következő összeállításból kitűnik:

Év	Névleges tőke forintokban	Általános tiszta nyereség ²⁾	%
1874	59,148.400	— 1,440.522	— 2·4
1875	41,232.600	749.317	1·8
1876	38,981.700	— 4,152.038	— 10·7
1877	33,783.600	2,508.008	4
1878	32,823.340	3,128.851	9·5
1879	28,865.500	3,422.441	11·9
1880	30,826.400	3,446.775	11·4
1881	42,696.726	4,653.155	10·9
1882	58,143.720	5,640.094	9·7
1883	58,144.630	4,852.177	8·3
1884	57,097.117	5,064.898	8·9
1885	56,940.317	3,722.986	6·5
1886	55,139.976	6,023.622	10·9
1887	45,639.976	5,427.689	11·9
1888	45,939.976	6,212.704	13·5
1889	49,539.976	7,119.379	14·4
1890	52,539.976	7,863.189	15·0
1891	63,914.476	8,858.232	13·9
1892	66,016.476	9,491.084	14·4
1893	77,589.976	11,669.498	15·0
1894	84,040.026	12,080.006	14·4
1895	104,440.026	14,534.815	13·9
1896	119,540.026	15,270.631	12·8
1 97	122,640.026	14,799.456	12·1
1898	132,730.026	15,931.425	12·0
1874/98	1.557,887.988 ³⁾	166,577.872	10·7

Az összes 25 év alatt tett tehát a névleges tőke után kiszámított *átlagos tiszta nyereség* . . . . . 10·7%-ot tesz. Ha azonban a részvényesek által tényleg befizetett összegeket vesszük tekintetbe, úgy ezen nyereség . . . . . 9·3%-ra esik.

Az összes tiszta nyereségből kiosztatott:

a részvényeseknek osztalék fejében	141·4 millió frt
jutalék fejében	13·8 » »
100—100 forint osztalékra e szerint	9·8 frt jutalék esik.

¹⁾ Azon érdeknél fogva, melylyel a budapesti intézeteknek a bécsiekkel való összehasonlítása bir, említeni akarjuk, hogy a bécsi pénzintézetek 1898-ban 288·6 millió forint tőke mellett 90·4 millió forint tartalékkal bírtak, hogy tehát így Bécsben 100—100 frt tőkére csak 31·3 frt tartalék esik.

²⁾ A fentebbi számok három évben az év hosszára való átszámítást foglalják magukban úgy mint:

1890-ben tényleges tiszta nyereség	7,848.235 = pro rata anni	7,863.189
1894-ben » » »	12,095.115 = » » »	12,080.006
1895-ben » » »	14,785.031 = » » »	14,534.815,

úgy, hogy a mérleg szerinti tiszta nyereség az egész negyedszázad alatt kerek 250.000 frttal többet tesz, mint a mennyi a fentebbi felsorolásban ki van mutatva.

³⁾ A túloldalon említett 1.568,087.238 frt tőkeösszeggel szemben mutatkozó mintegy 10 millió frt különbség onnét ered, hogy a fentebbi felsorolásba csakis az osztalékra jogosított tőke volt fölvehető.

Az alább következő felsorolásban áttekintést nyújtunk az utolsó negyedszázad minden évének osztaléköntéséről, valamint ennek száz-száz forint befizetésre eső százalékaról. Kittünik ebből, hogy a legkisebb osztalék 1876-ban fizetett 3·5°-kal, a legmagasabb 1890-ben 11·4°-kal.

Év	Részvénytőke	Osztaléköntés (pro anno)	A névleges tőke %-a	Év	Részvénytőke	Osztaléköntés (pro anno)	A névleges tőke %-a
1874 . .	59,148.400 frt.	2,693.104 frt.	4·6	1887 . .	45,639.976 frt.	4,154.522 frt.	9·1
1875 . .	41,232.600 »	1,879.250 »	4·6	1888 . .	45,939.976 »	4,506.708 »	9·8
1876 . .	38,981.700 »	1,358.699 »	3·5	1889 . .	49,539.976 »	5,421.529 »	10·9
1877 . .	33,783.600 »	2,150.356 »	6·4	1890 . .	52,529.976 »	5,973.514 »	11·4
1878 . .	32 823.340 »	2,175.910 »	6·6	1891 . .	63,914.476 »	6,860.766 »	10·7
1879 . .	28,865.500 »	2,905.193 »	10·1	1892 . .	66,016.476 »	7,227.200 »	10·9
1880 . .	30,326.400 »	2,809.828 »	9·3	1893 . .	77,589.976 »	8,502.208 »	11·0
1881 . .	42,696.720 »	3,835.686 »	9·0	1894 . .	84,040.026 »	9,206.940 »	11·0
1882 . .	58,143.720 »	4,869.016 »	8·4	1895 . .	104,440.026 »	10,964.512 »	10·5
1883 . .	58,144.630 »	4,389.292 »	7·5	1896 . .	119,540.026 »	11,676.624 »	9·8
1884 . .	57,097.117 »	4,100.784 »	7·2	1897 . .	122,640.026 »	11,702.956 »	9·5
1885 . .	56,940.317 »	4,173.517 »	7·3	1898 . .	132,733.026 »	12,971.884 »	9·8
1886 . .	55,139.976 »	4,735.201 »	8·6	1874/98	1.557,887.988 frt.	141,245.199 frt.	9·1

Az utolsó negyedszázad átlagában tehát pénzüntézetünk részvényei a névleges tőke után számítva . . . . . 9·1°-ot, a tényleg befizetett összegek után számítva pedig . . . . . 7·9°-ot hoztak.

Mint a megelőző szakaszokban kimutattuk, ezen kedvező eredmény a takarékpénztárak fényes üzleti eredményének tulajdonítandó. Tett ugyanis az osztalék :

	a névleges tőke után	a tényleges befizetés után
a takarékpénztáraknál	18·3 ^o -ot	14·4 ^o -ot
a bankoknál	7·3 ^o -ot	6·5 ^o -ot

Pénzüntézetünkbe befizetett száz-száz frtnyi tőke jelenleg (1898. végén) 210·3 frtnyi *árfolyamértéket* képvisel. E mellett azonban emlékeztetnem tartandó, hogy ezen számítás egyrészt csakis azon részvényekre szorítkozik, melyek árjegyzéssel bírtak, míg másrészt a névleges tőkére és nem a tényleg befizetett összegre vonatkozik. Az árképződés magaspontja az 1894. évben éretett el, a mennyiben ugyanis száz-száz forint befizetés akkor 236·4 frt értéket képviselt. Ezen idő óta e szerint az ár színvonala érzékenyen hanyatlott.

Ezen színvonal mélypontja az 1873-iki válságra következő években található. Magában a válságos évben száz-száz frt befizetés értéke 63¹/₂ frtra, sőt a reá következő három évben 54·8 frtra hanyatlott alá. Az 1877. évvel beálló javulás részben a viszonyok jobbrafordulásában, de részben arra is vezetendő vissza, hogy a legmélyebben jegyzett, életképtelen pénzüntézetek feloszlottak és így megszűntek az átlagos ár magasságára nyomást gyakorolni.

Az alább következő felsorolásban áttekintést nyújtunk azon értékváltozásokról, melyeknek száz-száz frt befizetés az utolsó negyedszázad alatt alá volt vetve.

1873 (Válság)	63·5 frt	1886	164·2 frt
1874	75·6 »	1887 (Hadjeszületi-krízis)	145·8 »
1875	80·1 »	1888	164·6 »
1876	54·8 »	1889	189·0 »
1877	69·7 »	1890	209·2 »
1878	96·1 «	1891	200·4 »
1879	136·2 »	1892	211·9 »
1880	143·5 »	1893	221·2 »
1881 (Bontoux-krízis)	158·9 »	1894	236·4 »
1882	130·8 »	1895 (Aranybánya-krízis)	199·9 »
1883	123·8 »	1896	202·4 »
1884	133·0 »	1897	209·9 »
1885	141·9 »	1898	210·3 »

Jelenleg a pénzüntézetekbe befektetett 116·4 millió forint 244·7 millió forintot ér. Itt is a takarékpénztári részvények azok, melyeknek az átlagos érték ily jelentékeny magassága tulajdonítandó.

Pénzüntézetünk részvényei az 1898. év végén fennállott árak mellett 5°/o-ot hoznak; az utolsó negyedszázad folyamában ezen *rentabilitás* hanyatló irányt követett. Az a kamatláb, mely mellett ezen intézetek osztaléka tőkésítettett, tett ugyanis:

1873	7·5%	1886	5·7%
1874	6·1 »	1887	6·3 »
1875	5·7 »	1888	6·0 «
1876	6·2 »	1889	5·8 «
1877	9·1 »	1890	5·5 »
1878	7·1 »	1891	5·5 »
1879	7·4 «	1892	5·3 »
1880	6·5 »	1893	5·0 »
1881	5·7 »	1894	4·7 »
1882	6·5 »	1895	5·3 »
1883	6·6 »	1896	5·2 »
1884	6·6 »	1897	5·0 »
1885	6·5 »	1898	5·0 »

Végül átmegyünk a tiszta részvényjárdék kiszámítására.

Ez következőleg alakul:

A részvényesek bevételai tettek:

1. osztalékban	141,245.199 frtot	
2. elővételi jogban	28,140.687 »	
3. élvezeti jegyekben	— »	169,385,886 frt.

A részvényes kiadásai tettek:

1. tönkrement pénzüntézetek befizetett rész- vénnytőkájében	28,033.137 frt.
2. tönkrement pénzüntézetek felpénzében	8,595 000 »

3. fennálló pénzintézetek tőkelebélyegzése	800.000	frt
4. fennálló pénzintézetek folyó üzleténél. .	206.951	» 37,635.088
<hr/>		
A részvényesek összes tiszta jövedelme volt		
e szerint a 25 év alatt	131,750.798	»
azaz átlag egy évben	5,270.032	»
Tesz tehát a tiszta részvényjáraadék a névleges tőke után		
számítva	8.5%	-ot.
a tényleg befizetett tőke után számítva	7.4%	-ot.

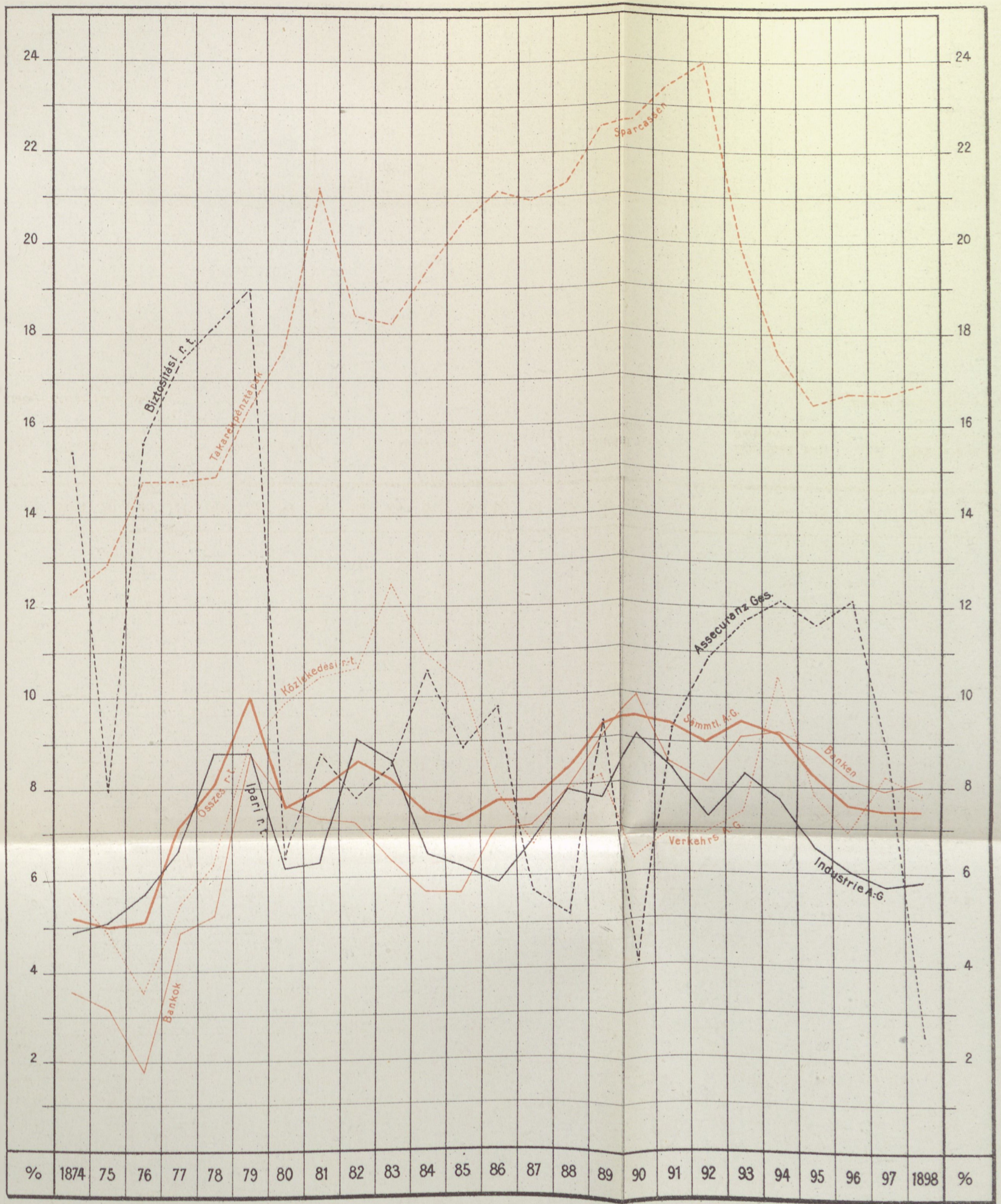
Az összes pénzintézetekbe való befektetésről e szerint állíthatjuk, hogy az nagyon is kedvező vala. E mellett azonban folyton szem előtt kell tartanunk azt a nagy különbséget, mely ebben az érdeemben egyrészt bankrészvények, másrészt takarékpénztári részvények között létezik. A bankrészvényeknek a tényleges befizetés csak 4.8%-át tevő járadéka nagyon is kedvezőtlennek mondandó, míg a takarékpénztárak 19.3%-nyi tiszta járadéka igen kecsegtető befektetésnek mutatkozik.

A budapesti részvénytársaságok osztalékai
1874—1898

a tőke százalékaira és az év hosszára átszámítva.

Die Dividenden der Budapester Actien-Gesellschaften
1874—1898

in Procenten des Capitals und auf die Länge eines Jahres gerechnet.

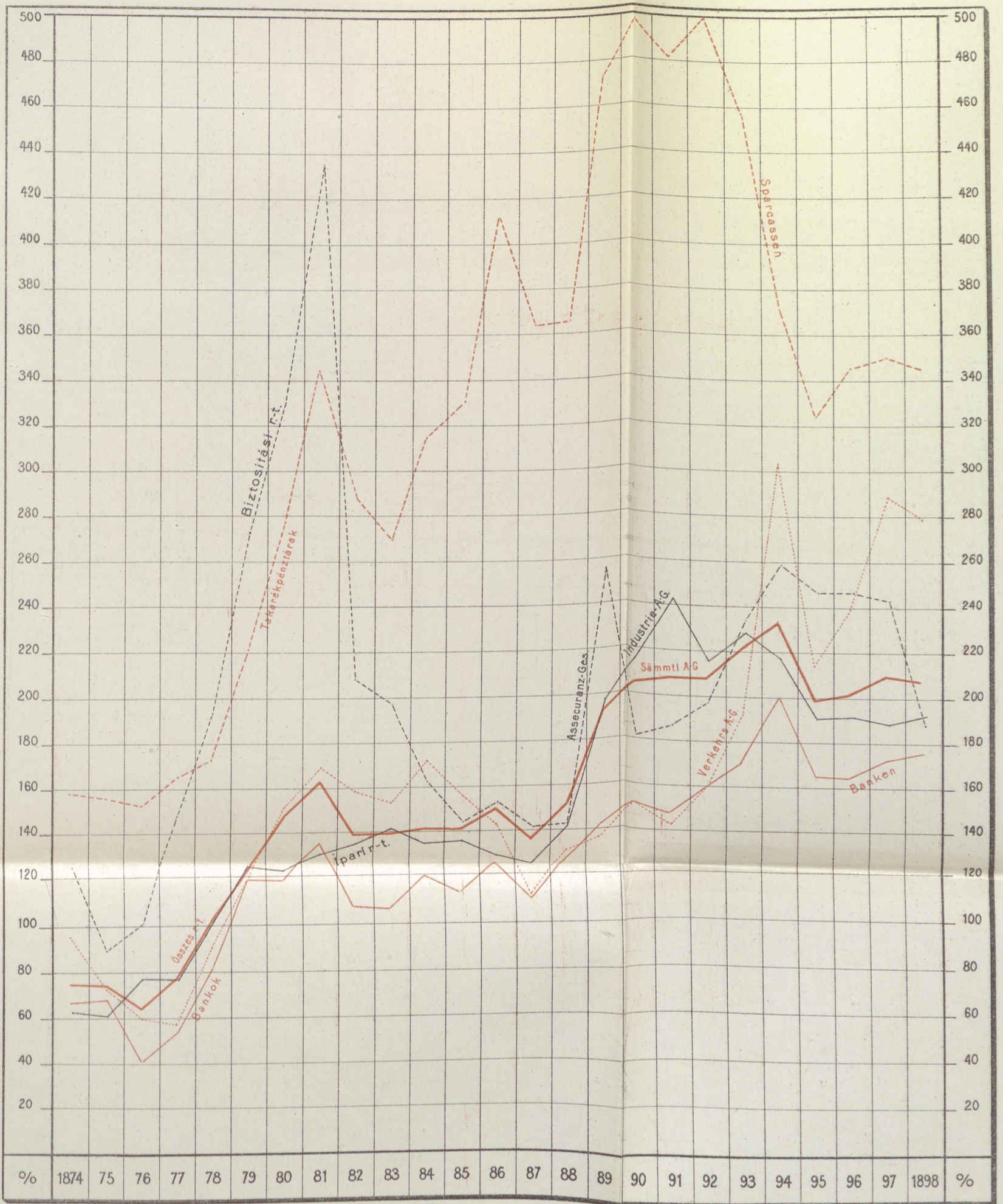

Bankok Banken   Takarékpénzt. Sparcassen   Ipari r.-t. Industrie A.-G.   Biztosítási r.-t. Assecuranz-Ges.   Közleked. r.-t. Verkehrs A.-G.   Összes r.-t. átlaga Sämtl. A.-G. i. Durchschnitt

Kőrösy: Részvénytársulatok.   Kőrösy: Actien-Gesellschaften.

A budapesti helyi papírok árfolyamai az 1874–1898 évek végéről
a névérték százalékában kifejezve.

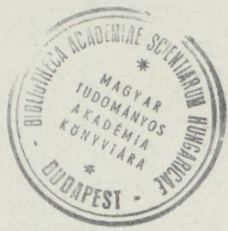
Course der Budapester Localeffecten zu Ende der Jahre 1874–1898
in Procenten des Nominalcapitals ausgedrückt.

Bankok Banken   Takarékpénzt. Sparcassen   Ipari r.-t. Industrie A.-G.   Biztosítási r.-t. Assecuranz-Ges.   Közleked. r.-t. Verkehrs A.-G.   Összes részv. társ. átlaga Durchschnitt sämtl. A.-G.

Kőrösy: Részvénytársulatok.

Kőrösy: Actien-Gesellschaften.

Pótlék a 88. oldalhoz.
A nagyobb pénzüntézetek tartalékjai 1891—1898
 a rendes és a rendkívüli tartalékok részletezésével.

12. sz. tábla.

Pénzüntézetek	1891		1892		1893		1894	
	Rendes tartalék	Rendkívüli tartalék	Rendes tartalék	Rendkívüli tartalék	Rendes tartalék	Rendkívüli tartalék	Rendes tartalék	Rendkívüli tartalék
Bankok.								
1891—1894.								
M. ált. hitelbank — Ung. Creditbank	3,090,076	—	2,811,909	—	2,812,101	—	2,812,101	—
Pesti keresk. bank — Pester Commercialbank	1,000,000	1,297,061	2,000,000	1,788,426	2,000,000	2,038,000	2,000,000	2,838,000
I. m. iparbank — I. ung. Gewerbebank	160,000	—	165,000	—	170,000	—	855,000	—
M. leszám. és pénzváltóbank — Ung. Escomptebank	450,000	—	550,000	—	861,304	—	961,809	—
M. jelzálogbank — Ung. Hypothekenbank	675,918	818,452	819,490	990,220	1,162,854	—	1,771,609	700,000
Bpesti Bankkegyesület — Budapest. Bankverein	401,316	—	446,882	—	600,247	—	600,311	—
M. ipar- és keresk.-bank — Ung. Bank für Gewerbe und Handel	—	—	50,000	—	190,630	—	250,630	—
M. takarékpénztárak központi jelzálogbankja — Central Hypothekenbank ung. Sparcassen	—	—	—	—	—	—	50,000	—
Takarékpénztárak.								
I. hazai takarékpénztár — I. Vaterl. Sparcasse	4,000,876	8,196,198	4,001,112	9,026,795	4,001,598	8,940,856	4,001,980	10,896,351
Egyes. föv. takarékpénztár — Hauptstadt. vereinigte Sparcasse	1,200,275	694,248	1,201,086	667,347	2,205,220	691,145	2,221,717	734,991
Orsz. központi takarékpénztár — Central Sparcasse	757,786	277,602	795,017	305,345	1,260,027	218,197	1,800,000	423,780
Belvárosi takarékpénztár — Innersstädter Sparcasse	—	—	—	—	—	—	121,000	10,000
Terézv. takarékpénztár és zálogközsönintézet — Theresienstädter Sparcasse u. Pfandleih-Anstalt	—	—	—	—	—	—	—	—
M. általános takarékpénztár — Ung. Allg. Sparcasse	52,772	—	57,447	—	61,972	—	66,708	—
1895—1898.								
Bankok.								
M. ált. hitelbank — Ung. Creditbank	2,812,101	—	2,812,101	—	4,715,081	—	4,850,000	—
Pesti keresk. bank — Pester Commercialbank	4,000,000	3,920,853	4,000,000	3,570,833	6,000,000	5,136,539	6,000,000	5,600,000
I. m. iparbank — I. ung. Gewerbebank	365,000	—	875,000	—	385,000	—	395,000	—
M. leszám. és pénzváltóbank — Ung. Escomptebank	1,754,897	—	1,854,897	—	1,954,897	—	2,097,711	556,631
M. jelzálogbank — Ung. Hypothekenbank	2,155,059	800,000	2,434,066	1,000,000	1,868,281	2,014,615	6,933,776	2,114,615
Bpesti Bankkegyesület — Budapest. Bankverein	847,541	—	912,871	—	1,000,340	—	1,050,880	—
M. ipar- és keresk.-bank — Ung. Bank für Gewerbe und Handel	600,000	—	690,000	—	750,000	—	800,000	—
M. tkpénztr. közp. jelzálogbankja — Central Hypothekenbank ung Sparcassen	85,000	—	92,500	—	115,000	—	140,000	—
Hazai bank — Vaterländische Bank	310,000	—	310,000	—	350,000	—	400,000	—
Agrár- és járadékbank — Agrar- und Rentenbank	—	—	—	258,067	—	—	—	—

	1895		1896		1897		1898	
	Rendes tartalék	Rendkívüli tartalék	Rendes tartalék	Rendkívüli tartalék	Rendes tartalék	Rendkívüli tartalék	Rendes tartalék	Rendkívüli tartalék
Pénzintézetek								
Takarékpénztárak.								
I. hazai takarékpénztár — <i>I. Vaterl. Sparcasse</i>	5,002,000	10,900,978	5,002,217	9,403,440	5,006,935	9,389,616	6,510,388	9,391,911
Egyes, fűv. takarékpénztár — <i>Hauptstadt. vereinigie Sparcasse</i>	3,866,214	697,309	3,872,202	758,649	5,465,166	792,027	5,538,658	771,237
Orsz. központi takarékpénztár — <i>Central Sparcasse</i>	1,800,000	400,000	1,800,000	525,742	1,800,000	586,577	2,100,000	1,142,687
Belvárosi takarékpénztár — <i>Innerstädter Sparcasse</i>	136,000	10,000	166,000	—	190,000	10,000	215,000	10,100
Erzsébetvárosi takarékpénztár — <i>Elisabethstädter Sparcasse</i>	12,000	—	24,009	—	34,000	—	44,000	—
Bpesti takarékpénztár és zálogkölosön-intézet — <i>Budapester Sparcasse und Pfandleih-Anstalt</i>	410,212	—	435,000	—	465,000	—	500,024	—

MAGY. AKADEMIAI
KÖNYVTÁRA

Harmadik fejezet. Az ipari vállalatok üzleti eredményei.

Miután az előbbi fejezetekben a feladatunk keretében tárgyalandó egyes szempontokat behatóbban tárgyaltuk, az ezentúl következő fejtegetésekben már inkább szorítkozhatunk a számszerű eredmények bemutatására.

I. Áttekintés.

Az 1873-ik évből 29 iparvállalatot vettünk át a következő tőkével:

	Alapítási év	Tőke ezer forintokban
Pesti hengermalom	1839	1.000
Pannonia-malom ¹⁾	1863	1.250
I. budapesti gőzmalom	1866	1.000
Viktoria-malom	1866	1.044
Concordia-malom	1866	1.250
†Közp. gyógyszerészeti vállalat	1866	363
†Blum-féle malom ²⁾	1867	750
Lujza-malom	1867	560
†Árpád-malom ²⁾	1867	750
I. m. gyapjúmosó	1867	224
Erzsébet-malom	1868	600
Molnárok és sütők	1868	600
Gschwind-féle szeszgyár	1868	700
S.-Tarjáni kőszénbánya	1868	3.000
†Zugligeti nyárilak részvény.-t.	1868	184
Kőszénbánya és téglagyár	1868	2.000
†Szt.-Endrei tégl. és mészégető	1868	100
Athenaeum nyomda	1868	630
Pesti könyvnyomda r. t.	1868	220
†Budai gyártelep	1869	450
Ganz gépgyár	1869	2.500
Schlick vasöntő	1869	500
Ujlaki tégl. és mészégető	1869	313
†Sóskúti kőbánya	1869	263
Kőbányai gőztéglagyár	1869	400
†Pesti építő-társaság	1872	4.000
†Pesti cottage építő r. t.	1872	652
†Szöd-Rákosi téglagyár	1872	400
Franklin-nyomda	1873	700
Az 1874-ik év elején összesen 29 ipari vállalat		26.403

¹⁾ 1895-ben az Erzsébet-gőzmalommal egyesült.

²⁾ 1874-ben a magyar hitelbank birtokába ment át.

A következő években keletkeztek, illetve megszűntek:

Alapítási év		Szaporodás ezer forintokban	Fogyatkozás ezzer forintokban
1874	I. magy. részvényserfőzde	1.500	—
	†I. magyar vasúti kocsigyár ¹⁾	1.000	—
	†I. magyar kártyagyár	160	—
	<i>Megszűnt:</i> †Blum-féle malom ²⁾	—	750
	†Árpád-malom ³⁾	—	750
1875	†Kisterennei bánya	1.500	—
	Spódium-gyár	240	—
	†Magyar-svájcezi szódagyár	839	—
	<i>Megszűnt:</i> †Budai gyártelep	—	409
	†Sződ-Rákosi téglagyár	—	400
1876	†Magyar-német erdőipar	2.000	—
	†Nemtei kőszénbánya	800	—
	Sárospataki kovamalomkőgyár	100	—
	<i>Megszűnt:</i> †Pesti cottage r.-t.	—	652
	†Szt.-Endrei tégl- és mészégető	—	100
1877	Salgótarjáni vasfinomító ³⁾	1.600	—
1877	<i>Megszűnt:</i> †Magyar-svájcezi szódagyár	—	839
1878	†Ingatlan forgalmi r.-t.	146	—
	<i>Megszűnt:</i> †Gyógyszer-vállalat	—	202
1879	Magyar asphalt r.-t.	110	—
	<i>Megszűnt:</i> †I. magyar waggongyár	—	1.000
	†Kis-terennei kőszén	—	1.500
1881	I. magyar üveggyár	100	—
	I. magyar papirgyár	600	—
	<i>Megszűnt:</i> †Nemtei kőszénbánya	—	800
1882	Fiumei rizshántoló	800	—
	Észak-magyarországi kőszénbánya	1.600	—
	†Szt.-Lőrinczi tégl- és terrakotta	120	—
	<i>Megszűnt:</i> †Ingatlan forg. r.-t.	—	143
1883	Temesvári gyártelep	300	—
	†Szegedi szeszgyár	750	—
	Unio keményítőgyár ⁴⁾	240	—
	†Magyar pamutfonó	600	—
	Kőolajfinomító	1.500	—
	<i>Megszűnt:</i> †Zugligeti nyárilak r.-t.	—	153
1884	N.-Surányi cukorgyár	1.500	—
	Brassói bánya ⁵⁾	3.632	—
	Pallas nyomda	400	—
	†Herendi porcellán	150	—
	Testory lámpagyár ⁶⁾	150	—
	M. petroleumfinomító	750	—
	<i>Megszűnt:</i> †M. pamutfonó	—	1.500
	†Pesti építő-társaság	—	782
	†Sóskúti bánya	—	182

1) 1879-ben A Ganz-gyár birtokába ment át.

2) A hitelbank birtokába ment át.

3) 1881-ben a rima-murányi-salgótarjáni vasmű birtokába ment át.

4) 1891-ben magántulajdonba ment át.

5) 1898-ban vétel útján a Kaláni bánya r.-t. birtokába ment át.

6) 1886 óta: Magyar fém- és lámpagyár.

Alapítási év		Szaporodás ezer forintokban	Fogyalkozás ezer forintokban
1886	Kuhinka üveggyár ¹⁾	200	—
	I. magyar kötő- és szövőgyár ²⁾	34	—
	<i>Megszűnt</i> : †Szt.-lőrinczi téglá- és terrakottagyár	—	120
1888	Magyar pamutipar	300	—
	†Magyar fegyver- és löszergyár	3.000	—
	Erdélyi kőolajfinomító ³⁾	400	—
	<i>Megszűnt</i> : †Magyar-német erdőipar	—	2.000
1889	I. m. csavargyár	700	—
	Gazdasági gépgyár	800	—
	I. m. vegyipar	1.530	—
	†I. m. paraffingyár	500	—
	<i>Megszűnt</i> : Erdélyi kőolajfinomító ³⁾	—	400
1890	†Szegedi kenderkikészítő	200	—
	Magyar cukoripar	6.000	—
	Brassói cellulose	1.000	—
	Magyar építő-r.-t.	1.000	—
	Szt.-lőrinczi téglá	200	—
1891	Budapesti ásványolajgyár	350	—
	Selypi cukorgyár	6.000	—
	†Faipar-, fourné- és palatáblagyár	1.000	—
	Felsőmagyarországi bánya	2.000	—
	Danubius hajógyár ⁴⁾	700	—
	Neuhold elektrotechnikai gépgyár ⁵⁾	150	—
	Magyar épület- és műlakatos	50	—
	†Csillaghegyi kőbánya	250	—
	I. m. betűöntőde	187	—
	Szegedi légszuszvillágítás ⁶⁾	230	—
	†I. m. cipőgyár	100	—
	Magyar kénsavgyár ⁷⁾	3.000	—
	Magyar ruggyantaárú-gyár	300	—
	Villanyos izzólámpa-gyár ⁸⁾	400	—
	<i>Megszűnt</i> : †Szegedi kenderkikészítő	—	500
	Unio keményítőgyár ⁹⁾	—	240
†Magyar fegyver- és löszergyár	—	3.000	
1892	Cognacipar	139	—
	†Magyar kender- és lenipar	650	—
	Mezőgazdasági ipar	3.000	—
	Popper faipar	3.200	—
	Fegyver- és gépgyár	2.400	—
	†Tarnóczy tűzoltószér-gyár ¹⁰⁾	500	—
	Urikány-zsilvölgyi kőszénbánya	4.000	—
I. erdélyi aranybánya	1.176	—	

1) 1890 óta: Egyesült magyarhoni üveggyárak.

2) 1894-ben székhelyét Vácra tette át.

3) 1889-ben az ásványolajfinomító r. t. tulajdonába ment át.

4) 1896-ban a Schönichen-Hartmann-féle vállalattal Danubius-Schönichen-Hartmann-hajógyár név alatt egyesült.

5) 1894 óta: Magyar-belga fémipar.

6) 1894-ben Szegedre költözött.

7) 1892 óta: Hungária műtrágyagyár.

8) 1897-ben az Egyesült villamosági r. t. tulajdonába ment át.

9) Magántulajdonba ment át.

10) 1894 óta: Hunnic gépgyár.

Alapítási év		Szaporodás ezer forintokban	Fogyatkozás
1892	Magyar általános kőszénbánya	400	—
	Magyar kerámiai gyár	200	—
	Kosmos nyomda	200	—
	Jordán börgyár	800	—
	†Farinagyár	100	—
	<i>Megszűnt:</i> †Herendi porcellán	—	61
	†Paraffingyár	—	500
	†I. magyar czipőgyár	—	100
1893	Erdélyi erdőipar	1.391	—
	Polgári serfözde	1.500	—
	†Hungária árpagyöngy-gyár	800	—
	†Magyar gép- és kazánfelszerelési gyár	100	—
	Egyes. tégl- és cementgyár	1.500	—
	†Márvány- és gránitipar	186	—
	Hungária gőztéglagyár ¹⁾	300	—
	Országgyűlési értesítő ²⁾	300	—
	Fővárosi nyomda	50	—
	Magyar tőzegipar	60	—
	†Elektra akkumulátor gyár	150	—
	<i>Megszűnt:</i> †Szegedi szeszgyár	—	375
	†Fa-,ournér- és palatábla-gyár	—	150
1894	Eszterházy cognacgyár	322	—
	Mármárosi faipar	700	—
	†Fournier és asztaloskellékek gyára	180	—
	Vulkán gépgyár	2.000	—
	Walser gépgyár	1.000	—
	Hygiea fémipargyár	300	—
	Viktória kőszénbánya	1.000	—
	Kassa-somodi kőszénbánya	450	—
	Budapesti tégl- és mészégető	600	—
	Péterhegyi téglaiipar	600	—
	István téglagyár	350	—
	Magyar gőztégla és cement	2 000	—
	†Szt.-endrei téglagyár	200	—
	Patria nyomda	250	—
	†Korvin nyomda	201	—
	Európa nyomda	75	—
	Budapesti villamossági r. t.	2.500	—
	Magyar villamossági r. t.	3.000	—
	Bantlin vegyi gyára ³⁾	600	—
	Helios elektrotechnikai gyár	100	—
	Zellerin gyár	500	—
Bihar-szilági olajipar	400	—	
<i>Megszűnt:</i> †Gépfelszerelési gyár	—	100	
	†Csillaghegyi kőbánya	—	125
	I. magyar kötő- és szövőgyár ⁴⁾	—	250
	Szegedi légszeszvilágító társaság ⁵⁾	—	230
	†Elektra akkumulátorgyár	—	150

1) 1896-ban a magyar kerámiai gyárral egyesült.

2) 1897 óta: Werbőczy nyomda.

3) 1896-ban székhelyét Ungvárra tette át.

4) Székhelyét Vácra tette át.

5) Székhelyét Szegedre tette át.

Alapítási év		Szaporodás ezer forintokban	Fogyatkozás ezzer forintokban
1895	Kőbányai királyi serfőzde	2.000	—
	Magyar földmívelési r. t.	1.000	—
	Schönichen-Hartmann hajógyár ¹⁾	2.000	—
	I. magyar varrógépgyár	600	—
	Nicholson gépgyár	1.000	—
	Teudtloff és Dittrich gépgyár	900	—
	†Unio gépgyár	450	—
	Worthington szivattyúgyár	412	—
	Goluboveczi kőszénbánya	300	—
	Kisbesei gránitbánya	450	—
	Budapest vidéki kőszénbánya	1.000	—
	Hazai asphalt-ipar	550	—
	Lechner téglagyár	500	—
	Apollo nyomda	60	—
	†Csillárgyár	61	—
	†Magyar rézműipar és pipakupakgyár	150	—
	Magyar gázizzófény	300	—
	Concordia vegyszeti gyár	500	—
	Magyar textilipar ²⁾	1.500	—
	Hazai üvegipar	686	—
	Budapest-monori gyártelep	400	—
	Selypi agyagipar	500	—
	Strobentz festékgyár	225	—
	Sanitas szikviz	300	—
	Petroleumtermelő és finomító	200	—
	Megszűnt: Pannonia-malom ³⁾	—	1.220
	†Kender- és lenipar	—	650
1896	Csikmezei erdőipar	500	—
	Neuschloss-tanningyár	2.000	—
	Polke-féle hordógyár	500	—
	Vasmezei cukorgyár	750	—
	Danubius-Schönichen-Hartmann hajógyár ⁴⁾	3.000	—
	Fairbanks mérleg- és gépgyár	500	—
	Hernádvölgyi vasipar	5.000	—
	Malomipar r. t.	90	—
	Részvénytársaság délafrikai vállalatokra	500	—
	Zalatnai kénkovand-ipar	1.250	—
	Országos központi községi nyomda	77	—
	Ungvári porcellán- és agyagipar ⁵⁾	60	—
	Rigler J. E. papírgyár	1.250	—
	Artézia szódaviz-gyár	450	—
	†Britannia fémárú-gyár	75	—
	Zsolnay porcellángyár	250	—
	Kanczer ólomárú-gyár	250	—
Magyar aczélárú-gyár	500	—	
Magyar automatagyár	100	—	

¹⁾ 1896-ban a Danubius-vállalattal egyesült Danubius-Schönichen-Hartmann-hajógyár név alatt.

²⁾ 1896-ban székhelyét Rózsahegyre tette át.

³⁾ Az Erzsébet-malommal egyesült.

⁴⁾ A Danubius és a Schönichen-Hartmann-féle hajógyarak egyesítéséből keletkezett a Danubius-Schönichen-Hartmann hajógyár.

⁵⁾ 1897-ben székhelyét Ungvárra tette át.

Alapítási év		Szaporodás ezer forintokban	Fogyatkozás
1896	Magyar festékgyár	200	—
	Magyar gyapjútomp-gyár	250	—
	Magyar kefégyár	300	—
	Neptun gőzmosó	250	—
	Apollo kőolajfinomító	1.500	—
	Magyar-galicziai naphtaipar	2.500	—
	Nemzetközi kőolaj-ipar	1.200	—
	R.-t. kőolaj kutatására	200	—
	<i>Megszűnt:</i> †Hunnia gépgyár	—	2.000
	†Unió gépgyár	—	450
	Danubius hajógyár	—	700
	Schönichen-Hartmann hajógyár	—	2.000
	Hungária gőztéglagyár ¹⁾	—	500
	†Szt.-endrei téglagyár	—	200
	†Corvina-nyomda	—	131
†Farina vegyi gyár	—	107	
Bantlin-féle vegyi gyár ²⁾	—	700	
†Magyar rézműipar-gyár	—	150	
1897	Besztercze-naszódi faipar	600	—
	Hazai pamutfonó Dugaresa	1.500	—
	Fortuna aranybánya	1.000	—
	Magyar magnésit gyár r. t.	100	—
	Esztergom-vidéki kőszénbánya	1.600	—
	†Hidegkúti mészkőbánya és mészégető	100	—
	Egyesült villamossági részvénytársaság	1.400	—
	Flóra gyertyagyár	2.000	—
	Viktória naphtatermelő részvénytársaság	100	—
	<i>Megszűnt:</i> †Magyar fournier és asztaloskellékek	—	115
	†Hungária árpagyöngy-gyár	—	800
	†Márvány- és gránitipar	—	186
	†I. magyar kártyagyár	—	100
Villam. izzólámpa-gyár ³⁾	—	280	
Ungvári porcellángyár ⁴⁾	—	60	
1898	Hungária egyesült malmok	1.200	—
	Zab- és takarmány-konzervgyár	200	—
	Bihari erdőipar	500	—
	Kazinczi kőszénbánya	500	—
	Esztergom-szászvári kőszénbánya	3.000	—
	Unio gyufagyár	131	—
	Budafoki villamossági r. t.	200	—
	Machlup bőrgyár	1.200	—
	Acetylengáz r. t.	1.000	—
	Torontáli szőnyeggyár	130	—
	Palla füstemesztő-készülék r. t.	270	—
Parthenon művészetterjesztő és sokszorosító részvénytársaság	50	—	

¹⁾ A magyar kerámiai gyárral egyesült.

²⁾ Ungvárra tette át székhelyét.

³⁾ Az egyesült villamossági r. t. tulajdonába ment át.

⁴⁾ Székhelyét Ungvárra tette át.

Alapítási év

	Szaporodás ezer forintokban	Fogyatkozás ezzer forintokban
Megszűnt: †Hidegkúti mészégető	—	100
Brassói bányá ¹⁾	—	2.000
†Csillár-gyár	—	125
Magyar textilipar ²⁾	—	2.250
†Britannia fémárú-gyár	—	75
Összesen	150.525	33.362

Eszerint a túloldalon megszűntnek jelzett részvénytársaságok közül tönkrement³⁾ a †-el jelzett 42 társulat, összesen 22·5 millió forintnyi tőkével.

Míg az 1874-ik év kezdetén mindössze 29 iparvállalat 26·4 millió frt tőkével létezett, addig ezek száma a rákövetkező negyedszázad alatt 149-re növekedett. Tőkéjük jelenleg, a tőkefelemelések beszámításával — a szöveg végén létező főttábla szerint — 162·4 millió frtot tesz.

E mellett azonban figyelembe veendő, hogy a negyedszázad előtt 26·4 millió frt tőkével létezett 29 iparos részvénytársulat közül jelenleg még csak tizennyolcz áll fenn 17·2 millió frt eredeti tőkével, míg tizenegy 9·2 millió frt eredeti tőkével a színhelyről letűnt. Ezen társulatok közül tiz, 7·9 millió frt eredeti tőkével, csődbe jutott vagy felszámolt, míg egy fuzió következtében esik ki a nyilvántartásból.

Ellenben a 25 év alatt újonnan keletkezett

175 iparos társulat közül 150·5 millió tőkével,⁴⁾

tönkrement 32 170 » eredeti tőkével.

Ezenfelül megszűnt:

fuzió által⁵⁾ . . . . . 3 társulat 3·0 millió tőkével,

székhelyének változtatása által⁶⁾ . 5 » 2·4 » »

birtokost cserélt⁷⁾ . . . . . 4 » 4·7 » »

úgy, hogy ezen újból alapított társulatok közül jelenleg még 131 áll fenn 123·4 millió frttal.

1) A Kaláni bányá r. t. tulajdonába ment át.

2) Székhelyét Rózsashegyre tette át.

3) azaz veszteségek következtében csődbe vagy felszámolásba került. Az önként, tehát esetleg nyereséggel zárult felszámolások nagyon ritka eseteit — mint pl. a brassói bányá esetét — nem számítottuk ide.

4) Ide számítva a Danubius és a Schönichen-Hartmann-féle hajógyarak fuziójából keletkezett Danubius-Schönichen-Hartmann-féle hajógyárat is.

5) Fuzió által eltűntek a következő társulatok:

Danubius hajógyár, a mely a Schönichen-Hartmann hajógyárral egyesült,
Hungária gőztégla-gyár a kerámia-gyárral.

6) A következő társulatok székhelyüket a vidékre tették át:

Fonó- és kötő-gyár Vácra,
Szegedi gázgyár Szegedre,
Szövőipar-gyár Rózsashegyre,
Bantlin-féle gyár Ungvárra,
Ungvári porcellán-gyár Ungvárra.

7) A következő részvénytársulatok más birtokosnak a kezébe mentek át:

Brassói bányá a kaláni bányá tulajdonába,
Erdélyi petroleum-finomító a kőolaj-finomító tulajdonába,
Villamos izzólámpa-gyár az egyesült villamossági társulat tulajdonába, míg az
Unio keményítő-gyár magánbirtokba ment át.

Az iparos új alapítások áttekintése.

Az utolsó negyedszázad folyamában előfordult 175 új iparos-alapítás közül az első 15 évre csak 33 esik. Így tehát ebben az időben évenként átlag csak mintegy két új iparos részvénytársulat alakult; de voltak évek — így például 1880, 1885, 1887 — a melyekben egyetlenegy alapítás sem fordult elő. Ezen tartózkodásban még ráismerhetünk azon mély benyomásra, melyet az 1873. évi nagy válság tanulságai tettek, a mely benyomás alatt a tőke a részvénytársulatokba vetett, különösen az ipari vállalatok iránt táplált bizalmát teljesen elvesztette.

Az 1888. évben azonban figyelemreméltó fordulat áll be. (v. ö. 47. lappal.) Az ipari vállalatok magasabb jövedelmet kezdtek felmutatni; az átlagos osztalék az 1886. évben észlelhető 5·9⁰/₀-ról több mint másfélszeresére, tudniillik 9·1⁰/₀-ra emelkedett. Ely magas kamatozásnak okvetlenül magára kellett vonnia a tőke figyelmét. És tényleg látjuk, hogy az iparrészvények átlagos árfolyama az 1881. évben elfoglalt 130⁰/₀-ról 1889-ben 197¹/₂⁰/₀-ra, tehát felével emelkedett. Ennek következtében 1890-ben már 6 új ipari részvénytársulatot látunk keletkezni (köztük a magyar cukoripart hat millió forintnyi tőkével). A legközelebbi három évben (1891—1893) azonban már túlkapásokat látunk, a mennyiben ez időben 37 új társaság alapítottatott nem kevesebb mint 37¹/₂ millió frt tőkével. Pedig az 1888. év végével létezett összes ipari részvénytársulatok tőkéje együttvéve is ennél alig tett többet; ez utóbbiak tőkéje ugyanis csak 42 millió forintra rúgott. Ezen három év (1891—1893) lefolyása alatt több igen jelentékeny részvénytársulatot látunk ugyan keletkezni; azonban az ez időben életbe lépett kisebb tőkájű vállalatok közül többen már gyöngéknek tekintendők. Így például az ezen korokban alapított összes iparvállalatoknak már majdnem harmada 1898. végéig tönkre is ment.¹⁾

Egyelőre azonban az osztalékok még mindig átlag 8⁰/₀-os magasságban tartották magukat és midőn e mellett az általános kamatláb lejjebb szállt, értehető, hogy a tőke ismét folyton nagyobbodó érdeklődéssel viseltetett az iparvállalatok iránt, a melyek kétszer annyit hoztak, mint a takarékpénztári betétek.

¹⁾ Az 1891—1893. alapított 34 új iparvállalat közül ugyanis 1898. végéig a következők mentek tönkre:

Faipar- és fournir-gyár	1,000.000 frttal.
Csillaghegyi kőbánya	250.000 »
I. magyar cipőgyár	100.000 »
Magyar kenderipar-gyár	650.000 »
Tarnóczy tűzfecskendő-gyár (később Hunnia)	500.000 »
Farina-gyár	100.000 »
Hungária árpagyöngy-hántoló gyár	800.000 »
Gépfelszerelő gyár	100.000 »
Márvány- és gránitipar	186.000 »
Villamos akkumulátor-gyár	150.000 »

összesen 10 társulat . . . 3,836,000 frttal.

Azon időig, midőn e kéziratot sajtó alá készítjük, azaz 1901. augusztus haváig, a fentebbi felsorolás egy újabb tönkrement vállalattal, tudniillik a Hygiea-társulattal (300.000 frtnyi tőkével) gyarapodott.

Látnivaló azonban, hogy itt mégis kisebb társulatokról van csak szó.

Ezen mozgalom következtében az ipari részvények átlagos árfolyama az 1891. évben $242\frac{1}{2}\%$ -ra emelkedett és ezen magasságban egyúttal tetőpontját is érte el. Ezen sikerek láttára nagy erővel kezdett kitörni úgy a jogos, mint az üzérkedő alapítási vállalkozás: egyetlenegy hónapban több ipari vállalatot alapítottak, mint azelőtt egész évek folyamán. Így például, ha meggondoljuk, hogy az 1893. év végével fennállott 82 ipari vállalathoz 81 millió tőkével rövid három év lefolyása alatt nem kevesebb, mint 74 új társulat 56·9 millió tőkével csatlakozott, úgy nem nehéz belátni, hogy ezen időben a dolgok már élükre voltak állítva és hogy az egészséges vállalkozási kedv beteges lázzá fajult. Így érthető aztán, hogy az alapítók néha nagyon is tág lelkiismerete, vállalva a közönségnek túlságos bizalmával és nyervágyával, szükségképen újabb válság felé terelte a viszonyokat. Így keletkezett azután az 1895—1896. években kitört és következményeiben még ma is érezhető ama nagy válság, mely piacunknak életre nem való vállalatait nagy számmal elsöpörte, de a túlélők tőzsdéértékét is az eddiginél még alacsonyabbra szállította le.

A következőkben adjuk az utolsó negyedszázad ipari alapításainak tanulságos áttekintését:

Az ipari újalapítások száma és tőkéje 1874—1898-ig.

1874	3 társulat	2,660.000 frt.
1875	3 »	2,579 000 »
1876	3 »	2,900.000 »
1877	1 »	1,600.000 »
1878	1 »	146.000 »
<hr/>		
1874—1878	11 társulat	9,885.000 frttal, átlag 0·899 millió frt.
<hr/>		
1879	1 társulat	110 000 frt.
1880	— »	— »
1881	2 »	700.000 »
1882	3 »	2,520.000 »
1883	5 »	3,390.000 »
<hr/>		
1879—1883	11 társulat	6,720.000 frttal, átlag 0·611 millió frt.
<hr/>		
1884	6 társulat	6,582.000 frt.
1885	— »	— »
1886	2 »	234.000 »
1887	— »	— »
1888	3 »	3,700.000 »
<hr/>		
1884—1888	11 társulat	10,516.000 frttal, átlag 0·956 millió frt.
<hr/>		
1889	4 társulat	3,530.000 frt.
1890	6 »	8,750.000 »
1891	13 »	14,367.000 »
1892	13 »	16,765.000 »
1893	11 »	6,337.000 »
<hr/>		
1889—1893	47 társulat	49,749.000 frttal, átlag 1·058 millió frt.

1894	22 társulat	17,328.000 frt.
1895	25 »	16,044.000 »
1896	27 »	23,502.000 »
1897	9 »	8,400.000 »
1898	12 »	8,381.000 »
<hr/>		
1894—1898	95 társulat	73,655.000 frttal, átlag 0.774 millió frt.

Összesen 1878—1898: **175 társulat 150,525.000 frt tőkével és 860.000 frt átlagos tőkével.**

Az ipari részvénytársaságok kora.

Az 1898-ban még fennálló ipari vállalatok kora a következő:

59 év óta áll fenn	1 társulat	(Pesti hengermalom),
32 » » » »	3 »	(I. budapesti gőzmalom, Viktória-malom, Concordia-malom),
31 év óta áll fenn	2 társulat	(Lujza malom, I. magyar gyapjúmosó),
30 » » » »	7 »	(Érzsébet malom, Molnárok és sütők malma, Gschwindt-féle szeszgyár, Salgótarjáni kőszénbánya, Kőszén- és téglagyár [Drasche], Athenaeum nyomda, Pesti nyomda),
29 » » » »	4 »	(Ganz gyár, Schlick gyár, Ujlaki téglagyár, Kőbányai gőztéglagyár),
25 » » » »	1 »	(Franklin-nyomda),
24 » » » »	1 »	(Első magyar részvény serfőzde),
23 » » » »	1 »	(Spédiumgyár),
22 » » » »	1 »	(Sárospataki malomkő-gyár),
21 » » » »	1 »	(Rima-murányi salgótarjáni vasmű),
19 » » » »	1 »	(Magyar aszfalt),
17 » » » »	2 »	(I. magyar üveggyár, I. magyar papirgyár),
16 » » » »	2 »	(Fiumei rizshántoló, Északmagyarországi kőszénbánya),
15 » » » »	2 »	(Temesvári gyártelep, Petroleum finomító),
14 » » » »	4 »	(Nagysurányi czukorgyár, Pallas-nyomda, Fém- és lámpagyár, Magyar petroleumipar),
12 » » » »	1 »	(Egyesült magyar üveggyárak),
10 » » » »	1 »	(Magyar gyapjúipar),

míg 114 társulat tiz évnél rövidebb idő óta létezik.

A megszűnt 55 iparvállalatnak életkora pedig a következő volt:

1 társulat	32 évig,	2 társulat	7 évig,
1 »	23 »	2 »	6 »
2 »	15 »	5 »	5 »
1 »	14 »	6 »	4 »
3 »	12 »	10 »	3 »
1 »	10 »	6 »	2 »
4 »	8 »	11 »	1 »

A megszűnt 55 társulat közül tehát 38 azaz $\frac{2}{3}$ létének első öt évében tünt el a szinterről.

II. Az iparos vállalatok tőkéje.

Egy negyedszázaddal ezelőtt (1873. végén) iparos vállalataink 26·4 millió frt tőkével rendelkeztek, míg jelenleg (1898. végén) 162·4 millióval; a szaporodás eszerint nem kevesebb mint 508⁰/₀-ot tesz. Az első öt évben csak mintegy 10 millió frtnyi szaporodás észlelhető, de 1878—1880-ig igen érzékeny csökkenés érezhető, úgy hogy a részvénytőke az 1880. évben 24·8 millióra esik. Az 1882—1884-ig terjedő években megint nagyobb számú alapítás történik, a melyek közt több nevezetes vállalatot is találunk. Az 1893-ik év végeig az iparvállalatokba fektetett tőke már 81 millióra emelkedett, de az utolsó öt évben az előbb említett alapítási láz következtében nem kevesebb, mint teljes újabb 81 millióval.

Valamint a bankoknál, úgy a jelen és a következő fejezetekben szívesen foglalkoztunk volna a felpénzzel is. Ha azonban ezeket a csekély számmal létező pénzintézeteknél ugyan fáradságosan, de elvégre valamiképp mégis elég megbízhatóan ki lehetett puhatolni, ez a többi, sokkal nagyobb számmal levő részvénytársulatoknál és különösen ott, hol a hetvenes éveknek az emlékezettől már elenyésző eseményeire kellene hivatkozni, merő lehetetlenséggé válik. Ennek következtében a részvénytőkére vonatkozó ezentúl következő adataink csakis a névleges tőkére vonatkozhatnak, mint az különben részvénytársulati ügygyel foglalkozó egyéb statisztikai munkálatoknál majdnem kivétel nélkül történik.

Az ipari részvényvállalatok névleges alaptőkéje.¹⁾

Évek	Forint	Évek	Forint
1874	26,847.859	1887	41,633.500
1875	27,941.160	1888	42,205.500
1876	27,507.020	1889	45,463.700
1877	27,976.520	1890	51,651.700
1878	27,700.800	1891	60,544.450
1879	26,126.700	1892	71,910.320
1880	24,776.950	1893	80,979.120
1881	29,668.950	1894	102,229.020
1882	32,415.850	1895	128,500.327
1883	36,182.750	1896	148,496.835
1884	43,250.500	1897	155,602.385
1885	43,949.500	1898	162,410.945
1886	43,838.500	1874/98 (év-tőke ²⁾	1.509,810.861

III. Az ipari vállalatok tiszta nyeresége.

Az alább következő táblában adjuk a huszonöt üzleti év mindegyikének tiszta nyereségét és tiszta veszteségét az év hosszára átszámított összegekkel, valamint az ezek különbözetéből előálló általános tiszta nyereséget és pedig ez utóbbit úgy forintokban, mint százalékokban. Az egész negyedszázad átlagában az évi tiszta nyereség 8·3⁰/₀-ot tett.

¹⁾ És pedig az összes kibocsátott részvények tőkéje, míg a 13. és 14. számú táblán csakis az osztalékra jogosított tőkét lehetett a táblákba beállítani.

²⁾ Oly esetekben, midőn két vagy több tényező együttes hatását kell feltüntetni (mint pl. méter-kilogramm, tengely-kilómeter, utas-kilómeter, fok-liter stb. stb.), kikerülhetlen az ilyen, hangzatosság szempontjából kissé barbár, szóképzés. A fentebbi esetben az »év-tőke« az átlag évenként működésben volt tőkét jelzi.

13. sz. tábla.

Az ipari vállalatok tiszta nyeresége.

Év	Tőke*)	A tiszta nyereségek összege (Az év hosszára számítva**)	A tiszta veszteségek összege	Általános tiszta nyereség (Az év hosszára számítva)	% (pro anno)
1874	1) 26,474.859	1,558.991	526.010	1,032.981	3.9
1875	2) 27,767.160	1,952.910	521.771	1,431.139	5.2
1876	3) 27,497.420	15) 2,522.640	649.378	1,873.262	6.8
1877	4) 27,877.520	2,397.335	452.577	1,944.758	7.0
1878	5) 26,761.800	3,566.133	171.138	3,394.995	12.7
1879	6) 26,051.700	3,209.762	398.754	2,811.008	10.8
1880	6) 24,701.950	1,934.751	148.489	1,786.262	7.2
1881	6) 29,593.950	2,464.206	253.140	2,211.066	7.5
1882	6) 32,340.850	16) 3,977.171	14.197	3,962.974	12.3
1883	6) 36,107.750	4,118.566	170.811	3,947.755	10.9
1884	7) 42,775.500	3,619.517	210.956	3,408.561	8.0
1885	8) 43,784.900	3,392.037	352.483	3,039.554	6.9
1886	9) 43,683.500	3,411.036	706.042	2,704.994	6.2
1887	9) 41,478.500	4,044.676	232.590	3,812.086	9.2
1888	9) 42,050.500	5,025.144	30.844	4,994.300	11.9
1889	6) 45,388.700	5,316.921	32.303	5,284.618	11.6
1890	6) 51,576.700	7,130.980	340.949	6,790.031	13.2
1891	10) 60,376.750	7,554.641	976.689	6,577.952	10.9
1892	11) 71,556.920	7,781.510	1,896.977	5,884.533	8.2
1893	6) 80,904.120	17) 9,839.342	236.026	9,603.316	11.9
1894	12) 102,004.020	18) 10,839.160	696.051	10,143.109	9.9
1895	13) 127,925.327	19) 11,701.060	1,615.409	10,085.651	7.9
1896	6) 148,421.835	20) 12,842.270	3,876.069	8,966.201	6.0
1897	14) 155,407.385	21) 11,641.405	2,073.537	9,567.868	6.2
1898	6) 162,335.945	12,730.606	3,250.945	9,479.661	5.8
1874/98	1.504,845.561	144.572.770	19,834.135	124,738.635	8.3

*) Azonkívül mint az olyan új részvények névértéke, melyek az első évben osztalékot nem kaptak:

1) 373.000 frt. 2) 174.000 frt. 3) 9.600 frt. 4) 99.000 frt. 5) 939.000 frt. 6) 75.000 frt. 7) 475.000 frt. 8) 164.600 frt. 9) 155.000 frt. 10) 167.700 frt. 11) 353.400 frt. 12) 225.000 frt. 13) 575.000 frt. 14) 195.000 frt.

***) A főtábla adataival az év átlagára történt átszámítás folytán nem egyező adatok:

15) A tőkéhez itt hozzászámított 53.472 frt. mert a Victoria-malom 160.416 forintnyi tiszta nyeresége 9 hónapra vonatkozik. Az utolsó három hónapra vonatkozólag az iparos részvénytársulatok tényleges nyereségét, t. i. 2,469.168 frtot, 53.472 forinttal megtoldottuk.

16) A Schlick-féle vasöntöde 74.347 forintot nyert; a miből $\frac{36}{50}$ rész a 3000 régi részvényre a 12 hó után és $\frac{14}{50}$ rész a 2000 új részvényre 7 hó után esik. — Az új részvények hátralevő öt hónapja számára az iparos részvénytársulatok 3,962.302 forintnyi tényleges nyereségét a fenti 74.347 frt $\frac{1}{5}$ részével, tehát 14.869 forinttal megtoldottuk.

17) A Schlick-féle vasöntöde 135.361 forintot nyert; ebből a 6000 régi részvényre 12 hónap után $\frac{180}{223}$ rész, a 2000 új részvényre $\frac{83}{5}$ hó után $\frac{43}{223}$ rész esik. A hátralevő $\frac{32}{5}$ hó után az

IV. Az ipari vállalatok osztalékjövödelme.

Az alább következő tábla az osztaléköntéseket adja, az év hosszára átszámított értékben, úgy hogy ezen értékből az évi osztalék százalékos számát is megállapíthatjuk. Az évi osztalék az egész negyedszázad átlagában **6·8**⁹/₀-ot tett.

új részvényekre a fenti 135.361 forintnak további $\frac{17}{123}$ része, tehát 10.319 frt esnék. Ezzel a 10.319 forinttal az iparos részvénytársaságoknak 9,829.023 forintnyi tényleges nyereségét megtoldottuk.

¹⁸⁾ A magyar villamossági részvénytársaság 19 hó alatt 314.727 forintot, a Zellerin-gyár 16 hó alatt 44.641 forintot nyert; az elsónél tehát nyereségének $\frac{7}{19}$ részét, t. i. 115.952 frtot, az utóbbinál nyereségének $\frac{1}{4}$ részét, t. i. 11.160 frtot, összesen 127.112 forintot vontunk le az iparos részvénytársulatok által tényleg nyert 10,996.272 forintból.

¹⁹⁾ A *Teudloff és Dittrich*-féle gépgyár 11 hó alatt 90.450 forintot nyert; a 12-ik hónapért ezen nyereségnek 11-ed részét, t. i. 8.223 frtot az iparos részvénytársaságok által tényleg nyert 11,692.837 forinthez hozzáadtuk.

²⁰⁾ A Concordia-malom $20\frac{1}{2}$ hónap alatt 29.013 frtot nyert; $8\frac{1}{2}$ hóért ezen nyereségnek $\frac{17}{41}$ részét, t. i. 12.080 frtot, az iparos részvénytársaságok által tényleg nyert 12,941.785 frtból levontuk, szintúgy levontuk ebből a Neuschloss-féle tanningyár és a Fairbanks mérleggyárnak másfél év alatt elért tiszta nyereségének $\frac{1}{3}$ -ad részét, t. i. 87.485 frtot, összesen 262.455 frtot,

²¹⁾ Az Egyesült villamossági részvénytársaság másfél év alatt 192.494 frtot nyert, minnek következtében ez összeg egyharmadrészét, t. i. 64.165 frtot az iparos részvénytársulatok tényleges nyereségéből, 11,705.570 frtból, levontuk.

14. sz. tábla.

Az ipari vállalatok osztalékjévedelme.

Év	Tőke*)	Osztalék- öntés**) (12 hó- ra számítva)	A rész- vény- tőke o/o-a (12 hó- ra)	Év	Tőke*)	Osztalék- öntés**) (12 hó- ra számítva)	A rész- vény- tőke o/o-a (12 hó- ra)
1874 . . .	1) 26,474.859	1,300.960	4·9	1887 . . .	9) 41,478.500	2,788.210	6·7
1875 . . .	2) 27,767.160	1,429.004	5·1	1888 . . .	9) 42,050.500	3,327.775	7·9
1876 . . .	3) 27,497.420 ¹⁵⁾	1,561.740	5·7	1889 . . .	6) 45,388.700	3,515.530	7·7
1877 . . .	4) 27,877.520	1,833.462	6·6	1890 . . .	6) 51,576.700	4,677.430	9·1
1878 . . .	5) 26,761.800	2,345.930	8·8	1891 . . .	10) 60,376.750	5,061.482	8·4
1879 . . .	6) 26,051.700	2,291.275	8·8	1892 . . .	11) 71,556.920	5,227.517	7·3
1880 . . .	6) 24,701.950	1,526.580	6·2	1893 . . .	6) 80,904.120 ¹⁷⁾	6,717.245	8·3
1881 . . .	6) 29,593.950	1,877.740	6·3	1894 . . .	12) 102,004.020 ¹⁸⁾	7,925.616	7·8
1882 . . .	6) 32,340.850 ¹⁶⁾	2,951.776	9·1	1895 . . .	13) 127,925.327 ¹⁹⁾	8,356.739	6·5
1883 . . .	6) 36,107.750	3,100.732	8·6	1896 . . .	6) 148,421.835 ²⁰⁾	8,840.767	6·0
1884 . . .	7) 42,775.500	2,800.330	6·5	1897 . . .	14) 155,407.385 ²¹⁾	8,844.560	5·7
1885 . . .	8) 43,784.900	2,694.827	6·2	1898 . . .	6) 162,335.945	9,312.019	5·7
1886 . . .	9) 43,683.500	2,598.967	5·9				
				1874/98 . .	1.504,845.561	102,908.213	6·8

V. Az ipari részvények árfolyamszerinti értéke.

Az alábbi kimutatásunk, a főtáblában tartalmazott adatok nyomán, mutatja, mily értéket képviselt iparos vállalatokra befizetett száz-száz forint a huszonöt év mindegyikének végével. Kitűnik ebből, hogy iparvállalataink részvényei átlagban véve 1878-ig pari alatt állottak. Számos ingadozások és néha igen nevezetes visszaesések mellett az 1888-ik évben (142°/o) kezdődik aztán a jelentékeny áremelkedéseknek 1893-ig (228°/o) tartó korszaka, innen túl azonban állandó hanyatlás áll be, úgy hogy az átlagos árfolyam 1898 végén ismét 192·3-en áll.

*) Azonkívül mint az olyan új részvények névértéke, melyek az első évben osztalékot nem kaptak:

1) 373.000 frt	6) 75.000 frt	11) 353.400 frt
2) 174.000 »	7) 475.000 »	12) 225.000 »
3) 9.600 »	8) 164.600 »	13) 575.000 »
4) 99.600 »	9) 155.000 »	14) 195.000 »
5) 939.000 »	10) 167.700 »	

**) Eltérések a főtáblától annak következtében, hogy itt az osztalék 12 hónap hosszára van kiszámítva:

15) inclusive 43.989 frt	19) exclusive 7.545 frt
16) inclusive 4.286 »	20) exclusive 84.100 »
17) inclusive 5.600 »	21) exclusive 46.667 »
18) exclusive 93.300 »	

Az ipari részvénytársaságok átlagos árfolyama.

1873	64·8	1886	128·6
1874	63·5	1887	124·5
1875	61·0	1888	141·7
1876	77·2	1889	197·6
1877	77·2	1890	215·6
1878	101·3	1891	242·5
1879	124·8	1892	215·5
1880	122·7	1893	228·5
1881	129·7	1894	217·1
1882	134·6	1895	190·6
1883	141·5	1896	191·7
1884	134·5	1897	188·8
1885	135·0	1898	192·3

A tőzsdén jegyzett összes ipari vállalatok névértéke 1898. végén 79,216.500 forintot, ennek tőzsdészerinti értéke 152,360.050 forintot tett.

Legnagyobb iparvállalataink 1898. év végén következő tőzsde értéket képviseltek:

	Részvénytőke	Árfoly. szerinti érték
Rimamurányi-salgótarjáni vasmű	10,000.000 frt.	29,425.000 frt. = 294 ⁰ / ₀
Magyar ált. kőszénbánya	6,000.000 »	6,030.000 » = 100 ¹ / ₂ ⁰ / ₀
Magyar cukoripar részvénytársaság	5,600.000 »	7,978.000 » = 142 ⁰ / ₀
Magyar villamossági társaság	4,000.000 »	5,440.000 » = 136 ⁰ / ₀
Budapesti általános villamossági társaság	3,500.000 »	4,060.000 » = 116 ⁰ / ₀
Salgótarjáni kőszénbánya	3,200.000 »	19,936.000 » = 623 ⁰ / ₀
Danubius-Schönichen-Hartmann-féle hajógyár	3,000.000 »	2,880.000 » = 96 ⁰ / ₀
Ganz és társa vasöntő	2,400.000 »	13,620.000 » = 567 ⁰ / ₀

VI. Az ipari vállalatok tartaléktőkái.

Azon régiebb évfolyamokra nézve, melyekről saját mérleggyűjteményünk hézagosa, a tartaléktőkék megállapítása iránt a magyar és osztrák »Kompassok«-hoz véltünk folyamodhatni. Ezen becses kézikönyvek régiebb évfolyamai azonban sajnos, szintén hézagosa, minek folytán a tartalékok foldolgozásánál a saját statisztikai havi füzetekben tartalmazott, de a tartalék állapotát illetőleg csakis az 1891-ik évvel kezdődő felállításokra kell szoritkozunk. Éppen csak a pénzüntézetek tartalékait (úgy a rendes, mint a rendkívülieket) sikerült az egész negyedszázadra vonatkozólag megállapítanunk. Figyelmeztetnünk kell ez alkalmal arra is, hogy csakis az igazi, t. i. a nyereség-tartalékokat vettük tekintetbe, így tehát az értékcsökkenések leírásáért gyakran »tartalék« czímen említett összegeket tekinteten kívül hagytuk.

A rendes tartalékok ezen idő alatt 7·8 millió forintról 14·9 millió forintra emelkedtek, a külön tartalékok 4·1 millió forintról 5·5 millióra, úgy hogy jelenleg 100—100 frt tőkbeftetésre 9·1 frt rendes és 3·4 frt rendkívüli, összesen tehát 12¹/₂ frt tartalék esik.

15. sz. tábla.

Az ipari vállalatok tartaléktőkéi 1891—1898.

Év	Részvény- tőke	Rendes tartalék	Külön tartalék	Tartalék összesen	100 frt részvény- tőkére esett		
					rendes tartalék	külön tartalék	tartalék összes.
1891	60,544.450	7,764.990	4,068.904	11,833.894	12·8	6·7	19·5
1892	71,910.320	8,370.932	4,686.357	13,057.289	11·6	6·5	18·1
1893	80,979.120	8,821.279	5,297.848	14,119.127	10·9	6·5	17·4
1894	102,229.020	10,206.366	6,590.340	16,796.706	10·0	6·4	16·4
1895	128,500.327	9,659.332	5,686.978	15,346.310	7·5	4·4	11·9
1896	148,496.835	14,014.372	5,056.439	19,070.811	9·4	3·4	12·8
1897	155,602.385	14,520.005	6,203.614	20,723.619	9·3	4·0	13·3
1898	162,410.945	14,862.671	5,481.221	20,343.892	9·1	3·4	12·5

Mintthogy főtablánk a tartalék főadatait nem tartalmazza, a 16. számú tablán névszerinti kimutatást nyújtunk a rendes és a rendkívüli tartalék állapotáról mindazon részvénytársulatokat illetőleg, a melyek az 1891—1898. évek folyamán legalább is egy millió forint tőkével rendelkeztek.

VII. Az ipari részvények rentabilitása.

A hetvenes évek közepén a budapesti piacz iparos-részvényei 10—12⁰/₀-ot hoztak. Az 1879-ik év óta ezen részvények tőkésítési kamatlába gyakori ingadozásoknak van kitéve, egészben véve azonban erősen lefelé halad, úgy hogy 1891-től fogva mindig 6⁰/₀-nál kevesebbet tett, sőt 1898-ban már csak 4·7⁰/₀-ot.

Ipari részvényeink tőkésítési kamatlába ugyanis tett:

1873 . . .	11·6	1882 . . .	8·4	1891 . . .	5·5
1874 . . .	8·2	1883 . . .	8·1	1892 . . .	4·9
1875 . . .	10·3	1884 . . .	6·4	1893 . . .	4·6
1876 . . .	10·8	1885 . . .	6—	1894 . . .	4·5
1877 . . .	11·8	1886 . . .	5·5	1895 . . .	4·5
1878 . . .	11·7	1887 . . .	6·1	1896 . . .	5—
1879 . . .	9—	1888 . . .	6·2	1897 . . .	4·3
1880 . . .	6—	1889 . . .	4·2	1898 . . .	4·7
1881 . . .	5·6	1890 . . .	6—		

Az 1891—1898. évek folyamában legalább egy millió forint tőkével bíró iparostársulatok rendes és rendkívüli tartaléktőkei.

Ordentliche und ausserordentliche Reserven jener Industrie-Gesellschaften, welche im Laufe der Jahre 1891—1898 wenigstens eine Million Gulden Capital besaßen.

Részvénytársaság — Actiengesellschaft	Ezer forintokban — In tausenden Gulden							
	1891	1892	1893	1894	1895	1896	1897	1898
Concordia gőzmalom — Concordia Dampfmühle	155	160	128	135	79	79	79	90
I. budapesti » — I. Ofen-Pester	894	862 ¹⁾	947 ¹⁾	986 ¹⁾	898 ¹⁾	400 ¹⁾	500 ¹⁾	515
Pannónia » — Pannonia	280	300	300	300				
Erzsébet » — Elisabeth	500	550	550	550	550	575	600	625
Lujza » — Louise	333	340	320	338	330	337	344	350
Victoria » — Victoria	375	375	400	545	555	560	401	401
Hungária egyes. gőzmalom — Hungaria verein. Dampfmühle			0	0	3	10	11	60
Polgári serfőzde — Bürgerliche Brauerei					0	0	0	0
Királyserfőzde — Königsbrauerei			72	75	0	100	100	104
Nagysurányi ezukorgyár — Nagysurányger Zuckerfabrik ²⁾	49	55	0	200	300	310	650	700
Magyar ezukoripar — Ung. Zuckerindustrie	660	325	0	5	9	9	9	9
Brassói cellulose — Brassóer Cellulose	0	0	0	1	5	7	15	16
Erdélyi erdőipar — Siebenbürg. Waldindustrie	0	0	0	0	0	0	0	0
Mezőgazdasági ipar — Landwirthsch. A.-G.	0	0	0	6	6	0	7	14
Magyar pamutipar — Ung. Wollindustrie ³⁾	5	0	0	0	0	0	0	0
Popper Lipót fáipar — Popper Holzindustrie	0	0	0	0	0	0	0	0
Magyar földmívelési r. t. — Ung. Bodencultur A.-G.	0	0	0	0	3	3	3	3
Hazai pamutfonó Vaterland. Baumwollspinneri								
Neuschloss-féle nási tanningyár — Neuschloss Tannfabrik								
Rimamurányi-salgótarjáni vasmű — Rimamurányger Eisenwerke ⁴⁾	1.247	1.511 ⁴⁾	1.574 ⁴⁾	2.088 ⁴⁾	2.303 ⁴⁾	2.567 ⁴⁾	2.834 ⁴⁾	3.102 ⁴⁾
Ganz vasgyár — Ganz'sche Eisenwerke ⁵⁾	2.134	2.321 ⁵⁾	2.370 ⁵⁾	2.520 ⁵⁾	2.620 ⁵⁾	2.920 ⁵⁾	3.050 ⁵⁾	2.350
Schlick-féle vasöntő — Schlick'sche Eisengiesserei ⁶⁾	126	151 ⁶⁾	152	180	259	280	316	388
	245	300	375	800	300	300	300	300
	49							
	800	1.000	1.200	1.400	1.600	1.800	2.000	2.300
	594	401	450	600	700	900	900	700
		24						

∞

A fenti adatokban bennfoglaltatnak a következő rendkívüli tartalékok:
In den obigen Ziffern sind nachfolgende ausserordentliche Reserven mit-
enthalten:

1) }
 2) }
 3) }
 4) }
 5) }
 6) }

Ezer forintokban — In tausenden Gulden

	1891	1892	1893	1894	1895	1896	1897	1898
Részvénytársaság — Actiengesellschaft								
Brassói bánya és kohó — <i>Kronstädter Berg- u. Hüttenwerk</i> ¹⁾	1.463	1.477	1.481	1.527	1.530	1.516	1.511	1.598
I. magy. gazd. gépgyár — <i>I. ung. landw. Maschinenfabr.</i> ²⁾	0	0	92	158	194	160	165	18
I. magyar csavargyár — <i>I. ung. Schraubfabrik</i>	0	0	0	0	0	0	0	140
Danubius hajógyár — <i>Danubius Schiffswerke</i>	0	7	10	54	68	101	123	10
Fegyver- és gépgyár — <i>Waffen- und Maschinenfabrik</i>	0	0	0	1	9	10	10	7
Hunnia gépgyár — <i>Hunnia Maschinenfabrik</i>	0	0	14	18	28	1	2	
Vulkán » — <i>Valcan</i>				0	1			
Walser » — <i>Walser</i>				10	15			
Schoenichen-Hartmann — <i>Schoenichen-Hartmann</i>				0	0	0	17	25
Nicholson gépgyár — <i>Nicholson Maschinenfabrik</i>				0	0	10	15	30
Hernádvolgyi vasipar — <i>Hernáthaler Eisenindustrie</i>				0	0	0	51	58
Felsőmagyarországi bánya — <i>Oberung. Bergwerk</i> ³⁾	10	13	21	44	38	43	3)	0
Budapest-vidéki kőszénbánya — <i>Bpester Regional-Kohlenbw.</i>	651	755	1.046	1.327	964	1.041	1.893	1.592
Salgótarjáni kőszénbánya — <i>Salgótarjáner Kohlenbergwerk</i> ⁴⁾	124	89	66	193	69	95	80	72
Északmagyarországi kőszénb. — <i>Nordung.</i>				0	0	0	0	2
Victoria kőszénbánya — <i>Victoria Kohlenbergwerk</i>		0	42	144	263	301	345	370
Magyar árt. kőszénbánya — <i>Ung. allg. Kohlenbergw.</i> ⁶⁾	80	172	300	662	668	925	932	940
Magyar aszfalt — <i>Ung. Asphalt</i>								
Zalánai kénkovand — <i>Zalánaer Schwefelkiesind.</i>								
I. erdélyi aranybánya — <i>I. Siebenbürg. Goldbergw.</i> ⁸⁾		0	0	0	19	10	2	2
Fortuna » — <i>Fortuna</i>								
Urkány-zsilvölgyi kőszénbánya — <i>Urkány-Zsith. Kohlenb.</i>								
Esztergomvidéki » — <i>Graner Regional</i>								
Esztergom-szászvári » — <i>Gran-Szászvárer</i>								
Ujlaki téglá — <i>Neustifter Ziegel</i>	0	1	103	166	169	171	173	290
Kőszénb. és téglá (Drasche) — <i>Kohlenb. u. Ziegel (Drasche)</i>	201	225	247	263	279	294	279	1.027
Magyar építő r. t. — <i>Ung. Bauunternehm. A.-G.</i>	0	0	0	0	0	0	0	0
Egyesült téglá és csement — <i>Vereinigte Ziegel u. Cement</i>			4	112	117	123	126	130
Göztégla, csement — <i>Dampfsiegel</i>				0	6	10	13	17
	1.137	1.137	1.128	1.138	1.130	1.116	1.111	
		8	92	88	43			
	5	485	11	29	18	18	91	28
	124	89	579	691	964	144	958	655
			66	198	69	95	37	85
						57	68	68
						25	25	25
	102	108	113	113	11	113	113	812

1) 2) 3) 4) 5) 6) 7) 8) 9)

A fenti adatokban beemlíthetők a következő rendkívüli tartalékok:
 In den obigen Ziffern sind nachfolgende ausserordentliche Reserven mit-
 enthalten:

Részvénytársaság — Actiengesellschaft	Ezer forintokban — In tausenden Gulden							
	1891	1892	1893	1894	1895	1896	1897	1898
Magy. keramiai gyár — Ung. keramische Fabrik						164	164	170
Kosmos — Kosmos		0	2	4	?	106	106	106
I. magy. papírpár — I. ung. Papierindustrie	0	0	0	2	?	6	10	13
Egyesült üvegyár — Vereinigte Glasfabrik	0	52	221	1) 106	?	10	12	12
Kőolajfinomító — Petroleum-Raffinerie	304	2) 1.031	1) 1.090	2) 1.410	2) 540	2) 2.220	2) 2.302	2) 2.302
Magy. petroleumipar — Ung. Petroleumindustrie	275	300	300	300	300	0	50	50
»Hungária« műtrágya — »Hungaria« Kunstdünger	0	0	0	60	20	20	20	25
I. magy. vegyipar — I. ung. A.-G. für chem. Industrie	49	29	32	35	58	58	58	59
Budapesti ált. villamosági — Bpester allg. Electric.				86	73	402	407	407
Magyar villamosági — Ungar. Electric.				0	6	366	3) 475	3) 481
Rigler papírgyár — Ung. Textilindustrie				0	0	0	0	10
»Apollo« kőolaj — Rigler'sche Papierfabrik				0	0	0	5	0
Magy.-galicziai naphta — Ung. u. gal. Naphtaindustrie				0	0	0	0	0
Nemzetközi kőolaj — Internat. Petroleumindustrie				25	4	25	4	4
»Flora« gyertyagyár — »Flora« Kerzenfabrik				0	0	0	0	1
Machlup bőrgyár — Machlup Lederfabrik								0
Acetylen-gáz — Acetylen-Gas								0
Egyesült villamosági — Vereinigte Electric. Ges.								0
		727	158	88	39	42	102	102
		727	727	982			100	100

A fenti adatokban beemeltetnek a következő rendkívüli tartalékok: $\left(\begin{matrix} 1) \\ 2) \\ 3) \end{matrix} \right)$
 In den obigen Ziffern sind nachfolgende ausserordentliche Reserven mit-
 enthalten:

VIII. Az ipari vállalatok tiszta járadéka.

Az ipari vállalatok részvényeseinek bevételei a következő négy forrásból erednek:

1. *Osztalék.* Az ezen czímen eredő bevételek a 14. számú tábla szerint 102,908.215 frtot tesznek.

2. *A tartalékalapból származó bevételek:* az 1895-ik évben a budapesti malom részvényeseinek 2.000 részvényt ingyen adott ki, a mi 2,050.000 frtnyi hasznot képez.¹⁾

3. *Elővételi jogok.* Minthogy az elővételi jog értékét azon árakból ítéljük meg, melyek a kibocsátási év végével fennállottak, az ebbeli számításokba csakis azon részvények voltak felvehetők, melyek után árjegyzést tudunk találni. A Félégyházy-Lendvay-féle becses kézikönyvben²⁾ tartalmazott adatok alapján megállapíthattuk, hogy az összes ipari vállalatok elővételi jogai ily alapon — az illető kibocsátási év december 31-ikének árfolyamai szerint számítva — 2,688.175 frtot tettek.³⁾

¹⁾ A budapesti gőzmalom 500.000 frtot tevő »üzemi« (helyesebben tartalék-) tőkét 1895-ben tőkésítette és aztán részvényeseinek oly módon szolgáltatta ki, hogy nekik 2000 kétszázforintos részvényt díjtalanul adott ki, mely alkalommal egyuttal a régi, 500 frtról szóló részvények két-két 250 frtról szóló új részvényre cseréltettek ki, úgy hogy minden részvényes egy régi helyett három új részvényt kapott. Az új részvények árfolyama az év végén 1025 frt volt.

²⁾ Félégyházy-Lendvay, Tőzsdei értékpapírok, Budapest. 1896.

³⁾ Elővételi joggal történt legfontosabb kibocsátások:

Ujlaki téglagyár kibocsátásai:

1891-ben	635 részv.	150 frt	elővételi árf.	253 frt	árf. szerinti értékkel	65.405 frt	árf. nyeres.	
1892-ben	1100	> 200	>	> 328	> > >	140.800	> > >	
1893-ban	1700	> 220	>	> 375	> > >	268.500	> > >	
1894-ben	1000	> 225	>	> 314	> > >	89.000	> > >	
1897-ben	2000	> 175	>	> 286	> > >	182.000	> > >	
1898-ban	2000	> 210	>	> 239	> > >	58.000	> > >	798.705 frt.

Az Északmagyarországi kőszénbánya kibocsátásai:

1894-ben	4000 részv.	160 frt	elővételi árf.	297 frt	árf. szerinti értékkel		árf. nyeres.	548.000 frt.
----------	-------------	---------	----------------	---------	------------------------	--	--------------	--------------

A Keramiai gyár kibocsátásai:

1893-ban	1000 részv.	120 frt;	elővételi árf.	140 frt;	árf. szerinti értékkel	20.000 frt	árf. nyeres.	
1895-ben	1250	> 125	>	> 155	> > >	37.500	> > >	
1898-ban	5000	> 125	>	> 167	> > >	210.000	> > >	287.500 frt.

A Rimamurány-Salgótarjáni vasmű kibocsátásai:

1893-ban	26.500 részv.	108 frt	elővételi árf.	112 1/2 frt	árf. szerinti értékkel;	251.750 frt	árf. nyeres.	
----------	---------------	---------	----------------	-------------	-------------------------	-------------	--------------	--

A Polgári serfőző kibocsátásai:

1894-ben	5000 részv.	100 frt	elővételi árf.	149 frt	árf. szerinti értékkel;		245.000 frt	árf. nyeres.
----------	-------------	---------	----------------	---------	-------------------------	--	-------------	--------------

Voltak azonban oly elővételi jogok is, melyeknek gyakorlása a részvényeseknek hasznot nem hajtott, sőt esetleg veszteséggel is járt, így pl. a *Ganz-gyár* részvényeseinek 1896-ban

4. A vállalat feloszlásánál elért többérték. A Brassói bánya- és kohótársulat 1898-ban a kaláni társulat birtokába ment át; a brassói részvények beváltásánál azonban 11 forintnyi többérték került ki, a mi a 20.000 részvény után 220.000 forint hasznot képez.

A részvényesek veszteségei a következő tételekből kerülnek ki:

1. Tőkeveszteségek tönkrement társulatoknál. Már volt alkalmunk utalni arra, mely nehézségekbe ütközik tönkrement részvénytársulatok lebonyolításának eredményeit megbízhatóan megállapítani. Így például 42 tönkrement ipartársulat közül a magyar és az osztrák »Kompass« évfolyamaiban csak 4 társulatot illetőleg találunk felvilágosítást a felől, hogy a részvényesek a végleges lebonyolítás után mily összeget kaptak vissza. Ez okból kénytelenek voltunk magánúton, pénzintézetek és felszámolási bizottságok tagjainál való kérdezősködés által magunknak ez iránt felvilágosítást szereznii, mi által tényleg abba a helyzetbe jutottunk, hogy 16 ipari társulat lebonyolításának eredményeit egybeállíthattuk.¹⁾ A fennmaradó 26 társulatról, a melynek lebonyolítása részben még befejezve sincsen és esetleg még évtizedeket is fog igénybe venni, nem marad más megoldás, mint azon veszteségi kulcsot alkalmazni, melyet az ismert 16 részvénytársulat lebonyolítása eredményezett. Ez utóbbiak pedig a következők:

Tizenhat tönkrement ipari részvénytársulat tőkevesztesége.

A felszámolás, illetve csődnitítás éve	Az ipari vállalat neve	A fennállás tartama alatt befizetett részvénytőke	A vállalat feloszlásakor még meglévő tőke	Visszafizetések összege	Veszteség
1875	Budai gyártelep	409.000	409.000	0	409.000
1878	Gyógyszerési vállalat!	392.000	202.000	36.360	355.640
1879	Első magyar waggongyár	1.000.000	1.000.000	387.000	613.000
1883	Zugligeti nyaraló építő r. t.	184.000	153.000	0	184.000
1884	Sóskúti kőbánya	263.000	182.000	72.000	191.000
1886	Szt.-Lőrinczi téglá és terrakotta-gyár	120.000	120.000	0	120.000
1891	Magyar fegyver- és löszergyár . .	3.000.000	3.000.000	2.250.000	750.000
1892	Herendi porcellángyár	100.000	61.000	0	100.000
1894	Electra accumulatorgyár	150.000	150.000	0	150.000
1895	Magyar kender és lenipar	650.000	650.000	0	650.000
1896	Unio gépgyár (és a vele 1884-ben fuzionált gépfelszerelési gyár) . .	450.000	450.000	0	450.000
1897	Hungária árpagyöngy hántoló . . .	800.000	800.000	500.000	300.000
1897	Márvány- és gránitipar	186.000	186.000	0	186.000
1898	Csillárgyár	125.000	125.000	0	125.000
1898	Britannia fémárúgyár	75.000	75.000	0	75.000
	Összesen	7.904.000	7.563.000	3.245.360	4.658.640

1200 részvényt 2050 frt áron engedett át, mely azonban az év végével is 2050 frttal volt jegyezve, míg az *Egyesült villamossági társulat* részéről 1896-ban 146 frt-nyi kedvezményes áron átengedett 10.000 részvény az év végével 11 frttal olcsóbban állott. A *Magyar általános köszönbányának* 6 különböző kibocsátásánál, melyek összesen 28.000 db. kedvezményes áron felajánlott részvényt öleltek fel, a részvényesek szintén 90.500 frtnyi kárt szenvedtek.

¹⁾ E tekintetben nagy köszönettel tartozunk Keleti úrnak, a Magyar általános hitelbank tisztviselőjének azon fáradságaért, melyet adatgyűjtésünk érdekében kifejtett.

Ezekből tehát a következőket állapíthatjuk meg:

Az összesen	7,904.000 frtra
rugó befizetett tőkéből a részvényeseknek a lebonyolítás után megtérített	3,245,360 frt,
minek folytán az a veszteség, melyet a tőkések ezen vállalatoknak egész fennállása óta szenvedtek	4,658,640 frtot,
azaz 59 ⁰ / ₀ -ot tesz.	

Mint hogy azonban a fentemlített tőkéből a tönk idejében mindössze még csak . . . . . 7,563.000 frtnyi tőke állott fenn, ebből pedig a fentemlített . . . . . 3,245,360 frt a lebonyolítás által még meg volt menthető, kitűnik ebből, hogy a fennállott végtőkéből a lebonyolítás 43⁰/₀-ot megmentett, míg 57⁰/₀ véglegesen elveszett.

Azon tönkrement részvénytársulatok, melyeknek visszafizetése felől egyáltalán vagy legalább eddigelé adatokat még be nem szerezhettünk, a következők:

A felszámolás, illetve a csődnévtetés éve	Az iparos társulat neve	A fennállás egész tartama alatt befizetett részvénytőke	A vállalat megszűnésekor megmaradt tőke
1874	Blum-féle malom	750.000	750.000
»	Árpád malom	750.000	750.000
1875	Szöd-rákosi téglagyár	400.000	400.000
1876	Pesti cottage-építő társulat	652.000	652.000
»	Szt.-Endrei téglá- és mészkö	100.000	100.000
1877	Magyar-svájci szódagyár	839.000	839.000
1879	Kis-Terennei kőszén	1,500.000	1,500.000
1881	Nemti kőszén	800.000	800.000
1882	Ingatlan forgalmi r.t.	143.000	143.000
1884	Magyar gyapjufonó	1,500.000	1,500.000
»	Pesti építő társaság	782.000	782.000
1888	Magyar-német erdőipar	2,000.000	2,000.000
1891	Szegedi kendergyár	500.000	500.000
1892	I. magyar paraffingyár	500.000	500.000
»	I. magyar czipőgyár	100.000	100.000
1893	Szegedi szeszgyár	750.000	375.000
»	Fa-furnir- és palatáblagyár	180.000	150.000
1894	Csillaghegyi kőbánya	250.000	125.000
1896	Hunnia gépgyár	2,000.000	2,000.000
»	Szt.-Endrei téglagyár	200.000	200.000
»	Corvina nyomda	209.000	131.000
»	Farina vegyi gyár	107.000	107.000
»	Magyar rézműipar	150.000	150.000
1897	Magyar furnér és asztaloskellékgyár	180.000	115.000
»	I. magyar kártyagyár	170.000	100.000
1898	Hidegkúti mészköbánya	100.000	100.000
	Összesen	15,612.000¹⁾	14,869.000

Hogy ezen vállalatok részvényeseinek tőkevesztését is felismerjük, kell, hogy előbb megállapítsuk, hogy azok végtőkéből a lebonyolítás befejeztével

¹⁾ A vállalat feloszlása előtt visszafizetett, megsemmisült vagy visszavett összegek leszámításával. Ez magyarázza meg azon körülményt, hogy a fenti 15·6 millió, hozzászámítva a 115-ik oldalon említett 7·9 milliót, miért kevesebb a 101-ik oldalon kimutatott összegnekél.

mennyi tekinthető megmentettnek, illetve véglegesen elveszettnek. Az iparvállalatoknál megmenthető összegek a fenti adatok szerint a fennállott vég-tőkének 43°/_o-át tevé, feltehető, hogy a fentebbi 14,869.000 forintból 6,393.670 forint megmentetik.

A részvényesek mármost ezen vállalatokra összesen 15,612.000 forintot fizettek be. Ebből megmentettnek tekintendő a fentebbi . . . 6,393.670 frt. úgy hogy a tiszta veszteség . . . . . 9,218.330 frtra tehető.

A tönkrement ipari társulatoknál szenvedett összes veszteségek eszerint tesznek:

a) az ismert lebonyolítási eredmények szerint . . . . . 4,658.640 frt
 b) a még folyó és ismeretlen lebonyolítások becslésen alapuló eredménye szerint . . . . . 9,218.330 »
 tehát összveszteség . . . . . **13,876.970 frt.**

2. *Létező részvénytársulatok lebélyegzései.* Félreértések kikerülésére újból megemlítjük, milyen eljárást követtünk a lebélyegzések számbavételében. Valamely veszteségnek a részvényen való lebélyegzése által a részvényes újabb veszteséget nem szenved: miután pedig a veszteség részünkről már az illető üzletében be volt számítva, a lebélyegzett veszteségnek újbóli figyelembevételével a kétszeres beszámítás hibáját követnők el. Ott, a hol tönkrement társulatokkal van dolgunk, egyszerűen e két kérdést kellett magunknak felvetni: 1. vajjon a részvényes mennyit fizetett be mindössze a társulati pénztárba? (Maximális tőke vagy teljes befizetés.) 2. vajjon a részvényes a lebonyolítás után mennyit kapott ki? Ezen két összeg különbözetében benfoglaltatnak mindazon veszteségek, melyeket a részvényes a társulat létezése óta szenvedett és e mellett közömbös — illetve csak forma kérdése — vajjon ezen veszteségek az utolsó mérlegig folyton mint veszteségi egyenlegek vitettek-e elő vagy vajjon azok a lebélyegzés által egyszerre számítottak-e le. Másképp áll a dolog még fennálló részvénytársulatoknál. Ha valamely fennálló társulat jelenlegi mérlege veszteséget nem mutat fel, előbbi években azonban a veszteség lebélyegzés által tüntettetett el a mérlegből, úgy kikerülhetlen, hogy a lebélyegzés összege, mint a részvényes vesztesége, számításba vétessék. Ez magyarázza meg abbéli eljárásunkat, hogy tönkrement társulatoknál a lebélyegzést figyelembe nem vettük, létezőknél azonban igen.

A jelenleg még fennálló vállalatokról sikerült a következő, az utolsó negyedszázad alatt előfordult lebélyegzéseket egybeállítani:

	Év	Fr.
Ganz-gyár	1876	500.000
Franklin nyomda	1876	200.000
Kőbányai téglagyár	1878	56.000
Kőszénbánya és téglagyár	1881	700.000
Északmagyarországi kőszénbánya	1885	1,520.000
Fém- és lámpaárúgyár	1886	75.000
» »	1891	100.000
Victoria-malom	1887	360.000
Ujlaki téglagyár	1891	78.250
Magyar csukoripar	1892	3,000.000
Brassói cellulosegyár	1892	500.000

	Év	frt.
Pesti spódiumgyár	1891	60.000
» »	1892	60.000
Concordia malom	1893	230.000
Magyar-belga fémiparárúgyár	1895	100.000
Hazai aszfalt-ipar	1896	82.500
I. magyar vegyipar r. t.	1895	600.000
Kőbányai királyserfőző	1896	140.000
Polke-féle hordógyár	1898	117.900
Fairbanks-mérleggyár	1897	50.000
Urikány-Zsilvölgyi kőszénbánya	1897	2.400.000
Victoria kőszénbánya	1898	140.640
I. magyarhoni üvegyár	1897	1.848.200
Tőzeg- és műtrágyagyár	1897	134.390
Zellerin gyár	1897	200.000
» »	1898	15.000
Budapest-monori gyártelep	1898	100.000
Összesen		13.367.880

A lebélyegzések tárgyalásánál végül még meg kell emlékezni azon esetekről, midőn részvénytársulatok ugyan eltűntek, de nem csőd vagy felszámolás, hanem más okok következtében, minők például a székhely áthelyezése, más vállalatokkal való egyesülés, idegen birtokba való átmenés, tehát oly esetek, melyek az »egyéb megszünések« fogalma alá esnek. (v. ö. a VI. fejezetet.) Így például az Első magyar szövőgyár székhelyét Vácra tette át, de 1893-ban, tehát még mint fővárosi részvénytársulat, 150.000 forintot bélyegzett le részvénytőkjéből; szintűgy a Villamos izzólámpagyár, mely az Egyesült villamossági részvénytársulattal egyesült, 1893-ban, tehát még önálló létezése idejében, 120.000 frtot bélyegzett le. A lebélyegzési összegeket ez okból további 270.000 forinttal kell gyarapítanunk. Ezen összeg beszámításával a lebélyegzés által szenvedett összes veszteség **13.367.88** frt.

3. *Fennálló társulatoknak veszteséggel záródó mérlegei.* Minthogy ez alkalommal nem az egyes évek veszteségét, hanem azon összes veszteséget akarjuk megállapítani, melyet a részvénytársulatok az egész negyedszázadon át való fennállásuk alatt szenvedtek, a jelen czímnél azon veszteségi számokat kell beállítanunk, melyek a megelőző évek veszteségeit is magukban foglalják.

Azon ipari társulatok, melyek legutolsó mérlegüket (1898. december 31.) veszteséggel zárták, a következők:

Pesti hengermalom	53.565	Werbőcezy könyvnyomda	54.369
Temesvári gyártelep serfűzde	33.695	Pátria irod. intézet és könyvnyomda	62.547
Eszterházy-cognacgyár	94.238	I. magyar üvegyár	331.565
Selypi cukorgyár	167.440	Egyesült magyarhoni üvegyárak	202.418
Máramarosi faipar	43.715	Jordán bórgyár	436.993
Csikmegyei erdőipar	66.907	Magyar tőzeg- és műtrágyagyár .	32.850
Polke-féle szabad. hordók gyára	15.705	Helios, mechanikai és elektrotechnikai ipar r.-társaság	30.949
Besztercze-naszódi faipar	56.591	Concordia, vegyi termékek előáll. gyár	289.332
Zab- és takarmány konzervgyár	15.379	Hazai üvegyipar	288.718
Bihari erdőipar és mészkőbánya	38.388	Selypi agyagipar	183.934
Magyar épület- és műlakatgyár .	29.730	I. erdélyi aranybánya	40.153
Hygieia fémiparárúgyár	287.156		
Hernádvolgyi vasműipar	583.597		
Malom-ipar	80.640		

Magyar általános kőszénbánya	84.067	Magyar építő részvénytársaság	215.522
Victoria kőszénbánya	574.630	Sanitas szikvizgyár	123.851
Goluboveczi kőszénbánya	8.725	Kanczer-féle ólomárúgyár	8.717
Budapestvidéki kőszénbánya	780.404	Magyar festékgár	41.375
Részvénytársaság délafrikai vállalatokra	70.318	Magyar gyapjútomp és kalapgyár	52.132
Zalatnai kénkovandipar	157.320	Magyar kefégyár	137.463
Fortuna aranybánya	54.011	Neptun gőzmosó részv.-tár.	22.710
Esztergomvidéki kőszénbánya	57.119	Unio gyufagyár	16.233
Kazinczi kőszénbánya	21.099	Acetylengáz	122.108
Budapesti ásványolajgyár	26.152	Palla füstemesztő	7.837
Apolló ásványolajfinomító	74.290	Parthenon művészetterjesztő	687
		Összesen	6,132.844

Ezen előkészítő műveletek után azon helyzetben vagyunk mármost, hogy az iparos részvénytársulatok tiszta részvényjárdékának megállapítására átmehecsünk.

A részvényes *bevételei* tettek:

1. osztalékban (l. 14. tábla)	102,908.215	frt
2. a tartalékalapból származó bevételek (l. 114. l.)	2,050.000	»
3. elővételi jogok (l. 114. l.)	2,688.175	»
4. a vállalat feloszlásánál elért többérték	220.000	» 107,866.390

A részvényes *veszteségei* tesznek:

1. tőkeveszteségek tönkrement részvénytársulatoknál (l. 117. l.)	13,876.970	frt
2. létező részvénytársulatok tőkelebélyegzése (l. 118. l.)	13,367.880	»
3. fennálló részvénytársulatoknak veszteséggel záró mérlegei (l. 119. l.)	6,132.844	» 33,377.694
A részvényes tiszta jövedelme eszerint tesz vagyis évi átlagban		74,488.696 » 2,979.548

Eszerint az évi tiszta részvényjárdék kitesz (az osztaléokra jogositott névleges tőke után egy évre) . . . . . **4 9⁰/₀-ot¹⁾**

Ezen fontos előzmények után tehát most már joggal állithatjuk, hogy az ipari részvény, minthogy daczára a vele járó nagy kockázatnak kevesebbet hozott, mint az állampapírok, befektetési célokra alkalmasnak nem bizonyult.

1) Azon tiszta járadék kiszámítsa, mely a felpénzek figyelembevételénél előállna, sajnálatunkra lehetetlen, mivel a kibocsájtásoknál fizetett felpénzek nagysága felől feljegyzések nem vezetettek.

IX. Jutalékok.

A kifizetett jutalékok nagyságának megállapítására ismét a saját »Havi-füzet«-einkhez kellett fordulnunk, mely közleményben ez adatok 1879. óta rendszeresen közölvek.

Tettek pedig a jutalékok az 1879—1898-ik évek mindegyikében:

1879 . . .	391.199 frt.	1886 . . .	233.352 frt.	1893 . . .	878.119 frt.
1880 . . .	225.933 »	1837 . . .	358.041 »	1894 . . .	981.764 »
1881 . . .	185.356 »	1898 . . .	440.173 »	1895 . . .	1,087.538 »
1882 . . .	438.194 »	1889 . . .	379.634 »	1896 . . .	1,289.110 »
1883 . . .	442.207 »	1890 . . .	610.115 »	1897 . . .	1,124.246 »
1884 . . .	411.847 »	1891 . . .	701.474 »	1898 . . .	1,082.013 »
1885 . . .	354.294 »	1892 . . .	699.725 »	1879—98 .	12,364.337 frt.

Mint előbb említettük, a részvényjára

huszonöt év alatt összesen . . . . . 74,218.696 frtot,

tehát átlag egy évben . . . . . 2,968.748 frtot
tett;

a jutalékok húsz év alatt . . . . . 12,364.337 frtot

tettek, tehát átlag egy évben . . . . . 661.882 frtot.

Eszerint az ipari vállalatoknál a részvényesnek száz-száz forint tiszta járadékára évi átlagban 22·29% jutalék esik, tehát jóval magasabb rész, mint a többi vállalkozási ágak akármelyikénél.

Az ezen munka végén következő fő táblában az ipari társulatok üzleteredményei a következő csoportok szerint vannak feldolgozva: malmok, sör- és szesz-főzők, mezeli terméket feldolgozó egyéb ipar, vas- és gépipar, bányaiipar, építőipar, nyomdák és egyéb iparágak. Az ott tartalmazott adatok az olvasónak módot nyújtanak arra, hogy ezen csoportok mindegyikének fejlődését és jelenlegi állapotát megítélhesse. Tekintettel azonban azon különös fontosságra, melyel a malom-, a vas- és gépipar, valamint a bányaiipar bir, czélszerűnek tartjuk ezen három fő csoport eredményeit az alább következő szakaszokban még külön ismertetni.

a) Malomipar.

A malomipar úgy terjedelmére mint jövedelmére nézve jelentékeny visszaesést mutat.

Mig 1874. elején összesen 11 malom állott fenn 9·3 millió frtnyi tőkével, e szám az 1874-re következő negyedszázad alatt 8-ra esett 9·6 millió frtnyi tőkével.

E mellett azonban figyelembe veendő, hogy a 25 év előtt fennállott 11 malom közül jelenleg már csak 7 áll fenn 6·0 millió frtnyi alapítási tőkével, míg 4 malom 3·2 millió frtnyi alapítási tőkével eltűnt, illetve megszűnt részvénytársulat lenni. ¹⁾ Új malom az utolsó 25 év alatt csak egy keletkezett és pedig a negyedszázad végén a Hungária-malom 1·2 millió frtnyi tőkével.

A jelenlegi malmok fennállási ideje:

59 év óta	1 malom	(Hengermalom),
32 » »	3 »	(I. budapesti, Viktória és Concordia-malom),
31 » »	1 »	(Luiza-malom),
30 » »	2 »	(Erzsébet-malom, molnárok és sütők malma),
1 » »	1 »	(Hungária-malom).

A következő táblában a 25 év mindegyikére adjuk a tiszta nyereségek és a tiszta veszteségek összegét, a melyek különbözete adja az általános (az összes malmokra vonatkozó) tiszta nyereséget.

Mint ezen összeállításból kitűnik, a malmok tiszta nyeresége az 1875—1879. években igen nagy t. i. 18⁰/₀ és 36⁰/₀ között váltakozó volt, mirészben a török-szerb, illetőleg az orosz-török háborúra (1876/7.) és az 1879-iki általános rossz termésre vezethető vissza. De már 1881-ben a tiszta nyereség 3⁰/₀-ra szállt alá. A következő négy év új fellendülést hozott; a tiszta nyereség 23⁰/₀-ra emelkedik, de azután megint leszáll 18, 14 és 11⁰/₀-ra, 1886-ban éri el a malomüzlet mélypontját; az addig oly jövedelmező malmok mindig kevesebbet keresnek, minek oka, hogy Amerika erős versenyzéssel mind szűkebb korlátok közé szorítja a magyar liszt piaczat és ezen idő óta a tiszta nyereség csak négy ízben emelkedik 10⁰/₀ felé, míg a többi nyolcz évben 4·8 és 8·3⁰/₀ között ingadozik.

A negyedszázad átlagában az évi tiszta nyereség 12·9⁰/₀-ot tesz.

¹⁾ Kiestek ugyanis: a Pannonia-malom, a mely az Erzsébet-malommal egyesült, az Árpád- és a Blum-malom, a melyek a Magyar Hitelbank birtokába jutottak és a Budai gyártelep, a mely felszámolásba került.

17. sz. tábla.

A malmok tiszta jövedelme.

Év	Tőke*)	Tiszta nyereségek összege***) (p. a.)	Tiszta veszteségek összege	Általános tiszta nyereség (p. a.)	% (p. a.)
1874	1) 7,457.000	748.701	488.344	260.357	3·5
1875	2) 6,973.800	1,300.592	—	1,300.592	18·6
1876	6,921.800	3) 1,787.417	—	1,787.417	25·8
1877	6,910.000	1,632.732	—	1,632.732	23·6
1878	6,900.000	2,476.464	—	2,476.464	35·9
1879	7,190.000	1,954.183	—	1,954.183	27·2
1880	7,480.000	618.211	65.929	552.282	7·4
1881	7,460.000	390.715	172.043	218.672	2·9
1882	7,450.000	1,726.836	—	1,726.836	23·2
1883	7,450.000	1,363.603	—	1,363.603	18·3
1884	7,450.000	1,026.521	—	1,026.521	13·8
1885	7,450.000	836.048	40.370	795.678	10·7
1886	7,450.000	258.598	228.461	30.137	0·4
1887	7 090.000	652.921	64.192	588.729	8·3
1888	7,090.000	823.773	—	823.773	11·6
1889	7,090.000	519.343	—	519.343	7·3
1890	6,890.000	1,436.673	—	1,436.673	20·9
1891	7,430.000	1,219.254	—	1,219.254	16·4
1892	7,430.000	824.688	263.937	560.751	7·5
1893	7,200.000	1,080.225	—	1,080.225	15·0
1894	7,500.000	515.395	157.930	357.465	4·8
1895	8,400.000	586.171	—	586.171	7·0
1896	8,400.000	4) 682.599	153.686	528.913	6·3
1897	8,400.000	635.377	27.885	607.492	7·2
1898	9,600.000	812.342	61.774	751.068	7·8
1874/98	187,062.600	25,909.882	1,724.551	24,185.331	12·9

A következő, 18. számú tábla, az év hosszára átszámított osztaléköntések összegét, valamint az egy-egy évre és 100—100 frt tőkére eső osztalékot mutatja. Az utóbbinak menete természetesen a tiszta nyereségét követi; maximumát, azaz 12·4—21·8°/o-ot, a 70-es évek második felében éri el, de 1881-ben nem több mint 2·3°/o-ra esik; a következő négy évben mutatkozó javulás után — mely idő alatt azonban mégis lefelé mozog, 15·4°/o-ról 8·9°/o-ra — 1886-ban megint 3·6°/o-ra esik. Az 1890—1893. évek javulást hoznak, de ezen idő óta az osztalék

*) Ezenkívül mint új, osztalékra még nem jogosult részvények tőkije: 1) 250.000 frt. — 2) 30.000 frt.

**) *Eltérések a fő táblától az év hosszára történt átszámítás folytán:* 3) a Viktória-malom 9 hónap alatt 160.416 frtot nyert, a többi 3 hónapért a malmok 1,733.945 frtnyi tiszta nyereségét 53.472 frttal gyarapítottuk. — 4) A Concordia-malom 20¹/₂ hónap alatt 29.018 frtot nyert, a malmok 694.629 frtnyi tényleges nyereségéből tehát 8¹/₂ hónapért 12.030 frtot levontunk.

csak 5 és 6% között mozog. Nagyon csalatkoznánk azonban, ha még ezt a szerény eredményt is az őrlési üzem számlájára írnök. Malmaink őrlés által alig keresik meg tőkájük 2·70/0-át; ha magasabb osztalékokat fizettek, úgy ez csak oly módon volt lehetséges, hogy a nagy tartalékalapok kamatai is osztalék-öntésekre fordítottak.¹⁾ Az átlagos évi osztalék az utolsó negyedszázad folyamán 9·60/0-ot tett.

18. sz. tábla.

A malmok osztaléköntése.

Év	Tőke*)	Osztalék- öntés (p. a.)	A tőke %o-ában (p. a.)	Év	Tőke*)	Osztalék- öntés (p. a.)	A tőke %o-ában (p. a.)
1874 . . .	¹⁾ 7,457.000	626.000	8·4	1887 . . .	7,090.000	422.500	5·9
1875 . . .	²⁾ 6,973.800	866.380	12·4	1888 . . .	7,090.000	566.600	7·9
1876 . . .	6,921.800	³⁾ 942.956	13·6	1889 . . .	7,090.000	861.800	5·1
1877 . . .	6,910.000	1,201.000	17·4	1890 . . .	6,890.000	820.500	11·9
1878 . . .	6,900.000	1,502.800	21·8	1891 . . .	7,430.000	851.200	11·5
1879 . . .	7,190.000	1,344.000	18·7	1892 . . .	7,430.000	573.600	7·7
1880 . . .	7,480.000	566.500	7·6	1893 . . .	7,200.000	727.000	10·1
1881 . . .	7,460.000	172.400	2·3	1894 . . .	7,500.000	478.600	6·4
1882 . . .	7,450.000	1,148.000	15·4	1895 . . .	8,400.000	442.000	5·3
1883 . . .	7,450.000	1,035.000	13·9	1896 . . .	8,400.000	⁴⁾ 486.500	5·8
1884 . . .	7,450.000	798.000	10·7	1897 . . .	8,400.000	511.250	6·1
1885 . . .	7,450.000	664.500	8·9	1898 . . .	9,600.000	592.000	6·2
1886 . . .	7,450.000	270.000	3·6	1874/98 . .	187,032.600	17,971.086	9·6

¹⁾ V. ö. *Deutsch Antal* tanulmányos cikkét a *Pester Lloyd* 1898. április 10-diki számában.

²⁾ Ezenkívül mint új, osztalékra még nem jogosult részvények tőkége: ¹⁾ 250.000 frt., ²⁾ 30.000 frt.

³⁾ Inclusive az év hosszára történt átszámítás folytán hozzájött 43.989 frt. — ⁴⁾ Exclusive az év hosszára történt átszámítás folytán levont 11.600 frt.

b) Vas- és gépipar.

Míg az 1874. év elején összesen csak két vas- és gépipari társaság állott fenn összesen 3 millió frtnyi tőkével, a következő negyedszázad alatt e szám 19-re emelkedett 363 millió frtnyi tőkével.

A 25 év előtt fennállott két vas- és gépipari részvénytársaság (Ganz és Schlick) még ma is fennáll és részvénytőkéjük 3 millióról 4·4 millióra emelkedett. Az utolsó 25 év alatt 31,884.000 frt alaptőkével keletkezett, nem kevesebb mint 25 társaság közül még 17 áll fenn 20·5 millió frtnyi alaptőkével, míg 8 társaság összesen 11·4 millió frtnyi tőkével (köztük kettő, összesen 2·7 millió frt tőkével, fuzió útján és egy, 3·6 millió frtnyi tőkével, más kézbe való átmenés útján) eltűnt.

A jelenleg fennálló vas- és gépipari társaságok közül a Ganz-féle gépgyár és a Schlick-féle vasöntöde 29 év óta, a rimamurányi-salgótarjáni vasművek 21 év óta, míg a többi 16 társaság 10 évnél kisebb idő óta áll fenn.

A megszűnt vas- és gépipari társaságok élettartama a következő volt: egy társaságé 14, egyé 4 és egyé 3 év, kettőé 5—5 év és háromé 1—1 év.

Az alábbi táblában kimutatjuk az évenkénti tiszta nyereségek és a tiszta veszteségek összegét, a melyek különbözete az összes ebben a csoportban tartalmazott társaságok tiszta nyereségét adja.

Mint a malmok, úgy a vas- és gépipari vállalatok is már évek előtt átlépték üzletmenetük csúcspontját és 1893. óta az üzlet pang, sőt néha csökken. A csúcspont az 1879—1883. évtödre esik, hol a tiszta nyereség 12 és 14°/_o közt ingadozott, azonban mindjárt utána felényire szállott le. Az 1888—1894. években javulás állott be, míg az utolsó négy évben a tiszta nyereség csak 8°/_okörül mozog.

Az egész negyedszázad átlagában a tiszta nyereség 9·9°/_o-ot tett ki.

19. sz. tábla. A vas- és gépipari részvénytársaságok tiszta nyeresége.

Év	Tőke*)	A tiszta nyereségek összege**) (p. a.)	A tiszta veszteségek összege	Altalános tiszta nyereség (p. a.)	A részvénytőke %o-ában (p. a.)
1874	4,000.000	81.750	—	81.750	2·0
1875	4,000.000	37.271	247.669	— 210.398	— 5·3
1876	3,420.000	101.766	66.974	34.792	1·0
1877	5,020.000	257.068	3.732	253.336	5·0
1878	5,020.000	366.021	—	366.021	7·3
1879	4,020.000	571.425	—	571.425	14·2
1880	3,970.000	554.649	—	554.649	14·0
1881	9,870.000	1,202.995	—	1,202.995	12·2
1882	10,270.000	2) 1,297.121	—	1,297.121	12·6
1883	10,270.000	1,445.275	—	1,445.275	14·1
1884	16,752.000	1,235.641	—	1,235.641	7·4
1885	16,752.000	1,091.406	38.261	1,053.145	6·3
1886	16,752.000	1,279.938	—	1,279.938	7·6
1887	16,752.000	1,349.690	—	1,349.690	8·1
1888	17,120.000	1,757.676	—	1,757.676	10·3
1889	20,120.000	2,199.926	—	2,199.926	10·9
1890	17,920.000	3,005.849	—	3,005.849	16·8

Év	Tőke*)	A tiszta nyereségek összege**) (p. a.)	A tiszta veszteségek összege	Általános tiszta nyereség (p. a.)	A részvénytőke %/o-ában (p. a.)
1891	19,420.000	3,030.552	75.006	2,955.546	15 2
1892	23,020.000	3,051.814	833.619	2,218.195	9 6
1893	23,570.000	³⁾ 3,180.614	50.979	3,129.635	13 3
1894	27,090.000	3,346.451	58.133	3,288.318	12 1
1895	¹⁾ 34,715.500	⁴⁾ 3,450.353	418.677	3,031.676	8 7
1896	36,439.100	⁵⁾ 3,411.099	294.513	3,116.586	8 6
1897	37,079.100	3,491.092	220.417	3,270.675	8 8
1898	36,288.600	3,610.493	648.593	2,961.900	8 2
1874/1898 . . .	419,650.300	44,407.935	2,956.573	41,451.362	9 9

Az alábbi tábla az osztaléköntések összegét, valamint az egy-egy évre és 100—100 frt tőkére eső osztalékot mutatja; ezek menete a tiszta nyereség menetét követi; a 10—11°/o-ot tévő maximum az 1882., 1883. és 1890. évekre esik, míg az osztalék jelenleg 7°/o körül mozog. Az egész negyedszázad átlagában az évi osztalék 7·3°/o-ot tett.

20. sz. tábla. A vas- és gépipari részvénytársaságok osztalékjövödelme.

Év	Tőke	Osztalék-öntés (p. a.)	A r.-tőke %/o-ában (p. a.)	Év	Tőke	Osztalék-öntés†) (p. a.)	A r.-tőke %/o-ában (p. a.)
1874 . . .	4,000.000	50.000	1 2	1880 . . .	3,970.000	383.500	9 7
1875 . . .	4,000.000	30.000	0 7	1881 . . .	9,870.000	975.000	9 9
1876 . . .	3,420.000	91.800	2 7	1882 . . .	10,270.000	⁶⁾ 1,039.287	10 1
1877 . . .	5,020.000	192.000	3 8	1883 . . .	10,270.000	1,123.000	10 9
1878 . . .	5,020.000	275.200	5 5	1884 . . .	16,752.000	920.000	5 5
1879 . . .	4,020.000	334.000	9 5	1885 . . .	16,752.000	812.000	4 8

*) Ezenkívül mint újonnan kibocsátott, osztalékra még nem jogosult részvények névértéke: ¹⁾ 500.000 frt.

**) Az év hosszára történt átszámítás folytán a főtábla adataitól való eltérések:

²⁾ A Schlick-féle vasöntőde 74.347 frtot nyert, ebből a 3000 régi részvény 12 hónapnak, a 2000 új kibocsátású részvény 7 hónapnak megfelelőleg részesedett; a többi 5 hónapra az új részvényekre még 14.369 frt esnék, mely összeget a vas- és gépipari társulatok tényleges nyereségéhez hozzászámítottuk.

³⁾ A Schlick-féle vasöntőde 135.361 frtot nyert; ebből 6000 régi részvény 12 hónapnak és 2000 új részvény 3°/o hónapnak megfelelőleg részesedett. A többi 3°/o hónapnak megfelelőleg az új részvényekre még 10.319 frt esnék, mely összeget hozzászámítottuk a vas- és gépipari társaságok tényleges nyereségéhez.

⁴⁾ A Teudloff- és Dittrich-féle gépgyár 11 hónap alatt 90.450 frtot nyert; az év hátralévő egy hónapjának megfelelőleg a vas- és gépipari társaságok tényleges nyereségéhez 8223 forintnyi nyereséget hozzászámítottunk.

⁵⁾ A Fairbanks-féle mérleggyár 1¹/₂ év alatt 42.454 frtot nyert. ¹/₂ évnél megfelelőleg tehát ezen csoport tényleges nyereségéből 14.151 frtot levonunk.

†) Inclusive az év hosszára történt átszámítás folytán hozzájött ⁶⁾ 4.286 frt.

Év	Tőke	Osztalék- öntés (p. a.)	A r.-tőke ‰-ában (p. a.)	Év	Tőke	Osztalék- öntés†) (p. a.)	A r.-tőke ‰-ában (p. a.)
1886 . . .	16,752.000	900.000	5·4	1893 . . .	23,570.000	²⁾ 2,064.000	8·8
1887 . . .	16,752.000	894.000	5·4	1894 . . .	27,090.000	2,368.350	8·7
1888 . . .	17,120.000	1,072.000	6·3	1895 . . . ³⁾	34,715.500	³⁾ 2,482.870	9·9
1889 . . .	20,120.000	1,328.000	6·6	1896 . . .	36,489.100	⁴⁾ 2,584.375	7·1
1890 . . .	17,920.000	1,844.000	10·3	1897 . . .	37,079.100	2,514.027	6·8
1891 . . .	19,420.000	1,914.000	9·9	1898 . . .	36,288.600	2,513.872	6·9
1892 . . .	23,020.000	1,993.000	8·7				
				1874/98 . .	419,650.300	30,748.281	7·3

c) Bányaipar.

Az 1873. év végén Budapesten csak egy bányaipari részvénytársaság, t. i. a még ma is fennálló salgótarjáni szénbánya r. t. létezett 3 millió frtnyi tőkével. A következő 25 év alatt e társaságok száma 21-re emelkedett 29·4 millió frt tőkével. Az utolsó 25 év alatt e csoportban 23·4 millió alapítási tőkével keletkezett 21 társaság közül jelenleg még 20 áll fenn 21·1 millió frtnyi alapítási tőkével, míg két társaság 2·3 millió frtnyi tőkével megszűnt.

A jelenleg létező társaságok fennállási ideje:

- 30 év óta áll fenn 1 (Salgótarjáni szénbánya r. t.)
- 22 » » » » 1 (Sárospataki malomkőgyár r. t.)
- 19 » » » » 1 (Magyar Asphalt-társaság)
- 16 » » » » 1 (Északmagyarországi kőszénbánya r. t.),

míg 17 bányaipari r. t. 10 évnél kevesebb idő óta áll fenn.

A megszűnt két bányaipari részvénytársaság közül az egyiknek élettartama 4, a másiké 5 év volt.

Az alábbi táblában kimutatjuk az évenkénti nyereségek és veszteségek összegét. Az üzleti eredmények csúcspontja az 1887—1895. közötti évekre esik, mely időben a tiszta nyereség 9 és 21^{1/2}‰ között ingadozott. Ezen idő óta a tiszta nyereség folyton csökken és jelenleg 3·2⁰‰-ot tévén, legmélyebb pontjainak egyikén áll.⁵⁾

Az egész negyedszázad átlagában az évi nyereség 8·0‰-ot tett.

1) Ezenkívül mint új kibocsátású, osztalékra még nem jogosított részvények tőkéje ¹⁾ 500.000 frt.

†) Inclusive az év hosszára történt átszámítás folytán hozzájött ²⁾ 5.600, — ³⁾ 7.545 és

⁴⁾ exclusive az év hosszára történt átszámítás folytán levont 12.500 frtot.

⁵⁾ Ugyanily mélypontot különben már két évtized előtt is, midőn t. i. 1877-ben szintén csak 3·1‰ volt az eredmény.

21. sz. tábla.

A bányáipari részvénytársaságok tiszta nyeresége.

Év	Tőke	A tiszta nyereségek összege (p. a.)	A tiszta veszteségek összege	Általános tiszta nyereség (p. a.)	A részvénytőke %-ában (p. a.)
1874	3,000.000	173.455	—	173.455	5·8
1875	4,500.000	182.082	—	182.082	4·0
1876	5,200.000	214.097	—	214.097	4·1
1877	5,093.000	213.276	53.049	160.227	3·1
1878	5,043.000	225.962	—	225.962	4·5
1879	5,103.000	198.120	19.000	179.120	3·5
1880	3,574.000	156.658	31.620	125.038	3·5
1881	2,774.000	181.464	38.401	143.063	5·2
1882	4,354.000	213.173	3.631	209.542	4·8
1883	4,354.000	305.350	42.574	262.776	6·0
1884	4,354.000	267.287	65.691	201.596	4·6
1885	4,453.000	237.957	38.910	199.047	4·5
1886	4,453.000	396.292	81.334	314.958	7·1
1887	4,453.000	410.126	—	410.126	9·2
1888	4,041.000	508.570	—	508.570	12·6
1889	4,008.000	639.996	1.358	638.638	15·9
1890	3,496.000	756.402	—	756.402	21·6
1891	5,589.250	1,150.830	—	1,150.830	20·6
1892	10,778.720	1,306.966	71.720	1,235.246	11·5
1893	11,103.720	1,594.388	106.975	1,487.408	13·4
1894	13,191.720	1,860.066	47.947	1,812.119	13·7
1895	18,691.485	1,923.770	224.705	1,699.065	9·1
1896	20,858.985	2,070.401	442.607	1,627.794	7·8
1897	23,358.985	2,094.397	454.703	1,639.694	7·0
1898	29,418.345	2,169.632	1,222.150	947.482	3·2
1874/1898 . . .	205,244.210	19,450.712	2,916.375	16,504.337	8·0

Az osztalék az első 14 évben $3\frac{1}{2}$ és 8% közt ingadozik. A fellendülés korszakában (1888—1894.) az osztalék 19% -nyi magasságra emelkedik; de már 1892-ben látszik a kezdődő hanyatlás, mely időben az osztalék 10% -ot tett, hogy azután a megfigyelési időszakunk végén észlelt $6\frac{2}{3}\%$ -nyi magasságra csökkenjen. De e mellett ezen utóbbi év osztaléka már csak a tartalék igénybevételével volt elérhető, miután — mint a 21. és 22. számú táblák mutatják — ebben az időszakban több osztalék fizettetett, mint a mennyit a tiszta nyereség tett.

A 25 év átlagában az évi osztalék $8\frac{0}{10}\%$ -ot tett.

22. sz. tábla.

A bányaiipari részvénytársaságok osztalékjövödelme.

Év	Tőke	Osztalék- öntés (p. a. .)	A r.-tőke % -ában (p. a.)	Év	Tőke	Osztalék- öntés (p. a.)	A r.-tőke % -ában (p. a.)
1874 . . .	3,000.000	180.000	6·—	1887 . . .	4,453.000	342.400	7·9
1875 . . .	4,500.000	180.000	4·—	1888 . . .	4,041.000	436.595	10·8
1876 . . .	5,200.000	196.000	3·8	1889 . . .	4,008.000	552.600	13·8
1877 . . .	5,093.000	189.000	3·7	1890 . . .	3,496.000	661.400	18·9
1878 . . .	5,043,000	189.685	3·8	1891 . . .	5,589.250	988.710	17·7
1879 . . .	5,103.000	182.000	3·6	1892 . . .	10,778.720	1,101.125	10·2
1880 . . .	3,574.000	154.800	4·3	1893 . . .	11,103.720	1,193.415	10·7
1881 . . .	2,774.000	180.600	6·5	1894 . . .	13,191.720	1,457.753	11·1
1882 . . .	4,354.000	184,780	4·2	1895 . . .	18,691.485	1.716.500	9·2
1883 . . .	4,354.000	210.612	4·8	1896 . . .	20,858.985	1,767.792	8·5
1884 . . .	4,354.000	235.980	5·5	1897 . . .	23,358.985	1,821.470	7·8
1885 . . .	4,453.000	236.445	5·3	1898 . . .	29,418.345	1,826.100	6·2
1886 . . .	4,453.000	343.212	7·8	1874/98 . .	205,244.210	16,533.974	8·0

Negyedik fejezet: A biztosító társulatok üzleti eredményei.

Az 1873-ik év végével a következő hat biztosító társulat állott fenn az alant feltüntetett részvénytőkével:

Alapítási év		Tőke
1856	I. magyar ált. biztosító-társaság	945.000 fl.
1861	»Pannonia« m. viszontbiztosító-intézet	600.000 »
1864	Pesti biztosítóintézet ¹⁾	1,215.000 »
1867	†»Haza« életbiztosító- és hitelbank	783.000 »
1868	†»Hunnia« magyar viszontbiztosító-bank	500.000 »
1863	†»Unio« viszontbiztosító-bank	600.000 »
Összesen 6 biztosító társulat		4,643.000 fl.

A következő évek folyamán keletkeztek, illetve megszűntek:

	Szaporodás ezer forintokban	Megszűnt	
1874	†»Centrale« ált. biztosító-társaság	200	—
1874	<i>Megszűnt:</i> †»Hunnia« magyar viszontbiztosító-bank	—	500
1875	†Centrale, ált. bizt.-társaság	—	200
1877	†»Haza« életbizt. és hitelbank	—	500
1879	Pesti biztosító-intézet ¹⁾	—	1.000
1880	»Agricola« jégbiztosító r.-t. ²⁾	200	—
	Foncière, Pesti biztosító-intézet ¹⁾	5.889	—
	Magyar-francia biztosító-intézet	4.680	—
1882	<i>Megszűnt:</i> †Unio, viszontbiztosító-bank	—	500
1883	Agricola, jégbiztosító r.-t. ²⁾	—	200
1888	Lloyd, viszontbiztosító-intézet	500	—
1890	Magyar jég- és viszontbiztosítóintézet	1.000	—
1894	Nemzeti baleset-biztosító	500	—
1896	Hazai ált. biztosító-r.-t.	1.000	—
1874—1898 összesen		13.919	2.900

Ezek közül a négy †-tel jelzett társulat 1.700.000 frt tőkével tönkrement.

¹⁾ Az 1864-ben alapított Pesti biztosító intézet és az 1879-ben alapított Foncière biztosító intézet egyesüléséből keletkezett 1880-ban a Foncière, Pesti Biztosító Intézet.

²⁾ 1883-ban vesztesség nélkül megszűnt.

Míg az 1874-ik év elején hat biztosító társulat létezett összesen 4·6 millió frt tőkével, ezek száma a rákövetkező huszonöt év alatt — mint ez a főtáblából kitűnik — 8-ra emelkedett, összesen 10·0 millió frt tőkével.

E mellett azonban figyelembe veendő, hogy a negyedszázaddal ezelőtt létezett hat biztosító társulat közül jelenleg már csak kettő áll fenn, t. i. az Első magyar általános biztosító- és a Pannonia viszontbiztosító társulat összesen 1·5 millió frt eredeti tőkével, míg három társulat, t. i. a »Haza« életbiztosító, »Hunnia« és »Unio« viszontbiztosító 1·9 millió frt eredeti tőkével felszámolás vagy csőd és egy, a Pesti biztosító intézet 1·2 millió frt eredeti tőkével a Foncière biztosító társulattal való egyesülése következtében tűnt le a színtérről. A biztosító intézetek e szerint az alapításoknak igen mozgalmas képét nyújtják. Ezen kívül azonban maga az elemi biztosítás üzlete rendkívül károsnak bizonyult. Természetes következménye ez azon visszás állapotnak, hogy ezen biztosítási ágak teljesen híján vannak az egyetlen észszerű alapnak, t. i. a statisztikai megfigyeléseknek. Az elemi biztosításoknál ugyanis a díjak, az életbiztosításnál követett elvektől eltérőleg, nem a kockázat nagysága szerint számítatnak ki, mely pedig kizárólag statisztikai észlelések által ismerhető fel, hanem ellenőrizhetlen és a mellett durva tapasztalaton alapulnak, hacsak nem indokolatlan önkényen, vagy féktelen verseny szülte és minden alapot nélkülöző díjpazarlás.¹⁾

Az utolsó negyedszázad alatt 13·9 millió frt tőkével keletkezett nyolcz új biztosító társulat közül jelenleg még csak hat áll fenn, melyeknek eredeti tőkéje 13·5 millió frt volt, míg a »Centrale« csekély 200.000 frt tőkéjével már két évi fennállás után felszámolás alá került, az »Agricola« pedig három évi fennállás után veszteség nélkül feloszlott. A többi új alapítás is nagyobbára veszteséggel dolgozott és csak nehezen küzd fennállásáért. Így például az 1898-ik év zárlatai csakis a »Nemzeti«-nél tettek 6% osztalékot lehetővé, míg a többi-nél a következő veszteségek állottak elő:

Foncière	206.817 frt;	részvények árfolyama	100 ⁰ / ₀ ,
Lloyd viszontbiztosító .	75.864 »	»	» 81 »
Jégbiztosító	1,029.096 »	»	» 57 »
»Hazai« biztosító . . .	607.979 »	»	» ?

A jelenleg főnnálló biztosító intézetek kora

- 42 év 1. (I. magyar általános biztosító),
- 37 » 1. (Pannonia viszontbiztosító),
- 18 » 2. (Foncière és a Magyar-Franczia biztosító),
- 10 » 1. (Lloyd viszontbiztosító),
- 10 évnél rövidebb idő három.

¹⁾ Az elemi biztosításoknak tarthatatlan és minden pozitív alapot nélkülöző üzletmódjai felől vesd össze *Hajduska József*-nek már 1868-ban megjelent, »Tűzbiztosítás és statisztika« című értekezését, mely a következő szavakkal végződik: »Statisztikai alap híján az üzletnek a határt nem ismerő verseny, valamint a jólfizető kockázatnak kilépése, illetve önálló szövetkezetekké való szervezése folytán okvetlenül veszteséggel kell járnia; míg a tűzbiztosítás üzleteit nem a statisztikai észlelések alapjára fekteti, addig nem lehet azt másnak, mint tiszta szerencsejátéknak tekinteni.«

A megszűnt biztosító intézetek 15, 14, 10, 6, 3, illetőleg 1 évig állottak fenn.

Mint az itt következő 23. számú táblából kitűnik, a biztosítási vállalatokba fektetett részvénytőke oly nagy ingadozásnak volt alávetve, mint egyetlenegy más vállalkozási ágánál sem. Ez különösen az életképtelen és rövid fennállás után ismét összeomlott új alapításoknak tulajdonítandó. Az első hat évben ezen tőke 4—5 millió frtot tett, míg jelenleg 10 milliót. A közbeeső időben azonban nagy ingadozásokat látunk úgy fel- mint lefelé. Így 1880-ban nem kevesebb mint három új intézet lépett életbe, t. i. a Foncière, a Magyar-Francia és a jelentéktelen Agricola jégbiztosító, minek következtében a részvénytőkék magassága néhány hónap alatt 4 millióról nem kevesebb mint 15 millióra emelkedett. De már két évvel rá tönkrement az 1868-ban alapított »Unio« viszontbiztosító és egy évvel később az előbb említett »Agricola«. De a Foncière s a Magyar-Francia társulat is kénytelenek voltak 1889-ben részvénytőkéiket leszállítani, az előbbi részvények visszavétele által 1 millióval, a másik a részvények lebélyegzése által 2 millióval, úgy hogy ebben az időben az össztőke csak 8 millió frtot tett, mely összeg aztán a rákövetkező 10 év folyamán további 2 millió frttal emelkedett.

A mint az itt következő táblából kivehető, az üzleti eredmény évi 40% nyereség és 22¹/₂% veszteség közt ingadozott, — oly ingadozás, mely részvénytársulataink történetében páratlanul áll. Az egész negyedszázadra nézve az átlagos tiszta nyereség 10⁴/₀-ot tett.

23-ik sz. tábla.

A biztosító társulatok tiszta nyeresége.

Év	Tőke ¹⁾	A tiszta nyereségek összege (p. a.)	A tiszta veszteségek összege	Általános tiszta nyereség (p. a.)	A részvénytőke %/ó-ában (p. a.)
1874	4,854.370	1,018.123	99.372	918.751	9·3
1875	5,000.000	1,040.329	151.460	888.869	17·8
1876	5,000.100	1,109.089	147.592	961.497	19·2
1877	4,500.000	1,277.504	—	1,277.504	28·4
1878	4,500.100	1,814.840	14.490	1,800.350	40·0
1879	4,100.100	1,280.769	—	1,280.769	31·2
1880	14,818.799	1,441.400	—	1,441.400	9·7
1881	14,379.447	1,494.293	78.100	1,416.193	9·8
1882	11,535.488	1,216.173	5,638	1,210.535	10·5
1883	11,364.908	1,407.779	—	1,407.779	12·4
1884	11,395.504	1,980.145	—	1,980.145	16·9
1885	11,435.279	1,203.314	—	1,203.314	10·5
1886	11,477.043	1,640.326	—	1,640.326	14·3
1887	11,520.895	640.451	—	640.451	5·6

¹⁾ és pedig a pénzügyintézetekről és az ipari vállalatokról közölt megfelelő tábláktól eltérőleg egyúttal osztalékra jogosított tőke, mivel a biztosító intézeteknél osztalékra nem jogosított tőkerészek nem léteztek.

Év	Tőke	A tiszta nyereségek összege (p. a.)	A tiszta veszteségek összege (p. a.)	Általános tiszta nyereség	A részvénytőke % ^o -ában (p. a.)
1888	12,066.940	¹⁾ 992.586	2,732.533	— 1,739.947	— 14.4
1889	8,100.000	1,099.223	440.760	658.463	8.1
1890	8,600.000	580.274	129.683	450.591	5.2
1891	8,600.000	1,103.113	1.411	1,101.702	12.8
1892	8,350.000	1,265.541	192.333	1,073.203	12.9
1893	8,600.000	1,464.734	221.050	1,243.684	14.5
1894	8,850.000	1,496.729	—	1,496.729	16.9
1895	9,350.000	1,468.242	—	1,468.242	15.7
1896	10,350.000	1,675.510	—	1,675.510	16.2
1897	10,350.000	888.238	300.696	587.542	5.7
1898	10,050.000	47.654	2,306.140	— 2,258.486	— 22.5
1874/1898 . . .	228,648.973	30,596.379	6,821.263	23,775.116	10.4

Az itt következő 24-ik számú táblában az osztaléköntés az év hosszára átszámított összeggel van feltüntetve. Az osztalék menete igen változatos vala: míg az első években 15°/o-on felül állt, sőt 1879-ben a 19°/o-ot elérte, később egész 4—5°/o-ra száll alá, az 1892—1896-ik években ismét 11—12°/o-ra emelkedik, míg az utolsó évben (1898.) mélypontjára, t. i. 2.5^o/o-ra süllyed.

Az egész negyedszázad átlagában az évi osztalék 9.3^o/o-ot tett.

24. sz. tábla.

A biztosító társulatok osztaléköntése.

Év	Tőke	Osztalék- öntés (p. a.)	A r.-tőke % ^o -a (p. a.)	Év	Tőke	Osztalék- öntés (p. a.)	A r.-tőke % ^o -a (p. a.)
1874 . . .	4,354.370	679.900	15.4	1887 . . .	11,520.895	662.000	5.7
1875 . . .	5,000.000	398.000	8.—	1888 . . .	12,066.940	¹⁾ 630.000	5.2
1876 . . .	5,000.100	782.337	15.6	1889 . . .	8,100.000	764.000	9.4
1877 . . .	4,500.000	781.005	17.4	1890 . . .	8,600.000	349.000	4.1
1878 . . .	4,500.100	820.000	18.2	1891 . . .	8,600.000	798.000	9.3
1879 . . .	4,100.100	780.000	19.—	1892 . . .	8,350.000	906.000	10.9
1880 . . .	14,818.799	910.000	6.4	1893 . . .	8,600.000	1,010.000	11.7
1881 . . .	14,379.447	1,120.687	8.8	1894 . . .	8,850.000	1,075.000	12.1
1882 . . .	11,535.488	905.250	7.8	1895 . . .	9,350.000	1,082.500	11.6
1883 . . .	11,364.908	970.000	8.5	1896 . . .	10,350.000	1,257.500	12.1
1884 . . .	11,395.504	1,202.800	10.6	1897 . . .	10,350.000	912.500	8.8
1885 . . .	11,435.279	1,028.000	8.9	1898 . . .	10,050.000	248.000	2.5
1886 . . .	11,477.043	1,120.000	9.8				
				1874/98 . .	228,648.973	21,183.479	9.3

¹⁾ A Lloyd-viszontbiztosító társulat másfél év alatt 74.021 frtot nyert és ezen időre 45.000 frt osztalékot fizetett; 12 hónapra eszerint egy harmaddal, azaz a nyereségnél 24.674 frttal, az osztaléknál 15.000 frttal kevesebb jutna. Ez az oka annak, hogy a főtáblában kimutatott 1,017.260 frtnyi tényleges nyereség 24.674 és a 645.000 frtnyi osztalék 15.000 frttal kevesebbnek van feltüntetve.

Az utolsó évek osztalékai azonban csakis a tartalék igénybevételével voltak fizethetők. Így például 1897-ben

a tiszta nyereség	587.542 frtot,
az osztaléköntés	912.500 »

tett; 1898-ban a nyereség csak 47.654 frtot tett, míg a veszteséggel dolgozó intézetek nem kevesebb mint 2,306.140 frtot vesztek, úgy hogy ez az év nem kevesebb mint 2,258.486 frtnyi veszteséget eredményezett. Daczára ennek ez évben mégis 248.000 frt fizettetett ki osztalékban.

Az alább következő felsorolásban adjuk a biztosítási részvényeknek azon átlagárfolyamait, melyeket ezek a lefolyt negyedszázad minden egyes évének végén értek vala. Ez az átlagár csak egyszer, t. i. 1875-ben állt pari alatt, t. i. 90³⁰/₀-on; a rákövetkező hat évben azonban a pari értéknek több mint négyszeresére emelkedett. Ezen idő óta az árfolyam az üzleti eredmények nagy ingadozásainak megfelelőleg 140 és 260⁰/₀ között ingadozik. Ezen második maximum 1894-ben éretett el, mire azonban közvetlenül ismét mély hanyatlás következett be, úgy hogy jelenleg (1898. év végén) biztosító társulataink átlagos értéke ismét csak 188⁰/₀-ot tesz.

100—100 frt befizetésnek t. i. az egyes évek végén a következő értéke volt:

1873	120·9	1886	153·3
1874	124·1	1887	141·2
1875	90·3	1888	142·3
1876	101·8	1889	256·8
1877	148·5	1890	181·3
1878	193·2	1891	187·9
1879	273·6	1892	197·2
1880	330·6	1893	234·4
1881	435·4	1894	259·7
1882	208·2	1895	246·6
1883	197·6	1896	246·7
1884	163·4	1897	242·7
1885	144·6	1898	188·3

1898. végével a tőzsdéken jegyzett biztosítási részvények összes névértéke 8·1 millió frtot, ezeknek árfolyam szerinti értéke 15·2 millió frtot tett.

A három legnagyobb biztosító intézet részvényei 1898. végén árfolyam szerint következő értéket képviseltek:

	Részvénytőke	Árfolyam szerinti érték
I. magyar általános biztosító	3,000.000 frt.	9,600.000 frt = 320 %
Foncière, pesti biztosító	2,000.000 »	2,000.000 » = 100 »
Magyar jég- és viszontbiztosító	1,500.000 »	855.000 » = 57 »

A tartalékokra vonatkozó alábbi adataink csakis a nyereség- és nem a díj-tartalékokra vonatkoznak. A rendelkezésre álló munkaerők elégtelensége következtében csakis azon, 1891-gyel kezdődő korszakokra kellett szorítkoznunk, melyekről a statisztikai adatok saját »Havifüzet«-einkben fel vannak dolgozva.

25. sz. tábla. A biztosító társulatok tartalékjai az 1891—1898. években.

Év	Részvénytőke	Rendes tartalék	Rendkívüli tartalék	Tartalék összesen	100 frt részvénytőkére jut		
					rendes tartalék	rendk. tartalék	tartalék összes.
1891	8,600.000	3,252.257	132.693	3,384.950	37·8	1·5	39·3
1892	8,350.000	3,491.944	266.129	3,758.073	41·8	3·2	45·-
1893	8,600.000	3,887.600	43.745	3,931.845	45·2	0·1	45·3
1894	8,850.000	3,723.596	365.791	4,089.387	42·1	4·1	46·2
1895	9,350.000	3,847.700	551.435	4,399.135	41·2	5·9	47·1
1896	10,350.000	3,749.600	733.144	4,532.744	36·2	7·6	43·8
1897	10,350.000	3,803.628	1,213.369	5,016.997	36·7	11·7	48·4
1898	10,500.000	3,688.927	1,054.982	4,743.909	35·1	10·0	45·1

A 26. számú táblában, valamint előbb, az ipari vállalatoknál, úgy itt a biztosító intézeteknél is névszerinti kimutatását adjuk azon évi mozgalomnak, melyet a nagyobb biztosító társulatok tartaléktőkéi az utolsó nyolcz év alatt felmutatnak.

Biztosító intézeteink részvényeinek *jövedelmezősége* szintén példátlanul ingadozó volt; míg ugyanis 1873-ban és 1874-ben 12—13°/o-ra, sőt 1876-ban 17°/o-ra emelkedett, addig megfigyelési időszakunk végén 1·6°/o-ra szállt alá.

Biztosító részvényeink tőkésítési kamatlába ugyanis a következő volt:

1873	12·0	1882	4·9	1891	5·2
1874	13·0	1883	5·6	1892	5·5
1875	8·8	1884	6·5	1893	5·9
1876	17·1	1885	8·2	1894	5·6
1877	11·7	1886	6·4	1895	5·4
1878	9·4	1887	4·1	1896	5·7
1879	6·9	1888	3·6	1897	4·3
1880	5·3	1889	5·0	1898	1·6
1881	5·3	1890	2·2		

A biztosító részvények tiszta járadéka. A biztosító részvények tulajdonosainak bevételei két forrásból eredtek:

1. *Osztalékok.* Ezek a 24. sz. tábla szerint 21,183.479 frtot tettek ki.

2. *Bevételek a tartalékalapból.* Az első magyar általános biztosító társaság 1000 frtről szóló, de csak 315 frttal befizetett részvényeire a hiányzó 685 frtot a tartaléktőkéből fizette ki és így részvényeseinek 1000 frtos részvényeket minden utánfizetés nélkül szolgáltatott ki. E célra 1876-ban 1,455.000 frt és 1879-ben 600.000 frt, összesen 2,055.000 frt vétetett ki a tartaléktőkéből, minek következtében a részvények értéke 1879-ben 8,925.000 frtra emelkedett, míg az előbbi évben csak 6,540.000 frtnyi értéket képviseltek vala, a mi a részvényesekre nézve 2,385.000 frt nyereséget eredményezett.¹⁾

¹⁾ Ha a részvényesek új kibocsátású részvényeket kedvezményes áron vagy ingyen vettek át, ezen kedvezmény pénzértéke az árfolyam segítségével megállapítható. A jelen esetben azonban nem új részvényeket bocsátottak ki, hanem az új befizetés a részvényekre rábilyegeztetett; minthogy azonban ezen ráfizetés különértéke a tőzsdelapból ki nem vehető, nem marad más megoldás, mint a két tekintetbe jövő tőzsdéár közti különbséget venni nyereségnek. A szövegben említett számításban csakis a második befizetés okozta árkülönbséget lehetett figyelembe venni, mivel a megelőző 1876-iki befizetés alkalmával az árfolyam csak oly magasan állt, mint a megelőző év végével: fel kell tehát tenni, hogy ezen befizetés pénzbeli előnyei már előre tudva voltak és hogy a részvények ára már előbb megfelelően emelkedett.

A mi a részvényes veszteségeit illeti, ezek a következők:

1. *Tőkevesztéség tönkrement intézeteknél és pedig:*

a »Hunniá«-nál az egész részvénytőke	500.000	frt
a »Haza« életbiztosító banknál az egész részvénytőke . .	794.370	»
a »Centrale« biztosító intézetnél az egész részvénytőke .	200.000	»
az »Unio« viszontbiztosító banknál az 500.000 forintnyi részvénytőkéből	412.816	»
összesen	1,907,186	frt.

2. *Lebélyegzések.* A létező biztosító intézeteknél az utolsó negyedszázad folyamában a következő lebélyegzések fordultak elő:

a Magyar-Francia bizt. társaságnál 1889-ben	4,466.940	frt
a » » » » 1890 »	500.000	»
a Lloyd viszontbiztosító » 1894 »	250.000	»
a Hazai ált. biztosító » 1898-ban	300.000	»
összesen	5,516.940	frt.

3. *Fennálló intézeteknél szenvedett veszteségek.* Az utolsó (1898) üzletévben a következő intézetek zárták le veszteséggel mérlegüket:

I. magyar általános biztosító	368.452	frt
Pannonia, viszontbiztosító	16.241	»
Foncière, Pesti biztosító	206.817	»
Lloyd viszontbiztosító	74.631	»
Jégbiztosító	1,029.097	»
Hazai általános biztosító	605.900	»
összesen	2,301.138	frt.

4. *Veszteség elővételi jogokon.* A magyar jégbiztosító intézet részvényeseinek 1895-ben 5000 új részvényt 125 forintjával engedett át, az év végével azonban ezen részvények 122 forinton álltak, így tehát részvényenkint 3 forintot, összesen . . . . . 15.000 frtot vesztettek.

Mindezek után biztosító részvényeinknek **tiszta járadéka** tehát következőleg alakul:

A részvényes *bevételei* tettek:

1. osztalékban (l. a 24. sz. táblát)	21,183.479	frtot
2. bevételek a tartalékalapból	2,385.000	»
összesen	23,568.479	frtot

A részvényes *vesztései* tettek:

1. tőkevesztéség tönkrement biztosító intézeteknél	1,907.186	frt
2. tőkelebélyegzés fennálló biztosító intézeteknél	5,516.940	»
3. fennálló intézeteknél szenvedett veszteségek	2,301.138	»
4. veszteség elővételi jogokon	15.000	»
összesen	9,740.264	frt.

26. sz. tábla.

Tabelle Nr. 26.

Az 1891—1898. évek folyamában legalább egy millió frt tökével bíró biztosítási, közlekedési és egyéb részvénytársaságok rendes és rendkívüli tartaléktökei.

Ordentliche und ausserordentliche Reserven jener Versicherungs-, Verkehrs-, sowie sonstigen Actiengesellschaften, welche im Laufe der Jahre 1891—1898 wenigstens eine Million fl. Capital besaßen.

	Ezer forintokban — In tausenden Gulden							
	1891	1892	1893	1894	1895	1896	1897	1898
Biztosító intézetek. — Versicherungsanstalten.								
I. magyar ált. biztosító — I. ung. allg. Versicherungs-Gesellsch. ¹⁾	2,561	2,694	3,000	3,280	3,500	3,601	3,701	3,638
Foncière biztosító — Foncière Versicherungs-Gesellschaft ²⁾	156	152	163	211	501	501	529	550
Magyar-francia biztosító — Ung.-franz. Versicher.-Gesellsch. ³⁾	184	170	200	5,000	249	144	184	0
Jég- és viszontbiztosító — Hagel- u. Rückversicher.-Gesellsch. ⁴⁾	28	13	24	35	128	208	500	410
Hazai biztosító — Vaterländ. Versicherung-Gesellschaft . . .						0	0	0
Közlekedési vállalatok. — Verkehrsanstalten.								
Közúti vaspálya — Strassenbahn ⁵⁾	286	296	305	318	314	2,532	9,586	13,768
Nemzetközi waggonkölcsönző — Intern. Wagonleih.-Gesellsch. ⁶⁾	69	50	106	137	169	202	293	128
Általános waggonkölcsönző — Allgem. Wagonleih.-Gesellsch. ⁷⁾	78	76	107	139	170	203	274	119
Budapesti h. é. vasutak — Budapest. Localbahnen	0	8	0	0	0	1	3	5
Magyar h. é. vasutak — Ung. Localbahnen						0	0	50
Budapesti városi villamos — Budapest. Stadtbahn ⁸⁾			0	0	1,700	1,721	1,711	1,736
Újpest-rákospatói villamos — Újpest-Rákos. elektr. Strassenb.					27	0	0	0
Társasközi — Omnibus					0			
Ferenccz József földalatti villamos — Untergrundbahn					100	100	1	2
Vasúti forgalmi bank — Eisenbahn-Verkehrsbank					0	0	2	12
Villam, és közleked. váll. — A. G. f. elektr. u. Verk.-Unternehmung					0	0	4	9
Budapestvidéki villamos vasút — Bp.-Umgebung elektr. Strassenb.								0
Egyéb részvénytársaságok. — Sonstige Actiengesellschaften.								
Szt.-Lukácsfürdő — Szt. Lucasbad				1	6	12	22	27
Cirkvenica — Cirkvenca-Seebad					0	0	0	0
Royal-szálló — Hotel Royal								0
Osztálysorsjáték — Klassenlotterie	100	238		280	500	601	701	638
				30	1	1	29	50
					50	60	83	806
						65	840	
					32	2,300	9,211	13,832
				44	69	125	210	95
				50	75	100	106	
				22	1,672	1,672	1,647	1,647

A fenti adatokban honfoglaltaknak a következő rendkívüli tartalékok:
 In den obigen Ziffern sind nachfolgende ausserordentliche Reserven mit-
 enthalten:

A részvényes tiszta jövedelme tett eszerint az egész negyedszázadban összevéve . . . . . 13,828.215 frtot, úgy, hogy a tiszta részvényjára az összesen . . . . . 228,648.973 » tevő tőkének évi 6°/o-át teszi.

A biztosítási részvények jövedelmezősége eszerint — ha csakis a számbeli eredményekhez tartjuk magunkat — bár nem tűnik fel kecségtetőnek, úgy még sem tekinthető kedvezőtlennek, minthogy az a bank vagy az ipari vállalatok nyújtotta jövedelmet túlszárnyalja. Ha azonban figyelemmel vagyunk ama hihetlen nagymérvű s párjukat ritkító nagy ingadozásokra is, melyekből a fentebbi 6°/o átlag kikerült, a fentebbi eredményt legalább is szerénynek, ha csak nem elégtelennek kell nyilvánítanunk. Nagy kockázatokkal járó vállalkozásoknál, melyek az elemi biztosításnál majdnem a szerencsejáték jellegét öltik, joggal követelhetünk ennél magasabb kamatozást. Ha tehát még ezen erkölcsi mozzanatot is figyelembe vesszük, úgy óvakodni fogunk attól, hogy vagyionunkat biztosítási részvénybe fektessük.

1879-től 1898-ig a következő összegek fizettettek jutalékképen:¹⁾

1879	104.044	1886	131.274	1893	148.526
1880	113.663	1887	87.562	1894	155.597
1881	131.863	1888	90.745	1895	137.319
1882	95.082	1889	100.482	1896	167.181
1883	107.537	1890	62.269	1897	84.198
1884	167.415	1891	103.420	1898	69.270
1885	101.206	1892	114.673	1879/1898 . . .	2.273.326

A részvényjára a negyedszázad alatt 13,828.215 forintot, évi átlagban tehát 553.129 frtot tett, míg a kifizetett jutalékok húsz év alatt 2,273.326 frtra, tehát évi átlagban 113.666 frtra rúgtak.

Az évi átlagra átszámítva a részvényesnek 100—100 frt jára az igazgatóságnak 20·55 frt jutaléka esik.

¹⁾ Ismét »Statistikai Havifüzeteink« adatai alapján. (V. ö. 133. l.)

Ötödik fejezet: A forgalmi társaságok üzleteredményei.

Az 1873-ik évről 6 forgalmi intézet maradt reánk a következő részvénytőkékkel:

Alapítási év		Tőke
1856	Budapesti alagut	441.000 frt.
1865	Pesti közuti vasp. ¹⁾	1,556.000 »
1867	Budai közuti vasp. ¹⁾	547.000 »
1868	Budai hegy pálya	150.000 »
1871	†Ujpest-Rákospalotai lóvasut	140.000 »
1872	Ált. waggonkölesönző	2,000.000 »
	Összesen 6 forgalmi társaság	4,884.000 frt.

A rákövetkező huszonöt év folyamán keletkeztek, illetve megszűntek:

	Szaporulat ezer forintokban	Megszűnés
1876	<i>Megszűnt:</i> †Ujpest-Rákospalotai lóvasut . .	140
1879	Budai közuti vaspálya ¹⁾	482
1883	Nemzetközi waggonkölesönző	1.600
1889	I. magy. szállítási vállalat	300
1890	Budapesti h. é. vasut	2.214
	Budapest-szt.-lőrinczi h. é. vasut	218
1892	Budapesti villamos városi vasut	3.000
	M. kir. állami távbeszélő ²⁾	378
	Kiviteli és csomagszállítási vállalat	350
1893	Magy. h. é. vasutak	2.000
1895	Budapest-Ujpest-Rákospalotai vill. vasut . .	1.563
	†Budapesti társaskocsi r.-t.	1.000
1896	Svábhegyi fogaskerekű vasut	300
	Ferencz József földalatti villamos vasut . .	3.600
	Magyar vasuti forgalmi r.-t.	750
	R.-t. villamos és közl. vállalatokra	2.500
	<i>Megszűnt:</i> †Budapesti társaskocsi r.-t. . . .	— 1.000

¹⁾ A pesti és budai közuti vaspályák 1879-ben Budapesti közuti vaspálya név alatt egyesültek.

²⁾ Később állami tulajdonba ment át.

		Szaporulat ezer forintokban	Megszűnés
1897	»Photogen« forgalmi r.-t.	450	—
	Magyar élelmiszer-szállító r.-t.	75	—
	<i>Megszűnt: Telefon-bérlet¹⁾</i>	—	525
1898	Budapest vidéki villamos vasut	1.224	—
	1874—1898 összesen	21.522	2.147

Az itt említett társulatok közül tönkrement a $\ddagger$ -tel jelzett két vállalat 1,240.000 frt tőkével.

Mig 1874 elején mindössze 6 forgalmi részvénytársulat létezett 4·8 millió forint tőkével, addig ezek száma a rákövetkező huszonöt év folyamán — mint ez a fő táblából kitűnik — 19-re emelkedett és tőkéjük nem kevesebb, mint 48·6 millió forintra szaporodott.

A negyedszázaddal ezelőtt létezett 6 forgalmi intézet közül jelenleg még négy áll fenn, melyeknek eredeti tőkéje 4·1 millió frt vala, mig az Ujpest-Rákospalotai lóvasut tönkrement (140.000 frt tőkével) és a Budai közúti vaspálya 547.000 frt tőkével beolvadt a Budapesti közúti vaspálya-társaságba. Az utolsó huszonöt évben 21·5 millió forinttal keletkezett új 17 forgalmi intézet közül jelenleg még 15 áll fenn, mig a Társaskocsi vállalat (tőkéje 1 millió frt) tönkre ment, a Telefonbérlet pedig (378.000 frt tőkével) az állam által váltott meg.

A létező 19 forgalmi intézet közül fennáll:

- 42 év óta 1 intézet (Budapesti alagut részvénytársaság),
- 33 » » 1 » (Pesti, később Budapesti közúti vaspálya),
- 30 » » 1 » (Budai hegyháza),
- 26 » » 1 » (Általános vagonkölcsönző társaság),
- 15 » » 1 » (Nemzetközi vagonkölcsönző társaság),
- 10 évnél kevesebb idő óta 14 intézet.

A tönkrement társulatok közül az Ujpest-Rákospalotai lóvasut 5 évig és a Budapesti társaskocsi r.-t. 1 évig állt fenn.

Forgalmi társaságaink *részvénytőkéje*, mely észleléseink első tizenhat évében 3—5 millió frt között ingadozott, jelenleg — mint említők — közel 48·5 millió frt-nyi értéket képvisel. Az itt beállott emelkedés, mely különben túlnyomólag az utolsó három évre esik, messze túlhaladja az összes egyéb részvényvállalkozásokban tapasztalható emelkedést. Az első nagyobb emelkedés 1890-ben észlelhető, t. i. 5 millióról 9 millióra (a közúti vasút tőkeemelése, a magyar helyi érdekű vasút részvénytársaság és a Budapest-Sz.-Lőrinczi vasút alapítása). 1892-ben a részvénytőke a városi villamos vasút alapítása következtében

¹⁾ Állami tulajdonba ment át.

további 4 millió frt-tal emelkedett, azután 1895-ig folytatólag újabbi 18 millióval, míg a rákövetkező évben a budapest-újpesti, a fogaskerekű és a földalatti villamos vasút, a magyar vasúti bank s a vasúti és forgalmi vállalatok részvénytársaságának alapítása által egy ugrással 29 millióra, azóta pedig — leginkább a közuti vasút tőkeemelése következtében — 34 millió frt-ról 49 millió frt-ra emelkedett.

Tett ugyanis forgalmi vállalatainknak alaptőkéje

1874	4,908.200	1883	5,008.000	1892	12,803.200
1875	4,866.680	1884	5,015.100	1893	15,927.950
1876	4,712.500	1885	4,982.600	1894	16,881.975
1877	4,700.200	1886	5,008.500	1895	18,163.800
1878	3,992.900	1887	4,996.042	1896	29,249.250
1879	3,350.900	1888	4,782.600	1897	33,718.700
1880	3,355.900	1889	5,236.742	1898	48,584.500
1881	3,379.800	1890	9,058.800	1874/1898	265,108.239
1882	3,383.200	1891	9,040.200		

Mint az alábbi táblából kitűnik, a tiszta nyereség az utóbbi 25 év alatt 5·6 és 18·3⁰/₀ között ingadozott.

Az egész negyedszázadra vonatkozó átlagos tiszta nyereség évi 9·8⁰/₀-ot tesz.

27. sz. tábla.

Forgalmi társaságaink tiszta nyeresége.

Év	Tőke	Tiszta nyereségek összege (p. a.)	Tiszta veszteségek összege	Ált. tiszta nyereség (p. a.)	A részvénytőke % ^o -a
1874	4,908.200	359.032	10.576	348.456	7·1
1875	4,866.680	296.979	20.913	276.066	5·7
1876	4,712.500	289.934	16.034	273.900	5·8
1877	4,700.200	285.560	20.221	265.339	5·6
1878	3,992.900	296.967	36.832	260.135	6·5
1879	3,350.900	339.160	—	339.160	10·1
1880	3,355.900	460.972	—	460.972	13·7
1881	3,379.800	519.028	—	519.028	15·4
1882	3,383.200	475.937	—	475.937	14·1
1883	5,008.000	916.669	—	916.669	18·3
1884	5,015.100	772.080	—	772.080	15·4
1885	4,982.600	700.173	—	700.173	14·1
1886	5,008.500	423.598	—	423.598	8·5
1887	4,996.042	368.827	—	368.827	7·4
1888	4,782.600	536.546	—	536.546	11·2
1889	5,236.742	618.709	—	618.709	11·8

Év	Tőke *)	Tiszta nyereségek összege **) (p. a.)	A tiszta veszteségek összege	Ált. tiszta nyereség (p. a.)	= a r.-tőke %/o-a (p. a.)
1890	1) 7,624.800	664.459	—	664.459	8·7
1891	2) 7,631.200	809.913	—	809.913	10·6
1892	3) 11,603.200	1,085.707	60.000	1,025.707	8·8
1893	3) 14,727.950	1,356.956	—	1,356.956	9·2
1894	4) 14,681.975	1,530.666	—	1,530.666	10·4
1895	18,163.800	1,969.471	272.126	1,697.345	9·3
1896	29,249.250	6) 2,679.044	—	2,679.044	9·2
1897	33,718.700	7) 3,142.179	29.640	3,112.539	9·2
1898	5) 35,850.000	3,547.502	—	3,547.502	9·9
1874/1898 . . .	244,930.739	24,446.068	466.342	23,979.726	9·8

Az osztalékot illetőleg az itt következő 28. sz. tábla azt mutatja, hogy azok az egész negyedszázad alatt 3·6—12·5°/o között ingadoztak, az összes huszonöt év átlagában pedig 7·7°/o-t tettek.

28. sz. tábla.

A közlekedési vállalatok osztalékjövödelme.

Év	Tőke *)	Osztalék-öntés ***) (p. a.)	A részvény-tőke %/o-a (p. a.)	Év	Tőke *)	Osztalék-öntés ***) (p. a.)	A részvény-tőke %/o-a (p. a.)
1874 . . .	4,908.200	284.464	5·8	1887 . . .	4,996.042	336.796	6·7
1875 . . .	4,866.680	236.811	4·9	1888 . . .	4,782.600	378.170	7·9
1876 . . .	4,712.500	169.530	3·6	1889 . . .	5,236.742	428.566	8·2
1877 . . .	4,700.200	257.250	5·5	1890 . . .	1) 7,624.800	481.739	6·3
1878 . . .	3,992.900	250.439	6·3	1891 . . .	2) 7,631.200	527.491	6·9
1879 . . .	3,350.900	304.037	9·0	1891 . . .	3) 11,603.200	802.661	6·9
1880 . . .	3,355.900	333.649	9·9	1893 . . .	3) 14,727.950	1,088.447	7·4
1881 . . .	3,379.800	355.278	10·5	1894 . . .	4) 14,681.975	1,235.423	10·4
1882 . . .	3,383.200	363.341	10·7	1895 . . .	18,163.800	1,424.549	7·8
1883 . . .	5,008.000	625.008	12·5	1896 . . .	29,249.250	6) 2,018.749	6·9
1884 . . .	5,015.100	553.984	11·—	1897 . . .	33,718.700	7) 2,749.182	8·2
1885 . . .	4,982.600	511.024	10·3	1898 . . .	5) 35,850.000	2,789.181	7·8
1886 . . .	5,008.500	398.985	7·9				
				1874/98 . .	244,930.739	18,904.754	7·7

*) Azonkívül mint az olyan új részvények névértéke, melyek az első évben osztalékot nem kaptak:

1) 1,434.000, — 2) 1,409.000, — 3) 1,200.000, — 4) 2,200.000, — 5) 12,734.500 frt.

**) A fő tábla adataitól az év hosszára történt átszámítás folytán eltérő adatok:

6) A Ferencz József földalatti vasut 8 hó alatt 147.748 frtot, a Magyar vasuti forgalmi r. t. 16°/o hó alatt 56.879 frtot nyervén, az előbbi miatt 73.874 frttal szaporítottuk, az utóbbi miatt 16.332 frttal csökkentettük vagyis mindkettő miatt 57.542 frttal szaporítottuk a fő táblán kimutatott 2.621.502 frtnyi nyereséget.

7) A Magyar vasuti forgalmi r. t. 10¹/₂ hó alatt 130.384 frtot nyert; a még hátralevő 11¹/₂ hó miatt a fő táblában kimutatott 3,123.553 frtnyi nyereséget 18.626 frttal szaporítottuk.

**) Az év hosszára történt átszámítás folytán hozzáadva: 8) 44.900, — 9) 9.286 frtot.

A budapesti közlekedési részvények átlagos *árfolyama* 1874-ben 100—100 frt befizetés után 122 forint vala, de a rákövetkező évben már is a pari alá süllyedt, sőt 1877-ben egész 57⁰/₀-ra. A pari ár ezután csak 1879-ben lépetett megint át. 1880-tól 1893-ig az árfolyam 111—192⁰/₀ közt ingadozott, míg 1894-ben egy ugrással 304⁰/₀-ra szökött. A részvények azonban ezen fenárukat¹⁾ többé már nem érték el: már a rákövetkező évben az ár már 215⁰/₀-ra szállt alá, de az utolsó három évben ismét 279-re emelkedett.

100—100 frt befizetés értéke az egyes évek végével a következő volt:

1873	121·7	1882	159·6	1891	142·-
1874	95·0	1883	153·-	1892	160·5
1875	72·4	1884	172·5	1893	192·1
1876	60·1	1885	156·6	1894	303·7
1877	57·2	1886	142·1	1895	214·6
1878	90·6	1887	111·5	1896	239·6
1879	118·8	1888	130·3	1897	288·1
1880	151·4	1889	137·8	1898	279·1
1881	169·2	1890	151·7		

A budapesti tőzsdén jegyzett közlekedési részvények névértéke 1898 végén 19 millió frt-ot tett, az árfolyamszerinti érték pedig 53·1 milliót.

Legnagyobb közlekedési vállalataink értéke — az árfolyam szerint számítva — az év végén a következő volt:

	Részvénytőke	Árf. szer. érték
Budapesti közúti vaspálya	7,588.400 frt.	28,703.123 frt. = 378 %
Villamos városi vasút	4,861.800 »	11,425.230 » = 235 »
Budapest-Ujpest-Rákospalotai vasút	2,267.600 »	1,904.784 » = 84 »
Nemzetközi waggonkölcsönző társulat	1,600.000 »	4,360.000 » = 272 »
Általános waggonkölcsönző társulat	1,400.000 »	3,920.000 » = 280 »

Közlekedési vállalatainknak *tartalékjai*²⁾ az utolsó nyolcz évben 400.000 frt-ról 900.000 frt-ra, a rendkívüliek ellenben 100.000-ról nem kevesebb mint 15 millió frt-ra emelkedtek. Jelenleg eszerint a rendes tartalékok a tőkének 1·8⁰/₀-át, a rendkívüliek azonban 31⁰/₀-át, az összes tartalékok pedig 32·8⁰/₀-ot teszik.

29. sz. tábla.

A közlekedési vállalatok tartaléktőkái.

Év	Részvény- tőke	Rendes tartalék	Rendkívüli tartalék	Tartalékok összesen	100 frt részvénytőkére esik		
					Rendes tartalék	Rendk. tartalék	Tarta- lék összesen
1891	9,040.200	393.145	101.089	494.234	4·3	1·1	5·4
1892	12,803.200	672.592	323.601	996.193	5·2	2·5	7·7
1893	15,927.950	495.928	855.875	1,351.803	3·1	5·4	8·5
1894	16,881.975	554.170	1,709.440	2,263.610	3·1	10·1	13·4
1895	18,163.800	649.777	1,882.888	2,532.665	3·4	10·4	13·8
1896	29,249.250	746.622	4,103.336	4,849.958	2·4	14·0	16·4
1897	33,718.700	736.372	11,232.793	11,969.165	2·1	35·4	37·5
1898	43,584.500	872.750	15,037.733	15,910.483	1·8	31·0	32·8

¹⁾ A német »Hohecourse« fordítása, mint például Hohebene = fensik.

²⁾ Ezeket is Statisztikai Havifüzeteinkből vesszük, azonban azzal a különbséggel, hogy az 1891—1897. években a magyar helyiérdekű vasút után 30, 35, 38 és 40 ezer forint rendes tartaléktőkét még hozzácsatoltunk, mivel ezen társulat ezen években Havifüzeteink statisztikájában elő nem fordul.

A 27. sz. táblában közöljük — úgy miént azt a többi vállalkozási ágaknál eddig tettük — a nagyobb forgalmi vállalatok tartalékjának kimutatását is.

A közlekedési vállalatok *rentabilitása* észlelési időszakunk első öt évében 9—10% között ingadozott; 1879-ben 7·6%-ot tett, azután 1891-ig 6—7% közt, míg azóta 3·5—5% közt mozog. Észlelésünk végén (1898) közlekedési részvényeink jövedelmezősége csak 4·1%-ra rug.

Az 1879—1898 években a következő összegek fizetettek ki *jutalékul*:

1879	19.878	1886	27.339	1893	84.974
1880	33.627	1887	23.932	1894	98.696
1881	42.557	1888	40.093	1895	122.473
1882	41.976	1889	50.830	1896	166.699
1883	93.554	1890	50.910	1897	206.007
1884	69.614	1891	61.068	1898	235.408
1885	61.850	1892	77.214	1879/1898 . .	1.608.699

Mínthogy a részvényjáradék évi átlagban 982.244 frtot, a kifizetett jutalékok pedig évi átlagban 80.434 frtot tettek ki, 100 forint járadékra évenként 8·19 forint jutalék esik.

Átmehetünk mármost közlekedési intézeteink részvényjáradékának megállapítására, előre bocsájtva, hogy a jelenleg fennálló közlekedési vállalatoknál sem tőkelebélyegzések nem fordultak elő, sem pedig azok utolsó mérlegeikben (1898. végéről) veszteséget nem mutattak.

A közlekedési részvények tiszta járadéka a következő tételekből áll:

1. *Osztalék*, az előbb említett . . . . . 18,904.754 frt.

2. *Élvezeti jegyek*. Részvénytársaságaink között egyedül a közlekedési vállalatok azok, melyeknél élvezeti jegyek is előfordulnak. Ez ama körülményből magyarázható, hogy a főváros területén és telkén engedélyezett közlekedési vállalatok néhány évtized mulva ingyen mennek át a főváros tulajdonába, minek következtében a részvénytőke ama határidőig amortizálendő. A részvényesek részvénytőkájük visszafizetése alkalmával élvezeti jegyeket kapnak, melyek után a társaság feloszlásáig az 5%-nyi kamatozást felülmuló nyereségben részesülnek. Az ezen élvezeti jegyekből eredő bevételek összesen 404.556 frtot tettek. ¹⁾

3. *A tartalékalapból* eredő bevételek.

Ugy az Általános waggonkölcsönző-társaság, mint a Nemzetközi waggonkölcsönző-társaság 1898-ban tartaléktőkájéből kivett 200.000 frtot, mely összeg ellenértéke fejében mindkét esetben részvényeseinek 1000 darab új részvényt

¹⁾ és pedig *Budapesti közuti vaspálya*: 1875: 1.424 frt, 1876: 1.635 frt, 1877: 1.695 frt, 1878: 3.428 frt, 1879: 6.427 frt, 1880: 8.056 frt, 1881: 9.477 frt, 1882: 8.372 frt, 1883: 12.881 fl., 1884: 13.673 frt, 1885: 16.643 frt, 1886: 12.904 frt, 1887: 12.075 frt, 1888: 9.245 frt, 1889: 9.645 frt, 1890: 10.045 frt, 1891: 10.445 frt, 1892: 11.745 frt, 1893: 16.974 frt, 1894: 24.937 frt, 1895: 33.579 frt, 1896: 33.579 frt, 1897: 34.380 frt, 1898: 43.750 frt, összesen 347.544 frt. — *Budai hegyválya*: 1882: 210 frt, 1883: 270 frt, 1884: 270 frt, 1885: 330 frt, 1886: 192 frt, 1887: 64 frt, 1888: 88 frt, 1889: 114 frt, 1890: 142 frt, 1891: 172 frt, 1892: 204 frt, 1893: 236 frt, 1894: 270 frt, 1895: 306 frt, 1896: 304 frt, 1897: 768 frt, 1898: 812 frt, összesen 4.752 frt. — *Budapesti alagút*: 1892: 325 frt, 1893: 1.312 frt, 1894: 2.061 frt, 1895: 2.656 frt, 1896: 3.272 frt, 1897: 3.740 frt, 1898: 4.125 frt, összesen 22.991 frt. — *Telefonhálózat*: 1892: 1.207 frt, 1893: 1.182 frt, 1894: 3.026 frt, 1895: 6.667 frt, összesen 12.082 frt. — *Városi villamos vasut*: 1894: 672 frt, 1895: 2.020 frt, 1896: 4.991 frt, 1897: 5.195 frt, 1898: 4.146 frt, összesen 17.024 frt. — *Budapest-Szt.-Lórincai h. é. vasut*: 1894: 10 frt, 1895: 12 frt, összesen 22 frt. — *Fogaskerekű vasut*: 1898: 141 frt.

díjtalanul engedett át. Ezen részvények árfolyamszerinti értéke az Általános waggonkölcsonző társaságnál 560.000 frtot, a Nemzetközi waggonkölcsonző társaságnál 545.000 összesen 1,105.000 frtot tett.

4. *Elővételi jogok.* A következő új kibocsátású részvények az alább felsorolt előnyös áron engedtetek át a részvényeseknek:

Budapesti közuti vaspálya:

1895-ben	20.000	részvény	à	205	frt	árf. sz.	érték	270	frt	nyereség	à	65	frt	=	1,300.000	frt.
1896	»	10.000	»	»	»	»	»	286	»	»	»	81	»	=	810.000	»
1897	»	10.000	»	»	»	»	»	390·5	»	»	»	140·5	»	=	1,405.000	»
1898	»	16.000	»	»	»	»	»	378·25	»	»	»	48·25	»	=	772.000	»

Budapesti városi villamos:

1893-ban	10.000	részvény	à	150	frt	árf. sz.	érték	177	frt,	nyereség	à	27	frt	=	270.000	frt.	
1894	»	10.000	»	»	»	»	»	271·5	»	»	»	56·5	»	=	565.000	»	
															Összesen . . .	5,122.000	frt.

A mi a veszteségeket illeti, azok mind tönkrement társulatokra vezetendők vissza.

Elveszett pedig:

Az <i>Ujpest-Rákospalotai lóvasutnál</i> (tőke 140.000 frt, visszafizetve 7.000 frt)	133.000	frt,
a <i>Budapesti társaskocsi társaságnál</i> (tőke 1 millió frt, visszafizetve 152.800 frt)	847.200	»
Összesen . . .	980.200	frt.

A részvényes nyereség-veszteségszámlája tehát a következőképen alakul:

Bevételek:

1. Osztalékban (l. 28. sz. táblát)	18,904.754	frt
2. Élvezeti jegyekben	404 556	»
3. Tartalékalapból eredő bevétel	1,105.000	»
4. Elővételi jogokból »	5,122.000	»
	25,536.310	frt.

Veszteségek:

1. Tönkrement társulatoknál befizetett tőkében	980.200	frt.
--	---------	------

E szerint a negyedszázad folyamán a részvényes tiszta bevétele . . . . . 24,556.110 frtot tett, vagyis az osztalékra jogosított tőkének évenként 10⁰/o-át.

A fenti adatokból tehát látjuk, hogy helyi közlekedési vállalataink részvényei egészben véve *felette kedvező befektetésnek bizonyultak.* A 10⁰/o-nyi járadék végeredményéhez azonban ama nyereségek, melyek az elővételi jogok gyakorlása által érettek el, illetőleg azok eladása által elérettek volna, nem kevesebb mint egy ötödrésszel járultak hozzá. Ezen nyereségekkel szemben pedig mégis tekintetbe volna veendő, hogy ezek félig-meddig árfolyam-nyereségeknek tekintendők és a jövőben — legalább a jelenlegi viszonyok mellett — nem egyhamar fognak ismétlődni, valamint hogy azoknak egy része, az 1901. év közepén jegyzett, sokkal alacsonyabb árfolyamok mellett veszteségekké vált. Minthogy azonban a közlekedési vállalatok részvényeinek járadéka, még az elővételi jogok beszámítása nélkül is, még mindig nyolcz százalékot tett ki, ezeknek hozadéka mindenképen nagyon kielégítőnek tekinthető.

Hatodik fejezet: Az összes részvénytársulatok pénzügyi eredményei.

Miután az eddigi fejezetekben külön-külön tárgyaltuk a bankok, takarékpénztárak, biztosítási és közlekedési vállalatok pénzügyi eredményeit, átmehetünk mármost valamennyi részvénytársulat együttes eredményeinek vizsgálatára. *) Minthogy ezen szempontból a különböző vállalkozási ágak egyéni tulajdonságai eltűnnek, módosul az ilyen statisztikából vonható következtetések tartalma. Tényleg ugyanis itt már nem arról van szó, vajjon több hasznot hajtott az egyik vagy a másik vállalkozási ág, hanem azon sokkal általánosabb, nemzetgazdaságtani fontossággal bíró kérdésről, *vajjon egyáltalán bevált-e a részvényforma és mennyire?* A saját helyi értékpapirjainkat illetőleg e kérdésre ezen munka utolsó fejezete fogja a választ megadni, a hol ugyanis az összes részvénytársulatok tiszta járadékát állapítjuk meg. Azonban úgy a teljesség kedvéért, valamint azon érdeknél fogva is, a melylyel az ilyen vizsgálatok bírnak, az összes részvénytársulatok tárgyalásánál is bele fogunk menni azok állapotának és mozgalmának tárgyalásába. Tárgyalni fogjuk tehát úgy a társulatok számát mint azok tőkéjét mint a tiszta nyereséget és az osztalékot, valamint a tartalékokat és a jutalékokat. Ugyanazon szempontok szerint fogunk tehát haladni, mint történt ez az előző fejezetekben az öt főcsoport mindegyike tekintetében. A két utolsó szempont feldolgozása az utolsó évekre terjed ki, míg a többieké az egész negyedszázadra.

---

*) Ezen öt főcsoport a fő táblában számosabb alcsoport szerint van feldolgozva, a meny nyiben ugyanis az ipar főcsoportja a következő alcsoportok szerint részleteztetik: 1. malmok, 2. szeszipar (serfőzők, pálinkafüzdék stb.), 3. egyéb mezői termékek feldolgozása, 4. vas- és gépipar, 5. bányai ipar, 6. építőipar, 7. nyomda-ipar, 8. egyéb ipar. Az előbb említett öt főcsoport mellett fő táblánk még egy hatodik szakaszt is tartalmaz, azon »egyéb« részvénytársulatok számára, mely a felállított csoportok egyikébe sem állíthatók be. Minthogy az egyéb részvénytársulatok ezen gyűjtőrovatában a legkülönbözőbb vállalatok találkoznak, azok önálló feldolgozása semmiféle hasznot nem nyújtana. Miután azonban ezen gyűjtőrovatnak számbeli eredményeit az összes vállalatokra vonatkozó összegekbe mégis be kellett számítani, a következőkben arra szorítokunk, hogy ezen vegyes rovat adatait az egyes szempontok tárgyalása alkalmával jegyzet alakban közöljük.

I. Az összes részvénytársulatok tőkéjének állapota és mozgalma.

Az 1873-iki válságos év 65 részvénytársaságot hagyott vissza, összesen 95 millió forintnyi tőkével; első megfigyelési évünk (1874.) befejeztével a fővárosban mindössze 64 részvénytársulat létezett, összesen 96 millió forintnyi tőkével. A válságnak évekig tartó utóhatásai következtében azután hosszabban tartó hanyatlás állott be: 1873-tól 1879-ig a részvénytársulatokba befektetett tőke 64 millió forintra csökkent, míg a társulatok száma annyi maradt, mint a korszak elején, t. i. 64.

Az alábbiakban közlünk mindenekelőtt egy áttekintési táblát az utolsó huszonöt év mindegyikének végével létezett összes részvénytársulatok számáról és azok tőkéjéről.¹⁾ Ezen adatoknak 13 csoport szerinti évi részletezését a 31. számú táblában találjuk.

¹⁾ Az előző jegyzet értelmében közöljük itt az »egyéb« részvénytársulatokra vonatkozó adatokat.

Az 1874-ik évben csak egyetlen idevágó részvénytársulat létezett és pedig az 1868-ban 500.000 forint tőkével alapított »Első sertéshizlaló-vállalat«.

A rákövetkező években keletkezett, illetve megszűnt:

Alapítási év		Gyarapodás ezer forintokban	Megszűnés ezer forintokban
1875	Első magyar szálloda	740	—
	†Koritniczai gyógyintézet	84	—
1876	Kereskedelmi épület r. t.	148	—
1879	Lótenyésztési r. t.	50	—
1883	»Harmonia« zeneműkiadó	60	—
1885	Fővárosi Kaszinó	300	—
	<i>Megszűnt:</i> Koritniczai gyógyintézet	—	84
1892	Paragon, hirdetési vállalat	78	—
1893	Könyves Kálmán, irodalmi r. t.	50	—
	Siófok, Balatonfürdő	250	—
	Krisztinavárosi Kaszinó	60	—
	Magyar dohánykereskedelmi r. t.	250	—
1894	Szt.-Lukácsfürdő r. t.	1.000	—
	Magyar Vigszínház r. t.	250	—
1895	Telefon-Hirmondó	300	—
	†Hazánk, irodalmi r. t.	150	—
	Lipótvárosi Kaszinó	300	—
	Keresk. csarnok körhelyiségeit építő r. t.	125	—
	Hungaria, vajkiviteli	150	—
	Budapesti lovaregylet r. t.	100	—
	†Cirkvenica tengeri fürdő	1.000	—
	»Magyar Hírlap«	250	—
	Magy. irodalmi r. t.	250	—
	Langer szabadalmait értékesítő r. t.	600	—
1896	Országos raktárházak r. t.	175	—
	»Royal« szálloda . t.	1.200	—
	»Magyarország«	165	—
	Révai Testvérek irod. r. t.	400	—
	Ős-Budavára	250	—
	Sas kórház	70	—
	Magyar behozatali társulat	50	—

30. sz. tábla.

Az összes részvénytársulatok száma és tőkéje az 1874—1898. évek mindegyikének végével.

É v	Szám	Tőke	É v	Szám	Tőke
1874	64	95,788.829	1887	69	105,337.253
1875	64	80,864.240	1888	72	106,546.856
1876	65	77,672.960	1889	74	109,892.258
1877	63	72,431.960	1890	86	123,466.516
1878	63	70,488.780	1891	99	143,750.966
1879	62	64,059.940	1892	112	160,704.836
1880	62	74,799.689	1893	130	185,309.886
1881	60	94,146.563	1894	153	215,523.861
1882	64	106,999.898	1895	192	270,609.993
1883	67	112,385.978	1896	219	315,732.551
1884	68	118,093.861	1897	226	335,032.051
1885	69	118,904.536	1898	242	366,239.361
1886	71	117,010.859	1874/98 (évtőke) . .		3.641,344.481

Midőn így az összes részvénytársulatok tárgyalását azok állapotának és mozgalmanak vizsgálatával kezdjük meg, ezzel a demológiában szokásos — állapot, és mozgalomra való — kétfeléosztást fogadjuk el zsinórmértékül. Valamint a népszámlálások a népesség állapotát adják, úgy a részvénytársulatok évi felvétele az utóbbiakét, míg másrészt a társulatok alapításai és megszünései a népesség körében észlelt születéseknek és halálozásoknak felelnek meg. Az eredményeknek állapot és mozgalom szerint való ezen kétfelé való osztása a szóbanforgó anyag nagy tömegére való tekintetéből ajánlatos, különösen pedig a rész-

		Gyarapodás ezer forintokban	Megszűnés ezer forintokban
1896	Kath. kórházépítő r. t.	150	—
	<i>Megszűnt</i> : Paragon (részvénytőkéjének 13.000 frtra való leszállítása folytán részünkről töröltetett) . .	—	78
	† »Hazánk« irod. r. t.	—	150
	† Cirkvenica tengeri fürdő	—	1.000
	† Magyar irodalmi r. t.	—	250
1897	Bártfai gyógyfürdő	289	—
	Apenta, keserűvíz forrás	120	—
1898	Marhavásártéri pénztár r. t.	600	—
	Szab. osztálysorsjáték	1.500	—
	Ált. óvadékbank r. t.	400	—
	Fiumei raktárházak	500	—
	Magyar Színház r. t.	280	—
	Rémi szálló r. t.	138	—
	Bristol szálló r. t.	200	—
	»Budapesti Napló«	300	—
	Összesen	13.332	1.562

Mig tehát az 1874-ik év elején mindössze csak egy ilyen részvénytársulat létezett 500.000 forint tőkével, addig ezek száma a rákövetkező huszonöt év alatt 97-re emelkedett, 12,5 millió forintnyi részvénytőkével.

vénnytársulatok halálozási (»kaducitási«) statisztikájának nagy terjedelmére való tekintetből. Tényleg azonban a két észlelés csak egy és ugyanazon tárgynak két oldalát képezi: az egyes évek állapota csak úgy áll elő, ha az ujonnan alakult társulatokat hozzászámítjuk és a legkülönbözőbb okokból kiváltakat az előbbi állapotból levonjuk. Ezen tényleges összefüggés okozza, hogy az állapot tárgyalását nem lehet egészen a mozgalom tárgyalásától elválasztani.

31. sz. tábla.

Az 1874—1898. évek mindegyikének végével fennállott részvénytársulatok száma 13 vállal-
kozási ág szerint.

Év	Bankok	Takarékpénztárak	Pénzüntézetek	Malmok	Szeszes italok	Mezei termékek	Vasipar	Bányaipar	Építőipar	Nyomdaipar	Egyéb ipar	Összes ipar	Biztosító társulatok	Közlekedési vállalatok	Egyéb részvény-társaságok	Összes részvény-társaságok
1874 . .	15	7	22	9	2	—	3	1	8	3	3	29	6	6	1	64
1875 . .	14	3	19	8	2	—	3	2	8	3	5	31	5	6	3	64
1876 . .	14	3	19	8	2	1	3	4	6	3	5	32	5	5	4	65
1877 . .	13	3	18	8	2	1	4	4	6	3	4	32	4	5	4	63
1878 . .	13	3	18	8	2	1	4	4	7	3	3	32	4	5	4	63
1879 . .	13	3	18	8	2	1	3	5	7	3	3	32	3	4	5	62
1880 . .	11	3	16	8	2	1	3	4	7	3	3	31	6	4	5	62
1881 . .	10	4	14	8	2	1	3	3	7	3	5	32	5	4	5	60
1882 . .	11	3	16	8	2	2	3	4	7	3	5	34	5	4	5	64
1883 . .	10	3	15	8	3	4	3	4	6	3	6	37	4	5	6	67
1884 . .	9	3	14	8	3	5	4	4	4	4	7	39	4	5	6	68
1885 . .	8	3	13	8	4	4	4	4	4	4	9	41	4	5	6	69
1886 . .	8	3	13	8	4	4	4	4	4	4	11	43	4	5	6	71
1887 . .	8	3	13	8	4	3	4	4	3	4	11	41	4	5	6	69
1888 . .	9	3	14	8	4	3	4	4	3	4	12	42	5	5	6	72
1889 . .	9	3	14	8	4	3	5	4	3	4	12	43	5	6	6	74
1890 . .	11	3	16	8	4	7	5	4	4	4	14	50	6	8	6	86
1891 . .	12	3	17	8	4	7	9	5	5	5	19	62	6	8	6	99
1892 . .	12	3	17	8	4	10	11	8	7	6	17	71	6	11	7	112
1893 . .	12	7	19	8	5	11	12	8	10	8	20	82	6	12	11	130
1894 . .	14	9	23	8	6	13	13	10	14	11	23	98	7	12	13	153
1895 . .	17	10	27	7	7	13	20	14	15	12	34	122	7	14	22	192
1896 . .	18	10	28	7	7	17	20	16	13	12	47	139	8	17	27	219
1897 . .	19	10	29	7	7	17	20	19	13	12	47	142	8	18	29	226
1898 . .	19	10	29	8	7	19	19	21	12	12	51	149	8	19	37	242

31a. sz. tábla.

Az összes részvénytársulatok alaptőkéi, 13 csoport szerint; 1874—98 (ezer forintokban).

Die Actiencapitale sämtlicher Actiengesellschaften von 1874—98, nach 13 Gruppen ausgewiesen (in Tausenden von Gulden).

a) 1874—1886.

	1874	1875	1876	1877	1878	1879	1880	1881	1882	1883	1884	1885	1886
Bankok — <i>Banken</i>	52.498	35.402	34.082	28.884	27.873	24.011	25.377	40.047	51.994	52.305	50.947	50.790	48.990
Takarékpénztárak — <i>Sparcassen</i>	6.680	5.830	4.950	4.950	4.950	4.950	4.950	5.150	6.150	6.150	6.150	6.150	6.150
Pénzüzetek — <i>Geldinstitute</i>	59.178	41.232	38.982	33.784	32.823	28.961	30.827	45.197	58.144	58.545	57.097	56.940	55.140
Malmok — <i>Mühlen</i>	7.707	7.004	6.922	6.910	6.900	7.190	7.480	7.460	7.450	7.450	7.450	7.450	7.450
Szeszipar — <i>Industrie geistiger Getränke</i>	2.200	2.200	2.190	2.170	2.160	2.100	2.100	1.800	1.800	2.550	2.550	2.850	2.700
Egyéb mezeti term. ipar — <i>Sonst. landw. Prod.</i>	—	—	2.000	2.000	2.000	2.000	2.000	2.000	2.800	4.540	5.140	4.540	4.540
Vas- és gép-ipar — <i>Maschinenindustrie</i>	4.000	4.000	3.420	5.020	5.020	4.020	3.970	9.870	10.270	10.270	16.752	16.752	16.752
Bányaipar — <i>Montanindustrie</i>	3.000	4.500	5.200	5.093	5.043	5.103	3.574	2.774	4.854	4.854	4.354	4.453	4.453
Építőipar — <i>Bauindustrie</i>	7.552	6.754	4.631	4.626	4.722	3.858	3.797	3.209	3.186	3.088	2.469	2.469	2.469
Nyomdaipar — <i>Druckereien</i>	1.651	1.651	1.550	1.415	1.376	1.376	1.376	1.376	1.376	1.256	1.655	1.655	1.586
Egyéb ipar — <i>Sonstige Industrie</i>	799	1.832	1.594	742	480	480	480	1.180	1.180	2.780	2.880	3.780	3.089
Ipar összesen — <i>Industrie zusammen</i>	26.849	27.941	27.507	27.976	27.701	26.127	24.777	29.669	32.416	36.183	43.250	43.950	43.069
Biztosító vállalatok — <i>Versicher.-Anstalten</i>	4.354	5.000	5.000	4.500	4.500	4.100	14.819	14.379	11.586	11.365	11.396	11.485	11.477
Közlekedési vállalatok — <i>Verkehrs-Anstalt.</i>	4.908	4.867	4.712	4.700	3.993	3.851	3.856	3.380	3.893	5.008	5.015	4.983	5.008
Egyéb részvénytársulatok — <i>Sonstige A. G.</i>	500	1.324	1.472	1.472	1.472	1.521	1.521	1.521	1.521	1.285	1.336	1.397	1.547
Főösszeg — Hauptsumme	95.789	80.364	77.673	72.432	70.489	64.060	74.800	94.146	107.000	112.386	118.094	118.905	117.011

b) 1887—1898.

	1887	1888	1889	1890	1891	1892	1893	1894	1895	1896	1897	1898
Bankok — <i>Banken</i>	39.190	39.490	42.490	43.954	54.165	56.167	64.290	66.290	84.540	96.540	102.140	107.733
Takarékpénztárak — <i>Sparcassen</i>	6.450	6.450	7.050	8.650	9.850	9.850	13.300	17.750	23.000	23.000	24.400	25.000
Pénzüntézetek — <i>Geldinstitute</i>	45.640	45.940	49.540	52.604	64.015	66.017	77.590	84.040	107.540	119.540	126.540	132.733
Malmok — <i>Mühlen</i>	7.090	7.090	7.090	6.890	7.430	7.430	7.200	7.500	8.400	8.400	8.400	9.600
Szeszipar — <i>Industr. geist. Getränke</i>	2.700	2.700	2.450	2.300	2.175	1.939	3.439	4.262	6.464	6.429	6.329	6.846
Egyéb mezeti term. ipar — <i>Sonst. landw. Prod.</i>	2.540	2.540	2.040	9.540	10.050	14.612	16.648	18.221	19.407	23.857	25.050	26.057
Vas- és gépipar — <i>Maschinenindustrie</i>	16.752	17.120	20.120	17.920	19.420	23.020	23.570	27.090	35.216	36.439	37.079	36.289
Bányaipar — <i>Montanindustrie</i>	4.453	4.041	4.008	3.496	5.589	10.779	11.104	13.192	18.691	20.859	23.359	29.418
Építőipar — <i>Bauindustrie</i>	2.349	2.349	2.349	3.349	3.616	3.594	5.947	10.572	11.072	10.872	11.286	9.776
Nyomdaipar — <i>Druckereien</i>	1.535	1.535	1.535	1.536	1.723	1.986	2.535	3.412	3.651	4.107	4.266	4.236
Egyéb ipar — <i>Sonstige Industrie</i>	4.214	4.880	5.871	6.621	10.541	8.550	10.536	17.980	25.599	37.534	39.323	40.189
Ipar összesen — <i>Industrie zusammen</i>	41.633	42.205	45.463	51.652	60.544	71.910	80.979	102.229	128.500	148.497	155.602	162.411
Biztosítás — <i>Versicher.-Anstalten</i>	11.521	12.067	8.100	8.600	8.600	8.350	8.600	8.850	9.350	10.350	10.350	10.050
Közlekedés — <i>Verk.-Anstalten</i>	4.996	4.783	5.237	9.039	9.040	12.803	15.928	16.882	18.164	29.249	33.719	48.584
Egyéb részvényt. — <i>Sonstige A. G.</i>	1.547	1.552	1.552	1.552	1.552	1.625	2.213	3.523	7.056	8.096	8.321	12.511
Főösszeg — <i>Hauptsumme</i>	105.337	106.547	109.892	123.467	143.751	160.705	185.310	215.524	270.610	315.732	335.032	366.289

A mi az új alapításokat illeti, a 32. sz. táblában összefoglalását nyújtjuk azon adatoknak, melyeket az előbbi fejezetekben az egyes vállalkozási ágaknál elszórta említettünk vala.

32. sz. tábla. Az 1874—1898. években előfordult új alapítások.

Év	Új alapítások		Év	Új alapítások	
	Társulatok száma	Tőke frtokban		Társulatok száma	Tőke frtokban
1874	4	2,860.000	1889	5	3,830.000
1875	6	4,903.000	1890	13	14,772.000
1876	5	3,068.000	1891	13	14,367.000
1877	1	1,600.000	1892	19	23,571.000
1878	1	146.000	1893	21	12,297.000
1874—1878 . . .	17	12,577.000	1889—1893 . . .	71	68,837.000
1879	2	160.000	1894	29	27,128.000
1880	4	11,219.000	1895	40	34,932.000
1881	4	13,397.000	1896	40	34,112.000
1882	3	2,520.000	1897	13	9,334.000
1883	7	5,050.000	1898	21	13,523.000
1879—1883 . . .	20	32,346.000	1894—1898 . . .	143	119,029.000
1884	6	6,582.000	Összesen 1874—98	266	244,605.000
1885	1	300.000			
1886	4	734.000			
1887	—	—			
1888	4	4,200.000			
1884—1888 . . .	15	11,816.000			

Egy-egy új alapítás tőkéje volt tehát, öt-öt évi időszakba összefoglalva :

1874—1878-ban átlag	739.824 frtot.	1889—1893-ban átlag	96.944 frtot
1879—1883-ban »	1,617.300 »	1894—1898-ban »	832.371 »
1884—1888-ban »	787.733 »		

Az egész negyedszázad folyamában 266 új társulat alapított 244,605.000 forintnyi tőkével, úgy hogy a huszonöt évi átlag szerint egy-egy új társulat tőkéje körülbelül 1 millióra (pontosan 919,568 forintra) tehető.

Részvénytársulatainknak összes tőkéje tehát volt:

az 1898 év végével	366.3 millió forintot
egy negyedszázaddal ezelőtt, (1874 végével)	95.8 » »
tett, úgy hogy a különbség	270.5 millió forintot

tesz. Ebből 244.6 millió forint esik új alapításokra, a többi pedig tőkeemelésekre.*)

Ezen általános áttekintés után térjünk már most át a részvényozacz változatos mozgalmaira, mi mellett az ezen mozgalmakra döntő befolyással bíró árfolyamhullámzásokra szintén figyelmet kellend fordítanunk.

*) a tőkeeszállításoknak a tőkeemelésekből való levonása után.

II. A részvénytársulatok száma (gyarapodás, csökkenés). A részvények árfolyama.

Az 1873-iki válság pusztításai okozta tespedés és tartózkodás csak az 1880. évben engedett, miután már a két előző év alatt is külföldön nagyobb tőkebőség és olcsóbb kamatláb, sőt a párisi és berlini tőzsdén igen jelentékeny ár-emelkedés (hausse) keletkezett vala. Ezen utolsó két évben a helyi értékeink átlagos árfolyama szintén emelkedett és — miután az 1874-ben csak 75·3, sőt 1876-ban csak 64·7⁰/₀-on állott s így az utóbbi évben az utolsó negyedszázad árfejlődésének legmélyebb pontját érte volt el — végre ismét túllépte a pari határát. A vállalkozási kedv azonban a tőke bizalmatlansága következtében igen csekély maradt. 1874—1879-ig mindössze csak 19 részvénytársulat keletkezett összesen 13 millió forintnyi tőkével, úgy, hogy egy évre átlag csak három új alapítás és csak mintegy két millió forintnyi új alapítási tőke esik, sőt az utolsó két évben (1878—1879) az új alapítások tőkéje csak csekély 300.000 frtot tett. Ellenben felszámolt 1875-ben az Iparosok Takaré- és Hitelegylete 2 millióval, 1876-ban a Franko-magyar bank 10 millióval, 1878-ban az Angol-magyar bank 3·8 millióval és ezeken kívül még tekintélyes sora a közepes és kisebb részvénytársulatoknak, mint azt a megelőző fejezetek áttekintéséből részletesebben előadtuk.

Hogy a pénzpiacznak az új társulatok alapítására és régiék felosztására nézve döntő viszonyaiba betekinthessünk, a jelen szakasz további folyamában minden egyes korszak jellemzésére fel fogjuk sorolni a legfontosabb részvénytársulatok azon árfolyamait is, melyek az illető évek végén jegyeztettek. A budapesti tőzsdén kotirozott összes részvények árai az 1873—93-ig terjedő 26 év mindegyikéről a főtáblában található és pedig tényleges, forintokra szóló árjegyzésekkel (tehát abszolút árfolyamok). Ezen árfolyamoknak áttekinthető összefoglalását a 33. számú táblában találjuk, míg a 34. számú tábla az árfolyamoknak százalékos értékeit közli. Tekintettel nagy a érdeklődésre, melylyel az árak hullámzását kísélni szokták, megengedhetőnek tartottuk, hogy ezen két utolsó táblánál az észlelés időhatárain túlmenjünk, a mennyiben ugyanis egyrészt az 1873. évnek, másrészt pedig az 1899—1900. éveknek, ezen ívek sajtó alá bocsátásakor már ismeretes árait szintén felvettük.

Magában a szövegben minden egyes tárgyalandó korszaknál közölni fogjuk a legfontosabb értékpapírok abszolút árainak hullámzását. Kezdjük az 1873—1879-iki korszak áraival.

A részvénytársaság neve	Be-fizetés	1873	1874	1875	1876	1877	1878	1879
Angol-magyar bank	80	28	25 bef. 200	35 ¹ / ₂ bef. 100	36	40		
Magy. Ált. hitelbank	160	126 ¹ / ₂	225 bef. 200	189 ¹ / ₄	101	185	213 ¹ / ₂	268 ³ / ₄
Kereskedelmi bank	500	765	792	740	555	524	567	635
Franco-magyar b. .	200	16	68 ¹ / ₂					
Magy. Földhitel r. t.	100	58 ³ / ₄	73	55	20	6	76 bef. 100	158
Magy. Jelzálogbank	60	30	?	34	36	20	?	38
Tak. és Hitelegylet	50	54 ¹ / ₂	54 bef. 100					
I. Hazai takarékp. .	1000	2360	2280	2435	2110	2280	2280	3050
Fővárosi takarékp.	100	172	160	124	302 bef. 200	320	365	400

A részvénytársaság neve	Be-fizetés	1873	1874	1875	1876	1877	1878	1879
I. Budapesti malom	500	590	600	680	860	915	1275	1500
Pannonia malom	1000	345	385	550	985	985	1465	1450
Henger- „ „	500	740	670	780	770	600	720	750
Ganzgyár	500	370	280	140	120 } bef. 400 }	145	225	394
Salgótarjáni köszb.	100	98	77	67	72	79	91	115
Drasche-f. téglagy.	200	180	110	75	39	39	34	92
I. magy. ált. biztosít.	315	890	1050	1050 } bef. 800 }	1100	1680	2180	2975 } bef. 1000 }
Bpti közúti vaspálya	200	332	251	193	154	147	192	328

A következő 1880—1881. években végre mutatkoznak a javulásnak és a visszatérő bizalomnak régen várt jelei, mire az utóbbi években egész 10⁰/₀-ig emelkedett nagy osztalékok is voltak befolyással. Ezen két évben történt aztán a Magyar Országos Banknak 11·7 millió forintnyi alapítása, — mely társulat ugyan néhány év mulva ismét feloszlott, — úgyszintén a Foncière-biztosítóé 5·9 millióval és a Magyar-Francia biztosítóé 4·7 millióval. A vállalkozási kedvnek valódi izmosodásáról azonban komolyan még most sem szólhatunk, mivel ezen 22·3 millió tőkényi alapítások mellett, a melyekre a pénz túlnyomólag a külföldről jött be, saját erőnkéből mindössze csak három más társulatot alapíthattunk, összesen 700.000 frtnyi tőkével. Mindazonáltal tagadhatatlan, hogy ebben az időben saját pénzpiacunk is erősödő félben vala, mit abból is következtethetni, hogy míg 1873—1874-ben a befektetést kereső tőke részvénytársaságainktól 7—9 százalékos osztalékot követelt, azaz ezen kamatláb alapján tőkésítette az osztalékokat a részvények árában, addig az 1881. évben ezen tőkésítés már csak 5·6⁰/₀-nyi kamat alapján történt.

Azonban a kezdődő javulásnak ezen idejében, a külföldi tőzsdék nagy túlkapásai következtében, egyszerre és váratlanul kitört ama második nagy válság, mely a Bontoux-krízis neve alatt ismeretes és mely az összes európai államok vállalkozási kedvét évekre kihatólag megbénította. Így az 1882—1889. években nálunk is mindössze csak négy társulat keletkezett 3 millió forint tőkével, sőt 1885-ben az újalapítások összes tőkéje csak 300.000 frtra rugott. A Bontoux-krízis által ejtett sebek még alig hegedtek be, midőn 1887-ben ismét újabb válság szakadt reánk. Ezen évre esik ugyanis a Németország és Franciaország közötti viszonynak azon rosszabbodása, a mely az egész világot egy közelgő háború komoly félelmével töltötte el. A dolgok annyira fejlődtek vala, hogy Németország tartalékjait behívta, Oroszország csapatjait a határ felé mozgósította és a lovak kivételét megtiltotta. Erre a külföldi tőzsdéken ismét nagy válság tört ki és ismét lejátszódtak az 1873-diki válság rémjelenetei. Különösen az állampapírok ár hanyatlása következtében rövid néhány nap alatt milliárdok mentek veszendőbe. A mi helyi piacunk ezen mozgalom hatásai alól magát ki nem vonhatta, bár itt a pusztítások nem öltöttek oly rendkívüli mérvet. Az árfolyamok hanyatlottak ugyan, de nem oly ijesztően; az összes részvények átlagos ára ugyanis 150-ról 137⁰/₀-ra esett, mi által a tőzsdén jegyzett részvényeken csak 13 millió forintnyi kár okoztatott. Ámde az újabb vállalkozásokra való bátorság meg volt törve: így például 1887-ben egyetlenegy alapítás sem történt. A vállalkozási kedv hanyatlása azon tényből is megítélhető, hogy az

33. sz. tábla.

A budapesti tőzsdén jegyzett helyi értékpapírok árfolyamai 1873—1900 végéig.

Course der an der Budapester Börse cotirten Localeffecten am Ende der Jahre 1873—1900.

(A vízszintes vonal azt jelenti, hogy az illető értékpapír az árfolyamlapba nem volt felvéve; a csillag azt, hogy az árfolyamlapba ugyan be volt véve, de nem volt árfolyama. A mely esetben az illető társulat még nem, vagy már nem létezett, a rovat kiöleltelen maradt. — Der horizontale Strich bedeutet, dass die betreffenden Actien nicht cotirt waren, der Stern, dass sie wohl cotirt, aber ohne Coursnotiz waren. Für jene Jahre, wo die betreffende Gesellschaft noch nicht oder nicht mehr existierte, blieb die Rubrik unausgefüllt.)

a) 1873—1880.

A részvénytársaság neve (Name der Actiengesellschaft)		Alapítási év (Gründungs-Jahr)	Név- érték (Nomi- nate)	1873	1874	1875	1876	1877	1878	1879	1880
1. Pénzüntézetek. — Geldinstitute.											
Pesti hazai első t. p. — Pester vaterl. erste Sparcasse	1839	1.000	2.360	2.280	2.435	2.110	2.280	2.280	2.280	3.050	3.840
Pesti magyar kereskedelmi bank — Pester unq. Comm. Bank	1842	500	765	792	740	555	524	567	567	685	685
Egyesült fővárosi t. p. — Verein. Budapester Hauptst. Sparc.	1846	100	172	160	124	1302	320	365	365	400	470
Első magyar iparbank — I. unq. Gewerbeb. bank	1864	200	420	370	220	115	110	125	125	147,5	2) 154
Budai keresk. és iparbank — Ofner Commercial- und Gewerbeb. bank	1866	200	165	165	143	65	65	65	65	65	65
M. ált. hitelbank — Ung. allg. Creditbank	1867	160	126,5	1) 225	189,25	101	185	185	213,5	268,75	265
Angol-magyar bank — Anglo-Hungarian-Bank	1868	80	28	1) 25	85,50	36	40	40	40	40	40
O-budai népbank — Alt-Ofner Volksbank	1869	50	34	68,5	34	36	20	20	*	38	3) 96
Franco-magyar bank — Franco-ung. Bank	1869	200	16	68,5	68,5	36	20	20	*	38	3) 96
Magyar jelzálog hitelbank — Ung. Hypothekenbank	1869	60	80	*	34	36	20	20	*	38	3) 96
Ipár. tak. és hiteleggyl. — Allg. Spar- u. Cred.-Ver. der Gewerbetreib.	1869	50	54,5	3) 54	54	54	54	54	54	54	54
Kézműves bank — Pest-Ofner Handwerkerb.	1869	100	65	59	46	48	49	49	60	81	81
Budapesti iparbank — Bpester Industriebank	1869	100	65	59	42	36	35	35	40	47	47
Leszámítoló és pénzváltóbank — Ung. Escompte- u. Wechselbank	1869	70	—	50	—	—	—	—	—	—	—
Külvárosi takarékpénztár — Pest-Vorstädtische Sparcasse	1869	100	52	44,5	55	75	59	59	44	66	75
Magy. ált. földhitel t. p. — Ung. Allg. Boden-Credit A.-G.	1870	100	58,75	73	55	20	6	6	76	158	3) 103
Municipális hitelintézet — Municipal-Credit-Inst.	1871	80	16	27	10,5	7,5	14	14	*	200	209
Kisbirtokosok földhitelintézte — Volksboden-Credit-Inst.	1872	80	*	47	36	39	33	33	*	—	—
Budai polgári takarékpénztár — Ofner allg. bürgerliche Sparcasse	1872	50	50	*	50	50	50	50	50	50	50
Központi takarékpénztár — Ofner allg. Central-Sparcasse	1872	100	62	85,25	75	68	76	76	93,5	7) 354	492
O-budai pilliker t. p. — Alt-Ofen-Pilliser-Bez. Sparcasse	1872	30	*	—	—	—	—	—	—	—	55
Ipártárs. hitelintézet — Central Gewerbe Credit I. st.	1873	60	—	—	—	—	—	—	—	55	6) *
Pesti lipótvárosi takarékp. — Allg. Pester Leopoldstädter Sparcasse	1873	50	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Lipótvárosi bank — Leopoldstädter Bank A.-G.	1875	100	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Budapesti bankegyesület — Budapest Bankverein	1880	100	—	—	20	10,5	32	32	35	53	105
2. Ipar. — Industrie.											
Pesti hengermalom — Pester Walzmühle	1839	500	740	670	780	770	600	600	720	750	640
Pannonia-malom — Pannonsa-Mühle	1863	1.000	345	385	550	935	935	935	1.465	1.450	1.020

A névérték változása (Änderungen im Nominalwerthe): 1) 200 frt. — 2) 150 forint. — 3) 100 frt. — 4) 140 frt. — 5) 60 frt. — 6) 80 frt. — 7) 300 frt.

Budapesti gőzmalom — <i>I. Budapesti Dampfmühle</i>	1866	500	590	600	680	860	915	1275	1500	1890
Victoria-malom — <i>Victoria-Mühle</i>	1866	300	85	82 50	174	268	298	450	515	415
Concordia-malom — <i>Concordia-Mühle</i>	1866	500	265	190	151	390	377	478	540	460
Blum-féle malom — <i>Blum'sche Mühle</i>	1867	500	90							
Lujza-malom — <i>Louisen-Mühle</i>	1867	160	128	95 50	105 50	170 50	178	268	298	198
Arpád-malom — <i>Arpád-Mühle</i>	1867	500	55							
I. magyar gyapjumoó — <i>I. ung. Wollwäscherei</i>	1867	200	60	80	128	112	140	*	170	205
Erzsébetmalom — <i>Elisabeth-Mühle</i>	1868	200	96	112	118	199	200	260	289	190
Molnárk és sütők — <i>Müller und Bäcker</i>	1868	200	187	208	267	318	320	350	335	320
Gschwindt-féle szeszgyár — <i>Gschwindt'sche Spiritusfabrik</i>	1868	200	240	208	218	208	223	265	291	326
Salgótarjáni kőszénbánya — <i>Salgó-Tarjánér-Kohlenbergw.</i>	1868	100	98	77	67	72	79	91	115	92
Küszénbánya és téglagyár — <i>Steinkohlenbergw. und Ziegelei</i>	1868	200	180	110	75	89	89	84	92	144
Athenaeum-nyomda — <i>Athenaeum-Druckerei</i>	1868	200	245	235	238	232	250	300	410	548
Budai gyártelep — <i>Ofner Fabrikhof</i>	1868	500	630	560	510	505	470	525	590	640
Ganz-gegyár — <i>Ganz-Maschinenfabrik</i>	1869	500	870	280	140	120	145	225	394	508
Ujlaki vasöntő — <i>Schlick-Eisengüßerei</i>	1869	200	160	158	116	76	65	60	128	185
Sóskuti kőbánya és mészégető — <i>Neustifter Ziegel- und Kalkbr.</i>	1869	200	85	55	43	25	25	22	48	108
Kőbányai gőztégla — <i>Steinbrucher Dampfziegelei</i>	1869	200	114	70	80	80	80	*	*	84
Pesti építőtársaság — <i>Pester Baugesellschaft</i>	1869	200	135	70	40	37	54	3) 62	98	200
Franklin-nyomda — <i>Franklin-Druckerei</i>	1872	80	10	20	12	12				*
I. magyar részvénytársaság — <i>I. ung. Act.-Bräuerei</i>	1874	175	*	4) 20	155	*	5) 70		125	146 50
Spodumgyár — <i>Spodiumfabrik</i>	1874	500	488	488	355	270	205	400	510	574
Salgótarjáni vasfomító — <i>Salgótarjánér Eisenwaffinerie</i>	1875	200			165	170	195	232	258	290
	1877	100					70	82	134	141 50
3. Biztosító intézetek. — Assecuranz-Gesellschaften.										
I. magyar ált. biztosító társaság — <i>I. ung. allg. Assec.-Ges.</i>	1856	315	890	1050	1050	1100	1680	2180	72975	3300
Pannónia viszontbizt. társaság — <i>Pannonia ung. Rückversich. Bank</i>	1861	300	880	355	845	360	370	500	1000	1000
Pesti biztosító intézet — <i>Pester-Versicher.-Anstalt</i>	1864	100	62	62	40 50	43 50	68 50	99 75		
»Haza« életbizt. és hitelint. — <i>Haza Lebensversicherungs u. Creditb.</i>	1867	a)	*	38	65					
»Hunnia« viszontbiztosító — <i>Hunnia ung. Rückvers. Bank</i>	1868	200	83				130	95	176	
»Unio« viszontbiztosító — <i>Unio Rückversicherungsbank</i>	1868	300	135	128	65	75				
4. Közlekedési vállalatok. — Verkehrsunternehmungen.										
Budapesti alagút — <i>Budapester Tunnel</i>	1856	105	96	71	51	58 50	58	80	105	106 50
Pesti közúti vaspálya — <i>Pester Strassenbahn</i>	1865	200	332	251	193	154	147	192	b) 328	403 50
Budai közúti vaspálya — <i>Ofner Strassenbahn</i>	1867	200	80	75	50	20	12			
Budai hegyválya — <i>Ofner Bergbahn</i>	1868	100	50	67	56	50	51	67	89	98
Ált. vagonkölcsönző társaság — <i>Allg. Wagonleih-Gesellschaft</i>	1872	80							54	85
5. Egyéb részvénytársulatok. — Sonstige A.-G.										
I. magyar sörésztilaló társaság — <i>I. ung. Borstewierh.-Mastanst.</i>	1863	200	160	158	140	120	150	125	204 50	200
I. magyar szálloda — <i>I. ung. Hotel A. G.</i>	1875	200				*	*	105	*	*
Kereskedelmi épület — <i>Handelsstand-Gebäude A. G.</i>	1876	210				*	480	*	500	535

névtérék változásai (Änderungen im Nominativ): 1) 400 ft. — 2) 85 ft. — 3) 160 ft. — 4) 200 ft. — 5) 150 ft. — 6) 800 ft. — 7) 1000 ft.
 Különböző nagyságú betűtípusok (Mit verschiedenem Beträgen eingezogene Actien.) — a) Ezentúl: »Budapesti közúti vaspálya« (Von nun ab »Budapester Strassenbahn«).

b) 1881—1890

A részvénytársaság neve (Name der Actiengesellschaft)	Alapítási év (Gründungs-Jahr)	Név- érték (Nominale)	1881	1882	1883	1884	1885	1886	1887	1888	1889	1890
Pénzüntézetek. — Geldinstitute.												
Pesti hazai első t. p. — Pester vaterl. I. Sparcasse	1839	1000	4750	4525	4550	5565	6050	7900	7000	7875	10100	8150
Kereskedelmi bank — Commercialbank	1842	500	655	572	583	599	592	677	654.50	738	820	958
Egy. bp. főv. tkp. — Verein. Bpester Hauptst. Sparc.	1846	200	556	500	473	465	445	470	468	480	768	875
Első m. iparbank — I. unq. Gewerbank	1864	150	204.5	187	160	155	146	150	150	161	175	177
Magyar ált. hitelbank — Ung. Creditbank	1867	200	351.5	272.5	292	303	306	303.75	265	306.5	343	359.25
Magyar jelzáloghitelbank — Ung. Hypothekenbank	1869	100	132.75	111	97	107.75	115.25	140.5	122	140	151.75	159
Budapesti iparbank — Bpester Industriebank	1869	100	86	38								
M. leszám. és pénzv. b. — Ung. Escompte u. Wechselb.	1869	100	120	88.5	87.75	84.5	85.75	101.75	88.75	98.75	111	116
Ált. m. municip. hitelint. — Municipal Credit-Anst.	1871	200	*	195	200							
Magy. orsz. közp. t. p. — Ung. Landes Centr. Sparc.	1872	300	595	517	485	455	443	525	475	480	545	650
Budapest III. ker. t. p. — Bpester III. Bez. Sparc.	1872	50	51.5	51	72	81	75	99	107	110	115	117
Közp. ipartárs. hitelint. — Centr.-Gew.-Credit-Anst.	1873	80	50	*	*	*	*	*	*	*	*	*
Budapesti bankgyűléslet — Bpester-Bankverein	1880	100	118	112	106.7	109.75	104.25	103	100.5	114.25	131.75	150
Magy. orsz. bank — Ung. Landesbank-A. G.	1881	100	*	*	94	*	*	93	92	98	117.5	123.5
Magy. ált. takarékpénzt. — Ung. allg. Sparcasse	1881	100	123.5	123.5		92.5	88			51	57	109
Bp. keresk. és iparb. — Bpester Handels- u. Gewerbeb.	1886	50										
Disconto és értékpapírbank — Disconto- u. Effectenb.	1890	100										
Ipartársulatok. — Industriegesellsch.												
Pesti hengermalom — Pester-Walzmühle	1839	500	480	575	595	585	650	555	500	585	595	530
Pannonia gőzmalom — Pannonia-Mühle	1863	1000	915	1150	1240	1025	1040	750	740	910	735	865
Első budapesti gőzmalom — I. Bpester Dampfmühle	1866	500	1150	1200	1245	1330	1315	1050	980	1065	850	1065
Pesti Victoria gőzmalom — Pester Victoria-Mühle	1866	300	360	450	450	385	320	198	90	164	153	248
Concordia gőzmalom — Concordia-Mühle	1866	500	435	545	583	580	590	455	428	541	433	497
Lujza gőzmalom — Louisen-Mühle	1867	160	194	251	292	312	312	280	235	262	235	270
I. m. gyapjamosó — I. unq. Wolwascher-ei	1867	200	*	*	245	270	262	270	265	240	238	270
Erszékmalom — Elisabeth-Mühle	1868	200	162	220	246	245	261	229	217.5	282	285	370
Molnárak és sütők gőzmalma — Müller u. Bäcker	1868	200	317	357	390	463	438	380	345	391	415	450
Gschwind-féle szeszgyár — Gschwind'sche Spiritusf.	1868	200	388	420	432	455	400	375	339	355	412	398
Salgótarján község b. — Salgotárjaner Kohlenbergw.	1868	100	124.5	110	120.5	133	134	148	175	197	483	439
Kőszénb. és téglagyár — Steinkohlenbergw. u. Ziegelei	1868	180	166.75	152.5	151	176	184	255	207	244	368	485
Athenaeum — Athenaeum-Druckerei	1868	200	628	550	550	585	565	550	523	426	465	458

A névérték változása (Änderungen im Coursverthe):
 1) 800 frt. — 2) 200 frt. — 3) 100 frt. — 4) 400 frt. — 5) 150 frt. —
 6) 80 frt. — 7) 60 frt.

Pesti könyvnyomda — Pester Buchdruckerei	1868	500	825	—	800	—	1000	—	1100	—	1120	—	1100	—	1200	—	1200	—
Ganz és társa — Ganz u. Comp. Maschinenfabrik	1869	400	388	—	675	—	953	—	798	—	745	—	1020	—	1405	—	1470	—
Schlick-féle gépgyár — Schlack'sche Eisengießerei	1869	200	250	—	228	—	273	—	168	—	130	—	180	—	236	—	235	—
Ujlaki téglá- és mészég. — Neustift. Ziegel u. Kalkbr.	1869	200	121.5	—	108	—	174	—	188	—	150	—	151	—	169	—	153	—
Sóskuti kőbánya — Sóskeuter Steinbruch	1869	150	34	—	45	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Kőbányai gőztéglagyár — Steinbrucher Dampfzieg.	1869	160	290	—	266.5	—	275	—	265	—	225	—	247	—	400	—	450	—
Franklin-nyomda — Franklin-Druckerei	1872	150	148	—	143	—	185	—	203	—	195	—	198	—	216.5	—	225	—
I. magy. részv.-serfőzde — I. ung. Act.-Brauerer.	1874	400	585	—	595	—	845	—	1880	—	830	—	745	—	980	—	1875	—
I. pesti spódiúmglyár — Spodiuimfabrik	1875	200	325	—	277	—	218	—	160	—	109	—	128	—	140	—	157	—
Salgótarjáni vasmű — Salgótarjáner Eis-enraffinerie	1877	100	132	—	119	—	100	—	93	—	92	—	109	—	176	—	179.5	—
I. magy. üvegglyár — I. ung. Glasfabrik	1881	500	—	—	—	—	505	—	500	—	—	—	700	—	970	—	925	—
Fiumei rizshántoló — Fiumaner Reisschälerer.	1882	500	—	—	—	—	25	—	*	—	*	—	116	—	165	—	168.5	—
Északmagy. kőszénbánya — Nordung. Kohlenbergw.	1882	100	—	—	—	—	—	—	195	—	155	—	148	—	184	—	223	—
Pallas-nyomda — Pallas-Druckerei	1884	200	—	—	—	—	—	—	512	—	490	—	505	—	495	—	3)225	—
Kuhinka-Antalvölgyi üvegglyár — Kuhinka Glasfabr.	1886	500	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Szegedi szeszgy. és finomító — Szegediner Spiritusfabr.	1888	200	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
M. fegyver- és löszerglyár — Ung. Waffen-u. Mun.-F.	1889	100	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	100	—	153.5	—	—	—
Biztosító intézetek. — Versicherungs-Anst.																		
I. magy. á.t. bizt. társ. — I. Ung. allg. Assec. Gesellsch.	1856	1000	4275	—	3450	—	3040	—	3200	—	2830	—	3130	—	3455	—	3005	—
» Pannonia» magy. viszontb. — »Pannonia« ung. Rückversich. Bank	1861	300	1425	—	1050	—	925	—	875	—	790	—	950	—	1215	—	940	—
»Foncière» Pesti bizt. — »Foncière» Pester Vers.-Ges.	1880	50	—	—	4) 43	—	69	—	70	—	68	—	65.5	—	79.5	—	62.5	—
Magyar-Francozia — Ung.-franz. Vers.-Ges.	1880	50	—	—	—	—	3)190	—	207	—	208	—	160	—	—	—	75	—
»Lloyd« viszontbizt. — »Lloyd« Rückvers. Ges.	1888	100	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	102	—
Közlekedési vállalatok. — Verkehrsunternehmungen.																		
Budapesti alagút — Budapest Tunnel	1856	105	119	—	115	—	122	—	151	—	150	—	154	—	166	—	168	—
Pesti közúti vaspálya — Pester Strassenbahn	1865	200	454	—	425	—	479	—	478	—	885	—	404	—	415	—	380	—
Budai hegypálya — Ofner Bergbahn	1868	100	115	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Ált. vagonkölcsonzó — Allg. Wagonleih-Ges.	1872	80	92	—	84.5	—	89	—	84	—	58	—	74.5	—	83	—	86	—
Nevezetközi vagonkölcsonzó — Internat. Wagonleih-Anstalt	1883	100	—	—	—	—	104	—	76	—	48	—	72.5	—	86	—	105	—
Egyéb részvénytársulatok. — Sonstige A.-G.																		
I. m. sertészialó — I. ung. Borssternvieh-Mastanst.	1868	200	374	—	388	—	388	—	322	—	288	—	298	—	305	—	345	—
I. magy. szálloda r.t. — I. ung. Hotel A.-G.	1875	200	—	—	—	—	9) 81.5	—	100	—	102	—	108	—	118	—	118	—
Kereskedelmi épület — Handelsstandsgebäude A.-G.	1876	210	528	—	*	—	590	—	650	—	700	—	675	—	700	—	700	—
Fővárosi casino — Hauptstädtisches Casino	1885	200	—	—	—	—	262	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—

A névérték változásai (Änderungen im Nominalewerthe):
 1) 350 frt. — 2) 300 frt. — 3) 100 frt. — 4) 80 frt. — 5) 120 frt.

A részvénytársaság neve (Name der Actiengesellschaft)	Alapítási év (Gründungs-jahr)	Név- érték (Nominal- w.)	1891	1892	1893	1894	1895	1896	1897	1898	1899	1900
Pénzütemezetek. — Geldinstitute.												
Pesti hazai I. takp. — Pester vaterl. I. Sparca-se.	1839	1000	3450	8925	8875	8550	7800	8300	8350	8275	8350	8187
Pesti m. keresk. bank — Pester ung. Commerc. Bank	1842	500	1010	1045	1116	1808	1180	1205	1412	1440	1898	1277
Egyes. budapesti főv. takp. — Vereinigte hauptst. Sparcasse	1846	300	960	1090	1260	1800	1150	1200	1195	1182	1160	1050
I. magy. iparbank — I. ung. Gewerbank	1861	150	188	208	222	218	195	198	187	175	169	154
M. ált. hitelbank — Ung. allg. Creditbank	1867	200	333	360	418	496	393	414	380	394	376	339
M. jelzáloghitelbank — Ung. Hypothekbank	1869	100	171	187	238	284	249	249	270	246	230	217
M. leszámítoló- és pénzv.-bank — Ung. Escompte u. Wechselbank	1869	100	111	115	123	307	259	257	246	262	253	211
M. orsz. közp. takp. — Ung. Landes Cen-tral-Sparc.	1872	300	605	735	870	870	795	775	845	815	765	692
III. ker. takp. — Budapest III. Bezirk-Sparcasse	1872	50	130	128	135	182	185	113	112	121	112	105
Budapesti bank egyesület — Budapest Bankverein	1880	100	139	138	139	139	109	107	107	104	100	87
Magy. ált. takp. — Ung. allg. Sparcasse	1881	100	117	124	133	126	122	124	2310	321	300	292
Budapesti keresked. és iparbank — Bp. Hand. u. Gew.-Bank	1886	100	98	90	—	—	—	173	195	200	198	202
M. keresk. r.t. — Ung. Handels-A.-G.	1890	200	—	—	—	175	200	173	195	200	198	202
Fővárosi bank — Hauptstädtische Bank	1890	100	95	102	100	98	90	65	82	82	65	—
M. ipar és keresk. bank — Ung. Ind. u. Handelsbank	1890	100	98	116	118	127	118	105	101	102	98	80
Takarékp. közp. jelz. bankja — Centr. Hyp.-Bank ung. Sparcassen	1892	500	—	—	585	585	560	500	505	510	515	500
Belvárosi takarékpénztár — Innersstädter Sparcasse	1892	100	—	—	118	106	102	98	98	104	103	100
Bpest terézv. takp. — Bpester Theresienst. Sparcasse	1893	100	—	—	107	114	1230	215	232	235	225	209
Hermes váltóüzlet — Hermes-Wechselstuben A.-G.	1893	100	—	—	—	150	180	125	120	117	118	105
Giro- és pénztár-egylet — Giro- u. Cassen-Verein	1893	1000	—	—	—	*	*	*	*	*	*	*
Erzsébetvárosi takp. — Elisabethstädter Sparcasse	1893	100	—	—	—	102	99	36	84	85	82	84
Kőbányai takp. — Steinbrucher Sparcasse	1893	100	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Hazai bank — Vaterländische Bank	1894	100	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Általános bank — Allg. Bank	1894	100	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Bank egyes. váltóüzlete — Bankvereins-Wechselstube VIII., IX. és X. ker. takp. — Bpest VIII., IX. u. X. Bezirk-Sparcasse	1894	100	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
M. agrár- és jár. bank — Ung. Agrar- u. Rentenbank	1895	200	—	—	—	—	90	*	—	—	—	—
Bpest lipótv. takp. — Bpest. Leopoldstädter Sparc.	1895	100	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
»Mercur» bank és váltóüzlet — »Mercur«-Bank	1895	250	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Ipar-részvénytársulatok. — Industriegesellschaften.												
Hengermalom — Pester Walzmühle	1839	400	555	570	605	700	740	610	670	600	500	470
Pannónia-malom — Pannonia-Mühle	1863	1000	990	915	900	780	—	—	—	—	—	—

* A névérték változásai (Änderungen im Nominale) : 1) 200 ft. — 2) 250 ft.

1866	500	1240	1876	1900	2200	1) 1.025	700	700	620	507.5
1866	150	255	323	295	250	200	150	130	140	155
1866	500	584	488	500	360	360	a) 285	290	280	45
1867	160	315	309	366	235	220	b) 402	400	400	400
1867	200	300	330	515	540	512	183	156	185	102.5
1868	200	468	525	480	420	325	440	416	420	440
1868	200	470	459	468	395	328	288	253	200	208
1868	200	415	470	508	500	508	270	220	200	107.5
1868	60	634	614	732	775	595	485	470	475	410
1868	200	522	523	624	675	630	613	602	152.5	315
1868	100	410	400	505	510	470	540	625	258	175
1868	500	1200	1340	1400	1400	1340	430	370	340	175
1869	400	1800	1860	1750	2110	2050	1260	1500	1420	1340
1869	200	240	237	268	208	240	220	3270	1800	1475
1869	150	253	928	375	314	230	220	207	174	105
1869	160	560	685	970	980	760	185	266	192	77.5
1872	150	255	233	230	265	270	630	735	550	325
1874	300	950	1210	1390	1535	1300	232	240	270	270
1875	150	85	42	85	140	140	240	240	180	1095
1879	100	160	237	262	305	248	130	130	145	152.5
1881	100	170.5	179.5	213.5	275.2	235	220	221	202	163
1881	500	—	—	—	9) 210	200	239.25	245.5	332	239.75
1882	500	1000	1130	1000	1090	1150	1400	1625	1550	1487.5
1882	100	166	171	256	297	200	204	192	140	112.5
1884	200	200	184	234	324	270	152	163	190	177.5
1884	200	227	218	245	219	200	180	200	190	177.5
1884	100	—	—	—	140	165	150	133	183	135
1889	200	—	—	—	270	230	180	185	120	100
1890	200	238	239	287	220	171	*	*	*	—
1890	200	c) —	d) —	137	122	120	*	*	128	950
1890	300	—	e) —	—	—	—	127.5	152	155	—
1890	100	—	—	—	—	—	—	—	125	135
1890	100	—	227	255	235	230	185	220	200	170

A névterek változásai (Änderungen im Nominativerthe):
 1) 250 frt. — 2) 400 frt. — 3) 40 frt. — 4) 20 frt. — 5) 100 frt.
 — 6) 10 frt. — 7) 600 frt. — 8) 50 frt. — 9) 200 frt.
 a) törzsrésztvény (Stammactien), b) elsőbbségi részvény (Prioritätsactien), c) A sorozatú részvény (Actien Lit. A.), d) B. sorozatú részvény (Actien Lit. B.)

A részvénytársaság neve (Name der Actiengesellschaft)		Alapítási év (Gründungs-Jahr)	Név- érték (Nomi- nale)	1891	1892	1893	1894	1895	1896	1897	1898	1899	1900
Felsőmagyarországi bányá — <i>Oberung. Bergwerk</i>		1891	100	—	—	—	189	127	108	109	107	106	105
Danubius hajógyár — <i>Danubius Schiffabrik</i>		1891	70	—	—	118	126 5	108	108	100	96	88	80
I. magyar befőttonőde — <i>I. ung. Schrifftg. esserei</i>		1891	75	—	125	144	175	169	155	153	145	142	136
Hungaria műtrágyagy. — <i>Hungaria Kunstdünger</i>		1891	100	—	—	—	—	150 ^{b)}	135	*	*	*	100
M. rugyantaárúgyár — <i>Ung. Gummiwaarenfabrik</i>		1891	100	—	—	—	—	175	160	162	150	180	180
Jordán-féle bőrgyár — <i>Jordan-Lederfabrik</i>		1892	100	102	—	a) 84 b) 104	60	58	35	35	20	—	*
Kosmos-műintézet — <i>Kosmos-Druckerei</i>		1892	100	—	—	124	118	90	74	74	45	60	10
M. kender- és lenipar — <i>Ung. Hanf- u. Flachstind.</i>		1892	200	255	—	160	—	100	60	65	70	—	—
M. ált. kőszénbánya — <i>Ung. allg. Kohlenbergw.</i>		1892	100	—	—	157	165	124	115	118	100 50	90	107 5
M. keramiai gyár — <i>Ung. keramische Fabrik</i>		1892	100	—	—	140	190	155	144	150	167	180	82 5
Urikán-Zsilvölgyi kőszénbánya — <i>Urikan-Zsilhaler Kohlenbergwerk</i>		1892	100	68	—	78	*	*	*	*)	—	—	—
Kőbányai polg. serfőzde — <i>Steinbrucher Bürgerl. Bierbrauerei</i>		1893	100	—	—	—	149	117	102	74	85	82	76
Egyes. téglá- és cementgyár — <i>Vereinigle Ziegel u. Cemenfabrik</i>		1893	100	167	—	167	153	109	83	92	86 50	25	5
Hungaria gőztéglagyár — <i>Hungaria Dampfziegelei</i>		1893	100	163	—	163	134	—	—	—	—	—	—
Hungaria árpagyöngyhántoló — <i>Hungaria Rollgerstefabr.</i>		1893	200	—	—	210	154	150	*	—	—	—	—
Országgyűlési Értesítő — <i>Reichstags-Berichterstat.</i>		1893	200	—	—	200	190	180	*)	—	—	—	—
Eszterházy-cognacgyár — <i>Eszterházy Cognac.</i>		1894	100	—	—	—	90	*	*	*	—	—	—
Walsér-gépgyár — <i>Walsér Maschinenfabr.</i>		1894	100	—	—	120	120	60	—	—	—	—	—
Kassa-Somodi kőszénb. — <i>Kassa-Somod. Kohlenbergw.</i>		1894	30	—	—	85	85	48	32	21	23	*	—
Budapesti téglá- és méségató — <i>Bpester Ziegel- u. Kalkbrennerei</i>		1894	100	—	—	—	164	115	110	115	109	100	75
Péterhegyi téglagyár — <i>Péterhegyer Ziegelei</i>		1894	100	—	—	—	140	105	*	80	85	*	50
István téglagyár — <i>István-Ziegelei</i>		1894	100	—	—	—	110	87	54	69 50	76	45	30
Magy. gőztéglá-cement-gyepszgyár — <i>Ung. Dampf- ziegel u. Cement</i>		1894	100	—	—	—	180	95	*	84	80	75	*
Szt.-Endrei téglagyár — <i>St.-Endrier Ziegelei</i>		1894	100	—	—	—	95	97	—	—	—	—	—
Bpesti ált. villamosági r. t. — <i>Bpest. allg. Electr. G.</i>		1894	100	—	—	—	147 5	157	185	138	116	120	108
M. villamosági r. t. — <i>Ung. Electr. Gesellsch.</i>		1894	100	—	—	—	133	125	127	139	136	138 5	116
Bihar-Szilásvai olajipar — <i>B.-Szalágyer Ölmühle</i>		1894	100	—	—	—	—	—	*	*	*	*	100
Kőbányai király-serfőzde — <i>Steinbrucher Königsbrauerei</i>		1895	100	—	—	—	—	—	50	*)	45	*)	14 40

A névérték változásai — (Ándorungen im Nominalwerthe):

1) 50 frt., 2) 80 frt., 3) 30 frt., 4) 100 frt., 5) 40 frt.

1895	100	115	106	105	107	108	102
1895	100	124	106	105	107	108	102
1895	100	—	160	145	120	102	95
1895	100	—	108	108	108	140	143
1895	100	—	112	112	106	100	98
1895	100	—	—	—	—	—	280
1895	250	—	—	—	*)1300	1350	1300
1856	1000	3060	3298	3640	4000	4060	2950
1861	300	1090	1095	1075	965	1050	680
1880	100	70	92	130	139	120	100
1880	100	70	93	*	—	—	—
1888	100	98	71	*)77	1)90	98	81
1890	100	*	101	117	128	128	57
1894	100	—	—	—	150	141	100
1856	105	172	161	170	164	175	—
1865	200	330	394	470	662	1)270	386
1872	80	92	104	*)350	484	520	545
1883	100	109	181	*)339	435	490	520
1889	200	*	*	*	*	240	*
1890	100	*	*	*	*	*	110
1892	100	151	25	177	271	263	176
1895	100	107	—	—	—	99	65
1895	100	55	—	—	—	—	55
1896	100	—	—	—	125	250	300

Biztosítótársaságok. — Versicherungs-Gesellschaften.

I. m. ált. bizt.-társaság — *I. ung. allg. Assec.-Ges.*
 »Pannonia« vizs. biztosító — »Pannonia« ung. Rückvers.-Bank
 Foncière bizt.-int. — *Foncière Pester Versicher.-Ges.*
 Magy.-francia bizt.-int. — *Ung.-französische Vers.-Ges.*
 Lloyd viszontbiztosító — *Lloyd Rückversicher.-Ges.*
 Jég- és viszontbiztosító — *Ung. Hagel- u. Rückvers.-Ges.*
 Nemzeti balesetbiztosító — *Nationale Unfallvers.-Ges.*

Közlekedési vállalatok. — Verkehrsunternehmungen.

Budapesti alagút — *Budapester Tunnel*
 Budapesti körúti vaspálya — *Pester Strassenbahn*
 Ált. vagonkölcsönző — *Allg. Waggonleih.-Ges.*
 Nemzetközi vagonkölcsönző — *Internat. Waggonleih.-Anstalt*
 I. m. szállítási vállalat — *I. ung. Transport-Unternehmung*
 Budapest-szt.-lőrinczi vasút — *Bpest-Szt.-Lőrinczer Vicinalb.*
 Bpesti vill. városi vasút — *Bpester elektr. Stadtbahn*
 Budapest-úpest-rákospalotai vill. vasút — *Bpest-Neupest-Rákospalotai elektr. Bahn*
 Bpesti társasközi r. t. — *Bpester Omnibus-Ges.*
 M. vasuti-forgalmi r. t. — *Ung. Eisenbahn-Verkehrs-Anst.*

*) A névéték változásai (Ántörnyen im. Nominalverthe): 1) 100 ft., 2) 200 ft., 3) 150 ft., 4) 1000 ft.

A részvénytársaság neve (Name der Actiengesellschaft)	Alapítási év (Gründungs-Jahr)	Név- érték (Nominale)	1891	1892	1893	1894	1895	1896	1897	1898	1899	1900
Egyéb vállalatok. — Sonstige Unternehmungen.												
I. magyar sertéshizláló — <i>I. ung. Borstewieh-Mastanstalt</i>	1868	200	323	385	470	485	380	250	*	270	240	234.5
I. magyar szálloda — <i>I. ung. Hotel A.-G.</i>	1875	80	130	210	238	240	280	245	230	235	225	212.5
Fővárosi kaszinó — <i>Hauptstädt. Casino</i>	1885	200	*	120	*	*	*	*	*	*	*	*
Könyves Kálmán — <i>Könyves Kálmán Liter.-Anst.</i>	1893	100					140	*	25			
Telefon-Hirmondó — <i>Telephon-Hirmondó</i>	1895	50						50	*			
Royal nagyszálló — <i>Grand Hotel Royal</i>	1896	100						*	*	42	36	27.5

Azon részvények jegyzéke, melyek a tőzsdei lapba fel voltak véve, de az alább említett évek utolsó két hónapjában árjegyzés nélkül voltak: (Verzeichniss jener Actien, die wohl cotirt, aber in den letzten zwei Monaten der nachbenannten Jahre ohne Coursnotiz waren):

a) 1873—1880.

Pest-kőbányai tőpéztár — *Pest-Steinbr. Sparcasse* 1873.
Kronos, biztosító int. — *Kronos, Versich.-Anst.* 1873.
Tisza, biztosító int. — *Tisza, Versich.-Anst.* 1873—1876.
Budapesti téglagyár — *Budapester Ziegelei* 1873—1874.
Szt. Endrei téglagyár — *St.-Endreer Ziegelei* 1873—1875.
Pesti cottage-építő-társ. — *Pester Cottage Baugesellsch.* 1873—1876.
Újpest-Rákospalotai lóvasút — *Neupest-Rákospalotauer Pferdebahn* 1873—1875.
Rimamurányi vasmű — *R.-Murányer Eisenwerke* 1874—1880.
I. m. gyapjúmosó — *I. ung. Wollwäscherei* 1878.
Magy.-franciaia biztosító — *Ung.-franz. Versich.* 1879—1880.

b) 1881—1890.

Magy. földhitel r. t. — *Ung. Bodencred. A.-G.* 1881.
I. m. szálloda — *I. ung. Hôtel A.-G.* 1881.
Union, biztosító — *Union, Versich.-Anst.* 1881.
Magy.-franciaia biztosító — *Ung.-franz. Versich. Anst.* 1881—1889.

Pesti építő-társ. — *Pester Baugesellsch.* 1884.

I. m. szállító-vállalat — *I. ung. Transport-Ges.* 1889—1890.

c) 1891—1900.

Szegedi szeszgyár — *Szegediner Spiritusfabr.* 1891—1892.
Popper faipar r. t. — *Popper Holzind.* 1893—1900.
Hygiea fémáru-gyár — *Hygiea Metallw. fabr.* 1894—1896.
Langer szab. vállalat — *Langer Patent-Verwerth-Ges.* 1894—1896.
Apollo kőolaj-finomító — *Apollo Mineralöl-Raff.* 1896—1900.
Magy. h. é. vasút — *Ung. Localbahn A.-G.* 1897—1900.
Magy.-belga fémipar — *Ung.-belg. Metallw.* 1898—1900.
Fegyver- és gépgyár — *Waffen-u. Maschinenfabr.* 1899—1900.
Esztergom-szászvári kőszénbánya — *Esztergom-Szászvárer Kohlenbergw.* 1899—1900.
Mezőgazd. ipar r. t. — *Landwirth. Industrie-Ges.* 1900.
Királyserfőző — *Königsbier-Brauerei* 1900.

(A 153. oldal folytatása.)

Összes részvénytársulatok tőkéje az 1887—1888. években 106 millióra csökkent, tehát 12 millióval kevesebbet tett, mint már négy évvel ezelőtt.

Az ezen korszakba eső alapítások közül a legnevezetesebbek: 1884-ben a Brassói bánya 3·6 millió forinttal és 1888-ban a Magyar fegyvergyár 3 millió forinttal. A feloszló nagyobb társulatok közül említendők: 1881-ben a Magyar földhitel részvénytársaság 7 millió és 1887-ben a Magyar országos bank 10 millió forinttal.

Itt is közöljük azon árfolyamokat, melyeket a fontosabb részvények az 1880—1889-iki évegek terjedő korszak alatt az egyes évek végével felmutattak.

A részvénytársulat neve	Be-fizetés	1880	1881	1882 ¹⁾	1886	1887	1888	1889
Magy. ált. hitelbank	200	265	351 ^{1/2}	272 ^{1/2}	308 ^{3/4}	265	306 ^{1/2}	343
Kereskedelmi bank	500	635	655	572	677	654 ^{1/2}	738	820
Magy. jelzálogbank	100 a. f.	96	132 ^{3/4}	111	140 ^{1/2}	122	140	151 ^{3/4}
Leszámitolóbank .	100	114 ^{1/2}	120	88 ^{1/2}	101 ^{3/4}	83 ^{3/4}	98 ^{3/4}	111
Bankegyesület . .	100	105	118	112	103	100 ^{1/2}	114 ^{1/4}	131 ^{3/4}
I. hazai takarékp. .	1000	3840	4750	4525	7900	7000	7875	10100
Egyes. föv. takarék.	200	470	556	500	470	468	480	788 ¹ bef. 300f
Közp. takarékpénzt.	300	492	595	517	525	475	480	545
I. Budapesti malom	500	1390	1150	1200	1050	980	1065	850
Pannonia malom .	1000	1020	915	1150	750	740	910	735
Hengermalom . . .	500	640	480	575	555	500	585	595
Ganzgyár	400	508	388	675	798	745	1020	1405
Salgótarjáni vasmű	100	141·5	132	119	93	92	109	176
» Kőszénbánya	100	92	124 ^{1/2}	110	148	175	197 ¹ bef. 80f	483
Kőszénb. és téglagy. (Drasche.)	200	144	166 ^{3/4} bef. 130	152 ^{1/2}	255 ¹ bef. 200f	207	244	368
I. magy. ált. biztosító	1000	3300	4275	3450	3200	2830	3130	3455
Bpti közúti vaspálya	200	403 ^{1/2}	454	425	478	385	404	415

A tespedés és hanyatlás ezen korszaka után az 1890. évvel beköszönt aztán — különösen az iparos-alapítások tekintetében — egy újabb, az 1895. év őszéig tartó jelentékeny fellendülési korszak, mely azonban, sajnos, már rövid idő múlva ismét számos felesleges és megbizhatlan alapításra indított.

Mint már említők, az előző öt év alatt (1885—1889) a tőke vállalozási kedve a minimumra süllyedt vala, a mi már abból is világosan megítélhető, hogy ezen időben évente átlag alig három vállalat — ez is csak 650.000 frtnyi átlagos tőkével — lépett életbe, sőt, hogy 1885-ben csak egy, de az 1887-iki válságos évben egyetlenegy iparos r. t sem alapított. Az 1890. év azonban mindjárt tizenhárom új alapítással köszönt be, összesen 14·8 milliót tévő tőkével. A következő években 14·4, 23·6, 12·3, 27·1 millió értékű új alapításokkal találkozunk, úgy hogy ez időben joggal beszélhetünk alapítási lázról. E mellett azonban figyelemre érdemes körülmény, hogy — mint ezt már előbb az ipari részvénytársulatok tárgyalásánál említettük vala — ezen idő alatt nem annyira a nagy, mint az azok kíséretében feltűnedező kisebb alapítások bizonyultak életképteleneknek.

(Szöveg folytatása a 172. old.)

¹⁾ Az 1883—1885. évek árfolyamai a 33-ik számú táblában legkönnyebben áttekinthetők.

34. sz. tábla.

A budapesti tőzsdén igyzett helyi értékpapírok százalékos árfolyamai az 1873—1900 évek végéről.

Percentage Course der an der Budapester Börse cotirten Localactien am Ende jedes der Jahre 1873—1900.

(A vizsintés vonal azt jelenti, hogy az illető értékpapír az árfolyamlapba nem volt felvéve; a csillag azt, hogy az árfolyamlapba ugyan be volt véve, de nem volt árfolyama. A mely évből az illető társulat még nem, vagy már nem létezett, a rovát kiöföltetlen maradt. — Der horizontale Strich bedeutet, dass die betreffenden Actien nicht cotirt waren; der Stern, dass sie wohl cotirt, aber ohne Coursenotiz waren. Für jene Jahre, wo die betreffenden Gesellschaft noch nicht oder nicht mehr existirte, blieb die Rubrik unausgefüllt.)

a) 1873—1880.

A részvénytársaság neve (Name der Actiengesellschaft)		Alapítási év (Gründungs-Jahr)	Névérték (Nominale)	1873	1874	1875	1876	1877	1878	1879	1880
1. Pénzintézetek. — Geldinstitute.											
Pesti hazai első t. p. — Pester vaterl. erste Sparkasse		1839	1.000	236	228	248 ⁵	211	228	228	305	384
Pesti magyar kereskedelmi bank — Pester ung. Commenc. Bank		1842	500	153	158 ⁴	148	111	104 ⁸	113 ⁴	127	127
Egyesült fővárosi t. p. — Verein. Budapester hauptst. Sparc.		1846	100	172	160	124	151	160	182 ⁵	200	235
Első magyar iparbank — I. ung. Gewerbebank		1864	200	210	185	110	57 ⁵	55	62 ⁵	73 ⁷	102 ⁷
Budai keresk. és iparbank — Ofner Commercial- und Gewerbebank		1866	200	82 ⁵	82 ⁵	71 ⁵	32 ⁵	32 ⁵	32 ⁵	32 ⁵	102 ⁷
M. ált. hitelbank — Ung. allg. Creditbank		1867	160	79 ¹	112 ³	94 ⁶	50 ⁵	92 ⁵	106 ⁷	134 ⁴	132 ⁵
Angol-magyar bank — Anglo-Hungarianbank		1868	80	35	12 ⁵	35 ⁵	36	40			
Ó-budai népbank — Alt-Ofner Volksbank		1869	50	68							
Franco-magyar bank — Franco-ung. Bank		1869	200	8	34 ³						
Magyar jelzálog hitelbank — Ung. Hypothekbank		1869	60	50	*	56 ⁷	60	33 ³	*	63 ³	96
Ipar, tak. és hitelegyl. — Allg. Spar- u. Cred.-Ver. der Gewerbetreib.		1869	50	109	54						
Kézműves bank — Pest-Ofner Handwerkerb.		1869	100	65	59	46	48	49	60	81	81
Budapesti iparbank — Bpester Industriebank		1869	100	100	50	42	36	35	40	47	47
Lezámitoló- és pénzváltóbank — Ung. Escompte- u. Wechselbank		1869	70								54 ⁵
Külvárosi takarékpénztár — Pest-Vorstadtsche Sparcasse		1869	100	52	44 ⁵	55	50	39 ³	29 ³	44	50
Magy. ált. földhitel r. t. — Ung. Allg. Boden-Credit A.-G.		1870	100	58 ⁷	73	55	20	6	54 ³	112 ⁹	103
Municipalis hitelintézet — Municipal. Credit Inst.		1871	80	20	33 ⁷	19 ¹	9 ⁴	7	*	100	104 ⁵
Kisbirtokosok földhitelintézete — Volks-Boden-Credit-Inst.		1872	80	*	58 ⁷	45	48 ⁷	41 ²	*	*	*
Budai polgári takarékpénztár — Ofner allg. bürgerliche Sparcasse		1872	50	100	*						
Központi takarékpénztár — Ung. Landes Central-Sparcasse		1872	100	62	85 ²	76	68	76	93 ⁵	118	164
Ó-budai pilliker. t. p. — Altöfen-Pfliser Bez.-Sparcasse		1872	30	*							105
Ipartárs. hitelintézet — Central-Gewerbe-Credit Inst.		1873	60							55	*
Pesti lípótvárosi takarékp. — Allg. Pester Leopoldstädter Sparcasse		1873	50								
Lípótvárosi bank — Leopoldstädter Bank A.-G.		1875	100								
Budapesti bankegyesület — Budapester-Bankverein		1880	100								105
2. Ipar. — Industrie.											
Pesti hengermalom — Pester-Walzmühle		1839	500	148	134	156	154	120	144	150	128
Pannonia-malom — Pannonia-Mühle		1863	1.000	34 ⁵	38 ⁵	55	93 ⁵	98 ⁵	146 ⁵	145	102

A névették változása (Aenderungen im Nominalewerthe): 1) 200 frt. — 2) 150 forint. — 3) 100 frt. — 4) 140 frt. — 5) 50 frt. — 6) 30 frt. — 7) 300 frt.

Budapesti gőzmalom — I. Ofen-Pester Dampfmühle	1866	500	118—	120—	136—	172—	183—	255—	300—	278—
Viktoria-malom — Victoria-Mühle	1866	300	28 ⁵	27 ⁵	58—	89 ⁵	99 ⁵	150—	171 ⁶	188 ⁵
Concordia-malom — Concordia-Mühle	1866	500	53—	38—	30 ²	78—	75 ⁴	95 ⁶	108—	92—
Blum-féle malom — Blum'sche Mühle	1867	500	6—							
Lujza-malom — Louise-Mühle	1867	160	42 ⁵	59 ⁷	68 ⁴	106 ⁶	111 ²	161 ²	188 ¹	128 ⁷
Árpád-malom — Árpád-Mühle	1867	500	11—							
I. magyar gyapjumosó — I. unq. Wollwäscherei	1867	500	30—	40—	61 ⁵	56—	70—	*	85—	102 ⁵
Erzsébetmalom — Elisabeth-Mühle	1868	200	48—	56—	59—	99 ⁵	100—	130—	144 ⁵	95—
Molnár és sütők malma — Müller und Bäcker-Mühle	1868	200	93 ⁵	104—	183 ⁵	159—	160—	175—	167 ⁵	160—
Gschwind-féle szeszgyár — Gschwind'sche Spiritusfabrik	1868	200	120—	104—	109—	104—	111 ⁵	132 ⁵	145 ⁵	163—
Salgótarjáni kőszénbánya — Salgó-Tarjánér-Kohlenbergw.	1868	100	98—	77—	67—	72—	79—	91—	115—	92—
Kőszénbánya és téglagyár — Steinkohlenbergw. und Ziegelei	1868	200	90—	55—	37 ⁵	19 ⁵	17—	46—	72—	72—
Athenaeum-nyomda — Athenaeum-Druckerei	1868	200	122 ⁵	117 ⁵	119—	116—	125—	150—	205—	274—
Pesti könyvnyomda — Pester Buchdruckerei	1868	500	126—	112—	102—	101—	94—	105—	118—	128—
Budai gyártelep — Ofner Fabrikhof	1869	100	18—							
Ganz-gépgyár — Ganz-Maschinenfabrik	1869	500	74—	56—	28—	30—	36 ²	56 ²	98 ⁵	127—
Schlick-vasöntő — Schlick-Eisengiesserei	1869	200	80—	79—	58—	38—	82 ⁵	30—	61 ⁵	92 ⁵
Ujlaki téglá- és mészegető — Neustifter Ziegel- und Kalkbr.	1869	200	42 ⁵	27 ⁵	21 ⁵	12 ⁵	12 ⁵	11—	24—	54—
Sóskuti kőbánya — Söskuter Steinbruch	1869	200	57—	35—	40—	40—	15—	*	*	27 ²
Kőbányai gőztégla — Steinbrucher Dampfsziegelei	1869	200	67 ⁵	35—	20—	18 ⁵	27—	38 ⁷	61 ²	125—
Pesti építőársaság — Pester Baugesellschaft	1872	80	12 ⁵	25—	15—	*				*
Franklin-nyomda — Franklin-Druckerei	1873	175	*	*	77 ⁵	*			83 ³	97 ⁷
I. magyar részvénytársaság — I. unq. Act.-Brauereri	1874	500	87 ⁶	87 ⁶	71—	54—	41—	80—	102—	114 ⁸
Spodiumgyár — Spodiumfabrik	1875	200	82 ⁵				97 ⁵	116—	129—	145—
Salgótarjáni vasfinomító — Salgótarjánér Eisenaffinerie	1877	100					70—	82—	134—	141 ⁵
3. Biztosító-intézetek. — Assecuranz-Gesellschaften.										
I. magyar ált. biztosító társaság — I. unq. allg. Assec.-Ges.	1856	315	282 ⁵	333 ³	131 ²	137 ⁵	210—	272 ⁵	297 ⁵	330—
Pannonia viszontbizt. társaság — Pannonia unq. Rückversich.-Ges.	1861	300	126 ⁶	118 ³	115—	120—	123 ³	166 ⁶	333 ³	333 ³
Pesti biztosító intézet — Pester Versicher.-Anstalt	1864	100	62—	62—	40 ⁵	43 ⁵	68 ⁵	99 ⁷		
»Haza« élelbit. és hitelint. — »Haza« Lebensversicherungs u. Creditb.	1867	a)								
»Humna« viszontbiztosító — »Humna« unq. Rückvers. Bank	1868	200	41 ⁵	42 ⁶	21 ⁶	25—	43 ³	31 ⁶	58 ⁶	—
»Unio« viszontbiztosító — »Unio« Rückversicherungsbank	1868	300	46—							
4. Közlekedési vállalatok. — Verkehrsunternehmungen.										
Budapesti alagút — Budapestester Tunnel	1856	105	91 ⁴	67 ⁶	48 ⁵	55 ⁷	55 ²	76 ²	100—	101 ⁴
Pesti közúti vaspálya — Pester Strassenbahn	1865	200	161—	125 ⁵	96 ⁵	77—	73 ⁵	96—	b)	164—
Budai közúti vaspálya — Ofner Strassenbahn	1867	200	40—	37 ⁵	25—	10—	6—			201 ⁷
Budai hegyválya — Ofner Bergbahn	1868	100	50—	67—	56—	50—	51—	67—	89—	98—
Ált. waggonkölcsönző társaság — Allg. Wagonleih-Gesellschaft	1872	50								106 ²
5. Egyéb részvénytársulatok. — Sonstige A.-G.										
I. magyar sertésbízaló társaság — I. unq. Borstenvieh-Mastanst.	1868	200	80—	79—	70—	30—	75—	62 ⁵	102 ²	100—
I. magyar szálloda — I. unq. Hotel A. G.	1875	200				*	*	52 ⁵	*	*
Kereskedelmi épület — Handelsstands-Gebäude A. G.	1876	210				*	228 ⁵	*	238 ¹	154 ⁸

A névrték változásai (Átvételek in Nominalwerthe): 1) 400 ft. — 2) 85 ft. — 3) 160 ft. — 4) 200 ft. — 5) 150 ft. — 6) 800 ft. — 7) 1000 ft.

a) Különböző nagyságú befizetések (Mit verschiedenen Beträgen eingezahlte Actien). — b) Ezentúl: »Budapesti közúti vaspálya« (Von hier ab »Budapester Strassenbahn«)

b) 1881—1890.

A részvénytársaság neve (Name der Actiengesellschaft)	Alapítási év (Gründungs- Jahr)	Név- érték (Nomi- nale)	1881	1882	1883	1884	1885	1886	1887	1888	1889	1890
Pénzintézetek. — Geldinstitute.												
Pesti hazai első t. p. — <i>Pester vaterl. I. Sparcasse</i>	1839	1000	475	452·5	455	556·5	605	790	700	787·5	1010	815
Kereskedelmi bank — <i>Commercialbank</i>	1842	500	181	114·4	116·6	119·8	118·4	135·4	130·9	147·6	164	190·6
Egy. bp. főv. t.p. — <i>Verein. Bpester Hauptst. Sparc.</i>	1846	200	278	250	236·5	232·5	222·5	235	234	240	256	281·6
Első m. iparbank — <i>I. unq. Gewerbank</i>	1864	150	136·3	124·6	106·6	103·3	97·3	100	100	107·3	116·6	118
Magyar ált. hitelbank — <i>Unq. Creditbank</i>	1867	200	175·7	136·2	146	151·5	153	151·8	132·5	153·2	171·5	179·6
Magyar jelzáloghitelbank — <i>Unq. Hypothekbank</i>	1869	100	132·7	111	97	107·7	115·2	140·5	122	140	151·7	159
Budapesti iparbank — <i>Bpester Industriebank</i>	1869	100	86	38				101·7	83·7	98·7	111	116
M. leszám. és pénz. b. — <i>Unq. Escompte u. Wechsel.-B.</i>	1869	100	120	88·5	87·7	84·5	85·7					
Ált. m. municip. hitelint. — <i>Municipal Credit-Anst.</i>	1871	200	*	97·5	100							
Magy. orsz. közp. t. p. — <i>Unq. Landes Centr. Sparc.</i>	1872	300	138·3	172·3	161·6	151·6	147·6	175	158·3	160	181·6	216·6
Budapest III. ker. t. p. — <i>Bpester III. Bez. Sparc.</i>	1872	50	103	102	144	162	150	198	214	220	230	231
Közp. ipartárs. hitelint. — <i>Centr.-Gew.-Credit-Inst.</i>	1873	80	62·5	*	*	*	*	*				
Budapesti bankkegyesület — <i>Bpester Bankverein</i>	1880	100	118	112	106·7	109·7	104·2	103	100·5	114·2	131·7	150
Magy. orsz. bank — <i>Unq. Landesbank.-A.-G.</i>	1881	100	*	*	*	*	*	*				
Magy. ált. takarékpénzt. — <i>Unq. allg. Sparcasse</i>	1881	100	123·5	94	94	92·5	88	98	92	98	117·5	123·5
Bp. keresk. és iparb. — <i>Bpester Handels u. Gewerbeb.</i>	1886	50								102	114	109
Disconto és értékpapírbank — <i>Disconto-u. Effectenb.</i>	1890	100										126
Ipártársulatok. — Industriegesellsch.												
Pesti hengermalom — <i>Pester Walzmühle</i>	1839	500	96	115	119	117	130	111	100	117	119	132·5
Pannonia gőzmalom — <i>Pannonia-Mühle</i>	1863	1000	91·5	115	124	102·5	104	75	74	91	73·5	86·5
Első budapesti gőzmalom — <i>I. Bpester Dampf-mühle</i>	1866	500	230	240	249	266	263	210	196	213	170	213
Pesti Viktoria gőzmalom — <i>Pester Victoria-Mühle</i>	1866	300	120	150	150	128·3	106·6	66	60	109·3	110	165·3
Concordia gőzmalom — <i>Concordia-Mühle</i>	1866	500	87	109	116·6	116	118	91	85	108·2	86·6	99·4
Lujza gőzmalom — <i>Louisen-Mühle</i>	1867	160	121·2	156·8	125	195	195	175	146·8	163·7	146·8	168·7
L. m. gyapjúmosó — <i>I. unq. Wollwäscherei</i>	1867	200	*	*	122·5	135	131	135	132·5	120	119	135
Erzsébet-malom — <i>Elisabeth-Mühle</i>	1868	200	81	110	123	122·5	130·5	110	108·7	141	142	135
Molnárok és sütők gőzmalma — <i>Müller u. Bäcker-M.</i>	1868	200	158·5	178·5	195	224	219	190	174	195·5	207·5	225
Geschwind-félté szeszgyár — <i>Gschwind'sche Spiritusf.</i>	1868	200	194	210	216	227·5	200	187·5	169·5	177·5	206	199
Salgótarjani kőszénb. — <i>Salgótarján'sche Kohlenbergw.</i>	1868	100	124·5	110	120·5	133	134	148	175	246·2	616·2	781·6
Kőszénb. és téglagyár — <i>Steinkohlenbergw. u. Ziegelw.</i>	1868	130	128·2	117·3	116·1	88	117	127·5	103·5	123	184	217·5
Athenaeum — <i>Athenaeum-Druckerei</i>	1868	200	314	275	366·6	390	376·6	350	523	423	465	458

A névérték változása (Änderungen im Courseerthe): 1) 300 frt. — 2) 200 frt. — 3) 100 frt. — 4) 400 frt. — 5) 150 frt. — 6) 80 frt. — 7) 60 frt.

Pesti könyvnyomda — Pester Buchdruckerei	1868	500	165	160	186	200	208	220	224	220	240	240
Ganz és társa — Ganz u. Comp. Maschinenfabrik	1869	400	97	168	206	238	207	199	186	255	351	367
Schlick-féle gépgyár — Schlick'sche Eisengiesserei	1869	200	125	114	125	136	103	84	65	90	118	117
Újlaki téglá- és mészég. — Neustift. Ziegel u. Kalkbr.	1869	200	62	54	59	87	77	94	75	75	84	76
Sósúti kőbánya — Sósúter Steinbruch	1869	150	22	30	30	80						
Kőbányai gőztéglagyár — Steinbrucher Dampfzieg.	1869	160	181	166	148	171	148	165	140	154	250	181
Franklin-nyomda — Franklin-Druckerei	1872	150	98	95	105	123	128	135	130	182	144	150
I. magy. részv.-serfőzde — I. ung. Act.-Brauereri	1874	400	146	148	138	211	226	251	237	212	280	291
I. pesti spódiungyár — Spodiumfabrik	1875	200	162	138	131	109	*	80	54	64	70	78
Salgótarjáni vasút — Salgótarjánier Eisenraffinerie	1877	100	132	119	112	100	89	98	92	109	176	179
I. magy. üvegyár — I. ung. Glasfabrik	1881	500				101	*	100		140	194	185
Finmei rizshántoló — Fiumaner Reisschälerei	1882	500				25	*		*	116	165	168
Északmagy. kőszénbánya — Nordung. Kohlenbergw.	1882	100						97	77	74	92	111
Pallas-nyomda — Pallas-Druckerei	1884	200						102	98	101	99	112
Kuhinka-Antalvölgyi üvegyár — Kuhinka Glasfab.	1886	500										50
Szegedi szeszgy. és fűnömítő — Szeged. Spiritusfabr.	1888	200										158
M. fegyver- és lőszergyár — Ung. Waffen- u. Mun.-F.	1889	100										0
Biztosító intézetek. — Versicherungs-Anst.												
I. magy. ált. bizt. társ. — I. Ung. allg. Assec. Gesellsch.	1856	1000	427	345	304	347	300	320	283	313	345	300
»Pannonia« magy. viszontb. — »Pannonia« ung.												
»Rückversicher. Bank	1861	300	475	350	308	316	246	291	263	316	405	313
»Foncitére« Pesti bizt. — »Foncicere« Pester Vers. Ges.	1880	50		48	69	83	71	70	68	65	79	62
Magyar-Francia. — Ung. franz. Vers. Ges.	1880	50				95	97	103	104	80		75
»Lloyd« viszontbizt. — »Lloyd« Rückvers. Ges.	1888	100										102
Közlekedési vállalatok. — Verkehrsunter- nehmungen.												
Budapesti alagut — Budapest Tunnel	1856	105	113	109	116	147	132	143	142	146	158	160
Pesti közúti vaspálya — Pester Strassenbahn	1865	200	227	212	239	301	278	239	192	202	207	190
Budai hegypálya — Ofner Bergbahn	1868	100	115									
Ált. vagonkölcsönző — Allg. Wagonleih-Ges.	1872	80	115	105	111	105	100	94	72	92	108	107
Nemzetközi vagonkölcsönző — Internat. Wagon- leih-Anstalt	1883	100										
Egyéb részvénytársulatok. — Sonstige A.-G.												
I. m. sertészialtó — I. ung. Borstenrieh Mastanst.	1868	200	187	169	194		180	161	144	149	152	172
I. magy. szálloda r.-t. — I. ung. Hotel A.-G.	1875	200				82	131	125	127	135	147	147
Kereskedelmi épület — Handelsstandgebäude A.-G.	1875	310	251	*	280	*	288	309	333	321	333	333
Fővárosi kaszinó — Hauptstädtisches Casino	1885	200					131					

A névörték változásai (Änderungen im Nominalewerthe): 1) 350 frt. — 2) 300 frt. — 3) 200 frt. — 4) 100 frt. — 5) 80 frt. — 6) 120 frt.

c) 1891—1900.

A részvénytársaság neve (Name der Actiengesellschaft)	Alapítási év (Gründungs-Jahr)	Név- érték (Nominale)	1891	1892	1893	1894	1895	1896	1897	1898	1899	1900
Pénzüntézetek. — Geldinstitute.												
Pesti hazai I. takp. — <i>Pester Vaterl. I. Sparcasse</i>	1839	1000	845.—	832.5	887.5	855.—	780.—	830.—	835.—	827.5	835.—	813.7
Pesti m. keresk. bank — <i>Pester ung. Commerc. Bank</i>	1842	500	202.—	209.—	223.2	261.6	236.—	241.—	282.4	288.—	279.6	255.5
Egyes, budapesti f.öv. ta.p. — <i>Vereinigter Budapester hauptst. Sparcasse</i>	1846	300	320.—	363.3	420.—	433.3	333.3	400.—	393.3	394.—	386.6	350.—
I. magy. iparbank — <i>I. ung. Gewerbebank</i>	1854	150	122.—	135.6	148.—	142.—	130.—	128.6	124.6	116.6	112.6	102.6
M. ált. hitelbank — <i>Mag. allg. Creditbank</i>	1867	200	166.5	180.3	209.—	248.1	196.5	207.—	190.3	197.3	188.2	169.6
M. jelzáloghitelbank — <i>Mag. Hypothekbank</i>	1869	100	177.—	187.—	233.5	284.5	249.5	249.5	270.2	246.7	230.5	217.—
M. leszámítoló és pénzv. bank — <i>Mag. Escompte u. Wechselbank</i>	1869	100	111.—	115.—	1116.7	153.8	129.5	128.5	123.1	131.—	126.7	103.7
M. orsz. közp. takp. — <i>Mag. Landes-Central-Sparc.</i>	1872	300	201.6	245.—	290.—	290.—	265.—	258.3	281.6	271.6	255.—	230.8
III. ker. takp. — <i>Budapester III. Bezirk Sparcasse</i>	1872	50	260.—	256.—	270.—	264.—	270.—	226.—	224.—	242.—	224.—	210.—
Budapesti bankegyesület — <i>Budapester Bankverein</i>	1880	100	139.—	138.5	139.—	139.5	109.5	107.—	107.—	104.—	100.—	87.—
Magy. ált. takp. — <i>Mag. allg. Sparcasse</i>	1881	100	117.5	124.—	133.—	126.—	122.—	124.—	124.—	128.4	120.—	117.—
Bpesti keresk. és iparbank — <i>Bpester Handels- u. Gewerbebank</i>	1886	100	98.—	90.—	—	—	—	—	—	—	—	—
M. keresk. r.-t. — <i>Mag. Handels A.-G.</i>	1890	200	95.—	102.7	100.—	98.—	90.—	86.5	97.5	100.—	99.—	101.2
Fővárosi bank — <i>Hauptstädtische Bank</i>	1890	100	95.—	102.7	100.—	98.—	90.—	86.5	97.5	100.—	99.—	101.2
M. ipar és keresk. bank — <i>Mag. Ind. u. Handelsbank</i>	1890	100	98.—	116.—	113.5	127.5	113.5	105.—	101.—	102.—	98.7	80.5
Takarékp. közp. jelz. bankja — <i>Centr. Hyp.-Bank ung. Sparcassen</i>	1892	500	—	—	117.—	117.—	112.—	100.—	101.—	102.—	103.—	100.—
Belvárosi takarékpénztár — <i>Inners. ödter Sparcasse</i>	1892	100	—	—	118.5	106.5	102.—	98.—	98.—	104.—	103.—	100.—
Bpesti teréz. takp. — <i>Bpester Theresienst. Sparcasse</i>	1893	100	—	—	107.—	114.—	115.—	107.5	116.—	117.5	112.5	104.5
Hermes váltófizlet — <i>Hermes Wechselstuben A.-G.</i>	1893	100	—	—	—	150.—	180.—	125.—	120.—	117.—	118.—	105.—
Erzsébetvárosi takp. — <i>Elisabethstädter Sparcasse</i>	1893	100	—	—	—	102.—	93.—	86.—	84.—	85.—	82.—	84.—
Hazai bank — <i>Vaterländische Bank</i>	1894	100	—	—	—	—	125.—	107.—	106.—	110.—	109.5	108.—
VIII. IX. és X. ker. takp. — <i>Bpest VIII., IX. u. X. Bezirk-Sparcasse</i>	1894	100	—	—	—	—	90.—	*	—	—	—	—
Ipar-részvénytársulatok. — Industrie-Gesellschaften.												
Hengermalom — <i>Pester Wälzmühle</i>	1839	400	138.7	142.5	151.2	175.—	133.—	152.5	167.5	150.—	125.—	117.5
Pannónia-malom — <i>Pannonia-Mühle</i>	1863	1000	99.—	91.5	90.—	78.—	—	—	—	—	—	—
I. budapesti gőzmalom — <i>I. Ofen-Pester Dampfmühle</i>	1866	500	248.—	275.5	180.—	440.—	408.—	280.—	250.—	280.—	248.—	203.—
Victoria-malom — <i>Victoria-Mühle</i>	1866	150	170.—	215.3	196.6	166.—	133.3	100.—	86.6	93.3	93.3	103.3

A névérték változásai (Änderungen im Nominale): 1) 200 frt. — 2) 250 frt.
 3) 1895. óta Budapesti takarékpénztár és országos zálogkölcsön r. t. (Seit 1895 Budapest Sparcasse und Landes-Pfandleih-Anstalt.)

	1866	1867	1868	1869	1870	1871	1872	1873	1874	1875	1876	1877	1878	1879	1880	1881	1882	1883	1884	1885	1886	1887	1888	1889	1890	1891	1892	
Concordia-malom — Concordia-Mühle	500	116.8	97.6	125.2	90.0	90.0	71.2	72.5	75.0	57.5	11.2																	
Lujza-malom — Louise-Mühle	160	196.8	193.1	228.7	146.8	142.5	114.4	100.5	100.0	100.0	100.0																	
I. magy. gyapjúmosó — I. ung. Wollwäscherei	200	150.0	190.0	257.5	270.0	256.0	220.0	208.0	210.0	210.0	220.0																	
Erzsébet-malom — Elisabeth-Mühle	200	231.5	262.5	240.0	210.0	162.5	156.0	126.5	144.0	100.0	104.0																	
Molnárak és sütők — Müller und Bäcker	200	235.0	229.5	234.0	197.5	164.0	135.0	110.0	119.0	100.0	98.7																	
Gschwind-féle szeszgy. — Gschwind'sche Spiritusf.	200	207.5	117.5	127.0	125.0	127.0	121.2	117.5	116.2	118.7	1.023																	
S.-Tarlányi kőszénbánya — S.-Tarlány Kohlenbergw. u. Ziegelf.	60	1.056.3	1.023.3	1.220.0	1.387.5	1.395.0	613.0	602.0	623.0	1.187.5	1.023																	
Kőszénb. és téglagy. — Steinkohlenbergw. u. Ziegelf.	200	261.0	261.5	312.0	337.5	315.0	270.0	312.5	312.5	2.580.0	1.750																	
Athenaeum — Athenaeum-Druckerei	100	410.0	400.0	505.0	510.0	470.0	430.0	370.0	375.0	340.0	175.0																	
Pesti könyvnyomda — Pester Buchdruckerei	500	240.0	268.0	280.0	280.0	268.0	252.0	300.0	300.0	284.0	268.0																	
Ganz és társ. vasöntő és gépgy. — Ganz Maschinenf.	400	450.0	465.0	437.5	527.5	512.5	552.5	538.7	567.5	450.0	368.7																	
Schlick-féle vasöntő — Schlöck'sche Eisengiesserei	200	120.0	118.5	134.0	149.0	120.0	110.0	103.5	109.7	87.0	52.5																	
Ujlaki téglaz. és mészégető — Neusüßter Ziegel- und Kalkbrennerei	150	168.6	218.6	250.0	209.3	153.3	120.0	177.3	159.3	88.0	51.6																	
Kőbányai gőztégla — Steinbrucher Dampfziegelerei	1869	160	350.0	428.1	612.5	475.0	393.7	459.3	453.1	343.7	203.1																	
Franklin-nyomda — Franklin-Druckerei	1872	150	170.0	188.6	193.3	176.0	154.6	160.0	176.6	180.0	180.0																	
I. m. részv. serföldze — I. ung. Act.-Brauererei	1874	300	316.6	403.3	463.3	511.6	433.3	426.6	433.3	436.6	365.0																	
I. pesti spódiungyár — I. Pester Spodium-Fabr.	1875	150	56.6	43.0	85.0	140.0	130.0	130.0	134.0	145.0	152.5																	
M. asphalt r.t. — Ung. Asphalt-Gesellschaft	1879	100	160.0	237.0	262.0	305.0	220.0	221.0	223.0	202.0	163.0																	
R.-Murányi S.-Tarlányi vasmű — R.-Murányer S.-Tarlányer Eisenröfnerie	1881	100	170.5	179.5	213.5	275.2	239.2	245.5	294.2	332.0	239.7																	
I. magyar üvegyár — I. ung. Glasfabrik	1881	500	200.0	226.0	200.0	218.0	280.0	325.0	310.0	310.0	387.5																	
Fiumei rizshántoló — Fiumaner Reisschälerei	1882	500	166.0	171.0	256.0	297.0	204.0	192.0	140.0	129.0	112.5																	
Északmagyarors. kőszénb. — Nordung. Kohlenb.	1884	200	113.5	109.0	107.5	162.0	135.0	163.0	140.0	95.0	88.7																	
Brassói bánya — Kronstädter Bergwerk	1884	200	113.5	109.0	107.5	162.0	135.0	163.0	140.0	95.0	88.7																	
Pallas-nyomda — Pallas-Druckerei	1884	200	113.5	109.0	107.5	162.0	135.0	163.0	140.0	95.0	88.7																	
Fém- és lámpaarú-gyár — Ung. Metall- u. Lampenf.	1884	200	113.5	109.0	107.5	162.0	135.0	163.0	140.0	95.0	88.7																	
Gazdasági gépgyár — Landwirthsch. Maschinenf.	1884	200	113.5	109.0	107.5	162.0	135.0	163.0	140.0	95.0	88.7																	
Egyes. magyarhoni üvegyár — Vereingigte ungar. Glasfabrik	1889	200	119.0	134.5	118.5	110.0	85.5	85.5	128.0	173.0	158.3																	
Magy. ezukorip.r.t. — Ung. Zuckerindustrie	1890	200	119.0	134.5	118.5	110.0	85.5	85.5	128.0	173.0	158.3																	
Brassói Cellulose — Kronstädter Cellulose	1890	200	119.0	134.5	118.5	110.0	85.5	85.5	128.0	173.0	158.3																	
Budapest-Szt.-Lőrinczi téglaz. — Budapest-Szt.-Lőrinczer Ziegelei	1890	300	119.0	134.5	118.5	110.0	85.5	85.5	128.0	173.0	158.3																	
Felsőmagyarországi bányaz. — Oberung. Bergwerk.	1891	100	227.0	225.0	225.0	235.0	230.0	200.0	2000.0	1800.0	1700.0																	
Danubius hajógyár — Danubius Schiffswerfte	1891	70	118.0	118.0	118.0	126.5	108.0	109.0	107.0	106.0	105.0																	
I. magy. betöntőde — I. ung. Schriftgießerei	1891	75	125.0	144.0	144.0	175.0	169.0	153.0	145.0	142.0	136.0																	
Hungária műtrágyagy. — Hungaria Kunstdünger.	1891	100	150.0	150.0	150.0	150.0	135.0	135.0	150.0	180.0	180.0																	
M. ruggyantaárugyár — Ung. Gummicaarenfabrik	1891	100	150.0	150.0	150.0	150.0	135.0	135.0	150.0	180.0	180.0																	
Jordán-féle bőrgyár — Jordan-Lederfabrik	1892	100	102.0	102.0	84.0	60.0	58.0	85.0	20.0	45.0	45.0																	

A névcsék változásai (Änderungen im Nominativthe): 1) 250 frt. — 2) 400 frt. — 3) 40 frt. — 4) 100 frt. — 5) 600 frt. — 6) 50 frt. — 7) 600 frt. — 8) 200 frt. — 9) 200 frt. — 10) 30 frt. a) forrásrészvény (Stammactien), b) elsőbbségi részvény (Prioritätsactien), c) A sorozatú részvény (Actien Lit. A.), d) B. sorozatú részvény (Actien Lit. B.)

c) 1891—1900.
(Folytatás—Fortsetzung.)

A részvénytársaság neve (Name der Actiengesellschaft)	Alapítási év (Gründungs- jahr)	Nőve- rték (Nomi- nale)	1891	1892	1893	1894	1895	1896	1897	1898	1899	1900
Kosmos-műintézet — Kosmos-Druckerei	1892	100	—	—	124	118	100	60	65	70	60	10
M. kender- és lenipar — Ung. Hanf- u. Flachsind.	1892	200	127 5	—	80	—	124	115	113	100 5	90	107 5
M. ált. kőszénbánya — Ung. allg. Kohlenbergw.	1892	100	—	—	157	165	124	115	113	100 5	90	107 5
M. keramai gyár — Ung. keramische Fabrik	1892	100	—	—	140	130	155	144	150	167	130	82 5
Urikán-Zsilvölgyi kőszénbánya — Urikan-Zsilthalter Kohlenbergwerk	1892	100	63	—	78	*	*	*	*)	—	—	—
Kőbányai polg. serfőzde — Steinbrucher bürgerl. Bierbrauerei	1893	100	—	—	—	149	117	102	71	85	82	76
Egyes, tégl- és azementgyár — Vereinigte Ziegel- u. Cementfabr.	1893	100	167	—	167	158	109	83	92	86 5	25	5
Hungária gőztéglagyár — Hungaria Dampfziegelei Hungária árpagyóngyhántoló — Hungaria Kol- gerstefabr.	1893	200	105	—	105	77	75	*	—	—	—	—
Országgyűlési értesítő — Reichstags-Berichterstatt. Eszterházy-féle cognacgyár — Eszterházy Cognacf. Walsér gépgyár — Walsér Maschinenfabr.	1893	200	100	—	100	95	90	*)	*	—	—	—
1894	100	—	—	—	90	—	*	—	*	—	—	—
1894	100	—	—	—	120	60	60	—	—	—	—	—
1894	30	—	—	—	283 3	160	160	108 6	70	76 6	*	—
Kassa-Somodl kőszénb. — Kassa-Somod. Kohlenbergw. Budapesti tégl- és mésztégő — Bpestier Ziegel- u. Kalkbrennerei	1894	100	—	—	164	115	115	110	115	109	100	75
Péterhegyi téglagyár — Péterhegyer Ziegelei	1894	100	—	—	140	140	105	*	80	85	*	50
István téglagyár — István-Ziegelei	1894	100	—	—	110	110	87	54	69 5	76	45	80
Magy. gőztéglacement-gyepszgyár — Ung. Dampf- ziegel u. Cement	1894	100	—	—	130	130	95	*	81	80	75	*
Szt.-Endrei téglagyár — St.-Endreer Ziegelei	1894	100	—	—	95	95	97	—	—	—	—	—
Bpesti ált. villamossági r. t. — Bpest. allg. Electr.-G. M. villamossági r. t. — Ung. Electr. Gesellsch.	1894	100	—	—	147 5	135	157	135	188	116	120	108
Bihar-Szilágyi olajipar — B-Szilágyer Ölindustrie Kőbányai király-serfőzde — Steinbrucher Königs- brauerei	1894	100	—	—	133	133	127	127	139	136	188 5	116
1895	100	—	—	—	—	—	—	*	*	*	*	100
1895	100	—	—	—	50	50	—	—	88	45	18	—
Schönichen-Hartmann hajógyár — Sch.-H. Schiffsf. Nicholson gépgyár — Nicholson Maschinenfabr.	1895	100	115	—	115	115	115	106	105	107	103	102
Teudloff-Dittrich gépgy. — T. u. D. Masch.-Fabr.	1895	100	124	—	124	124	124	160	145	120	102	95
Kissebesi gránitbányák — Kissebeser Granitbrüche Lechner rákosi téglagyár — Lechner Ziegelei	1895	100	—	—	—	—	—	103	108	103	140	148
1895	100	—	—	—	112	112	—	112	112	106	100	98
M. gázszófény r. t. — Ung. Gasglühlicht	1895	100	—	—	—	—	—	—	—	—	—	280
Zsolnay porcelángyár — Zsolnay Porzell.-Fabr.	1896	250	—	—	—	—	—	—	—	150	135	130

A névérék változásai (Änderungen im Nominalwerthe): *) 50 frt, *) 80 frt, *) 1000 frt, *) 40 frt.

Biztosító társaságok. — Versicherungs-Gesellschaften.

1856	1000	806.	329.8	364.	400.	397.5	421.	406.	320.	295.	242.5
I. m. ált. bizt.-társaság. — I. ung. allg. Assec.-G.s.											
1861	300	363.3	365.	358.3	321.6	308.3	300.	350.	283.3	226.6	191.6
»Pannonia« visz. biztosító — »Pannonia« Rückvers.											
1850	100	70.5	92.5	130.	139.	159.	124.	120.	100.	100.	92.5
Foncière bizt.-int. — Foncière Pester Versicher.-Ges.											
1880	100	70.	93.	*						*	
Magy. francia bizt.-int. — Ung.-französische Vers.											
1888	100	98.	71.	51.3	90.	90.	80.	98.	81.	*	
Lloyd viszontbiztosító — Lloyd Rückversicher.-Ges.											
1890	100	*	101.5	117.5	123.	122.	131.	123.	57.	110.	115.
Jég és viszontbiztosító — Hagel- u. Rückvers.											
1894	100					150.	141.	129.	132.	100.	92.5
Nemzeti balesetbiztosító — Nationale Unfallvers.											

Közlekedési vállalatok. — Verkehrsunternehmungen.

1856	105	163.8	153.3	161.9	156.1	166.6	157.1	*	*		
Budapesti alagút — Budapestert Tunnel.											
1865	200	165.	197.	235.	331.	270.	293.	390.5	378.2	336.5	295.
Budapesti közúti vaspálya — Pester Strassenbahn											
1872	80	115.	130.	175.	217.	220.	260.	272.5	280.	272.5	252.5
Ált. vagonkölcsönző — Allg. Wagonleih.-Ges.											
1883	100	109.5	131.	169.5	217.5	220.	245.	265.	272.5	260.	288.7
Nemzetközi vagonkölcsönző — Internat. Wagonleih.-Anstalt											
1889	200	*	*	*	*	*	120.	110.	85.	*	
I. m. szállítási vállalat — I. ung. Transport-Untern.											
Budapest-szt.-lőrinczi vasút — Bpest-Szt.-Lőrinczer Vicinalb.											
1890	100	*	*	*	*	*	*	*	*	110.	*
Bpesti vill. városi vasút — Elektr. Stadtbahn											
1892	100		151.2	177.	171.5	263.	274.5	275.	235.	176.	148.2
Budapest-újpest-rákospalotai vill. vasút — Bpest-Neupest-Rákospalotaelekt. Bahn											
1895	100					107.	99.	90.	84.	65.	55.
Bpesti társaskocsi r. t. — Bpester Omnibus-Ges.						55.					
1896	100							125.	250.	300.	265.
M. vasúti forgalmi r. t. — Ung. Eisenb.-Verkehrs-Ges.											

Egyéb vállalatok. — Sonstige Unternehmungen.

1868	200	161.5	192.5	235.	243.5	190.	125.	*	135.	120.	117.2
I. magyar sertészialó — I. ung. Borstenvieh-Mastanstalt											
1875	80	225.	262.5	297.5	300.	350.	306.2	287.5	293.7	281.2	265.6
I. magyar szálloda — I. ung. Hôtel A.-G.											
1885	200	*	60.	*	*	*					
Fővárosi kaszinó — Hauptstädt. Casino											
Könyves Kálmán — Könyves Kálmán Liter.-Anst.											
1893	100					140.	*	25.			
Telefon-Hirmondó — Telephon-Hirmondó											
1895	50						100.	*			
Royal magyszálloda — Grand Hôtel Royal											
1896	100						*	*	42.	72.	55.

A névérték változásai (Ánderezungen im Nominalewerthe): 1) 100 frt., 2) 200 frt., 3) 150 frt., 4) 50 frt.

Az alapítási láz azután az 1895-iki és 1896-iki években éri el tetőpontját, a midőn u. i. nem kevesebb, mint 80 új társulat 69 millió forintnyi tőkével lépett életbe. Egészben véve 1890—1896-ban nem kevesebb, mint 175 új társulatot alapítottak 161·2 millió tőkével, a mivel szemben az odáig (1889 végéig) fennállott összes társulatok egyetemleges tőkéje csak 110 millió forintot tett vala; a kisebb alapítások azok, melyek ezen időszakra a kóros jelleg bélyegét rásütik, míg a tekintélyes alapításoknak az a hosszú sora, mely ebben az időben, daczára a pénzhiánynak és bizalmatlanságnak keletkezett, a mellett látszik tanuskodni, hogy léteznek nyomós gazdasági okok, a melyek a részvényekre alapított termelés terjedése felé szorítanak. Ezen korszaknak nagyobb alapításai ugyanis a következők: Selypi czukorgyár (6 millió frt), Hungária műtrágyagyár (3 millió frt), Mezőgazdasági Ipar (3 millió frt), Popper-féle faipar (3·2 millió frt), Villamos vasut (3 millió frt), Urikányi kőszén (4 millió forint), két villamos világító r.-t. (együttesen 5¹/₂ millió forint), Hernádi vasipar (5 millió frt), villamos földalatti vasut (3·6 millió frt). Az eltűnt nagyobb vállalatok közül említjük a magyar fegyvergyárat (3 millió frt) és a Hunnia gépgyárat (2 millió frt).

Közzöljük itt az egyes évek végére vonatkozó fontosabb árjegyzéseket:

Részvénytársaság neve	Be- fizetés	1890	1891	1892	1893	1894
Magyar ált. hitelbank	200	359 ¹ / ₄	333	368 ³ / ₄	418	496·2
Kereskedelmi bank .	500	953	1010	1045	1116	1308
Jelzálogbank	100 a. f.	159	171	187	233 ¹ / ₂	284 ¹ / ₂
Leszámitolóbank . .	100	116	111	115	233 ¹ / ₂ } bef. 200	307·7
Bankegyesület . . .	100	150	139	138 ¹ / ₂	139	139 ¹ / ₂
Ipar- és keresk. bank	100		98	116	113 ¹ / ₂	127 ¹ / ₂
I. hazai takarékpénzt.	1000	8150	8450	8325	8875	8550
Egyes. főv. »	300	875	960	1090	1260	1300
Központi »	300	650	605	735	870	870
I. Budapesti malom .	500	1065	1240	1376	1900	2200
Pannonia »	1000	865	990	915	900	780
Hengermalom	400	530	555	570	605	700
Magy. czukoripar . .	1000	?	? } bef. 1500	?	137 } bef. 100	122 ¹ / ₂
Ganzgyár	400	1470	1800	1860	1750	2110
Rimamurányi vasmű.	100	179·5	170 ¹ / ₂	179 ¹ / ₂ } 614	213 ¹ / ₂ } 775	275 ¹ / ₄ } 775
Salgótarjáni kőszén .	60	439	634	614 } bef. 40	732	775 } bef. 20
M. ált. kőszénbánya .	100			?	157	165
Drasche féle téglagyár	200	435	522	523	624	675
M. villamossági r.-t. .	100					133
Bpesti » » . . .	100					147 ¹ / ₂
I. m. ált. bizt. »	1000	3005	3060	3298	3640	4000
Bpesti közúti vaspálya	200	380	330	394	470	662
» városi villamos	100			151 ¹ / ₄	177	271 ¹ / ₄
Ált. vagonkölcs. társ.	80	86	92	104	350 } bef. 200	434

Az 1895. évi nagy válság bekövetkeztével az 1891-ben kezdődött utolsó alapítási korszak befejeződött. Az 1896. évben történt még mindig elég jelentékeny alapítások közül a legnagyobb, tudniillik a Hernádi vasipar, külföldi tőkének köszöni létét; a Royal-szálloda már előbb keletkezett vala, de csak a szálloda megnyitása alkalmával került a tőzsdelapba. Más kibocsátások, mint a Neuschloss-féle tanningyár, a Rigler-féle papirgyár, a Révai-féle irodalmi vállalat, a Zsolnay-féle porcellángyár, a svábhegyi fogaskerekű vasut, a »Magyarország« hírlap, magánvállalatoknak részvénytársaságokká való átalakításai voltak; mint-hogy pedig ezek részvényei leginkább a régi tulajdonosok birtokában maradtak, nem is nehezédtek az értékpiazcra.

Az 1897—1898. években azután még 34 új társulat keletkezett, a melyek mindössze 22·9 millió forintnyi tőkét, értékpiazcunk állapotához képest nagyon is sokat igényeltek. Ezen alapítások közül egyetlen pénzintézet se volt, mint a hogy ilyen 1895 óta — az Agrárbank, a Merkurbank és a Lipótvárosi takarékpénztár alapítási éve óta — általában nem keletkezett. A többi új alapítások közül megemlítjük a szászvárosi kőszénbányát 3 millióval.

Különben ezen korszakban is találkozunk több rendbeli magánvállalatoknak részvénytársulatokká való átalakításával, a melyeknek részvényei szintén túlnyomólag a régi tulajdonosok kezében maradtak (így a dugarézai fonógyár, Fortuna aranybánya, Esztergom-vidéki kőszénbánya, Flora gyertyagyár, Machlupbörgyár, Rémi-szálloda, Bristol-szálloda, »Budapesti Napló«). Másrészt kiesett ezen évben a nyilvántartásból, a nélkül azonban, hogy létezni megszűnt volna, a Brassói bánya (2 millió frt tőkével), a mely a Kaláni bánya birtokába ment át, a Magyar szövőipar (2¼ millió forinttal), a mely székhelyét Rózsahegyre tette át.

Az utolsó 25 évnek mindezen hullámzása következtében :

	Az 1874. év végéről az 1898. év végéig	
a részvénytársulatok száma emelkedett	64-ről	242-re
tőkéjük pedig	96 mill. frtról	366 mill. frtra.

Valamint az előző korszakoknál, úgy itt is közöljük az 1895-től 1898-ig tartó válságos korszak fontosabb árjegyéseit.

Tekintettel azonban ezen korszak tanulságos voltára, valamint azon élénkebb érdeklődésre, a melylyel a jelen idő eseményeit tekintjük, továbbá avégből, hogy az 1895. év heveny válság következményeit az utána következő idült válság következményeitől megkülönböztethessük, az alább következő felsorolásban nemcsak tetemesen megtoldottuk a figyelembe veendő részvények sorozatát, hanem az 1895. év zárlatára vonatkozó árfolyamok mellett még felemlítjük a válságot megelőző magas (hausse-) árakat, valamint a két válság napon jegyzett árfolyamokat is. Azonfelül, mint már említettük, megengedhetőnek tartottuk, hogy észleléseinknek az 1898. évvel adott időbeli határán túllépve még az 1899. és az 1900. évi árfolyamokat is közöljük, sőt az 1901. év közepén létezett és a kézirat sajtó alá készítése idejében ismert árakat is:

	Be- lízetés	Magas ár- folyamok 1895 ¹⁾ nov. 1-én.	Mély ár- folyamok 1895 nov. 13-án	Árfolyamok 1895 ²⁾ decz. 31-én.	Árfolyamok 1898 decz. 31-én.	Árfolyamok 1899 ³⁾ decz. 31-én.	Árfolyamok 1900 decz. 31-én.	Árfolyamok 1901 jul. 1-én.
Magy. ált. hitelbank	200	472	434	393	394 ^{3/4}	377	339 ^{1/4}	326 ^{1/2}
Kereskedelmi bank	500	1.353	1.260	1.180	1.440	1.398	1.277 ^{1/2}	1.220
Jelzálogbank . . .	100 a. f.	284 ^{1/2}	272	249 ^{1/2}	246 ^{3/4}	236 ^{1/2}	217	221 ^{1/4}
Leszámitoló bank .	200	306	247	259	262	253 ^{1/2}	211 ^{1/2}	212
Bankegyesület . .	100	122	115	109 ^{1/2}	104	100	87	88 ^{1/2}
Ipar-és keresk. bank	100	126	117	113 ^{1/2}	102	98 ^{3/4}	80 ^{1/2}	60 ^{1/2}
Hazai bank . . .	100	130	120	125	110	109 ^{1/2}	108	107
» takarékpénzt.	1.000	8.475	8.200	7.800	8.275	8.350	8.137 ^{1/2}	7.987 ^{1/2}
Egy. főv. »	300	1.230	1.180	1.150	1.182	1.160	1.050	1.055
Központi »	300	845	815	795	815	765	692 ^{1/2}	690
Belvárosi »	100	106	106 ^{1/2}	102	104	100	100	100 ^{1/2}
Budapesti »	200	256	244	230	235	225	209	201
I. Budapesti malom	500	2.120	2.120	2.050	700 } bef. 250 frt. }	620	507 ^{1/2}	477 ^{1/2}
Hengermalom . .	400	740	740	740	600	500	470	430
Erzsébetmalom . .	200	343	330	325	288	200	208	207 ^{1/2}
Tégla-és cementgy.	100	129	119	109	86 ^{1/2}	25	5	?
Magy. gőztéglagyár	100	112	112	95	80	75	?	?
Kőszénb. és téglagy.	200	715	665	630	345 } bef. 10 frt. }	258	175	160
M. ált. kőszénbánya	100	151	148	124	100 ^{1/2}	90	107 ^{1/2}	137
Északmgy. »	100	283	260	200	140	129	112 ^{1/2}	104
Felsm. bány. és kohó	100	142	136	127	107	106	105	114
Salgótarj. kőszénb.	100	725	650	595	623	305	315 ^{1/2}	286 ^{1/2}
Ganzgyár	400	2.380	2.000	2.050	2.270	1.800	1.475	1.325
Rimamur. vasmű .	100	280	247	235	294 ^{1/4}	332	239 ^{3/4}	230 ^{1/4}
Schlickgyár . . .	200	272	260	240	219 ^{1/2}	174	105	70
Schönichen hajógy.	100	125	120	115	96 ⁴⁾	88	80	75 bef. 75 frt.
Athenaeum nyomda	100	480	480	470	375	340	175	152 ^{1/2}
Franklin »	150	285	280	270	265	270	270	264 ^{1/2}
Pesti könyvnyomda	500	1.340	1.340	1.340	1.500	1.420	1.340	1.255
Bpti ált. villamosság	100	187	165	157	116	120	108	110
Magyar »	100	151	130	125	136	138 ^{1/2}	116	117 ^{1/2}
Egyesült üveggyár	200	204	170	171	?	nincs jegyezve		
I. Részv. serfőzde .	300	1.490	1.520	1.300	1.310	1.180	1.095	1.112 ^{1/2}
Polgári »	100	132	126	117	85	82	76	87 ^{1/2}
Király »	100	?	?	?	45 } bef. 80 frt. }	18	6	?
Hungária műtrágya	100	150	150	150	?	?	100	100
Jordán bőrgyár . .	100	58	58	58	20	45	felszámolt	
Magy. czukorgyár .	100	136	125	120	128 } bef. 600 frt.	1.038	950	877 ^{1/2}
I. m. ált. biztosító .	1.000	4.460	4.350	3.975	3.200	2.950	2.425	2.600
Foncière biztosító .	100	165	167	159	100	100	92 ^{1/2}	98
Jég és viszontbirt.	100	133	128	122	57	110	115	112 ^{1/2}
Nemzeti biztosító .	100	160	160	150	132	100	92 ^{1/2}	90
Pannonia viszontb.	300	950	950	925	850	680	575	537 ^{1/2}
Bpti közúti vaspálya	200	955	825	575 ³⁾	378 ^{1/4} } bef. 100 frt. }	335 ^{3/4}	294 ^{1/2}	292 ^{3/4}
Városi villany vasút	100	322	272	263	235	175	148 ^{1/4}	147 ^{1/2}
Társaskocsi . . .	100	74	68	55	felszámolt			

1) Minthogy a tőzsde zárva volt, a következő nap árfolyamait fogadtuk el.

2) Az 1896/97. évek árfolyamai legkönnyebben áttekinthetők a 34. sz. táblában.

3) Elvezeti jog nélkül.

4) Ezen évtől fogva »Danubius-Schönichen«.

Ezen számadatok oly hangosan beszélnek, hogy bővebb magyarázatot alig igényelnek. Az értékcsökkenéseknek állandósága, sőt rohamos haladása azonban egyuttal igen tanulságos bizonyítékát nyújtja annak, hogy az efféle tőzsdé-válságok által előidézett értékcsökkentések mennyire jogosultak, sőt elkerülhetetlenül szükségesek.

Abban a pillanatban, a midőn az ilyen válság kitör, majdnem mindenki hajlandó az értékcsökkenést csakis váratlan véletlennek tartani. Ezen, az általános felfogás szerint tökéletesen indokolatlan árnyatlás magyarázatát leginkább közelfekvő körülményekben szeretik keresni. Nagy hatások a legkisebb okoknak, sőt gyakran csakis egyesek rosszakarátának vagy pillanatnyi zavarának szoktak tulajdonítani. Mentőműveleteket szerveznek, hogy az árak érthetetlen sülyedésének gátat vessenek. A bankokat és a kormányokat segélyért ostromolják és korlátolt felfogásról vagy szűkkeblüségről panaszkodnak, ha ezek a segítséget nem a kívánt nagy mértékben adják meg. Hiszen tagadhatatlan, hogy oly pillanatokban, midőn a tőzsde gépezete működni megszűnik, rendkívüli védő szabályokhoz kell folyamodni. Ha azonban az eseményeket statisztikai madártávlatból nézzük, úgy nem zárkozhatunk el azon meggyőződés elől, hogy az ilyen krízisek, így az 1895-iki is, az előzmények által lettek előkészítve és hogy azok bekövetkezése belső okoknál fogva elkerülhetetlen vala. Ép ezen okból meddők aztán mindazon törekvések, a melyek az árak mesterséges fenntartására irányulnak: az áraknak szabályozása elkerülhetetlenül szükséges és azon értékcsökkenések, melyek a válság kitörésének első pillanatában oly kábítólag hatottak és a melyeket egész hihetetleneknek tartottak vala, a dolgok további menetében még fenáznak (»Hoch-Course«) bizonyulnak, olyanoknak, a melyeknek éveken át tartó lemorzsolásban még mélyebbre kell esniök, egész addig, míg a túlspekuláció és a túlkapások bünei ki nem egyenlítették, az értékátalakulás nagy műve be nem fejeződik. Így például az utolsó, épemlített tőzsdéválság lefolyásából még mindnyájunk emlékezetében lehet, milyen itéletnapni benyomást tett, midőn 1895. nov. 13-áig a Magyar hitelbank részvényei 472-ről 434-re, a Salgótarjáni közsénéi 725-ről 650-re, a Budapesti közuti vasutói 955-ről 825-re sülyedtek. De hat héttel később, az év végével, a Magyar hitelbank 472-ről 393-ra, sőt az 1901. év közepén 326-ra, a Salgótarjáni közsén 725-ről 650-re, illetőleg 286-ra hanyatlott¹⁾, míg a Budapesti közuti vasut 1901. közepéig 955-ről 584-re sülyedt.²⁾

Az ilyen példák sorozatát még igen hosszúra lehetne nyújtani, mert az egész budapesti tőzsdelapon egyetlenegy részvényt se találunk, mely az 1895. év novemberének magas árai óta nevezetes árnyatlást fel nem mutatna, sőt nincs egyetlenegy sem, a mely 1901. közepén tetemesen rosszabbul nem állana, mint 1895. november 13-án, a midőn azt hitték, hogy az árfolyamok mélyebbre már nem is sülyedhetnek.

Ine csak néhány példa:

¹⁾ A salgótarjáni részvények rendkívüli árnyatlása részben különben a tőkének időközben bekövetkezett megkétszereződése által is okoztatott.

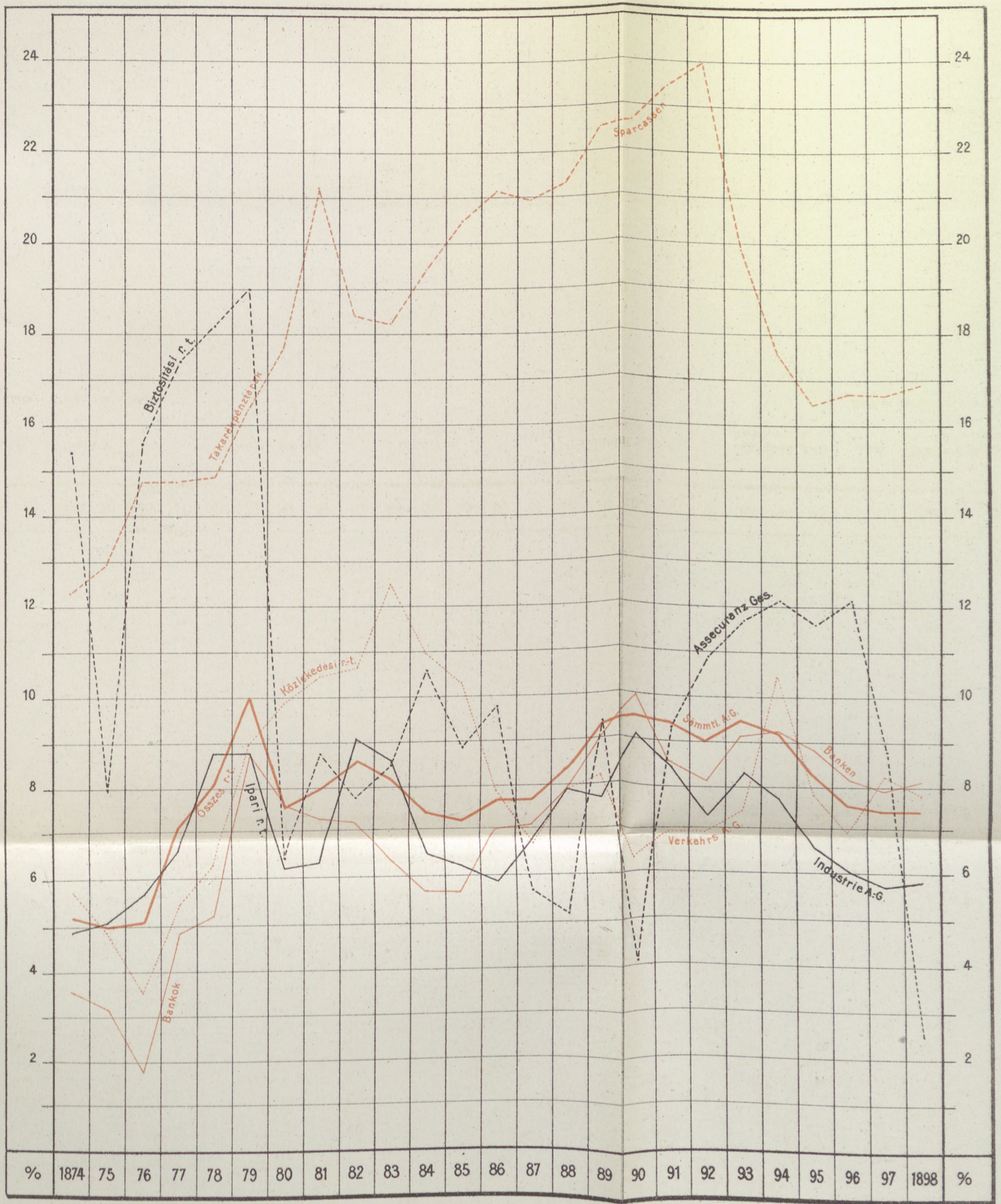
²⁾ A közuti vasut jegyezett ára 292-öt tesz. Ezt azonban meg kellett kétszerezniük, mivel időközben minden régi, 200 forintról szóló részvény új 100 forintról szőlóra cseréltetett ki.

A budapesti részvénytársaságok osztalékai
1874—1898

a tőke százalékaira és az év hosszára átszámítva.

Die Dividenden der Budapester Actien-Gesellschaften
1874—1898

in Procenten des Capitals und auf die Länge eines Jahres gerechnet.

Bankok
Banken

Takarékpénzt.
Sparcassen

Ipari r.-t.
Industrie A.-G.

Biztosítási r.-t.
Assecuranz-Ges.

Közleked. r.-t.
Verkehrs A.-G.

Összes r.-t. átlaga
Sämtl. A.-G. i. Durchschnitt

Körös: Részvénytársulatok.

Körös: Actien-Gesellschaften.

	1895 November 1-i	1895 November 13-iki	1901 Július 1-i
	á r f o l y a m o k		
M. ált. hitelbank	472	434	326 ^{1/2}
Kereskedelmi bank	1.353	1.260	1.220
Leszámitolóbank	306	272	212
Ipar- és keresk. bank	126	117	60 ^{1/2}
Bankegyesület	122	115	88 ^{1/2}
Ganzgyár	2.380	2.000	1.325
Rimamurányi vasmű	280	247	230 ^{1/2}
Salgótarjáni kőszénbánya	725	650	286 ^{1/2}
I. magy. villamossági	151	130	117 ^{1/2}
Egyesült üveggyárak	204	170	—
I. magy. ált. biztosító	4 460	4.350	2.600
Villamos városi vasut	322	272	147 ^{1/2}
Közuti vasut	955	825	584

Ha tehát hét évi erőgyűjtés sem volt elegendő arra, hogy az 1895. nov. 13-iki válságos árak továbbcsütyedését feltartsa, ha kitűnt, hogy a tőke a részvényeket még ezen mély árak mellett sem nem akarta, sem nem tudta megvásárolni, úgy szükségképen arra a meggyőződésre kell jutnunk, hogy ezen válság bekövetkezése elkerülhetlen közgazdasági szükségszerűség, a túl magasra csigázott áraknak kikerülhetetlen szabályozása vala. A megpróbáltatásnak ezen hosszantartó, nehéz ideje után azonban talán mégis csak közeledik az a pillanat, a midőn az azóta erősödő tőkeerő a helyzet megváltoztatását fogja elidézni. Hiszen az 1873-iki nagy válság után is teljes hét évig tartott, míg ismét újabb lendület köszönthetett be.

Mielőtt ezen szakaszt befejeznők, kívánatosnak tartjuk, hogy az olvasónak a túlságos nagyra nőtt anyag tömörítése céljából még két általános összefoglaló visszapillantást nyujtsunk.

1. Első sorban áttekintést nyujtunk mindazon jelentékenyebb vállalatok részvényeinek árhullámvásáról, a melyek legalább 1880. óta fenállnak. Ezen áttekintésnél, jellemző voltuknál fogva, a következő időpontokat választjuk ki:

1881. decz. 31-ét, mint azt az időpontot, midőn az 1873-iki tőzsdekrízis pusztítása után ismét valami javulás volt észlelhető;

1882. jan. 23-át a végből, hogy a Bontoux-krízis pusztításait felismerjük;

1886. decz. 31-ét, mint a második javulási korszak végpontját;

1887. decz. 31-ét, mely nap az ezidőben uralkodott politikai nyugtalanság okozta árhanyatlásokat engedi felismerni.

1895. nov. 1-je (illetve 2-ika) magas árait, a melyek az ezen időben befejeződő áremelkedési korszak állapotát jellemzik;

1895. nov. 13-dikának mély árait; végül a legújabb, tudniillik az 1901. közepén fennállott árakat.

Tekintettel a névértékeknek ezen évtized folyamában előfordult számos változásaira, melyek az árjegyzések összehasonlítását gátolják, szükségesnek látszik, hogy az abszolút árjegyzések százalékokra átszámíttassanak. Hogy mármost ily összehasonlítások az összes általunk tárgyalt társulatokra nézve is lehetségesek legyenek, a 34. számú táblában százalékos értékét adjuk mindazon

árjegyzéseknek, a melyek a fő táblában, illetve a 33. számú táblában abszolút értékükkel vannak beállítva.

Az áraknak emelkedését vagy hanyatlását joggal úgy tekintik, mint a kedvező, vagy kedvezőtlen időszakok főfontosságú jelét. Azonban mégis indokoltnak tartjuk figyelmeztetni arra, hogy ezen hullámzások bizonyos tekintetben részben még más mozzanatokra is vezethetők vissza. Így például az árak gyakran emelkednek, ha a részvényesek új kibocsátások alkalmával az új részvényeket kedvezményes áron szerezhetik meg, hol tehát az árjegyzésben bennfoglaltatik az elővételi jog értéke is, míg ismét hanyatlának, a mint az ár »elővételi jog nélkül« jegyeztetik. Midőn továbbá egész csoportok különböző időkből való átlagos árait összehasonlítjuk, figyelembe volna veendő, hogy ezek egyszerűen az által is emelkedhettek, mivel tönkremenő félben levő társulatok feloszlátásuk folytán a tőzsdelapból eltűntek és így az átlagszámításból éppen azon tételek esnek ki, a melyek [mély állásuk következtében az átlagot leginkább lenyomták. Ugyanazon hatással van természetesen az a körülmény is, ha pari alatt jegyzett részvények összerakotnak, azaz több régi részvény helyett kevesebb új részvény adatik ki, mint történt ez például az Anglo-Magyar-, Franko-Magyar, a Municipialis Bank-, a Földhitel részvénytársulatoknál, a takaré- és hitelegyletnél, stb.; szintűgy, ha valamely társulat részvényeinek tőzsdei jegyzését megszünteti, vagy, ha a tőzsde tanács él azon jogával, hogy oly részvényeket, a melyek három éven át osztalékot nem hoztak, a tőzsdelapból törölje. Egészben véve azonban az ily mozzanatok mégis csak alárendelt természetűek és nem elég súlyosak arra, hogy az árhullámzás statisztikájának nagy jelentőségét leszállítsák.

Az alábbiakban már most a 34. számú táblában tartalmazott százalékos árak alapján és az 1901. év közepére vonatkozó legújabb árjegyzések hozzácsatolása mellett, áttekintést nyújtunk az 1881. év óta létező fontosabb vállalatok azon árhullámzásairól, a melyek az előbb említett jellemző időpontokban jegyeztettek.

Hét jellemző árjegyzés a két utolsó évtized folyamából.

	1881 decz. 31.	1882 jan. 23.	1886 decz. 31.	Árfolyam 1887 decz. 31.	Mély árfolyamok 1895 nov. 1.	1895 nov. 18.	Utolsó árfolyamok 1901 jul. 1.
Hítelbank . . . . . %-ban	175 ³ / ₄	130	151.9	132 ¹ / ₂	239	218 ¹ / ₂	156 ¹ / ₄
Kereskedelmi bank . . . . . » »	131	118	135.4	130.9	270.6	252	244
Leszámitolóbank . . . . . » »	120	90	101 ³ / ₄	83 ³ / ₄	154 ¹ / ₂	138 ¹ / ₂	106 ³ / ₄
Jelzálogbank . . . . . » »	132 ³ / ₄	123 ¹ / ₂	140 ¹ / ₂	122 ¹ / ₂	288	262	224
Hazai takarékpénztár . . . . . » »	475	435	790	700	847 ¹ / ₂	820	798 ³ / ₄
Egyes. főv. takarékp. . . . . » »	278	237 ¹ / ₂	235	234	410	393.3	351.6
I. Budapesti malom . . . . . » »	230	208	210	196	424	425	191
Hengermalom . . . . . » »	96	95	111	100	185	185	107 ¹ / ₂
Ganzgyár . . . . . » »	97	150	200	186 ¹ / ₄	595	500	331 ¹ / ₄
Salgótarjáni kőszénbány. » »	124 ¹ / ₂	105	148	175	725	650	286 ¹ / ₂
Athenaeum nyomda . . . . . » »	314	407	550	523	480	480	152 ¹ / ₂
Pesti könyvnyomda . . . . . » »	165	165	220	224	268	268	251
I. magy. ált. biztosító . . . . . » »	427 ¹ / ₂	360	320	283	446	435	260
Közúti vaspálya . . . . . » »	227	202 ¹ / ₂	239	192 ¹ / ₂	477 ¹ / ₂	412 ¹ / ₂	292 ³ / ₄

2. A fentebbinél még általánosabb áttekintést nyerünk azonban, ha az összes részvények átlagárait vesszük tekintetbe, a mint ez a következő szakaszban az 1873—1898. évek mindegyikéről, és pedig a hat főcsoport szerint történik.

III. Az összes részvények átlagos árfolyamai az 1873—1898. évek mindegyikének végéről.

Midőn arról van szó, hogy több vállalatnak (tehát egy egész vállalkozási csoportnak, vagy pedig az egy-egy évben, illetve egész negyedszázad alatt fenállott összes részvénytársulatoknak) átlagárfolyama megállapíttassék, a legkényelmesebb eljárás abban állna, ha azon — más szerzők által tényleg gyakorolt — módszerhez folyamodnánk, mely szerint az egyes részvények százalékos árjegyzéséből számítják azok arithmetikai átlagát. Azonban már utaltunk arra, hogy az ilyen számítás mennyire helytelen eredményekre vezet.*) Ha az átlagot helyesen akarjuk megállapítani, kell, hogy minden egyes részvénytársulat árfolyamszerinti értékét az árfolyamnak a részvényekkel való szorzása által külön megállapítsuk és ezen egyes árfolyamértéket, valamint a megfelelő névértékeket összeadjuk. Csakis az így nyert két összeg viszonyítása adja aztán az igazi átlagos értéket.

Ezen hosszadalmas úton keletkeztek az előbbi fejezetekben a bankokról, takarékpénztárakról, biztosítási és közlekedési vállalatokról közölt és a 26 év mindegyikére kiszámított átlagos árak, míg az itt következő 35. számú táblában arra megyünk át, hogy ugyanily alapon egybeállítsuk az összes részvénytársulatokra vonatkozó képet. Ezen egybeállítás eszerint, szerény tartalma daczára, ezer meg ezer fáradságos számításnak eredményét tartalmazza, s ez okból, valamint a benfoglalt adatoknak tömörsége folytán szintén a jelen munkában tartalmazott táblák egyik legfontosabbikának kell tekintenünk.

*) Így például az 1898. évben:

a Hazai Első Takarékpénztárnak 5 millió forintnyi tőkéje 827 ¹ / ₂ %-nyi árfolyam mellett összesen	41,375.000 frtot,
az Erzsébetvárosi Takarékpénztár 1 millió forintnyi tőkéje 85% árfolyam mellett	850.000 frtot
értéket képviselt, mindkét társulatnak együttes árfolyamértéke eszerint 6 millió forintnyi névérték után	42,225.000 frtnyi
értéket képviselne, a mi átlagban 704 ⁰ / ₀ -nak felel meg. Az arithmetikai számítás útján azonban 456 ¹ / ₄ %-nyi, kiáltóan hamis átlagárt nyernénk. (V. ö. a 23. és 28. lapok erre vonatkozó részeit és a 12. b.) pontját.)	

35. számú tábla.

Az összes budapesti helyi értékek átlagárai az 1873—1898. év mindegyikéről hat vállalkozási ág szerint részletezve.¹⁾

Év	Bankok	Takarék-pénztárak	Pénz-intézetek összesen	Ipari váll.	Biztosítók	Közlekedési vállalatok	Egyéb r.-társ.	Összes r.-társ. együttvéve
1873	53·1	156·2	63·5	64·8	120·9	121·7	80·-	68·3
1874	66·-	158·9	75·6	63·5	124·1	95·-	79·-	75·3
1875	67·4	156·8	80·1	61·-	90·3	72·4	70·-	74·3
1876	40·2	153·9	54·8	77·2	101·8	60·1	60·-	64·7
1877	53·-	165·3	69·7	77·2	148·5	57·2	110·-	77·9
1878	80·9	173·6	96·1	101·3	198·2	90·6	56·5	104·5
1879	118·1	221·8	136·2	124·8	273·6	118·8	133·2	124·2
1880	117·2	277·7	143·5	122·7	330·6	151·4	135·3	148·1
1881	134·1	344·9	158·9	129·7	435·4	169·2	201·7	163·0
1882	106·7	288·3	130·8	134·6	208·2	159·6	169·-	139·6
1883	105·8	270·6	128·8	141·5	197·6	153·-	168·3	139·8
1884	119·9	315·9	138·-	184·5	163·4	172·5	82·9	141·5
1885	112·1	331·-	141·9	135·-	144·6	156·6	147·6	141·0
1886	124·8	413·6	164·2	128·6	153·3	142·1	166·5	150·1
1887	109·7	364·1	145·8	124·5	141·2	111·5	162·9	136·9
1888	126·1	365·3	164·6	141·7	142·3	130·3	166·7	152·6
1889	141·5	473·8	189·-	197·6	256·8	137·3	174·9	193·6
1890	151·5	498·3	209·2	215·6	181·3	151·7	184·1	205·3
1891	147·6	483·5	200·4	242·5	187·9	142·-	191·3	208·8
1892	160·-	500·2	211·9	215·5	197·2	160·5	185·5	208·2
1893	171·3	457·1	221·2	228·5	234·4	192·1	264·4	222·6
1894	200·1	371·5	236·4	217·1	259·7	303·7	269·5	Maxim.233·9
1895	165·1	324·5	199·9	190·6	246·7	214·6	243·4	199·4
1896	164·1	345·9	202·4	191·7	246·7	239·6	183·8	202·7
1897	172·8	349·4	209·9	188·8	242·7	288·1	199·-	210·6
1898	175·8	344·8	210·3	192·3	188·3	279·1	115·8	208·1

Az árak ingadozásáról, valamint az egyes vállalkozási csoportok hullámzásának egymáshoz való viszonyairól, legkönnyebb áttekintést a grafikus rajz nyújt. E végből tehát diagrammot szerkesztettünk a részvényárak hullámzásáról. Minthogy azonban az árak ingadozásai többnyire az osztalékok ingadozásai szerint szoktak alakulni, ismétlések kikerülése céljából jobbnak tartjuk, az ezen diagrammra vonatkozó észrevételeket az osztalékok tárgyalásánál megtenni.

¹⁾ Azon két elem közül, a melyekből az átlagos ár keletkezik, az egyik tudniillik a tőzsdén jegyzett részvényeknek tőkége a főtábla után következő 4. b. számú jegyzetben van egybeállítva, míg a megfelelő árfolyam szerinti értékek magában a főtáblában találhatók.

V. A megszünések menete általában és különösen a részvénytársulatok kaducitással (halandósága).

Mig az előbbi fejezetekben figyelmünket inkább az új alapítások menetére és nagyságára irányítottuk, a megszünésekről pedig csak sommásan emlékeztünk meg, a következő szakaszban áttérünk ezen megszünt részvénytársulatok tüzetesebb tárgyalására, mely alkalommal a megszünéseket elemeikre fogjuk szétbontani, különös figyelmet fordítván a tönkremenés tényére.

Kezdjük ezen áttekintést egyrészt az 1873. évtől átvett részvénytársulatoknak, másrészt a rákövetkező negyedszázad alatt keletkezett új társulatoknak, valamint azon megszünéseknek egybeállításával, melyek a hat vállalkozási csoport mindegyikében felmerültek.

36. számú tábla.

Az utolsó negyedszázad folyamában létezett összes részvénytársulatok megszünési statisztikája.

Részvénytársulatok	a) 1878-ik év végén fenállott társaságok				b) 1874—1898 években keletkezett társaságok				c) Összesen				1898 végén fenállott
	száma	ezekb. megszünt 1874—1898			száma	ezekb. megszünt 1874—1898			szám	ezekb. megszünt 1874—1898			
		csőd vagy felszámolás által	egyéb (fusio vagy székh. áthely. stb.)	összesen		csőd vagy felszámolás által	egyéb (fusio vagy székh. áthely. stb.)	összesen		csőd vagy felszámolás által	egyéb (fusio vagy székh. áthely. stb.)	összesen	
Bankok	16	9	2	11	18	3	1	4	34	12	3	15	19
Takarékpénztárak	7	1	2	3	7	1	—	1	14	2	2	4	10
Ipari vállalatok	29	10	1	11	175	32	12	44	204	42	18	55	149
Biztosító intézetek	6	3	1	4	8	1	1	2	14	4	2	6	8
Közlekedési vállalatok	6	1	1	2	17	1	1	2	28	2	2	4	19
Egyéb részvénytársulatok	1	—	—	—	41	4	1	5	42	4	1	5	37
Összesen	65	24	7	31	266	42	16	58	331	66	23	89	242

Részvénytársaságaink száma eszerint ezen negyedszázad alatt 65-ről 242-re emelkedett. Az említett időszak két végpontjára vonatkozó adatok

azonban a negyedszázad alatt történt változásoknak csak végeredményét tüntetik elénk, de ebből a közbeeső fel- és lefelé menő mozgásoknak nagysága még ki nem vehető. Mint látjuk, ezen negyedszázad alatt nem kevesebb, mint 266 új társulat keletkezett. A régebben fenállott és az időközben alapított társulatoknak összesen 331-et tevő számából azonban időközben mindössze 66 társulat, azaz 19.9% feloszlott, részben csőd, részben felszámolás következtében, míg 23 társulat = 6.9% más okokból szűnt meg.

A tönkrement társulatok száma és nagysága természetesen leginkább érdekel: hiszen ezek az esetek képezik a részvénygazdálkodás ellen felhozható legterhelőbb adatokat, éppúgy mint a gazdag osztalékok és nagy tartalékok a részvényforma védelmére szolgáló legerősebb fegyvereket.

A részvénystatisztikában mármost halálesetek gyanánt tekintjük mindazon eseteket, a midőn a részvényes a társulat feloszlata által kárt szenvedett, azaz kevesebbet kapott vissza, mint a mennyit az ő névleges befizetése tett. E mellett a bennünket foglalkoztató kérdésre nézve közömbös, vajjon ezen károsodás csőd vagy felszámolás útján történt-e.¹⁾ Csakis az ezen értelemben vett megszűnést értjük »kaducitás« neve alatt, míg azon változásokat, a melyek a társaságok számában a székhely változtatása vagy fúzió stb. által okoztattak, a kaducitási koéfficiens kiszámításánál figyelmen kívül hagyjuk.

Már a második fejezetben utaltunk arra, hogy az emberi halandóság és a részvénytársaságok kaducitásának mérése közt igen sok analógia létezik, hogy azonban a párhuzam fenakad azon, hogy az élők tömegének okvetlenül ki kell halnia, míg részvénytársulatoknál ezen kényszerűség nem létezik, ezek tehát örökké is élhetnének. Ezen oknál fogva nem is lehet a részvénytársulatoknál valószínű élettartamot kiszámítani, illetve ezen élettartamszámítás csakis a tönkrement társulatokra, tehát ezen összeségnek mintegy halottjaira, vonat-

¹⁾ Tekintettel az 53. lapon kifejtett nehézségekre, valamint a megszűnés, felszámolás és csőd fogalmainak szabatosabb különválasztása céljából, legyen szabad az általunk követett eljárást itt újból összefoglalnunk. Ha a részvénytársulatoknak két izbeni számlálása közt folytatkozást találtunk, a különbözet magyarázatát a társulatok nyilvántartásának megszűnési rovatában kell találnunk. Ámde, mint említettük, a megszűnés és a tönkremenés fogalma nem azonos. Így lehetséges, hogy valamely részvénytársulat a későbbi év nyilvántartásából azért hiányzik, mivel székhelyét más helyre tette át, mivel önként feloszlott, mivel más társulattal fuzionált, vagy — mint ez a Paragon-társulattal történt, — azért, mivel a nyilvántartásból mi magunk töröltük, nem tartván érdemesnek, hogy ezen intézettel a lebélyegzés által már nagyon is csekélyre leszállított tőkéje mellett statisztikailag tovább is foglalkozzunk. A megszűnés ezen eseteitől nagyon is különböznek mindazok, a hol valamely társulat, felszámolása következtében, a részvényeseknek a befizetett tőkének csak egy részét, sokszor semmit sem fizetett vissza, vagy a hol éppenséggel csödről van szó, a midőn még a társulat hitelezői is károsodnak. A megszűnések ezen különböző válfajait okvetlenül külön kell egymástól tartanunk. A pénzügyintézeteknél ezen szétválasztás szükségét nem éreztük oly élénken, mivel ott majdnem kizárólag tönkremenésekről volt szó. Nem úgy az ipartársulatoknál, hol már érezhető szüksége merült fel annak, hogy a megszűnés eme két válfaját külön válaszszuk. A két csoport megkülönböztető jegyül mármost azt tekintjük, vajjon a részvényes károsodott-e, vagy nem. Oly felszámolások tehát, a melyek által a részvényes nem károsodott, sőt a melyekből esetleg még hasznot is húzott, a második csoportba számítattak. Ezen legutóbbi eset különben igen ritka: az utolsó negyedszázad lefolyása alatt tudunkkal csak egyetlenegyszer fordult elő.

kozhatik. Azonban igenis lehetséges a halandósági koeficiens módjára egy kaducitási koeficiens¹⁾ kiszámítani, a mint ezt az alábbiakban meg is kíséreljük.

Ha mármost, első tájékozódás czéljából, figyelmünket csak a legáltalánosabb eredményekre irányítjuk, mindenek előtt azt állapíthatnók meg, hogy az utolsó negyedszázad folyamában létezett összes részvénytársulatok közül körülbelül egy ötödrész (19·9) ment tönkre, míg ha ezen társulatokat aszerint választjuk kétfelé, a mint a nagy 1873-iki válság előtt vagy után keletkeztek, arra az eredményre jutnánk, hogy az

1873 előtt keletkezett 65 társaság közül . . . . . 24 = 36·9%,
míg a 266 később alapított társaság közül . . . . . 42 = 15·8%

ment tönkre. Ez az eredmény azt a benyomást teszi, mintha a későbbi alapítások — alighanem az 1873-iki válság tanulságai következtében — szilárdabbaknak volnának tekintendők. Vajjon mennyire jogosult ezen állítás, azzal alább még foglalkozunk. Itt — a nélkül, hogy annak helyes volta felől érdemlegesen ítélnénk, — előzetesen csak az ellen kell elvileg nyilatkoznunk, hogy ebből az alapból ilyen következtetések vonassanak le.

A tönkrement társulatok számának a létezett társulatok számával való nyers összehasonlítása tudniillik az okból kifogásolandó, mivel a különböző társulatok különböző hosszú időn át észleltettek, a kaducitás pedig az észlelési idő tartamától függ. A halandósági koeficiens módjára tehát a kaducitási koeficiensnek is a felől kellene felvilágosítást nyújtani, hogy az észlelés elején létezett társulatok közül hány ment tönkre ugyanazon észlelési idő, például a rákövetkező év alatt.²⁾

Míg ellenben az emberi halandóság mérésénél az év elején életben voltak tömege egyenkorúak alcsoportjaira bontandó fel, addig ily művelet szükségese a részvénytársulatoknál nem áll fenn. Fialtal embereknek bizonyos tömegéből egy és ugyanazon idő alatt kevesebben fognak elhalni, mint ugyanannyi aggastyán közül; a részvénytársulatok kora azonban nincsen semmi összefüggésben azoknak életerejükkel, sőt ellenkezőleg feltehető, hogy a legöregebb részvénytársulatok, nagy tapasztalatukkal és gazdag tartalékaikkal, a fiatalabbaknál nagyobb ellentállást képesek kifejteni. Az az időbeli tényező tehát, a melynek ezen észlelésnél egyenlő hosszúnak kell lennie, nem a társulatok kora, hanem azok kitevési tartama, tudniillik az az idő, a melyen át a részvénytársulatok életerejét észleltük, amint az emberi halandóság mérésénél is az észlelési idő minden megfigyelt tömegre nézve ugyanaz, tudniillik többnyire a naptári év. Ha például 25 évi észlelési idő alatt száz az első észlelési évben és száz a 20-ik észlelési évben keletkezett társulat egyformán tíz kaducitási esetet mutat fel, úgy e két szám távolról sem egyenlő értékű; hiszen az első száz társulat 25, az utóbbi száz csak öt éven át észleltetett. Egyenlő hosszú kitevési

¹⁾ Azért választjuk ezt a kifejezést, mivel a közelfekvő »részvénytársasági halandóság« kifejezést, túlságosan metaforikus szinezete következtében, nem igen tartjuk alkalmasnak.

²⁾ E mellett az a körülmény, hogy néhány intézet már fenállása első évében ment tönkre, az okból hagyható figyelmen kívül mivel ily esetek rendkívül ritkák.

idő alatt azonban a társulatoknak *rövidebb vagy hosszabb, nagyobb vagy kisebb* kora egészen közömbös. Más szóval: a részvénytársulat kaducitása funkciója a kitevési időnek, de nem a kornak.

Ezek szerint tehát elsősorban azon kell lennünk, hogy egyforma kitevési időket állapítsunk meg. Legegyszerűbb, ha ennek egységeül a naptári évet fogadjuk el. Az alább következő 37. számú táblában mármost a kaducitás évről évre ki van ugyan mutatva, de a kaducitási koéfficiens, tekintettel arra, hogy az anyag nem elég nagy, csak minden évötödről van kiszámítva. A 38. számú táblában azonban a kaducitási koéfficiensek számítása évről-évre történik.

37. számú tábla.

Az összes részvénytársaságok öt-öt évi kaducitási koéfficiense 1874—1898.

Év	Az év elején fenállott	Az év folyamán tönkrement	Kaducitási koéfficiens (pro mille)	Év	Az év elején fenállott	Az év folyamán tönkrement	Kaducitási koéfficiens (pro mille)
1874	1) 63	3		1889	72	—	
1875	64	5		1890	74	—	
1876	64	4		1891	86	2	
1877	65	2		1892	99	4	
1878	63	3		1893	112	3	
1874/78	319	17	53·3	1889/93	443	9	20·3
1879	63	2		1894	130	3	
1880	62	1		1895	153	1	
1881	62	2		1896	191	11	
1882	60	2		1897	219	4	
1883	64	1		1898	226	3	
1879/83	311	8	25·7	1894/98	919	22	23·9
1884	67	5		1874/98	2336	66	28·3
1885	68	2					
1886	69	1					
1887	71	1					
1888	69	1					
1884/88	344	10	29·1				

Egészben véve tehát 2336 évi mérleg áll előttünk, a melyekre 66 kaducitási eset jut, vagyis 28·3⁰/₁₀₀.

Ha a fentebbi adatokat évötödönként foglaljuk össze, úgy az észlelés első ötöde az 1874—1878. éveket foglalja magában. Ezen időszak alatt évenként átlag 64 társulat állott fenn, a melyek közül évenként átlag 3·4 ment tönkre,

1) Jóllehet 65 részvénytársulat létezett Budapesten 1878. végén, főtáblánk mégis csak 68-at mutat ki, mert a »Kisbirtokosok földhitelintézete« és a »Központi ipar-hitelintézet« mint új társulatok még nem állítottak fel mérleget és így főtáblánkba felvehetők nem voltak.

úgy hogy a kaducitási koéfficiens ezen első öt évre nézve évenként 53·3-t tesz ki. Ha a számítást ez alapon folytatjuk, úgy az utolsó negyedszázad öt évötödére nézve a következő kaducitási számokhoz jutunk:

1874/78. kaducitási koéfficiens	53·3 ⁰ / ₀₀
1879/83. »	25·7 ⁰ / ₀₀
1884/88. »	29·1 ⁰ / ₀₀
1889/93. »	20·3 ⁰ / ₀₀
1894/98. »	23·9 ⁰ / ₀₀

Látnivaló tehát, hogy pontos módszer alkalmazásánál is megerősítést talál azon előzetes nyersebb összehasonlításnál fölmerült ama valószínűség, hogy t. i. részvény vállalataink mind nagyobb megbízhatósággal vezetettek. Öt év alatt ugyanis tönkrement:

az első évötödben létezett (1874—78.) társulatok közül . . .	53 ⁰ / ₀₀
a később » (1879—98.) » » . . .	24 ⁰ / ₀₀

Csakis most állíthatjuk tehát megbízható alapon, hogy az újabb alapítások a régieket megbízhatóságban és életképességben messze túlszárnyalják; észleléseink legelső évötödének társulatai ugyanis több mint kétszer oly nagy kaducitást mutatnak, mint azon részvénytársaságok, a melyek a legutolsó évötödben léteztek. E mellett azonban mégis felemlítendő az a tény is, hogy az utolsó évötödnek alapításai az ezen évben újból feléledt alapítási láz következtében az azt megelőző évötödhöz képest mégis hanyatlást mutatnak.

A fentebbi számításnál azonban önként felmerül az az észrevétel, hogy a különböző társulatok kaducitása nagyon is különböző súlylyal esik latba ahhoz képest, hogy az illető társaságok tőkéje nagyobb vagy kisebb. Ez okból fontosnak látszik az előbbieken a társulatokra nézve megejtett kaducitási koéfficiens-számítást az érdekelt tőkésre is alkalmazni, a mint ez az alább következő 38. számú táblában megkíséreltetik.

Minthogy itt már elég nagy számokkal rendelkezünk, lehetséges volt a a koéfficiens-t évről-évre külön kiszámítani.

Az említett 38. számú táblának kaducitási koéfficiensei a megelőző 37. számú tábla adatain alapulnak, azaz a 38. számú táblában a kaducitási rovatba mindazon társulatok tőkái állítottak be, melyek az előző táblában mint tönkrementek szerepelnek. Itt azonban némi különbség érezhető a két tábla között. Ha ugyanis valamely társulat csődbe ment, vagy felszámolt, úgy azt tönkrementnek kellett tekinteni, mi miatt egyelőre figyelmen kívül maradt, vajjon ezáltal a részvénytőkének nagyobb vagy kisebb tőkéje veszett-e el. Törtszámok itt lehetetlenek, mivel valamely társulat vagy tönkrement, vagy nem: $\frac{1}{2}$, vagy $\frac{1}{3}$ társulat tönkremenéséről szó nem lehet. De ha átmegyünk arra, hogy a kaducitást a tőke nagyságában kifejezzük, úgy már is előtérbe lép a mennyiségi mozzanat, arról lévén ugyanis szó, mily nagy tőkével ment az illető társulat tönkre? Vajjon a maximális tőkét számítsuk-e, tudniillik a részvényes összes befizetését vagy a redukált tőkét, tudniillik azt, mely az előző évek veszteségei következtében még fenállott?

38. sz. tábla.

Az összes részvénytársaságok kaducitási táblája.

É v	Az év elején fenállott	Az év folyamán tönkrement	Kaducitási koéfficiens ‰/00	Ebből tényleg elveszett ‰/00
1874	95,788.829	2,000.000	20·9	12·5
1875	80,364.240	1,767.000	20·2	12·1
1876	77,672.960	10,892.000	140·2	84·1
1877	72,431.960	1,339.000	18·5	11·1
1878	70,488.780	4,345.000	61·6	37·—
1874/78	396,746.769	20,343.000	51·3	30·8
1879	64,059.940	2,500.000	38·9	23·3
1880	74,799.689	300.000	4—	2·4
1881	94,146.563	7,800.000	82·8	52·0
1882	106,999.898	643.000	6—	3·6
1883	112,385.978	153.000	1·4	0·8
1879/83	452,392.068	11,396.000	25·4	15·2
1884	118,093.861	4,264.000	36·1	21·2
1885	118,904.536	241.000	2—	1·2
1886	117,010.859	120.000	1—	0·6
1887	105,337.253	10,000.000	94·9	56·9
1888	106,546.856	2,000.000	18·8	11·3
1884/88	565,893.365	16,625.000	29·4	17·6
1889	109,892.258	—	—	—
1890	123,466.516	—	—	—
1891	143,750.966	3,500.000	24·3	14·6
1892	160,704.836	1,311.000	8·2	4·9
1893	185,309.886	901.000	4·8	2·9
1889/93	723,124.462	5,712.000	7·9	4·7
1894	215,523.861	375.000	1·7	1·0
1895	270,609.993	650.000	2·4	1·4
1896	315,732.551	6,438.000	20·4	12·2
1897	335,032.051	1,201.000	3·6	2·2
1898	366,289.361	300.000	0·8	0·5
1894/98	1,503,187.817	8,964.000	6·0	3·6
1874/98	3,641,344.481	63,040.000	17·3	10·4

Ezen kérdésre avval kell válaszolnunk, hogy ily számításba nem a maximális, még kevésbé az alapítási, hanem csakis a végtőkék állíthatók be. A 38. sz. tábla is ezek alapján készült.¹⁾

¹⁾ Minthogy az évenként tönkrement tőkét épp úgy kell szembeállítani az ezen év lefolyása alatt létezett a tönknek kitett volt tőkéhez, mint a halandósági táblánál az elhaltakat az év lefolyása alatt a halálnak kitett élők összegéhez, világos, hogy a fentebbi tábla második rovatába nem lehetett más tőkét beállítani, mint azt, a mely az év elején még fennállott. Az ilyen viszonyítás azonban könnyen félre is magyaráztható. Így például az angol-magyar banknál összesen 8 millió frt tőke ment tönkre; a mi táblánk azonban csak 3·8 millióról számolhat be, mivel a bank csődbejutása alkalmával csak annyi maradt fenn. Azonban ily adatokból aztán nem lehet az egyes társaságok által szenvedett veszteségeket leolvasni: az efféle eredmények előállítására az egyes évekre elosztott veszteségeket kellene összegyűjteni; a tőke pedig, a melyhez ezen összeget viszonyítani kellene, a maximális tőke, azaz a részvényesek által befizetett összegeknek teljessége, nem pedig az alapítási vagy a végtőke volna.

A kaducitási koéfficiens azonban rendszerint a ténylegesnél nagyobb veszteségeket jelez, minthogy a részvényes vesztesége kevesbedni szokott, azon öszeggel, a melyet az üzlet lebonyolítása által még meg lehetett menteni. Mint az utolsó fejezetben, a tiszta részvényjáraadékok kiszámításánál, ki fog tűnni, a tönkremenésnél végleg elveszett tőke mintegy 60 százalékát teszi azon végtőkének, a melylyel társulataink feloszlottak, míg 40%-a lebonyolítás által megmentetik. Ez okból történt, hogy a 38. számú táblában végleg elveszett összeget a felszámolásba került tőke 40%-ba számítottuk ki.

Hogy folytonos ismétléseket kikerüljünk, nevezzük azt a tőkét, a melylyel valamely társulat csődbe vagy felszámolásba jutott (kaduk lett), *tönk-tőkének*, és a tőkének csak azt a részét, a mely a lebonyolítás *után* mutatkozik végleg elveszettnek, *vesztett tőkének*.

Ha mármost visszatérünk 38. számú táblánkhoz, azt tapasztaljuk, hogy a kaducitásnak, illetőleg a koéfficiensnek menete nagyon szabálytalan, a mint ezt különben előre is el lehetett várni.

A 25 év közül a legpusztítóbbnak az 1876-ik év tűnik fel, a melyben nem kevesebb, mint az összes tőkének 14%-a ment tönkre. Ezen évre esik ugyanis a Frankobank tönkje. Igen kedvezőtlenül hatott továbbá az 1881. év is, melyre a földhitelrészvénytársulat és a Nemtei köszvénybánya feloszlása esik, továbbá az 1887. év, melyben a Magyar Országos Bank szűnt meg.

Az egész negyedszázad folyamában évenként a kitett tőkének átlag 1.73%-a ment tönkre, tehát egy-egy millió tőkéből 17.300 frt. Minthogy azonban ebből 40% a felszámolás által megmentetik, úgy az e czímen okozott veszteség minden egy millió forint tőke után 10.400 forintot tesz. Mint ezt később ki fogjuk mutatni, a részvényesek osztalék-jövedelme az utolsó negyedszázad folyamában kerek egy-egy millió frt tőke után évenként átlag 80.000 forintot tett, ebből tehát a tönk okozta veszteségért 10.400 frt levonandó, úgy, hogy a tiszta osztalék-jövedelem 80.000 frtról már ez által is 70.000 forintra száll le. Az ezen czímen okozott veszteség tehát az osztalék-jövedelemnek 13.0%-át teszi, mihez azonban még a részvényösszetevések- és részvénylebélyegzésekből eredő károsodások, valamint azon veszteségek is számítandók, a melyek a még fenálló részvénytársulatok passziv mérlegeiben kimutatvák.¹⁾

Valamint tehát minden üzletnél, úgy a részvényvétel üzleténél is számolnunk kell a veszteségi koéfficiens nagyságával. Ha, mint láttuk, ezen veszteség a nyereségnek, illetve az osztalék-jövedelemnek egy nyolczadrészét teszi, úgy nem lehet azt jelentéktelennek mondani. Kiemelendő azonban, hogy a nagy

¹⁾ A mi a lebélyegzések és a részvényösszetevések statisztikáját illeti, nem rendelkezünk annyi munkaerővel, hogy az üzleti beszámolók ezreit avégből átnézzük, hogy ezen műveleteknek egyes évek és névszerinti jegyzékét egybeállíthassuk. A részvényjáraadék alább következő megállapításánál azonban ezen összegek mégis számba vannak véve, egy összegben az egész negyedszázadra vonatkozólag. Itt ugyanis az összes tönkrement társulatok tömegével szemben csakis a következő két egyszerű kérdést kellett feltennünk: 1. vajjon a részvényes az egész negyedszázad alatt mennyi tőkét fizetett be? és 2. vajjon mennyit kapott vissza? A két összeg különbözete adja az öszveszteségét, mi mellett felesleges volt, hogy ezen veszteségnek az egyes évek szerinti eloszlására, valamint a veszteség okainak különválasztására (lebélyegzés, összetevés) átmenjünk.

kaducitási koëfficiens leginkább a régi évek kedvezőtlen eredményei által okozatik és hogy az jelenleg állandó és igen jelentékeny apadást mutat. Ha ugyanis a kaducitási koëfficienst évtödök szerint összefoglaljuk, ismét találkozunk azon örvendetes ténnyel, hogy részvénytársaságaink szilárdsága a negyedszázad folyamán igen jelentékeny módon emelkedett: míg u. i. az első évtödben egy-egy millió befizetett tőkéből évi 51,300 frt kaducált, addig az utolsó évtödben már csak 6000 frt. Ha ezen összegből a lebonyolítás után megmentett és 40°/o-ra becsült maradékot még levonjuk, úgy azon eredményre jutunk, hogy jelenleg egy-egy millió frtnyi részvénybe fektetett tőke mellett csakis 3600 frt veszteség várható.

V. A létező és megszűnt részvénytársaságok kora.

Mint már előbb kifejtettük, a részvénytársaságok átlagos élettartamáról csak azon, a valóságban nem létező esetben lehetne beszélni, ha az összes megfigyelt társaságok életpályája már véget ért volna, a mikor azután azok átlagos élettartamát ki is számíthatnók. A tényleg adott viszonyok között azonban csak arra szorítkozhatunk, hogy egyrészt a még jelenleg is fennálló és másrészt külön a tönkrement vagy egyéb okokból megszűnt társaságok életkorát megállapítsuk.

*A fennálló társaságok kora.*¹⁾ Az 1898. végén fennálló társaságok kora a következő:

30 és több év óta:

59 év óta	2	(I. hazai takarékpénztár és hengermalom),
56 » »	1	(Pesti kereskedelmi bank),
52 » »	1	(Egyesült fővárosi tak. pénzt.),
42 » »	2	(I. magy. ált. bizt., Budai alagut),
37 » »	1	(Pannonia viszontbiztosító),
34 » »	1	(I. magyar iparbank),
33 » »	1	(Közuti vasut),
32 » »	3	(Budapesti-, Victoria- és a Concordia-malom),
31 » »	3	(Magyar hitelbank, Lujza-malom és Gyapjúmosó r. t.),
30 » »	9	(Salgótarjáni kőszén, Erzsébet-malom, Molnárok és sütőkmalma, Gschwindt-féle szeszgyár, Athenaeum nyomda, Pesti részvény-nyomda, kőszén és téglá r.-t. (Drasche), Sertéshizlaló és Budai hegypálya r.-t.).

29—20 év óta:

29 év óta	7,	26 év óta	3,	25 év óta	1,	24 év óta	1,	23 év óta	2,	22 év óta	3,	21 év óta	1.
-----------	----	-----------	----	-----------	----	-----------	----	-----------	----	-----------	----	-----------	----

¹⁾ Itt pótoljuk az »egyéb« társaságokra vonatkozó adatokat: 30 év óta 1 (Sertéshizlaló), továbbá egy-egy társaság 23, 22, 19, 15, 13 év és 31 társaság kevesebb mint 10 év óta.

Kevesebb mint 20 év óta:

19 év óta 2, 18 év óta 2, 17 év óta 3, 16 év óta 2, 15 év óta 4, 14 év óta 4, 13 év óta 1, 12 év óta 2, 10 év óta 5, 10 évnél kevesebb idő óta 175.

*A megszűnt társaságok élettartama.*²⁾ A tönkrement társaságok között a legrégebb az I. magyar kártyagyár, a mely 23 évig állott fenn; továbbá fennállott: 3 társaság 15—15 évig, 1 társaság 14 évig, 1 r.-t. 13, 5 r.-t. 12—12, 1 r.-t. 11, 4 r.-t. 10—10, 3 r.-t. 8—8, 4 r.-t. 7—7, 4 r.-t. 6—6, 5 r.-t. 5—5, 6 r.-t. 4—4, 9 r.-t. 3—3, 6 r.-t. 2—2 és 13 részvénytársaság 1—1 évig.

²⁾ Az »egyéb« részvénytársaságok közül egy 10 évig és három 1 évig állott fenn.

VI. Az összes részvénytársulatok tiszta nyeresége az 1874—1898. években.

Minden egyes társaságnak minden egyes mérlegében mutatkozó tiszta nyeresége a fő táblában van feljegyezve. Minthogy azonban ezen összegek nem vonatkoznak mind egy rendes év hosszára (12 hónapra), tehát heterogének, azokat nem lehet egymással összehasonlítani. Ez okból előbb a teljes év hosszára átszámítandók. Így aztán lehetséges ezen javított számokat az osztalékra jogosított részvénytökhöz viszonyítani és az évi tiszta nyereség nagyságát kiszámítani. Minthogy a magyarázó szöveg gondolatmenete szükségképpen arányszámokban mozog, a szövegbe ékelt táblákban ezen javított nyereségszámok lesznek túlsúlyban. Az átszámítás szüksége áll különben a részvénytökekről is: minthogy az új kibocsátások az első év nyereségében még nem részesülnek, a tiszta nyereséget nem a fő táblában tartalmazott mérlegszerinti tökéhez, hanem annak csakis azon részéhez lehetett viszonyítani, mely nyereségre jogosítva volt.

Midőn tehát a részvénytöket a tiszta nyereséggel szembeállítjuk, egyrészt mindig a javított, az osztalékra jogosított tőkerésszel, másrészt szintén a javított, azaz az év hosszára kiszámított tiszta nyereséggel van dolgunk. Kivánatos azonban, hogy a tiszta nyereségeknek nem javított összegei szintén áttekinthetően felsoroltassanak. Ez okból állítjuk össze ezen adatokat a 39. számú táblában és pedig 13 vállalkozási ág szerint részletezve.¹⁾

¹⁾ Itt közöljük az »egyéb részvénytársulatok«-ra vonatkozó idevágó adatokat, a mely alkalmal helykimélés kedvéért az idevonatkozó társulatoknak osztalékait is felemlítjük.

»Egyéb« részvénytársulatok tiszta nyeresége és osztaléka.

Év	Teljes (egyszersmind osztalékra jogosított) tőke	Tiszta nyereségek összege (12 hóra számítva)	Tiszta veszteségek összege	Általános tiszta nyereség (12 hóra számítva)	Osztaléköntés (12 hóra számítva)
1874	500.000	30.145	—	30.145	25.000
1875	1,323.800	77.135	—	77.135	70.352
1876	1,471.640	98.263	—	98.263	89.528
1877	1,471.640	88.405	—	88.405	78.528
1878	1,471.640	77.582	—	77.582	70.486
1879	1,521.640	109.099	1.545	107.554	89.620
1880	1,521.640	97.644	—	97.644	69.100
1881	1,521.640	135.041	—	135.041	118.614
1882	1,521.640	119.890	191	119.699	97.645
1883	1,285.640	138.960	—	138.960	109.403

Év	Teljes (egyszersz mind osztalékra jogosított) tőke	Tiszta nyereségek összege (12 óra számítva)	Tiszta veszteségek összege	Általános tiszta nyereség (12 óra számítva)	Osztaléköntes (12 óra számítva)
1884	1,335.640	130.494	8.959	121.535	98.103
1885	1,596.840	149.163	8.959	140.204	124.370
1886	1,546.840	163.029	—	163.029	133.986
1887	1,546.840	136.653	—	136.653	115.686
1888	1,551.840	163.603	—	163.603	116.982
1889	1,551.840	158.453	—	158.453	115.870
1890	1,551.840	196.868	—	196.868	132.520
1891	1,551.840	213.828	2.703	211.125	127.520
1892	1,624.840	244.551	1.553	242.998	131.520
1893	2,212.840	320.919	2.830	318.089	176.220
1894	3,522.840	a) 461.016	5.939	455.077	a) 252.195
1895	7,055.840	458.740	266.140	192.600	269.878
1896	8,096.440	442.939	689.894	— 246.955	256.328
1897	8,820.940	b) 490.685	229.859	260.826	b) 319.025
1898	12,510.890	c) 1,388.539	196.887	1,191.652	c) 803.786
1874/98	69,689.070	6,091.644	1,415.459	4,676.185	3,987.265

a) A *Könyves Kálmán* r.-t.-nál a részvények felének csak $\frac{1}{4}$ évre volt része a nyereségekben és az osztalékban, tehát a 42.285 frtot tevő nyereségnek és a 11.250 frtot tevő osztaléknak csak egy-egy ötdrészére azaz 8457, illetőleg 2250 frtra tarthatott számot. Az év többi $\frac{3}{4}$ részére ennek folytán a tiszta nyereséghez 25.371, az osztalékhoz 6750 frtot csaptunk hozzá.

b) A *Telefon-Hírmondó* r.-t. 7442 részvénye között 1500 új részvény van, melyeknek csak egy félvégre jár osztalék. Ezekre tehát a 19.999 frtot tevő nyereségnek és a 16.730 frtot tevő osztaléknak (a 2241 frt, illetőleg 1875 frt) $\frac{1500}{13.334}$ része esik; minthogy az év második felére ugyanannyi esnek, az egyéb részvénytársaságok tiszta nyereségéhez és osztalékához ennyit hozzá kellett adnunk.

c) A *Fiumei raktárak* r.-t. üzleti kimutatása 17 hónapra terjed. Öt hónapra a 28.455 frtot tevő tiszta nyereségből 8369 és a 19.000 frtnyi osztalékból 5588 frt esik, mely összegeket tehát az egyéb részvénytársaságok tiszta nyereségéből illetőleg osztalékából kellett levonnunk.

39. sz. tábla.
Az összes részvénytársulatok mérleg szerinti tiszta nyereségei, 13 csoport szerint; 1874—98.
Die bilanziemässigen Reingewinne sämtlicher Actiengesellschaften von 1874—98, nach 13 Gruppen ausgewiesen.

a) 1874—1886

	1874	1875	1876	1877	1878	1879	1880	1881	1882	1883	1884	1885	1886
Bankok. — Banken	2,171,656	1,083,906	708,699	1,738,551	2,085,570	2,489,185	2,205,149	3,171,251	4,137,888	3,364,134	3,398,059	3,501,653	4,250,745
Takarékp. — Sparcassen	1,057,001	1,049,163	956,849	1,022,561	1,043,251	1,118,916	1,243,971	1,481,374	1,589,924	1,438,043	1,666,839	1,791,671	1,772,877
PÉNZINT. — Geldinstitute	3,228,637	2,133,069	1,665,548	2,761,115	3,128,851	3,608,101	3,449,120	4,653,155	5,727,812	4,852,177	5,064,898	5,293,324	6,023,622
Malmok. — Mühlen	748,701	1,300,592	1,733,943	1,627,932	2,476,494	1,954,183	618,211	390,715	1,726,836	1,363,603	1,026,521	836,048	258,598
Szeszipar. — Geist. Getr.	257,254	208,632	172,759	114,551	213,146	194,632	210,133	219,612	251,431	364,711	273,802	278,251	287,789
Mezei termékip. — Landw. P.	—	—	—	336	—	—	—	—	25,017	36,381	41,958	145,359	190,730
Vas- és gépip. — Maschinen	81,750	37,271	101,766	257,038	366,021	571,425	554,649	1,202,995	1,282,252	1,445,275	1,235,641	1,091,406	1,279,988
Bányaipar. — Montanind.	173,455	182,082	214,097	213,276	225,992	198,120	156,658	181,464	213,173	305,350	267,287	237,937	336,292
Építőipar. — Bauindustrie	29,978	34,112	14,059	15,035	15,719	31,732	83,859	204,545	186,339	187,239	239,578	225,245	234,280
Nyomdák. — Druckerei	215,671	136,366	179,929	114,565	216,370	209,101	266,500	199,393	214,357	226,119	238,954	263,858	237,555
Egyéb ipar. — Sonst. Ind.	52,182	53,805	53,251	50,128	52,115	50,579	44,741	65,432	62,897	139,888	295,776	313,888	535,854
IPAR ÖSSZ. — Indust. zus.	1,558,991	1,952,910	2,469,866	2,392,555	3,566,133	3,209,762	1,934,751	2,464,296	3,962,302	4,118,566	3,619,517	3,392,037	3,441,036
BIZTOSÍTÁS. — Assecuranz	1,018,123	1,040,329	1,109,089	1,277,504	1,814,340	1,280,769	1,441,400	1,494,293	1,216,173	1,407,779	1,930,145	1,203,314	1,640,326
KÖZLEKEDÉS. — Verkehr	359,032	296,979	289,934	285,560	296,967	339,160	460,972	519,028	475,937	916,669	772,080	700,173	423,598
EGYÉB. — Sonstige	30,145	77,135	98,263	88,405	77,582	109,099	97,644	135,041	119,890	138,960	130,494	149,163	163,029
Főösszeg — Hauptsumme	6,194,948	5,500,422	5,632,700	6,805,119	8,843,738	5,468,891	7,383,887	9,265,723	11,502,114	11,434,151	11,517,134	10,738,011	11,661,611

b) 1887—1898.

	1887	1888	1889	1890	1891	1892	1893	1894	1895	1896	1897	1898
Bankok. — Banken	3,587,747	4,282,138	5,015,244	5,240,339	6,075,700	6,710,758	8,196,565	8,305,262	10,053,298	10,422,927	9,990,009	10,914,087
Takarékp. — Sparcassen	1,843,807	1,930,566	2,104,135	2,607,636	2,732,532	2,780,826	3,472,933	3,789,853	4,731,733	4,847,704	4,809,447	5,236,158
PÉNZINT. — Geldinstitute	5,431,554	6,212,704	7,119,379	7,843,235	8,838,232	9,491,084	11,669,498	12,095,115	14,785,031	15,270,681	14,799,456	16,140,245
Malmok. — Mühlen	652,921	823,773	519,343	1,436,673	1,219,254	824,688	1,080,235	515,895	586,171	694,629	635,377	812,842
Szeszipar. — Geist. Getr.	234,853	247,741	262,374	249,940	294,401	390,825	410,209	432,950	512,470	414,757	554,248	572,376
Mezei termékip. — Landw. P.	151,208	260,395	201,819	290,620	392,848	542,384	1,183,137	1,170,188	853,415	1,911,739	1,188,756	1,896,522
Vas- és gépip. — Maschinen	1,349,690	1,757,676	2,199,926	3,005,849	3,030,552	3,051,814	3,170,295	3,346,451	3,442,130	3,425,250	3,491,092	3,610,493
Bányaipar. — Montanind.	410,126	508,570	639,996	756,402	1,150,830	1,306,966	1,594,338	1,860,066	1,923,770	2,070,401	2,094,397	2,169,632
Építőipar. — Bauindustrie	334,948	311,589	377,502	292,344	317,744	534,043	810,828	1,178,096	1,095,473	958,907	1,121,832	1,416,290
Nyomdák. — Druckerei	663,605	580,027	871,380	868,025	885,912	879,634	1,291,057	2,179,039	3,001,999	3,152,245	2,309,333	1,978,233
Egyéb ipar. — Sonst. Ind.	4,044,676	5,025,144	5,916,921	7,130,980	7,554,641	7,781,510	9,829,023	10,966,272	11,692,837	12,941,755	11,705,570	12,730,606
IPAR ÖSSZ. — Industrie zus.	6,404,451	1,017,260	1,099,223	580,274	1,103,113	1,265,541	1,464,734	1,496,729	1,468,242	1,675,510	883,238	47,654
BIZTOSÍTÁS. — Assecuranz	368,827	536,546	618,709	664,459	809,913	1,085,707	1,356,966	1,530,666	1,969,471	2,621,502	3,123,533	3,547,502
KÖZLEKEDÉS. — Verkehr	136,653	163,603	158,453	196,878	213,828	244,551	320,919	435,645	458,740	442,939	488,444	1,396,908
EGYÉB. — Sonstige	10,622,161	12,955,257	14,312,685	16,420,816	18,539,727	19,868,333	24,641,130	26,524,427	30,374,321	32,952,367	31,005,261	33,862,915
Főösszeg — Hauptsumme	10,622,161	12,955,257	14,312,685	16,420,816	18,539,727	19,868,333	24,641,130	26,524,427	30,374,321	32,952,367	31,005,261	33,862,915

40. sz. tábla.

Az összes részvénytársulatok tiszta nyeresége 1874—1898. ¹⁾

Évek	Nyereségre jogosított tőke	A tiszta nyere- ségek összege, 12 hóra számítva	A tiszta veszteségek összege.	Általános tiszta nyereség, ill. veszteség, 12 hóra számítva.	A rész- vénytőke ‰-a, 12 hóra számítva.
1874	95,885.829	6,194.948	5,305.137	889.811	0·9
1875	80,190.240	5,500.422	2,077.896	3,422.526	4·3
1876	77,663.360	5,635.474	6,630.590	Verlust ¹⁾ 945.116	¹⁾ minus 1·2
1877	72,332.960	6,809.919	725.905	6,084.014	8·4
1878	69,549.780	8,884.373	222.460	8,661.913	12·5
1879	63,889.840	8,546.891	585.959	7,960.932	12·5
1880	74,724.689	7,333.887	150.834	7,233.053	9·7
1881	91,571.563	9,265.723	331.240	8,934.483	10·0
1882	106,924.898	11,516.983	107.744	11,409.239	10·7
1883	111,910.928	11,434.151	170.811	11,263.340	10·1
1884	117,618.861	11,517.134	210.956	11,306.178	9·6
1885	118,739.936	10,738.011	1,931.780	8,806.231	7·4
1886	116,855.859	11,661.611	706.042	10,955.569	9·4
1887	105 182.253	10,622.161	236.455	10,385.706	10·0
1888	106,391.856	12,930.583	2,763.377	10,167.206	9·6
1889	109,817.258	14,312.685	473.063	13,839.622	12·6
1890	121,885.316	16,435.770	470.632	15,965.138	13·1
1891	142,074.266	18,539.727	980 803	17,558.924	12·3
1892	159,151.436	19,868.393	2,150.868	17,717.525	11·1
1893	184,034.886	24,651.449	459.906	24,191.543	13·1
1894	213,098.861	26,405.981	701.990	25,703.991	12·1
1895	266,934.993	30,132.328	2,153.675	27,978.653	10·5
1896	315,657.551	32,910.394	4,565.963	28,344.431	9·0
1897	330,937.051	30,962.963	2,633.732	28,329.231	8·6
1898	353,479.861	33,854.546	5,962.792	27,891.754	7·9
1874—98 . . .	3.606.002.331	386.766.507	42.710.610	344.055.897	9·5

¹⁾ Természetesen ezen táblánál is ugyanaz volt az eljárás, mint az előző fejezetekben, hogy tudniillik a tiszta nyereség összegéből a veszteség összegét levonjuk és csak a különbséget, mint »általános« tiszta nyereséget, veszszük számításba. Felhasználjuk ez alkalmat arra utalni, hogy nem kell tévedést keresnünk abban, ha — mint az később ki fog tűnni — egyes években az osztaléköntés a nyereségnél többet tesz, vagy ha az általános nyereség — mint például 1876-ban — negatív, tehát veszteséget mutat, dacára annak, hogy ebben az évben osztalékot fizettek. Az osztaléköntés ugyanis mindig pozitív szám, a mely az által nem érintetik, ha esetleg a tiszta veszteség a tiszta nyereség nagyságát túlszárnyalja. Ha például csak egyetlenegy részvénytársaság is, mondjuk 200.000 frt-nyi nyereség után százezer frt osztalékot fizetett, a többi társulatok azonban együttvéve egymillió frt veszteséget szenvedtek, úgy az általános nyereség = 800.000 frt = 800.000 frt veszteség; ezen veszteség dacára azonban a statisztikának a kifizetett 100.000 frtnyi osztalékot mégis el kell számolnia és ki kell mutatnia.

A legrosszabb évnek mutatkozik az 1876. év, melyben 77·7 millió tőke mellett majdnem egy millió, azaz a tőkének 1·2 százaléka elveszett. Legközelebb áll ezen évhez az 1873-iki válságot követő 1874. év, melyben 95·4 milliónyi tőke mindössze csak 3·4 milliót, tehát csak 4·3⁰/₀-nyi nyereséget eredményezett. Az 1877. évben azonban, nagy ugrással, már 8·4⁰/₀-ra emelkedika tiszta nyereség, sőt a rákövetkező két évben 12^{1,2}⁰/₀-ot is tett. A következő kilencz évben a tiszta nyereség 9·4 és 10·7⁰/₀ között ingadozik (csak 1885-ben esik egyszer 7·4⁰/₀-ra), míg a következő hat évben (1889—1894) a negyedszázad alatt elért legnagyobb magasságban t. i. 13·1⁰/₀ (1890. és 1893.) és 11·1⁰/₀ között mozog. 1895-től fogva némi hanyatlás áll be, úgy hogy az utolsó évben a tiszta nyereség már csak 7·9⁰/₀-ot tesz.

Valamint azonban az átlagos áraknál, úgy a tiszta nyereség kiszámításánál sem szabad egészen figyelmen kívül hagynunk azt a körülményt, hogy a számadatoknak emelkedése nemcsak a viszonyok javulásából, hanem abból is eredhetett, hogy életképtelen vállalatok, a melyek valamely év átlagos eredményét kedvezőtlenül befolyásolták, feloszlásuk folytán a számításból kiesnek, úgy hogy a maradótársulatok átlageredményének már ezáltal is kell javulnia. Ez okból mindig tanácsos a megszünt társulatok sorozatát is szemmel kísérenünk, hogy lássuk, vajjon nincsen-e a kedvező eredményben ily körülményeknek is részük.

VII. A nyereség elosztása : a) Osztalékok.

A tiszta nyereség elosztásánál azt látjuk, hogy az három főcsatornába folyik.¹⁾

Részesülnek ugyanis a tiszta nyereségben :

- a) a részvényesek az osztalék által,
- b) maga a részvénytársulat tartalékainak gyarapítása által,
- c) az igazgatóság a jutalékok által, míg az egyéb kisebb hováfordításokat (hivatalnokok nyugdíjalapja, közczélú adakozások stb.) számba nem vesszük.

A mérlegszerinti tiszta nyereségek összege az egész negyedszázad alatt . . . . . **387,146.544** frtot tesz, ebből osztaléköntésekre fordított . . . . . **288,509.858** frt, vagyis **74.52%**.

Ámbár, mint azt a 2-ik fejezetben behatóbban igyekeztünk kimutatni, a részvények révén élvezett összes jövedelmet az osztalékból felismerni nem lehet, tagadhatatlan mégis, hogy az osztalék a részvényjарadék legfontosabb részét és valamely részvény megbízhatóságának legnépszerűbb mértékét adja.

Azt hisszük ezért, hogy az általános érdeklődésnek felelünk meg, hogyha az osztalékok menetének különös figyelmet szentelünk. Ez okból az előbbi tárgyalásoknál előforduló áttekintési táblákon kívül itt még a következő áttekintéseket hozzuk be :

1. Mindenekelőtt, mint azt a tiszta nyereségeknél tettük, úgy a tényleg kifizetett osztalékokat (illetve azok szelvényértékét) illetőleg is külön kimutatást állítottunk össze, a 13 vállalkozási csoport és az utolsó 25 év mindegyikéről. Ezen adatokat a 41. sz. tábla tartalmazza.

¹⁾ Ha eddigelé tiszta nyereségről szóltunk, ez alatt mindig az általános nyereséget értettük, tudniillik a nyereséggel és a veszteséggel záruló mérlegegyenlegek közötti különbséget. A hol azonban, mint a jelen fejezetben, nem a nyereség arányát a tőkéhez keressük, hanem magának a nyereségnek elosztását kutatjuk, ott a dolog természetében fekszik, hogy a nyereségeknek csakis tényleges nagysága jöhet tekintetbe, mivel ott, a hol nyereség nem volt, nem is lehet annak elosztásáról beszélni. Ezen tényleges nyereség pedig, mint a 40. számú táblából kitűnik, az egész negyedszázad alatt . . . . . 386,766.507 frtot, tesz ki, míg az általános nyereség csak . . . . . 344,055.897 frtot, mivel tudniillik az előbbi összegből a veszteségek összege . . . . . 42,710.610 frt még előbb le volt vonandó.

41. sz. tábla.

Az összes részvénytársulatok tényleges osztaléköntései (szelvényérték), 13 csoport szerint, 1874—98.

Die factische Dividendenausschüttung (Couponverth) sämmtlicher Actiengesellschaften von 1874—98, nach 13 Gruppen ausgewiesen.
a) 1874—1886.

	1874	1875	1876	1877	1878	1879	1880	1881	1882	1883	1884	1885	1886
Bankok. — Banken	1,867,604	1,123,750	624,739	1,419,180	1,436,950	2,095,721	1,927,860	2,786,718	3,729,560	3,262,340	2,901,832	2,907,565	3,433,257
Takarékp. — Sparcassen	825,500	755,500	733,960	731,226	738,960	809,472	881,968	1,098,968	1,139,456	1,126,952	1,198,952	1,265,952	1,301,944
PÉNZINT. — Geldinstitute	2,693,104	1,879,250	1,358,699	2,150,352	2,175,910	2,905,193	2,809,823	3,835,686	4,869,016	4,389,292	4,100,784	4,173,517	4,735,201
Malmok — Mühlen	626,000	866,380	898,987	1,201,000	1,502,800	1,944,000	566,500	172,400	1,148,000	1,035,000	798,000	664,500	270,000
Szezipar — Geist. Getr.	220,000	190,000	144,000	98,750	177,600	162,000	177,000	183,000	204,000	285,000	234,000	225,000	219,000
Mezei term. ip. — Landw. Ind.	—	—	—	—	—	—	—	—	—	57,000	—	117,000	147,000
Vas- és gépip. — Maschinen	50,000	30,000	91,800	192,000	275,200	384,000	383,500	975,000	1,035,000	1,128,000	920,000	812,000	900,000
Bányai ipar — Montanind.	180,000	180,000	196,000	189,000	189,685	182,000	154,800	180,600	184,780	210,612	235,980	236,445	348,212
Építőipar — Bauindustrie	13,160	15,624	10,160	14,262	12,600	21,825	40,520	157,085	152,450	147,650	200,275	192,975	178,175
Nyomdák — Druckereien	186,620	111,900	141,724	103,650	145,845	160,050	164,460	162,235	170,460	180,370	190,575	207,907	173,250
Egyéb ipar — Sonst. Ind.	25,180	35,100	35,100	34,800	42,200	37,400	39,800	47,400	52,800	61,600	231,500	239,000	323,000
IPAR ÖSSZ. — Industrie zus.	1,300,960	1,429,004	1,517,751	1,833,462	2,345,980	2,291,275	1,526,580	1,877,740	2,947,490	3,100,732	2,800,330	2,694,827	2,598,967
BIZTOSÍTÁS — Assecuranzen	670,900	398,000	782,337	781,005	820,000	780,000	910,000	1,120,687	905,250	970,000	1,202,800	1,028,000	1,120,000
KÖZLEKÉDÉS — Verkehr	284,464	236,811	169,530	257,250	250,439	300,941	333,649	355,278	363,341	625,008	553,984	511,024	398,935
EGYÉB — Sonstiges	25,000	70,352	89,528	78,528	70,486	89,620	69,100	113,314	97,645	109,403	98,103	124,370	133,936
Főösszeg — Hauptsumme	4,974,428	4,013,417	3,917,845	5,100,601	5,662,765	6,367,029	5,649,157	7,303,005	9,182,742	9,194,435	8,756,001	8,531,738	8,987,139

b) 1887—1898.

	1887	1888	1889	1890	1891	1892	1893	1894	1895	1896	1897	1898
Bankok. — Banken	2,801,578	3,131,764	3,832,585	3,998,770	4,543,832	4,862,256	5,845,264	6,097,996	7,338,401	7,842,180	7,854,012	8,746,940
Takarékp. — Sparcassen	1,852,944	1,374,944	1,588,944	1,966,944	2,316,944	2,394,944	2,656,944	3,118,944	3,784,444	3,834,444	3,848,944	4,224,944
PÉNZINT. — Geldinstitut.	4,154,322	4,506,708	5,421,529	5,965,714	6,860,766	7,227,200	8,502,208	9,216,940	11,122,345	11,676,624	11,702,956	12,971,884
Malmok — Mühlen	422,500	563,800	361,800	320,500	351,200	373,600	727,000	478,600	442,000	498,100	511,250	592,000
Szezipar — Geist. Getr.	219,000	189,000	192,000	207,000	207,000	269,000	282,975	311,968	395,489	285,000	416,000	432,000
Mezei term. ip. — Landw. Ind.	132,000	205,000	190,000	190,800	188,000	237,000	805,069	865,565	675,800	954,100	938,600	1,290,750
Vas- és gépip. — Maschinen	894,000	1,072,000	1,333,000	1,344,000	1,914,000	1,993,000	2,058,400	2,968,360	2,475,325	2,596,875	2,514,027	2,513,872
Bányai ipar — Montanind.	342,400	436,595	532,600	661,400	988,710	1,101,125	1,193,415	1,457,753	1,716,500	1,767,792	1,821,470	1,826,100
Építőipar — Bauindustrie	230,750	210,950	227,650	248,650	282,732	378,100	644,500	333,280	222,730	193,030	212,080	231,697
Nyomdák — Druckereien	161,230	168,480	168,480	168,480	173,230	196,280	233,280	233,280	193,030	212,080	237,480	261,500
Egyéb ipar — Sonst. Ind.	336,250	479,450	493,000	521,000	456,500	449,412	767,006	1,345,400	1,533,750	1,794,920	1,549,900	1,371,100
IPAR ÖSSZ. — Industrie zus.	2,788,210	3,327,775	3,515,530	4,677,430	5,061,482	5,227,517	6,711,645	8,018,916	8,349,194	8,924,867	8,891,227	9,312,019
BIZTOSÍTÁS — Assecuranzen	662,000	645,000	794,000	349,000	798,000	906,000	1,010,000	1,075,000	1,082,500	1,257,500	912,500	248,000
KÖZLEKÉDÉS — Verkehr	336,796	378,170	428,566	481,739	527,491	802,661	1,088,447	1,235,423	1,424,549	1,973,810	2,739,896	2,789,181
EGYÉB — Sonstige	115,686	116,982	115,870	182,520	127,520	131,520	176,220	245,445	269,878	256,328	317,150	809,374
Főösszeg — Hauptsumme	8,057,214	8,974,635	10,245,495	11,606,403	13,375,259	14,294,898	17,488,520	19,791,724	22,248,964	24,089,159	24,563,729	26,130,458

Ez a tábla a tényleg kifizetett osztalékokat, tehát az osztalékok szelvényértékét tartalmazza. Minthogy azonban különböző társaságok szelvényértékét, az illető névértékek különböző magassága folytán, nem lehet egymással közvetlenül összehasonlítani, sőt, minthogy nagyon sok esetben még egy és ugyanazon részvénynél is a névérték az idők folyamán megváltozott, úgy hogy még egy és ugyanazon társaságnak különböző évekről való osztalékát sem lehet összevetni: az értékeket százalékokra kellett átszámítani, azaz 100—100 forint névértékű tőkéhez viszonyítani. E czélból

2. a 42. számú táblában az egyes üzleti évek szerint haladó főtablából egy, az egyes részvénytársaságok szerint haladó kivonatot szerkesztettünk, mi közben — mint ezt már az árfolyamoknál is tettük — megint átléptük a vizsgálódásainkat határoló 1898. évet, a mennyiben a kézirat nyomda alá való készítése idejében már ismert 1899. és 1900. évi eredményeket is felvettük; ezenkívül bevettük az 1873-iki válságos évnél fontosabb árfolyamait is.

Ez a tábla tehát áttekinthető módon mutatja, mily ingadozásoknak volt alávetve a 100—100 frt tőkére számított évi osztalék minden egyes társulatnál és a 25 év mindegyikében.

Azonban a százalékos évi osztalék kiszámításánál a névértékek különbsége mellett még egy másik körülményt is kell tekintetbe vennünk. Az osztaléköntés ugyanis, mint már említők, nagyon gyakran nem tizenkét hónapra vonatkozik, hanem ennél rövidebb vagy hosszabb időre. Ennélfogva, ha a helyes évi osztalékot akarjuk megtudni, az osztaléköntéseket egy év hosszúra kell átszámítanunk; ha tehát az illető üzem tizenkét hónapnál hosszabb ideig tartott, egy megfelelő hányadot le kell vonnunk, ha rövidebb ideig tartott, hozzá kell adnunk.

A tőkére vonatkozó adatokat is, mint már többször volt alkalmunk megjegyezni, nem volt szabad, úgy a hogy ezek a mérlegekben tartalmazvák, a számításba beállítani, hanem előbb ki kellett választani belőlök az osztalékokra még nem jogosított tőkerészleteket, (új kibocsátások stb.). Csak a tőkének és osztaléknak ilyen helyesbítése után lehetett egy-egy társulatnak egy-egy évre eső százalékos osztalékát helyesen megállapítani.

Ha mármost továbbá egyes vállalkozási csoportok vagy az összes társulatok átlagos osztalékainak kiszámításáról van szó, akkor itt sem szabad az arithmetikai átlagszámítást alkalmazni, a melynél tudvalevőleg összeadjuk az összes átlagos osztalékokat és azoknak összegét a társulatok számával osztjuk, hanem megint át kell mennünk a quantifikált átlagszámításra, a melynél egyrészt az összes osztalékokra jogosított tőkét, másrészt a pro anno helyesbített osztaléköntéseket adjuk össze és ezt a két összeget viszonyítjuk aztán egymáshoz.

Ilyen körülményes számítások képezik tehát a 42. számú tábla százalékos adatainak alapját, valamint azon két főáttekintésnek is, melyeket a 43. és a 44. számú táblában összeállítottunk. A 43. számú tábla t. i. azt mutatja, mily nagy volt a 25 év mindegyikében az összes bankok, takarékpénztárak, iparvállalatok, biztosító társaságok, közlekedési vállalatok és egyéb részvénytársaságok, valamint valamennyi részvénytársulat együttes átlagos osztaléka, míg a 44. számú tábla az osztalékokra jogosított tőkét és a tizenkét hónapra helyes-

bitett osztaléköntést állítván egymással szembe, felvilágosítást nyújt a felől, mely számokból számíttatott ki a fenti átlagos osztalék.

Tekintettel arra, mely fáradságos és végnélküli számításokat kellett megejtenünk, hogy a 43. számú táblában tartalmazott átlagértékekhez jussunk, tekintettel továbbá az így nyert adatok rendkívüli tömörségére, ezt a táblát is a jelen munka legfontosabbjai közé sorozhatjuk.

3. Minthogy azonban a különböző vállalkezési csoportok körében mutatkozó osztalékok menetének egymáshoz való viszonya táblákból és számadatokból nem ismerhető fel, a 43. számú táblában tartalmazott adatok alapján e célra még külön diagrammot is szerkesztettünk.

Ha mármost a 43. számú táblában tartalmazott adatokat vesszük szemügyre, azt látjuk, hogy a 25 év folyamán a különböző vállalkezési ágak a következő osztalékokat eredményezték:

Bankok	évtőke	1.311,387.188 frt	osztaléköntés	96,202.061 = 7·30%
Takarékpénztárak	>	246,500.800 >	>	45,043.188 = 18·30%
Pénzintézetek összesen	>	1.557,887.988 frt	osztaléköntés	141,245.199 = 9·10%
Ipari vállalatok ¹⁾	>	1.504,845.561 >	>	102,908.213 = 6·80%
Biztosító társaságok	>	228,648.973 >	>	21,183.479 = 9·30%
Közlekedési vállalatok	>	244,930.739 >	>	18,904.754 = 7·70%
Egyéb részvénytársaságok	>	69,689.070 >	>	3,961.890 = 5·70%
Összesen	>	3.606,002.331 frt	osztaléköntés	288,203.535 = 8·0%

Azt látjuk tehát mindenekelőtt, hogy a takarékpénztárak az osztalék tekintetében milyen egészen különleges helyzetet mutatnak fel. Tekintve, hogy ezen intézeteket alapszabályaik a speculativ üzletekben való részvételtől eltiltják, hogy másrészt a náluk befektetett nagy tőkéből a cselekvő és szenvedő kamatok közt való már $\frac{1}{2}$ 0%-nyi különbségnél is mely nagy nyereség háramlik rájuk, ezeknek a pénzintézeteknek virágzása nagyon is érthető. Az osztalékoknak feltűnő magasvolta azonban — a huszonöt évi átlagban ez az osztalék nem kevesebb, mint 18·30%-ra rug — arra a körülményre is vezetendő vissza, hogy a takarékpénztárak tőkéje a nagy betétekhez képest igen csekély, úgy hogy a nagy nyereség

¹⁾ az osztalék az ipari vállalatok egyes alcsoportjainál a következő:

	Osztalékra jogosított tőke	Osztaléköntés
Malmok	187,032.600	17,971.086 = 9·60%
Szesszipar	77,904.000	5,925.782 = 7·60%
Mesei termék ipar	204,132.800	6,950.484 = 3·40%
Vas- és gépipar	419,650.300	30,748.281 = 7·38%
Bányaipar	205,244.210	16,533.794 = 8·00%
Építő-ipar	128,401.116	8,039.183 = 6·30%
Nyomdaipar	49,136.825	4,476.823 = 9·10%

míg a többi az »egyéb részvénytársaságok«-ra esik. (Ugy itt, mint a szövegben az »évtőke« alatt az egész negyedszázad minden egyes évében fennállott osztalékra jogosult tőkék összege értendő.)

kevés számú részvény közt oszlik meg.¹⁾ Ausztriában, de egyéb külföldön is a takarékpénztárak nem részvénytársulatokéi, hanem nyilvános közhasznú intézetek. Ennél a körülménynél fogva tehát igazoltnak látszik, ha a takarékpénztárakat mindig külön vesszük szemügyre.

A takarékpénztárak után a biztosító intézeteknél látjuk a legnagyobb osztalékot, tudniillik 9·3⁰/₀-ot. Ezután következnek a közlekedési vállalatok 7·7⁰/₀-kal és a bankok 7·3⁰/₀-kal. Legrosszabbul fizettek az ipari vállalatok, a melyek a 25 év átlagában csak 6·8⁰/₀-ot jövedelmeztek.

Ugy az összes eddigi, mint a még következő és osztalékra vonatkozó adatoknál azonban két fontos körülményt kell szem előtt tartanunk és pedig

1. hogy az osztalék a részvénytársaság főkönyvében csak a bevételi oldalnak felel meg, hogy tehát belőle még levonandók a másik oldalon elkönyvelt veszteségi tételek, a mit a tiszta részvényjáradék kiszámításánál meg is fogunk tenni;

2. hogy mindezek az osztalékjövdelmek mégis csak névlegesek, a mennyiben a névértékre vannak számítva, míg a budapesti részvények a valóságban sokkal magasabban állnak, mint a névérték, úgy hogy tényleges jövedelmezőségük kisebb. Így 1874-ben 100—100 frt névérték 75 frtot ért meg, ellenben 1894-ben 234 frtot. Mindazon részvényesekre nézve tehát, a kik a részvényeket nem az aláírás idejében szerezték, vagy ha akkor szerezték is, az alapítóknak vagy a kibocsátó intézeteknek a névértéknél már többet voltak kénytelenek fizetni, a fizetett felpénz folytán sokkal alacsonyabb a kamatozás, mint a hogy azt ezen adatok mutatják. Tekintettel erre a körülményre, a következő fejezetben, a mely a részvények jövedelmezőségével foglalkozik, még annak a megvizsgálására is át kell majd térnünk, mily magas tulajdonképen a részvényeknek *tényleges* kamatozása.

¹⁾ Statisztikai Havi Füzetek XXVII. évfolyamának 139. oldalán ki vannak mutatva a takarékpénztárainkban az 1898. év végén elhelyezett betétek. Ezen adatok alapján szerkesztettük meg a következő áttekintést, mely a betéteknek a tőkéhez való arányát (és pedig egyrészt a tartalék hozzászámításával, másrészt a nélkül) tartalmazza:

	Tőke	Tőke és tartalék ezer koronákban	Betétek	Tebát a betétek hány % ⁰ -ékát teszik	
				a tőkének	a tartaléknak
I. Hazai takarékpénztár	10.000	41.084	235.783	2357·8	573·9
Egyesült fővárosi takarékpénztár	9.000	21.620	66.228	735·9	306·3
III. kerületi takarékpénztár . .	99	227	3.143	3174·7	1383·3
Orsz. központi takarékpénztár .	8.400	14.885	17.407	207·2	116·9
Általános takarékpénztár . . .	3.000	3.170	5.162	172·1	162·8
Belvárosi takarékpénztár . . .	5.000	5.450	2.951	59·0	54·2
Bpesti takarékp. és zálogk. r.-t.	10.000	11.000	7.108	71·1	64·6
Erzsébetvárosi takarékpénztár .	2.000	2.088	1.629	81·5	78·0
Kőbányai takarékpénztár . . .	500	630	914	182·8	145·1
Lipótvárosi takarékpénztár . .	2.000	2.040	1.587	79·4	77·8

(Szöveg folytatása a 217. old.)

2. Ipartársulatok. — Industrie-A.-G.

a) Malmok. — Mühlen.

Pesti hengermalom — Pester Walzmühle	1889	25	—	20	—	20	—	0	10	—	15	—	10	—	5	—
Pannonia malom — Pannoniamühle	1863	0	4	10	—	15	—	15	20	—	25	—	20	—	7	5
I. budapesti gőzmalom — I. Ofen-Pester Dampf-mühle	1866	25	—	20	—	20	—	23	25	—	36	—	40	—	20	—
Victoria malom — Victoriámühle	1866	0	4	10	—	20	—	22	20	—	24	—	25	—	15	—
Concordia malom — Concordiamühle	1866	5	—	0	—	6	—	10	10	—	12	—	0	—	0	—
Blum-féle malom — Blum'sche Mühle	1867	0	—	0	—	18	8	22	5	—	25	—	25	—	0	—
Lujza malom — Luisenmühle	1867	11	2	0	—	10	—	15	15	—	20	—	20	—	0	—
Árpád malom — Arpádmühle	1867	0	—	6	—	20	—	22	5	—	22	5	16	7	12	5
Erzsébet malom — Elisabethmühle	1868	5	—	20	—	0	—	0	0	—	0	—	0	—	0	—
Molnárok és sütők malma — Malten- u. Bäcker-Mühle	1868	25	—	0	—	10	—	10	10	—	11	—	12	—	12	—
Budai gyártelep — Ofner Fabrikhof	1869	0	—	10	—	10	—	10	10	—	11	—	12	—	12	—

b) Szeszipar. — Industrie geistiger Getränke.

Gschwindt-féle szeszgyár — Gschwindt'sche Spiritusfabrik	1863	10	—	10	—	10	—	10	10	—	11	—	12	—	12	—
I. m. részv. serfőzde — I. ung. Act.-Braueret	1874	—	—	10	—	8	—	5	1	—	7	—	6	—	7	—

c) Egyéb mezeli termékeket feldolgozó ipar. — Industrie sonstiger landw. Producte.

Magyar-német erdőipar. — Ung.-deutsche Waldindustrie	1876	—	—	—	—	—	—	—	0	—	0	—	0	—	0	—
d) Vas- és gépipar. — Eisen- und Maschinenindustrie.																
Ganz gépgyár — Ganz Maschinenfabrik	1869	7	—	0	—	4	—	4	5	—	6	—	7	5	8	7
Schlick vasöntő — Schlick Eisengiesserei	1869	8	—	0	—	6	—	3	0	—	0	—	0	—	7	—
I. m. vasuti kocsi-gyár — I. ung. Waggonfabrik	1874	—	—	5	—	0	—	0	0	—	0	—	0	—	0	—
Salgótarjáni vasfinomító — Salgótarjáner Eisenraffinerie	1877	—	—	—	—	—	—	—	6	—	10	—	15	—	11	5

e) Bányaipar. — Montanindustrie.

S.-Tarjáni kőszénbánya — S.-Tarjánner Kohlenbergwerk	1868	9	—	6	—	7	—	7	7	—	7	—	7	—	6	—
Kisterennei bánya — Kisterenneer Kohlenbergwerk	1875	—	—	—	—	—	—	—	0	—	—	—	0	—	0	—
Neztei kőszénbánya — Nezsteer Kohlenbergwerk	1876	—	—	—	—	—	—	—	0	—	—	—	0	—	0	—
Sárospataki kovamalomkő-gyár — Sárospataker Mählsteinfabrik	1876	—	—	—	—	—	—	—	0	—	4	5	0	—	0	—
Magyar asfalt r. t. — Ung. Asphalt-Ges.	1879	—	—	—	—	—	—	—	0	—	0	—	0	—	0	—

f) Építőipar. — Bauindustrie.

Kőszénbánya és téglagyár — Steinkohlenbergwerk u. Ziegelei	1868	12	5	0	—	0	—	0	0	—	0	—	0	—	0	—
Szt.-Endrei téglá- és mészegető — Szt.-Endreer Ziegel- u. Kalkbrennerei	1868	0	—	0	—	0	—	0	2	—	—	—	0	—	0	—
Zugligereti nyárilak r. t. — Auwinkler Villenbau-Ges.	1868	2	5	0	—	0	—	0	0	—	—	—	2	5	4	—
Ujlaki téglá- és mészegető — Neustifter Ziegel- u. Kalkbrennerei	1868	0	—	0	—	0	—	0	0	—	0	—	0	—	0	—
Sósikúti kőbánya — Sósikúter Steinbruch	1868	7	5	5	—	4	—	4	0	—	0	—	0	—	0	—
Kőbányai gőztégla — Steinbrücher Dampfziegelei	1872	6	—	0	—	0	—	0	4	—	5	6	6	2	12	5
Pesti építőársaság — Pester Baugesellschaft	1872	0	—	0	—	0	—	0	0	—	0	—	0	—	0	—
Pesti cotta-építő — Pester Cottage-Bauges.	1872	0	—	0	—	0	—	0	0	—	0	—	0	—	0	—
Szód-rákosi téglá — Szód-Rákoser Ziegelei	1872	0	—	0	—	0	—	0	0	—	0	—	0	—	0	—
Ingatlan forg. r. t. — Realitäten Verlehns A.-G.	1878	—	—	—	—	—	—	—	0	—	0	—	0	—	0	—

b) 1881—1890.

Alapítási év (Gyűjtés- évi)	1881	1882	1883	1884	1885	1886	1887	1888	1889	1890
<p>A részvénytársaság neve <i>Name der Actiengesellschaft</i></p>										
<p>1. Pénzintézetek. — Geldinstitute.</p>										
1889	30	30	32	35	38	40	40	40	45	36
1842	9	9	9	9	9	9	10	10	11	11
1846	17.5	17	14	14	14	12.5	14	15	14	15
1864	8.7	8.7	7.8	7.6	6	6.7	7.8	8	7	8
1867	10.5	9.7	9.7	10.5	9.5	9	8	9.2	12	12
1869	5.5	5.4	5.2	5.5	6	6	6.2	6.6	7	7.4
1869	0	0								
1869	6	5	5	5.5	6	6.5	5.5	7	7	7.5
1871	6	6	6	6	6	6	6	6	6	6
1872	11	11	9.8	9.8	9.8	9.8	9.8	9.8	10	10
1872	8	11	12	12	12	14	14	14	14	14
1873	0	2.5	0	0	6	5	5	0	0	0
1876	10	10	6	6	6	7.5	7.5	8	10	10
1880	9	9	8	8	7	7.5	8	8	10	10
1881		8	4	0	0	5	5	6	7	7
1881		4.5	4.5	4.5	4	4.5	5	5	6	6
1886										
1886										
1889										
1890										
1899	0	12	8	10	8	0	5	5	0	11.2
1868	0	15	10	5	0	0	2.5	3	0	5
1866	0	24	24	20	18	10	10	10	10	15
1866	0	10	10	8	8	0	5	6	0	6
<p>2. Ipar. — Industrie.</p>										
<p>a) Malmok. — Mühlen.</p>										
<p>Pesti hengermalom — Pester Walzmühle . . . . .</p>										
<p>Pannónia-malom — Pannonia-Mühle . . . . .</p>										
<p>I. bpesti gőzmalom — I. Ofen-Pester Dampf-mühle . . . . .</p>										
<p>Concordia-malom — Concordia-Mühle . . . . .</p>										

A részvénytársaság neve Name der Actiengesellschaft	Alapítási év (Gründungs-Jahr)	1881	1882	1883	1884	1885	1886	1887	1888	1889	1890
Viktória malom — <i>Victoria Mühle</i>	1866	5 3	16 7	13 3	5 —	0	0	0	6 7	8 —	15 —
Lujza malom — <i>Luise-Mühle</i>	1867	6 2	21 9	20 —	15 —	15 6	6 2	0	6 2	6 2	13 7
Erzsébet malom — <i>Elisabeth-Mühle</i>	1868	0	10 —	10 —	10 —	10 —	5 —	8 —	12 —	10 —	17 5
Molnárók és sütők malma — <i>Müller- u. Bäcker-Mühle</i> .	1868	11 —	17 5	20 —	15 —	15 —	10 —	12 5	16 —	19 —	18 —
b) Szeszipar. — <i>Industrie geistiger Getränke.</i>											
Gschwindt-féle szeszgyár — <i>Gschwindt'sche Spiritusfabrik</i>	1868	13 —	14 —	15 —	14 —	12 5	11 5	11 5	11 5	12 —	12 —
I. m. részv. serfőző — <i>I. ung. Actien-Brauerei</i>	1874	8 7	10 —	10 —	12 5	12 5	14 3	14 3	11 4	11 4	15 —
Temesvári gyár, serf. — <i>Temesv. Fabriks-Hofbrau.</i>	1883	—	—	—	—	0	0	0	0	0	—
Szegedi szeszgyár — <i>Szeged. Spiritusbrennerei</i>	1883	—	—	10 —	0	0	0	0	0	0	0
c) Egyéb mezeli termékeket feldolgozó ipar. — <i>Industrie sonstiger landw. Producte.</i>											
Magyar-német erdőipar — <i>Ung.-Deutsch. Waldindustrie</i>	1876	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Fiumei rizshántoló — <i>Fiumaner Reisschälerei</i>	1882	0	0	0	0	9 —	9 —	9 —	—	12 5	12 5
Union keményítőgyár — <i>Union Stärkefabrik</i>	1883	—	—	5 —	0	0	0	0	0	5 —	—
Magyar pamutfonó — <i>Ung. Baumwoll-Spinn.</i>	1883	—	—	—	0	0	0	0	0	—	—
Nagysurányi cukorgyár — <i>N. Surányer Zuckerfabrik</i>	1881	—	—	3 —	0	3 —	5 —	4 —	7 —	8 —	8 —
M. pamutipar — <i>Ung. Baumwoll-Industrie</i>	1888	—	—	—	—	—	—	—	—	0	0
Szegedi kenderkikészítő — <i>Szegediner Hanffabrik</i>	1890	—	—	—	—	—	—	—	—	—	5 5
M. czukoripar — <i>Ung. Zuckerind.</i>	1890	—	—	—	—	—	—	—	—	—	0
Brassói cellulose — <i>Brassoer Cellulose</i>	1890	—	—	—	—	—	—	—	—	—	0
d) Vas- és gépipar. — <i>Eisen- und Maschinen-Industrie.</i>											
Ganz gépgyár — <i>Ganz Maschinenfabr.</i>	1869	10 —	12 5	15 —	16 2	16 2	13 7	13 7	16 2	17 5	18 7
Schlick vasöntő — <i>Schlick Eisengiesserei</i>	1869	8 —	11 6	10 —	9 —	0	3 —	2 5	5 —	6 —	7 —
B. Murány-S. Tarján vasmű — <i>R. Murányer-S. Tarjánner Eisenwerke</i> 1)	1877	10 —	10 —	10 —	5 —	5 —	6 —	6 —	7 —	8 —	12 —
Brasói banya és kohó — <i>Kroviadt. Berg- u. Hüttenwerk</i>	1884	—	—	—	0	0	0	0	0	3 —	5 —
M. fegyver- és löszergyár — <i>Ung. Waffen- u. Munitionsfabr.</i>	1888	—	—	—	—	—	—	—	—	0	—
I. m. csavargyár — <i>I. ung. Schraubenfabrik</i>	1889	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Gazdas. gépgyár — <i>Landw. Maschinenfabrik</i>	1889	—	—	—	—	—	—	—	—	—	0

1) Azeöltött S. Tarján vashinmitó — (Früher S. Tarjánner Eisen-
raffinerie).

e) Bányáipar. — *Montanindustrie.*

S.-tarjáni kőszénbánya — *Salgótarjánier Kohlenbergwerk*
 Sárospataki kovamalomkő-gyár — *Sárospataker Mühlenstein-*
fabrik . . . . .
 M. asphalt részv. társ. — *Una. Asphalt A.-G.* . . . . .
 Északmagy. kőszénbánya — *Nordungy. Kohlenbergwerk*

f) Építőipar. — *Bauindustrie.*

Zugligeri nyárilak r. t. — *Auwinkel Villenbau-Ges.* . . . .
 Kőszénbánya és téglagyár — *Steinkohlenbergw. u. Ziegelei*
 Újlaki téglá- és mészégető — *Neustifter Ziegel- u. Kalk-*
brennerei . . . . .
 Sós-kúti kőbánya — *Sósküter Steinbruch* . . . . .
 Kőbányai gőztéglagyár — *Steinbrucher Dampfziegelei* . . . . .
 Pesti építő-társaság — *Pester Baugesellschaft* . . . . .
 Ing. forg. r. t. — *Realitäten Verkehrs A.-G.* . . . . .
 Szt.-lőrinczi téglá- és terracotta — *Szt.-Lőrinczer Ziegel-*
u. Terracotte . . . . .
 M. építő r. t. — *Ung Baugesellschaft* . . . . .
 Szt.-lőrinczi téglá — *Szt.-Lőrinczer Ziegelei* . . . . .

g) Nyomdászipar. — *Druckereien.*

Athenaeum nyomda — *Athenaeum Buchdruckerei* . . . . .
 Pesti könyvnyomda — *Pester Buchdruckerei* . . . . .
 Franklin nyomda — *Franklin Druckerei* . . . . .
 Pallas nyomda — *Pallas Druckerei* . . . . .

h) Egyéb ipar. — *Sonstige Industrie.*

I. m. gyapjamosó — *I. ung. Wolkwäscherei* . . . . .
 I. m. kártyagyár — *I. ung. Kartenfabrik* . . . . .
 Spódiungyár — *Spodiumfabrik* . . . . .
 I. m. üveggyár — *I. ung. Glasfabrik* . . . . .
 I. m. papírgyár — *I. ung. Papierfabrik* . . . . .
 Kőolajfinomító — *Petroleumraffinerie* . . . . .
 Herendi porcelán — *Herender Porcellán* . . . . .
 Testory lámpa (m. fém- és lámpagyár 1886) — *Testory*
Lampen . . . . .
 M. petroleumipar — *Ung. Petr. Industrie* . . . . .
 Első magyar szövö- és kötőgyár — *I. ung. Weberei und*
Strickerei . . . . .

1868	—	7	8	9	9	9	15	20	33
1876	0	6	6	6	6	6	1	0	1
1879	0	0	0	0	0	0	0	5	7
1882	0	0	0	0	0	7	8	8	8
1868	0	0	6	6	10	9	9	10	10
1868	6	6	9	9	10	9	9	10	10
1869	4	5	5	5	7	7	5	5	5
1869	0	0	0	0	7	7	5	5	5
1869	18	8	12	12	12	12	12	12	18
1872	0	0	0	0	12	12	12	12	18
1878	0	0	0	0	12	12	12	12	18
1882	0	4	0	0	0	0	0	0	—
1890	—	—	—	—	—	—	—	—	—
1890	—	—	—	—	—	—	—	—	—
1868	20	20	26	26	26	26	33	33	27
1868	11	12	14	15	16	16	16	16	16
1873	7	8	9	9	9	9	9	9	9
1884	—	—	—	2	8	0	0	0	7
1867	6	7	10	10	10	10	8	10	12
1874	0	7	8	8	7	7	8	9	9
1875	10	10	9	9	0	0	0	0	0
1881	15	12	12	8	6	5	6	5	5
1881	0	0	0	0	0	0	0	0	0
1888	—	—	0	0	0	0	0	0	40
1884	—	—	0	12	12	17	18	26	40
1884	—	—	—	—	0	0	0	0	0
1884	—	—	0	0	0	0	5	0	0
1884	—	—	—	—	5	4	6	6	6
1886	—	—	—	—	—	—	—	—	—

A részvénytársaság neve Name der Actiengesellschaft	Alapítási év (cserélődé- dang- Jahr)	1881	1882	1883	1884	1885	1886	1887	1888	1889	1890
Kuhinka üvegyár — <i>Kuhinka Glasfabrik</i>)	1886						4	6.5	6.5	7	7
Erd. kőolajfinomító — <i>Siebenb. Petroleum-Raffinerie</i>	1888							0	0	0	0
I. m. vegyipar — <i>I. ung. Chem.-Ind.</i>	1889										
Villamos izzólámpa — <i>Elektr. Gasglühlicht-Lampen</i>	1889										
I. m. paraffinyár — <i>I. ung. Paraffinfabr.</i>	1890										
Bpesti ásványolajgyár — <i>Bpester Petroleumfabr.</i>	1890										
3. Biztosító intézetek. — <i>Versicherungsanstalten.</i>											
Első m. ált. biztosító társ. — <i>I. ung. allg. Assec.-Ges.</i>	1856	22.2	19.2	15.2	22	16.6	20	15	15.2	16	6
»Pannonia« m. viszontbizt. — <i>»Pannonia« Vers.</i>	1861	26.7	15.8	20.7	16.7	18.3	21.7	10.3	24	24	15.7
»Agricola« jégb. intézet — <i>»Agricola« Hagelversicherung</i>	1880	0	0								
»Fonciers« pesti bizt. társ. — <i>»Fonciers« Pester Vers.</i>	1880	5	0	5	5	4	3	0	0	5	0
Magyar-francia bizt. int. — <i>Ung.-französische Vers.</i>	1880	0	5	5.6	6	6	6	0.3	0	0	0
»Lloyd« viszontbizt. int. — <i>»Lloyd« Rückversich.-Ges.</i>	1888								6	8	5
Jég- és viszontb. intézet — <i>Hagel- u. Rückvers.</i>	1890										
4. Közlekedési vállalatok. — <i>Verkehrsanstalten.</i>											
Budapesti alagút — <i>Budapester Tunnel</i>	1856	7.6	7.6	8.6	9.5	8.6	8.6	8.6	8.6	8.6	8.6
Budapesti köz. vasp. — <i>Budapester Strassenbahn</i>	1865	14	13	8.2	16	16	18	12	10	10	10
Budai hegy pálya — <i>Ofner Bergbahn</i>	1868	8	8	8	8	8	8	8	8	8	8
Ált. vagonkölcs. — <i>Allg. Waggonleih-Gesellschaft</i>	1872	7	9	10	9	7.5	6	5	7	7	7.5
Nemzetk. vagonkölcs. — <i>Intern. Waggonleih-Anstalt</i>	1883			12	8	7	4	2	6	7	7.5
I. m. szállítási vállalat — <i>I. ung. Transport-Unternehmung</i>	1889										
Bpesti helyi érdekű vasut — <i>Bpester Viciinalbahn</i>	1890										
Bp.-sztt. lőrinczi h. é. vasut — <i>Bp.-Szt.-Lőrinczer Viciinalbahn</i>	1890										
5. Egyéb részvénytársulatok. — <i>Sonstige Actien- gesellschaften.</i>											
I. m. sertésbiizaló — <i>I. ung. Borstenvieh-Mastanst.</i>	1868	15	15	15	10	10	12	9	10	10	10
I. m. szálloda — <i>I. ung. Hotel A.-G.</i>	1875	2.5	0	1.2	5.4	11.2	6.2	6.2	6.2	6.2	10
Korinthiszai víz- és gyógyfürdő — <i>Korinthischer Wasser- und Heilanstalt</i>	1875	3	3.5	3.5	7	14.3	16.2	16.2	15.7	14.3	14.3
Kerek. épület részv. társ. — <i>Handelstands-Gebäude</i>	1876	11.9	13.3	14.3	14.3	14.3	16.2	16.2	15.7	14.3	14.3
Lőtenyésztés emelésére alakult r. t. — <i>A.-G. zur Hebung der Pferdezucht</i>	1879	0	0	8	0	0	4	4	4	5	5
»Harmonia« zenemű r. t. — <i>»Harmonia« Musikalien A.-G.</i>	1883										
Fővárosi casino — <i>Hauptstäd. Casino</i>	1885										

¹⁾ 1890 óta: Egyesült magyarhoni üvegyárak. — Seit 1890: Vereinigte ung. Glasfabriken.

c) 1891...1900.

A részvénytársaság neve Name der Actiengesellschaft	Alapítási év (Gründungs-Jahr)	1891	1892	1893	1894	1895	1896	1897	1898	1899	1900
I. Pénzüntézetek. — Geldinstitute.											
Pesti hazai I. takp. — <i>Pester vaterl. I. Sparcasse</i>	1839	40	40	40	40	40	40	40	40	42 5	42 5
Pesti m. keresk. bank — <i>Pester ung. Commercialbank</i>	1842	11	12	12	12	13	13	14	14	15	14
Egyes. budapesti f. v. takp. — <i>Vereinigte Bpester hauptstädtische Sparcasse</i>	1846	16	17 3	18 3	19 3	20	20	20	20 7	20 67	20 67
I. m. iparbank — <i>I. ung. Gewerbebank</i>	1864	8	8	8	8	8	8	6 7	6 7	6 67	6 67
M. ált. hitelbank — <i>Ung. allg. Creditbank</i>	1867	9 5	10	12	11	11	10 5	9	9	9	9
M. jelzálog hitelbank — <i>Ung. Hypothekenbank</i>	1869	7 4	7 6	8	9 6	9 6	9 6	9 6	9 6	10	10
M. leszám.- és pénzv.-bank — <i>Ung. Escompte- u. Wechselbank</i>	1869	7	6 5	7 5	8	8	7	7	7	7	6
M. orsz. közp. takp. — <i>Ung. Landes-Central-Sparcasse</i>	1872	10 7	11 3	12 7	13 3	13 3	13 3	13 3	13 3	13 33	13 33
Bpesti III. ker. takp. — <i>Bp. III. Bez. Sparcasse</i>	1872	14	14	14	14	14	14	14	14	14	14
Bpesti előlegező r. t. — <i>Bpester Vorschuss A.-G.</i>	1876	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Bpesti bankgyűléslet — <i>Bpester Bankverein</i>	1880	10	10	9	6 5	7	7	6 5	6	6	5
Magy. ált. takp. — <i>Ung. allg. Sparcasse</i>	1881	7	7	7	7	7	7	7 2	7 2	7 2	7 2
Közp. váltóüzlet — <i>Central Wechselstuben A.-G.</i>	1886	5	5	5	5	5	5	5	5	5	4
Budapesti keresk.- és iparbank — <i>Bpester Handels- u. Gewerbebank</i>	1886	6									
M. kereskedelmi r. t. — <i>Ung. Handels A.-G.</i>	1890	0	0	5	5	6	6	6	6	7 5	7 5
Fővárosi bank — <i>Hauptstädtische Bank</i>	1890	7	7	6 5	7	5 5	5 5	5	0	0	0
M. ipar- és keresk.-bank — <i>Ung. Ind.- u. Handelsbank</i>	1890	8	7	7	7	7	6	6	6	6	5
Takarékp. közp. jelz. bankja — <i>Centr. Hyp.-Bank ung. Sparcassen</i>	1892			0	5	5	5	5 5	5 5	5	5
Belvárosi takarékpénztár — <i>Innenstädter Sparcasse</i>	1892			5	5	5 5	5 5	6	6	6	6
Bpest teréz. takp. — <i>Theresienstädter Sparcasse</i>	1893			0	8	6	6	6	7	6	6
Hermes váltóüzlet — <i>Hermes Wechselstuben A.-G.</i>	1893				4	10	6	6	6	6	0
Giró- és pénztár-egylet — <i>Giro- u. Cassen-Verein</i>	1893				0	2 5	4	5	5	3 5	3
Erzsébetvárosi takp. — <i>Elisabethstädter Sparcasse</i>	1893				5	5	5	5	5	5	6
Kőbányai takp. — <i>Steinbrucher Sparcasse</i>	1893				7	8	8	8	8	8	5
Hazai bank — <i>Vaterländische Bank</i>	1894					5 4	6	6	6	6	6
Altalános bank — <i>Allg. Bank</i>	1894					5	5	6	6	6	6
Bankgyűléslet váltóüzlete — <i>Bankvereins-Wechselstube</i>	1894					6 5	6 5	5	0	0	0
Bpest VIII., IX. és X. ker. takp. — <i>Bpest VIII., IX. u. X. Bezirks-Sparcasse</i>	1894					0					
Magyar agrár- és járadékbank — <i>Ung. Agrar- u. Rentenb.</i>	1895						5	4	5	5	5
Bpest lipótvárosi takp. — <i>Bpest Leopoldstädter Sparcasse</i>	1895						5	5	5	5	5

) 1895. óta Budapesti takp. és orsz. zálogkölcson r. t. — Seit 1895 Budapester Sparcasse und Landes-Pfandleih-Anstalt.

A részvénytársaság neve Name der Actiengesellschaft	Alapítási év (Gründungs- Jahr)	1891	1892	1893	1894	1895	1896	1897	1898	1899	1900
»Mercur« bank- és váltóüzlet — »Mercur« Bank u. Wechselstube	1895						0	5	12	12	8
Általános óvadékbank — Allg. Cautionsbank	1897								5	0	7
Folyószámla leszámítoló bank — Conto-Corrent-Esc.-Bank	1899										9
Bpest székesfőv. takp. — Bpest Resid. hauptstädt. Sparcasse	1899										4
2. Ipartársulatok. — Industrie-Gesellschaften.											
a) Malmok. — Mühlen.											
Pesti hengermalom — Pester Walzmühle	1839	5	5	8	6	4	8	8	3	0	5
Pannónia malom — Pannonia-Mühle	1863	6	0	0	0						
I. bpesti gőzmalom — I. Bpester Dampfmühle	1866	20	20	25	20	12	14	12	16	10	12
Viktória malom — Victoria-Mühle	1866	13	13	12	8	4	0	5	5	6	8
Concordia malom — Concordia-Mühle	1866	8	0	5	0	5	5	0	0	0	0
Lujza malom — Luise-Mühle	1867	10	6	12	6	4	5	5	7	0	3
Erzsébet malom — Elisabeth-Mühle	1868	17	10	11	6	6	6	6	6	0	6
Molnárók és sütőknalma — Müller- u. Bäcker-Mühle	1063	12	10	10	5	5	5	5	8	6	7
Hungária gőzmalom — Hungaria Dampfmühle	1895									0	6
b) Szeszipar. — Ind. geistiger Getränke.											
Gschwindt-féle szeszgyár — Geschwindtsche Spiritusfabr. .	1868	12	12	12	12	12	12	13	14	14	14
I. m. részv. serfőzde — I. ung. Act. Brauerei	1874	15	18	20	23	23	23	23	23	23	23
Temesvári gyárt. serf. — Temesv. Fabr. Hofbrau.	1883	0	6	8	0	0	0	0	0	0	0
Szegedi szeszgyár — Szeged. Spiritusbrennerei	1883	0									
Cognacipar — Cognac-Ind.	1892		8	5	5	0	0	0	0	0	6
Kőbányai polg. serf. — Steinbrücher bürgl. Bierbrauerei	1893				0	5	0	4	4	4	4
Eszterházy cognacgyár — Eszterházy-Cognac	1894				1	7	0	0	0	0	0
Kőbányai kir. serfőzde — Steinbrücher Königsbierbrauerei	1895						0	0	0	0	0
c) Egyéb mezeli termékeket feldolgozó ipar. — Industrie sonstiger landw. Producte.											
Fiumei rizshántoló — Fiumaner Reisschälerei	1882	14	14	12	14	12	17	20	20	20	20
N.-Súrányi cukorgyár — N.-Súrányer Zuckerfabr.	1884	7	12	5	50	10	10	8	16	28	25
M. pamutipar — Ung. Baumwollind.	1888	0	0	0	0	30	5	0	0	2	0
M. cukoripar — Ung. Zuckerind.	1890	4	0	3	4	4	4	4	7	4	4
Brassói cellulose — Kronst. Cellulose	1890	0	0	8	8	8	8	8	9	12	12
				5	5	0	0	4	6	8	10

A részvénytársaság neve Name der Actiengesellschaft	Alapítási év (Gründungs- jahr)	1891	1892	1893	1894	1895	1896	1897	1898	1899	1900
Schönichen Hartmann hajógyár — Sch. H. Schiffswerfte.	1895					6.5					0
I. magyar varrógépgyár — I. ung. Nähmaschinenfabrik.	1895					0	0	0	0	0	0
Nicholson gépgyár — Nicholson Maschinenfabrik.	1895					6.5	6.—	6.—	6.5	6.5	6.5
Teudloff és Dittrich gépgyár — Teudloff und Dittrich Maschinenfabrik	1895					1) 8.2	0.9	0	1) 0	0	5.—
Unió gépgyár — Union Maschinenfabrik.	1895					0					
Worthington szivattyúgyár — Worthington Pumpenfabrik	1895					4.2	2.2	1.8	1.1	0.96	2.3
Danubius-Schönichen Hartmann hajógyár — D. Sch. H. Schiffswerfte	1896						7.—	5.—	6.—	4.—	0.—
Fairbank mérleggyár — Fairbank Waagenfabrik	1896						5.—	5.—	5.—	5.—	4.—
Hernádvölgyi vasipar — Hernáder Eisenindustrie.	1896						0	0	0	0	0
Malomipar r. t. — Mühlenindustrie A.-G.	1896					0	0	0	0	0	0
Hirsch és Frank gépgyár — Hirsch und Frank Maschinenf.											
Dolha-rótkamezói vasgyár — Dolha-rótkamezöer Eisenfabrik											
Galicia gépgyár r. t. — Maschinenfabrik Galicia											
R. t. Diesel motorok számára — A.-G. für Diesel-Motoren.	1899										
e) Bányapár. — Montanindustrie. §											
S.-Tarljáni kőszénbánya — S.-Tarljärer Kohlenbergwerk.	1868	41.7	70.—	70.—	160.—	32.—	32.—	32.—	32.—	17.—	18.—
Sárospataki kovamalomkögyár — Sárospataker Mühltsternf.	1876	1.8	10.—	8.7	9.7	0	1.—	9.3	13.3	11.67	9.—
Magyar asfalt r. t. — Ung. Asphalt A.-G.	1879	10.—	12.—	16.—	16.—	16.—	15.—	15.—	15.—	15.—	12.—
Északmagyarorsz. kőszénbánya — Nordung. Kohlenbergw.	1882	8.—	8.—	10.—	10.—	10.—	10.—	8.—	5.—	5.—	5.—
Felsőmagyarorsz. bánya — Oberung. Bergwert.	1891	9.—	8.—	8.—	8.—	5.5	5.5	5.5	5.5	6.—	6.5
Urikány-Zsilvölgyi kőszénbánya — U. Zs. Kohlenb.	1892		0	0	0	0	0	2.5	5.—	5.—	6.2
I. erdélyi aranybánya — I. Siebenbürg. Goldbergw.	1892		0	0	6.—	5.2	6.1	0	0	0	0
M. ált. kőszénbánya — Ung. allg. Kohlenbergw.	1892		7.—	8.—	8.—	8.—	8.—	5.—	0	0	0
Viktória kőszénbánya — Victoria Kohlenbergw.	1894				0	0	0	0	0	0	0
Kassa-somodi kőszénbánya — Kassa-Somoder Kohlenbergw.	1894				0	0	5.—	5.—	5.—	0	0
Golubovecki kőszénbánya — Golubov. Kohlenbergw.	1895					0	0	0	0	0	0
Kisbesei gránitbánya — Kissebeser Granitbrüche	1895					7.—	7.—	7.—	8.—	8.—	7.—
Bpest vidéki kőszénbánya — Bpest Region.-Kohlenw.	1895					0	0	0	0	0	0
Hazai asphaltpár — Vaterländ. Asphaltind.	1895					0	0	0	0	0	0
B. t. deláfr. vállalatokra — A.-G. für südafr. Untern.	1896					0	0	5.9	11.8	11.8	11.8
Zalatnai kénkovandipar — Zalatnaer Schwefelkiesind.	1896					0	0	0	0	0	0
Fortuna aranybánya — Fortuna Goldbergw.	1896					0	0	0	0	0	0
M. magnesit gyári r. t. — Ung. Magnesitfabr.	1897							0	0	0	6.2

1) Az elsőbbségi részvényeknek (den Prioritätsactien) 11.—p.

A részvénytársaság neve (Name der Actiengesellschaft)		1891	1892	1893	1894	1895	1896	1897	1898	1899	1900
Alapítási év (Gründungs- Jahr)											
3. Biztosító-intézetek. — Versicherungs-Anstalten.											
I. m. ált. biztosító-társ. — <i>I. unq. allg. Assec.-Ges.</i> . . .	1856	16'6	20'—	23'—	23'—	23'—	23'—	16'—	6'2	7'5	8'4
Pannonia m. viszontbiztosító — <i>Pannonia unq. Rück- versicher.-Ges.</i> . . .	1861	25'—	22'7	16'7	16'7	16'7	23'3	23'3	5'3	0	5'7
Foncière, Pesti biztos. int. — <i>Foncière, Pester Vers.-Ges.</i> . . .	1880	5'—	5'—	7'—	7'—	7'—	7'—	7'—	0	4'—	5'—
Magy.-francz. bizt. int. — <i>Ung.-franz. Vers.-Ges.</i> . . .	1880	0	0	0	0	0	5'—	5'—	0	4'—	5'—
Lloyd viszontbizt. int. — <i>Lloyd Rückvers.-Ges.</i> . . .	1888	0	0	0	5'—	0	5'—	5'—	0		
Magy. jég- és viszontbizt. int. — <i>Ung. Hagei- u. Rück- vers.-Ges.</i> . . .	1890	5'—	7'—	8'—	8'—	8'—	8'—	5'—	0	8'—	8'—
Nemzeti baleset-biztosító — <i>Nat. Unfallvers.-Ges.</i> . . .	1894			8'—	8'—	6'5	6'—	6'—	6'—	4'—	4'—
Hazai ált. biztosító r. t. — <i>Vaterl. allg. Vers.-Ges.</i> . . .	1896						5'—	0	0	0'6	0'6
4. Közlekedési vállalatok. — Verkehrsunter- nehmungen.											
Bpesti alagút — <i>Budapester Tunnel</i>	1856	8'6	8'6	8'6	9'—	9'1	9'1	9'—	8'6	7'1	7'1
Budapesti közúti vasp. — <i>Budapester Strassenbahn</i> . . .	1835	10'—	10'—	11'—	12'5	14'—	14'—	14'—	15'—	15'—	14'—
Budai hegypálya — <i>Ofener Bergbahn</i>	1868	3'—	8'—	8'—	8'—	8'—	8'—	10'—	10'—	9'5	9'—
Ált. waggonskölcsönző — <i>Allg. Waggonleih.-Ges.</i>	1872	9'—	9'—	11'—	12'5	12'5	12'5	14'—	16'—	17'5	17'5
Nemzetközi waggonskölcsönző — <i>Internat. Waggonleih.- Anstalt</i>	1883	9'—	9'—	11'—	12'5	12'5	12'5	15'—	16'—	17'5	17'5
I. megy. szállítási vállalat — <i>I. unq. Transport-Unter- nehmung</i>	1889	10'5	10'5	11'—	11'5	11'5	8'—	6'5	7'—	7'—	7'—
Bpesti h. é. vasút — <i>Bpester Vicinalbahn</i>	1890	1'65	3'—	0	0	3'—	3'—	3'—	3'—	3'—	3'5
Bpest-Szt.-Lőrinczi h. é. vasút — <i>Bpest-Szt.-Lőrinczer Vicinalbahn</i>	1890	7'—	6'—	6'5	8'—	8'—	4'—	6'—	6'—	5'5	5'—
Bpesti villamos városi vasút — <i>Bpester elektr. Stadtbahn</i> . M. kir. állami távbeszélő — <i>K. unq. staatl. Telephon</i> . Kiviteli és csomagszáll. váll. — <i>Export u. Packettransp. Unternehmung</i>	1892		7'—	8'—	9'—	10'—	12'—	10'—	8'—	8'—	7'—
1892		13'5	10'4	14'4	14'4	19'1	0				
M. h. é. vasutak — <i>Ung. Vicinalbahnen</i>	1892	0	0	0	0	0	5'—	5'—	5'—	5'—	5'—
Bpest-Ujpest-Rákospalotai vill. vasút — <i>Bpest-Neupest- Rákospalot. elektr. Bahn</i>	1893		4'—	4'—	5'—	5'—	5'—	5'—	5'—	5'—	5'—
Bpesti társaskocsi r. t. — <i>Bpester Omnib.-Gesellsch.</i>	1895					0	0	0	1'—	2'5	2'—
Svábhegyi fogaskerekű vasút — <i>Schwabengerger Zahnradb.</i>	1895					0	0	0	3'—	0	0
Ferencz József földalatti vill. vas. — <i>Franz Josef Unter- grundbahn</i>	1896										
1896							5'—	4'—	2'—	1'75	1'25

1) Elsőségségi részvények. — Prioritäts-Actien.

1896	Magy. vasúti forg. r. t. — Ung. Eisenbahn-Verkehrsanst. R. t. vill. és közlek. vállalatokra — A.-G. für elektr. Verkehrsunt.	5.—	7.4	12.—	15.—	15.—
1896	Photogen forgalmi r. t. — Photogen Verkehrs A.-G.	0	6.—	5.—	4.—	0.—
1897	Magy. élelmiszer-szállító r. t. — Ung. Nahrungsmittel Transp Ges.	0	10.—	5.—	20.—	7.—
1897	Szék. főv. közl. vállalat — Hauptst. Verkehrs-Untern.	—	7.—	15.—	18.83	11.—
1897	Bpest-vidéki vill. vasút — Budap. electr. Regionalbahn	—	—	0	0	5.—
1898	Bpest-budafoki h. é. vasút — Bpest-Budafoker Vicinalbahn	—	—	—	0	0
1900	Budapesti osavargózós átkelési r. t. — Bpester Propeller. Automobil fuvarozó r. t. — Automobil Transport-Ges.	—	—	—	0	5.—
1868	5. Egyéb részvénytársulatok. — Sonstige A.-G.					
1875	I. magy. sertéshizláló r. t. — I. ung. Borstenvieh-Mastanstalt	10.—	10.—	10.—	10.—	6.—
1876	I. magy. szálloda — I. ung. Hôtel A.-G.	10.—	10.—	10.—	10.—	10.—
1879	Kereskedelmi épület r. t. — Handelsstands-Gebäude A.-G.	14.3	14.3	14.3	15.2	17.1
1883	Lótenyésztés emelésére alakult r. t. — A.-G. zur Hebung der Pferdezucht (Tattersall)	0	4.—	5.—	5.—	5.—
1885	Harmonia zenemű r. t. — Harmonia Musikverlags A.-G.	0	0	4.2	0	0
1892	Fővárosi kaszinó — Hauptstätt. Casino	4.—	4.—	4.—	4.—	4.—
1893	Paragon hirdetési váll. — Paragon Ankündigungsbureau	0	0	5.—	2.5	—
1893	Könyves Kálmán irod. és könyvkeres. r. t. — Könyves Kálmán Lóter. u. Buchhandl. Ges.	15.—	15.—	18.—	16.—	0
1893	Siófok Balatonfürdő — Siófok Plattensee-Bad	0	0	0	8.—	0
1893	Bpest-krisztinavárosi kaszinó — Bpest-Christinenstätt. Casino	2.—	2.—	4.—	0	4.—
1893	Magy. dohánykereskedelmi r. t. — Ung. Tabakhandels-A.-G.	16.—	16.—	12.—	8.—	10.—
1894	Szt. Lukácsfürdő r. t. — S. Lukashad A.-G.	6.5	7.—	6.—	7.—	6.—
1894	M. vígszínház r. t. — Ung. Lustspiel-Theater A.-G.	0	0	0	0	0
1895	Telefon-Hirmondó — Telephon-Hirmondó	0	0	0	0	0
1895	Hazánk irod. és könyvkiadó r. t. — Hazánk litter. u. Buchverl. A.-G.	0	0	5.—	0	0
1895	Lipótvárosi kaszinó — Leopoldstädter Casino	2.—	0	0	0	0
1895	Keresk. csarnok körhelyiségi r. t. — A.-G. zur Erbauung der Clublocalitäten der ung. Kaufmannshalle	0	0	0	0	0
1895	Hungária vajkiviteli r. t. — Hungaria Butterexport A.-G.	0	0	0	0	0
1895	Budapesti lovasegyetlet — Bpester Reiterverein	0	0	0	0	0
1895	Cirkvenica tengerfürdő r. t. — Cirkvenica Seebad A.-G.	0	0	0	0	0
1895	Magy. hírlapkiadó r. t. — Ung. Zeitungsverlag A.-G.	0	0	0	0	0
1895	Magy. irodalmi r. t. — Ung. litterarische A.-G.	0	0	0	0	0

A 199. oldal folytatása.

A 44. számú tábla mutatja az összes részvények átlagos osztalékának menetét. Az átlagos osztalék természetesen a tiszta nyereséggel együtt halad. Vizsgálódásunk első három évében (1874—1876-ig) az összes részvénytársaságok átlagos osztaléka 5⁰/₀-ot tesz, azután három év alatt gyorsan kétszeresére hág és itt, 1879-ben, el is jut az azóta többé el nem ért tetőpontjához, t. i. a 10⁰/₀-hoz. A következő nyolcz évben (1880—1887.) az átlagos osztalék 7·2⁰/₀-ra esik, innen 1894-ig megint csekély emelkedést mutat, úgy hogy a legkedvezőbb években ismét 9¹/₂ százalékra rüg. Az 1894 és 1898 évek közt jelentékeny visszaesést látunk, a mennyiben ezen években a névleges átlagosztalék ismét oly mélyre süllyedt, hogy erre az utolsó 20 évben csak két példát találunk (1884 és 1885).

Jelenleg, midőn e kéziratot nyomda alá készítjük, csatolhatjuk már az 1899. év eredményeit is. Ebben az évben az összes részvénytársaságok átlagos osztaléka csak 5·9⁰/₀-ot tett, tehát még másfél százalékkal kevesebbet, mint az előző, már eléggé kedvezőtlen évben. Világosan látszik ezekből az adatokból részvénytársaságunknak jelenlegi nagy nyomottsága.

Bár mily tömörek is a 43. számú tábla adatai, még mindig tulságosan terjedelmesek arra nézve, hogy magunknak belőlök az osztalék-jövedelem azon menetéről, a melyet az a különböző vállalkozási ágak körében folytat, általános itéletet formálhassunk. Ez csak az által válhatik lehetségessé, ha ezt a táblát grafikai rajzba tesszük át. E célra készült a könyv elejére fűzött diagramm.

E diagramm szemlélésénél legjobb, ha az átlagos osztalékot mutató legvastagabb vonalhoz tartjuk magunkat, mely u. i. az összes részvénytársaságok jövedelmére vonatkozó adatokat ábrázolja.

Ha mármost az egyes vállalkozási ágak görbéire megyünk át, úgy itt is mindenekelett az tűnik szemünkbe, mily különleges helyzetet foglalnak el a takarékpénztári részvények: ezeknek görbéje t. i. mindig mélyen maga alatt hagyja az összes többi vállalatokéit.

Érdekes e mellett figyelemmel követni azt is, hogy egyfelől a bankok, másfelől a takarékpénztárak jövedelme mennyire nem halad párhuzamosan egymással, sőt hogy elég gyakran találunk még ellentéteket is.

Igy a legnagyobb nyomottság idejében (1874—1876.) a bankok jövedelme természetesen visszaesést, sőt egész 1⁴/₅⁰/₀-ra való süllyedést mutat. A takarékpénztárak jövedelme ellenben ugyanezen időben 12⁰/₀-ról 15⁰/₀-ra emelkedik. 1877-ben a bankosztalékok javulni kezdenek és két év mulva közel 9⁰/₀-al elérik tetőpontjukat; de innen kezdve 1885-ig süllyednek, ez utóbbi évben érvén el második mélypontjukat 5·7⁰/₀-al; a takarékpénztári részvények ellenben ezen időszak első éveiben ugyan szintén emelkedő irányt követnek, de csak 1881-ben érik el tetőpontjukat (21¹/₃⁰/₀), oly időben tehát, a midőn a bankrészvények már ismét lefelé mennek.

Míg továbbá a bankrészvények a következő négy évben (1882—1885) megint visszaesnek, a takarékpénztári osztalékokra nézve ekkor kezdődik legszembetűnőbb emelkedésük korszaka, mely 1892-ig tart. 1888-tól 1890-ig a bankrészvények is részt vesznek még ebben az emelkedésben. Innen kezdve azonban a

43. sz. tábla.

Az összes részvénytársulatok osztalékainak főáttekintése, az 1873—1898 évekről, tizenhárom vállalkozási csoport szerint.

Év	Bankok	Takarék- penztárak	Pénzintézetek együtt	Malmok	Szeszes italok ipara	Egyéb mezél termékek ipara	Vas- és gép- ipar	Bánya- ipar	Építő ipar	Nyomdák	Egyéb ipar	Ipar összesen	Biztosítások	Közlekedési vállalatok	Egyéb részvény- társaságok	Összesen
1873	3.7	12.2	4.7	8.7	10.0	—	7.2	9.0	3.6	12.5	1.5	7.1	13.1	9.6	8.0	6.0
1874	3.6	12.4	4.6	8.4	10.0	—	1.2	6.0	0.2	11.7	3.7	4.9	15.4	5.8	5.0	5.2
1875	3.2	13.0	4.6	12.4	8.6	—	0.7	4.0	0.2	7.2	2.0	5.1	8.0	4.9	5.3	5.0
1876	1.8	14.8	3.5	13.6	6.6	—	2.7	3.8	0.2	9.2	2.2	5.7	15.6	6.1	5.1	5.1
1877	4.9	14.8	6.4	17.4	4.6	—	3.8	3.7	0.3	7.9	4.7	6.6	17.4	5.5	5.3	5.1
1878	5.2	14.9	6.6	21.8	8.2	—	5.5	3.8	0.3	11.2	8.8	8.8	18.2	6.3	4.8	8.1
1879	8.8	16.4	10.0	18.7	7.7	—	9.5	3.6	0.6	12.3	7.8	8.8	19.0	9.0	6.2	10.0
1880	7.6	17.8	9.3	7.6	8.4	—	9.7	4.3	1.1	12.6	8.3	6.2	6.4	9.9	4.5	7.6
1881	7.3	21.3	9.0	2.3	10.2	—	9.9	6.5	5.1	12.5	4.0	6.3	8.8	10.5	7.7	8.0
1882	7.2	18.5	8.3	15.4	11.4	—	10.1	4.2	4.8	13.1	4.5	9.1	7.8	10.7	6.4	8.6
1883	6.3	18.3	7.5	13.9	11.2	1.3	10.9	4.8	4.9	15.3	2.3	8.6	8.5	12.5	8.5	8.2
1884	5.7	19.5	7.2	10.7	10.7	0.0	5.5	5.5	9.7	12.1	7.7	6.5	10.6	11.0	7.3	7.4
1885	5.7	20.6	7.3	8.9	7.9	2.6	4.8	5.3	7.8	13.9	9.3	6.2	8.9	10.3	7.8	7.2
1886	7.0	21.2	8.6	3.6	8.1	3.2	5.4	7.8	8.8	12.6	8.5	5.9	9.8	7.9	8.7	7.7
1887	7.1	21.0	9.1	5.9	8.1	5.2	5.4	7.9	9.8	11.7	9.2	6.7	5.7	6.7	7.3	7.7
1888	7.9	21.4	9.8	7.9	7.0	7.2	6.3	10.8	8.9	12.2	9.9	7.9	5.2	7.9	7.5	8.4
1889	9.0	22.6	11.0	5.1	7.8	9.4	6.6	13.8	9.7	11.5	8.4	7.7	9.4	8.2	7.5	9.3
1890	10.0	22.7	11.4	11.9	9.0	2.0	10.3	18.9	7.4	12.6	7.9	9.1	4.1	6.3	8.5	9.5
1891	8.5	23.5	10.7	11.5	9.5	1.9	9.9	17.7	8.0	10.5	4.3	8.4	9.3	6.9	8.2	9.4
1892	8.1	24.0	10.9	7.7	13.9	1.8	8.7	10.2	10.5	10.3	5.4	7.3	10.9	6.9	8.1	9.0
1893	9.1	19.9	11.0	10.1	8.2	4.8	8.8	10.7	10.8	9.5	7.3	8.3	11.7	7.4	8.0	9.5
1894	9.2	17.6	11.0	6.4	7.3	3.5	8.7	11.1	9.3	6.6	7.0	7.8	12.1	10.4	7.2	9.2
1895	8.8	16.5	10.5	5.8	6.1	3.5	9.9	9.2	8.2	5.5	6.0	6.5	11.6	7.8	3.8	8.3
1896	8.1	16.7	9.8	5.6	4.4	3.7	7.1	8.5	7.5	6.0	4.8	6.0	12.1	6.9	3.2	7.6
1897	7.9	16.7	9.5	6.1	6.1	3.7	6.8	7.8	8.1	5.7	3.8	5.7	8.8	8.2	3.6	7.4
1898	8.1	16.9	9.8	6.2	6.3	5.0	6.9	6.2	10.9	5.3	3.4	5.8	2.5	7.8	6.4	7.4
1874—1898	7.3 ^{0/10}	18.3 ^{0/10}	9.1 ^{0/10}	9.6 ^{0/10}	7.6 ^{0/10}	3.4 ^{0/10}	7.3 ^{0/10}	8.0 ^{0/10}	6.3 ^{0/10}	9.1 ^{0/10}	5.3 ^{0/10}	6.8 ^{0/10}	9.3 ^{0/10}	7.7 ^{0/10}	6.4	8 ^{0/10}
Potték: 1893	8.3 ^{0/10}	17.0 ^{0/10}	1.0 ^{0/10}	3 ^{0/10}	5.6 ^{0/10}	7.8 ^{0/10}	7.4 ^{0/10}	5.8 ^{0/10}	5.5 ^{0/10}	5.4 ^{0/10}	4.6 ^{0/10}	2.3 ^{0/10}	6.7 ^{0/10}	8.3 ^{0/10}	7.0 ^{0/10}	5.9 ^{0/10}

két csoport ismét egészen ellenkező irányban halad; a takarékpénztári osztalékok 1892-ig, a mely évben legmagasabb, azóta többé el nem ért tetőpontjukra emelkednek (24^{0/0}), folyton fölfelé haladnak, míg a bankrészvények már lefelé. Innen kezdve a takarékpénztári osztalékok esést mutatnak, míg a bankrészvények osztalékai eleinte csekély mértékben emelkednek, de azután — mint az utóbbi időben minden vállalkozási ágak jövedelmei — szintén esnek.

Joggal mondhatjuk tehát, hogy bár jó és rossz idők befolyása egyrészt úgy a bankok, mint a takarékpénztárak üzleti eredményeiben felismerhető, a két vállalkozási ág üzleti eredményeinek tető- illetve mélypontjai még sem esnek egybe, sőt többször előfordult, hogy a takarékpénztárak jövedelmei rossz időkben emelkedést mutattak. Ez valószínűleg arra vezetendő vissza, hogy éppen az üzlet-pangás és bizalmatlanság idejében szoktak a takarékpénztári betétek szaporodni, minek következtében a takarékpénztárak nyeresége is megnő.

44. sz. tábla.

Az összes részvénytársaságok százalékos osztalékjüvedelmének fő-áttekintése az 1874—1898. évekről.¹⁾

É v	Tőke	Osztalék- öntés (pro anno)	A névérték % ^o -ában	É v	Tőke	Osztalék- öntés (pro anno)	A névérték % ^o -ában
1874 . . .	95,385.829	4,983.428	5·2	1887 . . .	105,182.253	8,057.214	7·7
1875 . . .	80,190.240	4,013.417	5·0	1888 . . .	106,391.856	8,959.635	8·4
1876 . . .	77,663.360	3,961.884	5·1	1889 . . .	109,817.258	10,245.495	9·4
1877 . . .	72,332.960	5,100.601	7·1	1890 . . .	121,893.316	11,614.203	9·5
1878 . . .	69,549.780	5,662.765	8·2	1891 . . .	142,074.266	13,375.259	9·4
1879 . . .	63,889.840	6,367.029	10·0	1892 . . .	159,151.436	14,294.898	9·0
1880 . . .	74,704.689	5,649.157	7·6	1893 . . .	184,034.886	17,194.120	9·4
1881 . . .	91,571.593	7,303.005	8·0	1894 . . .	213,065.861	19,693.799	9·2
1882 . . .	106,924.898	9,187.030	8·6	1895 . . .	267,284.993	22,074.178	8·3
1883 . . .	111,910.928	9,194.435	8·2	1896 . . .	315,657.551	24,049.968	7·6
1884 . . .	117,598.861	8,756.001	7·4	1897 . . .	330,937.051	24,528.223	7·4
1885 . . .	118,739.936	8,531.738	7·2	1898 . . .	353,476.861	26,124.870	7·4
1886 . . .	116,855.859	4,987.139	7·7				
				1874/98 . .	3.606,236.361	287,909.441	8·0

¹⁾ A főtábla a tőkéket abban a nagyságban adja, mint a hogy azokat a mérlegek mutatják; szintugy az osztaléköntéseket is tényleges nagyságukban. A társulatoknak minden egyes évre százalékokban kimutatott osztaléka azonban ugyanott nem ebből a két számból van kiszámítva, hanem a már előbb említett helyesbítések alapján. Ezen helyesbítések mindegyikének indokolását a főtábla után következő 5—184 számú jegyzetekben találja meg az olvasó, valamint ezenkívül, a szövegbe beékelte, az egyes vállalkozási ágak (bankok takarékpénztárak, ipari vállalkozások, biztosító társulatok és közlekedési vállalatok) tiszta nyereségére és osztalékára vonatkozó táblákban is.

A jövedelemnek legnagyobb ingadozásait a biztosítási részvényeknél találjuk. 1874-ben, midőn minden más részvényvállalat pangott, a biztosító intézetek meglepő magas osztalékot ($15\frac{1}{2}\%$) fizettek, de ez már a rákövetkező évben 8% -ra süllyedt. A viszonyoknak ezután következett, 1879-ig tartott javulásával a biztosítási részvények is elérték 19% -al legmagasabb, azóta többé nem ismétlődött tetőpontjukat, de már a következő évben $6\frac{1}{2}\%$ -ra estek vissza. Mig továbbá az ezután 1884-ig következő időben a bankok osztalékai lefelé haladtak, addig a biztosító társulatok osztalékai emelkedtek és nevezett évben, $10\frac{1}{2}\%$ osztalék mellett, második, sokkal szerényebb magaslatukat érték el. Innen kezdve, — daczára annak, hogy például a bank- és iparrészvények osztalékai emelkedést mutatnak, — a biztosítótársulatok osztalékai visszaesnek és 1890-ben, 4% -kal, harmadik mélypontjukat érik el. Az ezután következő és egészen az aranybányakriszisig tartó kedvező időszakban, a biztosítótársaságok, midőn 1896-ban ismét 12% -nyi osztalékot fizetnek, a takarékpénztárak kivételével az összes többi ágakat maguk mögött hagyják. Azonban ez a föllendülés csak futólagos, mert a következő két évben a biztosítótársaságok osztalékai rohamosan tudniillik $2\frac{5}{10}\%$ -ra esnek — oly nagy bukás, melyre az egész negyedszázad alatt példa nincs. Ily körülmények közt jelenleg a biztosítási részvények piacunknak legroszszababbul fizető részvényeinek tekinthetők.

Ha mármost átmegyünk az ipari és közlekedési vállalatok osztalékaira, legjobb lesz, ha ezeket a bankokéival hasonlítjuk össze.

Észlelési időszakunk első éveiben (1874—1879) az ipari részvénytársaságok osztaléka mindig magasabban, az utolsó 13 évben azonban mindig mélyebben áll, mint a bankoké. Maga a két görbének menete azonban elég párhuzamos, kivéve az 1880 és 1885 közötti időt, a midőn is a két görbe egymást többször keresztezi, jelölül annak, hogy ezen időben ezen mozgások ellentétesek voltak.

A közlekedési társaságok osztalékai az első hat évben párhuzamosan haladnak a bankokéival. De ez utóbbiaknál 1880-ban egy hat évig tartó visszaesés áll be, mig a forgalmi társaságok osztalékai négy éven át erősen emelkednek, úgy hogy az utolsó évben (1883) $12\frac{5}{10}\%$ -kal sem azelőtt, sem azután többé el nem ért tetőpontjukra is eljutnak. Innen kezdve a jövedelemnek 1890-ig tartó, csak csekély ingadozásoktól megszakított visszaesése következik, mig a bankok épen ellentétes irányban haladnak. A nevezett évben ugyanis a közlekedési vállalatok, $6\frac{1}{2}\%$ -nyi osztalékkal második mélypontjukat érik el, éppen abban az évben tehát, a melyben a bankok jövedelme a tetőpontjára hágott.

Ha mármost visszatekintünk azon hosszú útra, a melyet meg kellett tennünk, hogy végre az osztalékoknak az utolsó negyedszázadban lefolyt mozgalmáról áttekinthető képet nyerjünk, azt látjuk, hogy erre a célra először számba voltak veendőek az egész negyedszázad folyamán közrebocsájtott összes mérlegek, úgy a hogy azok a fő táblában fel vannak tüntetve; hogy azután ezen mérlegek mindegyikét a tőke és az osztalékontés adatai tekintetében meg kellett vizsgálni,

illetőleg helyesbiteni, ebből a terjedelmes anyagból kellett azután, mint az a 43. számú táblában történt, a 13 fővállalkozási ágnek minden egyes évre vonatkozó, összesen tehát 325 átlagszámát kiszámítani és a 44. számú táblában az összes részvénytársaságok átlagos osztalékát a 25 év mindegyikére leszűrni. Most még csak egy lépés van hátra, tudniillik, hogy még ezen 25 főátlagot is azon legáltalánosabb átlagba vonjuk össze, a mely a tenger szám eredményét, vagyis azt, hogy az összes részvénytársaságok az egész negyedszázad alatt mennyit jövedelmeztek, egyetlenegy adatban foglalja össze. Ha ezt az utolsó lépést is megtesszük, azon eredményre jutunk, hogy *az összes részvénytársaságok az egész negyedszázad tartama alatt átlag 8⁰/₀-nyi névleges osztalékot eredményeztek.*

A következő fejezetben áttérünk mármost annak vizsgálatára, milyen ezen névleges kamatozáshoz képest részvényeink tényleges jövedelmezősége.

VIII. Az összes részvények jövedelmezősége.

Többbizben mutattunk rá arra, hogy a százalékos osztalék-adatok nemcsak, hogy a részvényesek tényleges járadékának helyes kulcsát nem adják, hanem annak még osztalékjövdelmét sem tüntetik fel helyesen. Ez utóbbit pedig azért nem, mert a részvénynek már legelső birtokosai is sok esetben felpénzt voltak kénytelenek az alapítóknak fizetni; szintűgy azok a részvényesek is, a kik a részvényeket későbbi években szerezték meg, vagyis oly időben, midőn a legtöbb részvény már pari felett állott, midőn tehát a névértéknél többet kellett fizetniök. Ezekben az esetekben a százalékos osztalékadat, mely nem egyéb mint a szelvényérték viszonya a *névérték*hez, a ténylegesnél nagyobb jövedelmet mutat. Másrészt meg oly részvényesek, a kik részvényeiket nyomott áraknál, tehát esetleg pari alatt vették, azokból a névleges osztaléknál nagyobb jövedelmet huznak.

A következőkben az itt említett százalékos osztalék-jövedelmet *névlegesnek*, míg azon jövedelmet, a melyet úgy nyerünk, ha az osztalékot a tényleges árfolyam értékhez viszonyítjuk, *ténylegesnek*, illetve *jövedelmezőségnek* fogjuk nevezni.*) A két érték közül az utóbbi a fontosabb, mert csak ebből ismerhetjük fel, hogy a részvényekbe való tőkebefektetéssel milyen osztalék-jövedelmet birtak a valóságban elérni.

A jövedelmezőségi adat tehát helyesbbitését képezi azon túlságos magas, esetleg túlságos alacsony jövedelemnek, a melyet a névleges osztalékjövdelem adata mutat. Egyuttal azonban azt is látjuk belőle, mily kamatláb mellett tőkésíti a közönség az osztalékot, azaz hány százalékot vár az a különböző részvényektől. Nem szabad azonban e mellett megfeledkeznünk arról, hogy ezen tőkésítési kamatlábra két körülmény van befolyással: egyrészt az a bizalom, a melylyel a közönség az illető vállalkozással szemben viseltetik, másrészt az uralkodó kamatláb magassága. Különben ennek a két oknak együttes hatása mindenféle más kamatozásnál is fennáll: minden ily jövedelem egyrészt a kamatláb, másrészt a kockázati díjnak együttes eredménye. Daczára ennek, e helyt külön ki kellett emelnünk ezt a körülményt, nehogy a részvény jövedelmezősége körül a negyedszázad folyamán mutatkozó nevezetes hanyatlásnál a bizalmi tényező befolyását túlbecsüljük. Ha például azt látjuk, hogy a negyedszázad elején a részvényeket csakis 10°/o-nyi kamatozás alapján vásárolták, míg 1898-ban a vevő megelégedett 4·7°/o-nyi kamatozással is, úgy ez a tény kétségkívül

*) A jövedelmezőség és a tiszta részvényjáradék fogalmának világosabb megkülönböztetése céljából czélszerűbb volna a *névleges* osztalék-jövedelemmel a *ténylegest* állítani szembe; azonban az utóbbi fogalom számára a jövedelmezőség (a rentabilitás) jelzése már általában el van fogadva.

a mellett bizonyít, hogy a részvénybefektetésbe vetett bizalom ez idő alatt nőtt, de emellett azt is kellene tekintetbe venni, hogy ezen idő alatt az általános kamatláb erősen alászállt.

Különböző időszakok összehasonlításánál tehát a jövedelmezőségi adat még az általános kamatlábbal való összehasonlítás által volna helyesbítendő. Ez azonban abba a nehézségbe ütközik, hogy az általánosan uralkodó kamatlábat nehéz megbízható módon megállapítani, számszerű szabotossággal kifejezni pedig nem is lehet. Van azonban más mód arra, hogy a különböző vállalatokkal szemben alkalmazott kockázati díj nagyságát felismerhessük. Ez t. i. kitűnik, ha megvizsgáljuk, hogyan viszonylik egymáshoz egy és ugyanazon időben a különböző vállalatok árfolyamszerű jövedelmezősége. Ha pl. azt halljuk, hogy 1874-ben, midőn a részvények átlag 7°/o-ot hoztak, a biztosítási részvényeket csak 13°/o-nyi jövedelmezőség alapján vásárolták, úgy ebből joggal következtethetjük, hogy az utóbbiaknál a kockázati-díj nagyon magas volt. *)

*) Itt azonban megjegyzendő, hogy olyan adatoknál, hol az egyik az összességet, a másik ugyanazon összegnek egy részét képezi, tulajdonképen helyesebb, ha nem ezt a két adatot állítjuk egymással szembe, hanem egyrészt a részértéket, másrészt az összegnek a részérték levonása után fennmaradó részét, még pedig azon okból, mivel a mérendő a mértékkel sem részben, sem egészben azonos nem lehet. A fentemlített esetben tehát a helyes számítás a következő: Hoztak

a biztosítási részvények,	5.104 millió frt árfolyamérték után	671.000 frtot =	13.02 ^o /o-ot
az egyéb	» 60.514 » » » »	4.038.000 » =	6.67 »
az összes	» 65.618 millió frt árfolyamérték után	4.709.000 frtot =	7.56 ^o /o-ot,

midőn az egymáshoz viszonyítandó adatok nem 13.02^o/o és 7.56^o/o hanem 13.02 és 6.67^o/o lesznek.

Hogy ebben az esetben a különbség nem nagy, az követelményünk elvi helyességét nem gyengítheti.

Szembeötlőbbé lesz a különbség akkor, ha a résztőmeg nagyobb túlsúlyban van. Ha például az osztaléokra vonatkozó diagramunkat nézzük, úgy azt látjuk, hogy az átlagos osztalék görbéje nemcsak, hogy párhuzamosan halad a bankosztalékok görbéjével, hanem, hogy meglehetősen közel is van ahhoz, míg a takarékpénztárak görbéje gyakran ellenkező irányban halad és a mellett távol is esik az átlagtól. A két görbe sajátosságait mármost nagyobbbrészt abból szokták megítélni, hogy mily távol vannak azok az átlagtól. Pedig, ha a bankok például 9-10 részét tennék az összes részvénytársaságoknak, akkor azok görbéjének majdnem egybe kellene esnie az átlag görbéjével, miután ennek jellegét majdnem kizárólag éppen a bankok határozzák meg. Ez esetben tehát az átlaggal való összehasonlítás nem mutatná a bankok görbéjének egyéni tulajdonságait, viszonyainak jellegzetes eltéréseit. Itt tehát az volna a helyesebb eljárás, hogy a bankok eredményét az összes többi társaságok (tehát a »nembankok«), a takarékpénztárak eredményeit az összes többi (tehát a »nemtakarékpénztárak«) eredményeivel hasonlítsuk össze. Igaz ugyan, hogy ez egy meglehetősen körülményes eljárás, különösen itt, hol a vizsgálandó anyag összessége (Ö) sok részre (R₁ R₂ R₃ . . .) bomlik, a hol tehát minden ilyen résztőmegről nézve egy új mértéket (Ö — R₁, Ö — R₂, Ö — R₃ . . .) kellene kiszámítanunk. A gyakorlatban ezeket a körülményes mértékmegállapításokat ott, hol sok és kis résztőmegről van szó, el is hanyagolhatjuk, oly esetekben azonban, a hol egyes résztőmegek az egésznek túlnyomó nagy részét képezik, ezek helyes jellegzésére ezt az újabb mértékmegállapítást alig fogják kikerülbetni.

A helyes mérték megállapítása mindenféle statisztikai vizsgálódásnál egyformán fontos. Legyen szabad pl. hivatkoznunk a himlőoltás véderejére vonatkozó vizsgálatainkra, a hol a himlőben meghalt oltott egyéneket szembeállítottuk az összes egyéb halálokokban (tehát a »nem-himlőben«) meghalt egyénekekkel, nem pedig az összes oltott halottakkal (lásd Kőrösy: Kritik der Vaccinations-Statistik, IX. és XI. fejezeteit, különösen pedig a 142 oldalt); továbbá azon

Természetesen elhamarkodott dolog volna, egy vagy egynéhány évnek eredményéből máris következtetni a kockázati díj magasságára. A részvényjövedelemnek helyes értékelése hosszabb észleléseket igényel, mert az árképződést még egyéb tényezők egész sora is befolyásolja. Így pl. megtörténhetik, hogy valamely erős kezekben elhelyezett részvény hosszabb időn át keveset jövedelmez, anélkül azonban, hogy azok, a kik azt hosszú idő óta birják, hajlandók volnának rajta túladni, mint ez az úgynevezett »nehéz« papiroknál gyakran észlelhető. Épp így feltartóztatja az árszülyedést az a körülmény is, ha az osztalékok kicsinyek voltak ugyan, de azért nagyobb üzletekre van kilátás, vagy ha nagy összegek helyeztetek a tartalékba, miáltal a részvény belső értéke emelkedik.

Ezen általános megjegyzések előrebocsátása után menjünk mármost át a jövedelmezőség tárgyalásába és pedig vizsgáljuk azt első sorban különböző időszakok szerint, másodsorban pedig, — a kockázati díj feltüntetése céljából — egy és ugyanazon időszakban különböző vállalkozási ágak szerint. A főtáblában tartalmazott idevágó anyag az itt következő 45. sz. táblában könnyen áttekinthető módon és százalékos értékben van egybeállítva.

Értékpiacunk egyik legnevezetesebb jelensége a jövedelmezőségnek következetes csökkenése. Huszonöt év előtt a befektetést kereső tőke részvényvállalatainktól 9⁰/₀-ot, sőt 1877-ben 10¹/₃⁰/₀-ot is követelt és kapott is. Ezen idő óta ez az igény 4⁷/₀-ra, tehát kevesebb mint felére szállott alá.

Tett ugyanis a jövedelmezőség

	1873-ban	1898-ban
bankrészvényeknél	7·2 ⁰ / ₀	4·9 ¹ / ₀
takarékpénztári részvényeknél	8·2 »	5·1 »
ipari részvényeknél	11·6 »	4·7 »
biztosítási részvényeknél . .	12·0 »	1·6 »
közlekedési váll. részvényeinél	9·6 »	4·1 »
valamennyi részvényenél . .	9·0 ⁰ / ₀	4·7 ⁰ / ₀

A biztosító részvényeknek jelenlegi, az alacsony osztalékok daczára is rendkívül magas tőkésítése azt mutatja, hogy jól elhelyezett papiroknál rossz osztalékok nem okoznak mindjárt megfelelő árszülyedést. A biztosítási részvények valódi jövedelmezősége csak hosszabb időszak áttekintéséből ítélhető meg: így ezen jövedelmezőség 1891 és 1896 között csak 5·2 és 5·9⁰/₀ között ingadozott.

Ha mármost átmegyünk az egyes vállalkozási ágaknál mutatkozó különbségekre, úgy hajlandók volnánk feltenni, hogy egyforma jó vállalatoknak egyformán is kellene jövedelmezniök, minthogy a tőke mindig ugyanazon kamatláb felé törekszik. És ha a jövedelmezőségnek hosszabb időn belül mutatkozó változásait tekintjük, tényleg azon nagyon érdekes eredményhez jutunk, hogy — a huszonöt év átlagában — a tőke valamennyi vállalkozási ágtól egyforma kamatozást

---

vizsgálatainkra, melyek a pinczelakásoknak a járványos betegségekre való befolyásával foglalkoznak, a hol a járványos betegségeken történt elhalálozásokat szintén a nemjárványos betegségeken történt halálesetekkel állítottuk szembe és nem az összes halálesetekkel (lásd »Budapest főváros halandósága 1886—1890. években« 65. oldal) és egyéb más helyeken.

várt és nyert: a hat fővállalkozási ág huszonöt évi átlaga ugyanis csak kevéssel ingadozik a 6°/o körül. Ha kisebb időtartamokat veszünk, akkor ugyan hol az egyik, hol a másik vállalkozási ág van előnyben: általában azonban azt lehet mondani, hogy az egyes vállalkozási ágak ingadozásai egymást kiegyenlítik.

Ha tehát egy és ugyanazon időben különböző vállalatoktól különböző jövedelmezőséget követelnek, úgy ez a különbség csakis az illető vállalatok különböző megbízhatóságából volna magyarázható. Azonban, ismervén az értékpiacon természetét, be fogjuk látni, hogy az árfolyamot, a különböző megbízhatóság mellett még más okok, így például az illető részvénynek kedveltsége és könnyű eladhatósága is befolyásolják. Különösen áll ez játékpapírokról. Csak ily mellékes okok hatásából lehet megmagyarázni, hogy például a legnyugalmasabb részvénybefektetésektől, t. i. a takarékpénztári részvényektől, hosszú időn át jóval nagyobb jövedelmezőséget követeltek, mint például az ipari vállalatok vagy a még nagyobb kockázattal járó biztosítási vállalatok részvényeitől.

△ következő összeállításból megítélhetjük, hogyan ingadozott öt-öt évenként a különböző vállalatok jövedelmezősége.

	Bankok	Tak.-pénztár	Pénztintézetek összesen	Ipari váll.	Biztosít. int.	Forg. váll.	Egyéb rtgok	Összes r.-t.-ságok
1874—78 . . .	6·0	8·8	6·8	10·6	12·0	9·6	7·9	8·6 ^o /o
1879—83 . . .	6·5	6·6	6·5	7·4	5·6	7·1	7·5	6·7 ^o /o
1884—88 . . .	6·5	5·7	6·2	6·1	5·8	6·1	5·9	6·1 ^o /o
1889—93 . . .	5·8	4·7	5·4	5·0	4·8	5·8	4·9	5·2 ^o /o
1894—98 . . .	5·1	5·0	5·0	4·6	4·5	4·0	3·3	4·8 ^o /o
Huszonötévi átlag:								
1874—98 . . .	6·0	6·2	6·0	6·7	6·5	6·5	5·9	6·3 ^o /o

Látjuk tehát, hogy a negyedszázad elején a takarékpénztáraktól sokkal nagyobb jövedelmezőséget követeltek mint a bankoktól. Ennek a semmi által nem indokolt aránytalanságnak azonban az idő folyamán ki kellett egyenlődnie és így látjuk is, hogy jelenleg a bank- és takarékpénztári részvények jövedelme már tényleg ugyanazon kamatláb alapján tőkésítettik. Ellenben az ipari és biztosító részvények, melyek a jelenlegi árfolyamok mellett csak mintegy 4¹/₂^o/o-ot hoznak, még inkább azonban a helyi közlekedési vállalatok részvényei, melyek csak 4°/o-ot jövedelmeznek, túlságosan magas kamatláb mellett tőkésítettnek. Alig lehet, hogy a tőke olyan változó jövedelmű vállalatoknál, minők például a biztosítási részvények, állandóan époly csekély járadékkal elégedjék meg, mint a minden kockázat nélküli takarékbetételnél vagy zálogleveleknél. Valószínű tehát, hogy már a legközelebbi jövő javítani fog ezen indokolatlan aránytalanságokon.

45. sz. tábla.

Az összes részvénytársulatok jövedelmezősége, az árfolyamértékek százalékában ;
1873—1898.¹⁾

Év	Bankok	Takarék- pénztárak	Pénz- intézetek összesen	Ipari vállalatok	Biztosító intézetek	Forgalmi vállala- latok	Egyéb részvény- társula- tok	Összes részvény- társula- tok
1873	7·2	8·2	7·5	11·6	12·—	9·6	10·—	9·0
1874	5·4	8·3	6·1	8·2	13·—	8·7	6·3	7·2
1875	4·7	8·3	5·7	10·3	8·8	9·5	8·6	7·3
1876	4·3	9·7	6·2	10·8	17·1	10·4	10·—	9·1
1877	9·2	9·—	9·1	11·8	11·7	10·2	8·4	10·3
1878	6·5	8·6	7·1	11·7	9·4	9·4	6·2	9·—
1874—78 . . .	6·—	8·8	6·8	10·6	12·—	9·6	7·9	8·6
1879	7·4	7·4	7·4	9·—	6·9	7·6	8·2	7·9
1880	6·5	6·4	6·5	6·—	5·3	6·6	7·7	6·2
1881	5·5	6·2	5·7	5·6	5·3	6·2	7·1	5·6
1882	6·5	6·4	6·5	8·4	4·9	6·8	8·9	6·9
1883	6·6	6·6	6·6	8·1	5·6	8·2	5·5	7·—
1878—83 . . .	6·5	6·6	6·5	7·4	5·6	7·1	7·5	6·7
1884	6·8	6·2	6·6	6·4	6·5	6·4	6·5	6·5
1885	6·7	6·2	6·5	6·—	8·2	6·6	5·9	6·3
1886	6·—	5·1	5·7	5·5	6·4	5·6	6·1	5·7
1887	6·6	5·8	6·3	6·1	4·1	6·—	5·4	5·9
1888	6·3	5·3	6·—	6·2	3·6	6·1	5·5	5·8
1884—88 . . .	6·5	5·7	6·2	6·1	5·8	6·1	5·9	6·1
1889	6·4	4·7	5·8	4·2	5·—	5·8	5·2	5·2
1890	6·1	4·6	5·5	6·—	2·2	6·—	5·7	5·4
1891	5·8	4·9	5·5	5·5	5·2	6·8	5·2	5·5
1892	5·5	4·8	5·3	4·9	5·5	5·4	4·6	5·2
1893	5·4	4·4	5·—	4·6	5·9	5·1	3·8	4·9
1889—93 . . .	5·8	4·7	5·4	5·—	4·8	5·8	4·9	5·2
1894	4·6	4·7	4·7	4·5	5·6	3·5	4·—	4·6
1895	5·4	5·1	5·3	4·5	5·4	4·2	4·3	4·9
1896	5·3	5·—	5·2	5·—	5·7	4·4	1·9	5·1
1897	5·—	4·9	5·—	4·3	4·3	3·8	3·3	4·8
1898	4·9	5·1	5·—	4·7	1·6	4·1	3·—	4·7
1894—98 . . .	5·1	5·—	5·—	4·6	4·5	4·—	3·3	4·8
1874—98 . . .	6·—	6·2	6·—	6·7	6·5	6·5	5·9	6·3
Pótlék : 1899	5·3	5·2	5·3	4·8	3·1	4·9	3·3	5·—

¹⁾ Az öt-öt éves időszakra vonatkozó értékek a fentebbi táblában tartalmazott évi adatoknak arithmetikai átlagai; az egész negyedszázadra vonatkozó főadat hasonlóképp a fenti átlagokból van kiszámítva.

IX. A tiszta nyereség eloszlása. b) Tartalékok.

A tartalékok nagysága részvénygazdálkodásunknak egyik fénypontját képezi. A tartalékalapok évi gyarapodása, még inkább pedig az évek során át nagy előrelátással felhalmozott tartalékok tőkei milliókra rúgó vagyonekat képviselnek

Míthogy a tartalék nem tartozik a részvényjövedelem elemei közé, a jelen munkában a tartalékalapok vizsgálatától el is tekinthettünk volna. Tekintettel azonban a tárgy fontosságára, mégis jónak láttuk a tartalék állását az előző fejezetekben legalább az utolsó nyolcz évről (sőt a pénzügyintézeteknél az egész 25 évről) feldolgozni. Ugyanez okból közöljük itt az összes részvénytársaságokra vonatkozó összefoglaló adatokat is.

A mi mindenekelőtt a tartalékalapok részesedését illeti, állapítsuk meg hogy erre a célra az utolsó nyolcz évben nem kevesebb, mint 20¹/₂ millió frt fordítottatott. Az ezen idő alatt elért tiszta nyereségből tehát átlag 9·43⁰/₁₀₀ jutott a tartaléknak, mi mellett a részvénytársulati intézők gondosságát kedvezően jellemzi az a körülmény, hogy az alapszabályszerű követelményeken túlmenőleg, nagyon jelentékeny összegeket fordítottak rendkívüli tartalékok megteremtésére és növelésére. Mint ugyanis az alább felsorolandó adatok mutatják, ezen nyolcz év alatt

a tartalékalapok növelésére fordítottatott . . 11,705.916 frt
 míg ezen kívül . . . . . 8,827.764 »

jutott a rendkívüli tartaléknak. Megjegyzendő azonban e mellett, hogy a tartalékok gyarapítására szolgáltak azon nagyon jelentékeny nyereségek is, melyek új kibocsájtású részvények felpénzeiből eredtek.

Az összes részvénytársulatok tartalékjárulékai. A »Statisztikai Havifüzetünk« megfelelő évfolyamaiban közölt évi jelentések alapján adjuk itt a következő adatokat.

Év	Tiszta nyereség ¹⁾	Ebből jutott		Tartalékok összesen	=	%
		rendes tartalékra	rendkívüli tartalékra			
1891	18,539.727	1,196.890	1,228.296	2,425.186		13·08
1892	19,868.393	1,044.477	1,274.547	2,319.024		11·67
1893	24,641.130	1,174.254	1,594.469	2,768.723		11·24
1894	26,524.427	1,371.609	1,560.752	2,932.361		11·06
1895	30,374.321	2,116.705	1,184.296	3,301.001		10·87
1896	32,952.367	1,858.311	1,331.284	3,189.595		9·68
1897	31,005.261	1,533.278	736.286	2,274.564		7·34
1898	33,862.915	1,405.892	— 82,166	1,323.226		3·91
1891—98 . . .	217,768.541	11,705.916	8,827.764	20,533.680		9·48 ⁰ / ₁₀₀

¹⁾ És pedig a mérleg szerinti tiszta nyereségek_összege, veszteségek levonása nélkül.

A mi mármost a tartalékalapok állapotát illeti, úgy azok összege (rendes és rendkívüli tartalékokat együttvéve) nem kevesebb, mint 100 millió forint, úgy hogy a tartalékok jelenleg (1898 végén) a részvénytőkének nem kevesebb, mint 27⁰/₀-át teszik, sőt a pénzügyintézetknél annak 43·6⁰/₀-át, a biztosító társaságoknál pedig 47·2⁰/₀-át, tehát itt a részvénytőkének majdnem felére rugnak.

A következő, 46. sz. táblában kimutatjuk az összes részvénytársaságok tartaléktőkéinek állását az utolsó nyolcz évek mindegyikéről, valamint azt is, hogy a tartaléktőke az alaptőkének hány százalékát teszi:

46. sz. tábla.

Az összes részvénytársaságok rende- és rendkívüli tartalékjai 1891—1898. években.¹⁾

Év	Részvény- tőke	Rendes tartalék	Rendkívüli tartalék	Tartalékok összesen	100 frt részvény- tőkére esik		
					rendes tartalék	rendk. tartalék	tartalék összesen
1891	143,750.966	23,721.089	15,453.465	39,174.554	16·5	10·7	27·2
1892	160,704.836	25,994.465	17,912.975	43,907.440	16·2	11·1	27·3
1893	185,309.886	28,987.641	19,302.767	48,290.408	15·6	10·4	26·-
1894	215,523.861	33,429.066	22,675.005	56,104.071	15·5	10·5	26·-
1895	270,609.993	39,849.696	23,376.770	63,226.466	14·7	8·6	23·3
1896	315,732.551	44,059.178	25,395.834	69,455.012	14·-	8·-	22·-
1897	335,032.051	50,733.764	37,230.041	87,963.805	15·1	11·1	26·2
1898	366,289.361	58,580.206	41,433.339	99,913.545	16·-	11·3	27·3

A tartalékalapok tehát rövid nyolcz év alatt 39 millió forintról 100 millió forintra szaporodtak fel.

Végül még néhány megjegyzés a tartalékok jelenlegi állásáról a hat vállalkozási főcsoport körében, valamint az egyes nagyobb vállalatoknál.

¹⁾ Az »egyébké» részvénytársaságoknál a tartalékok nagysága a következő:

Év	Részvény- tőke	Rendes tartalék	Rendkívüli tartalék
1891	1,551.840	408.277	27.000
1892	1,624.840	468.392	32.000
1893	1,212.840	531.296	127.944
1894	3,522.840	594.849	125.906
1895	7,055.840	739.092	54.433
1896	8,096.440	821.212	133.906
1897	8,820.940	1,035.450	124.320
1898	12,510.890	954.479	123.888
1891—1898 . . .	45,396.470	5,553.047	754.397

47. sz. tábla.

Az összes tartalékok, a hat vállalkozási ág szerint: 1891—1898.

Év	Bankok	Takarék- pénztárak	Ipari vállalatok	Biztosító intézetek	Forgalmi vállalatok	Egyéb részvény- társaságok	Összes részvény- társaságok
1891 . .	7,921.694	15,104.505	11,833.894	3,384.950	494.234	435.277	39,174.554
1892 . .	9,623.953	15,971.540	13,057.289	3,758.073	996.193	500.392	43,907.440
1893 . .	10,813.879	17,415.014	14,119.127	3,931.345	1,351.803	659.240	48,290.408
1894 . .	11,884.217	20,349.396	16,796.706	4,089.387	2,263.610	720.755	56,104.071
1895 . .	17,185.228	22,969.603	15,346.310	4,399.135	2,532.665	793.525	63,226.466
1896 . .	18,374.275	21,672.106	19,070.811	4,532.744	4,849.958	955.118	69,455.012
1897 . .	25,149.520	23,944.734	20,723.619	5,016.997	11,969.165	1,159.770	87,963.805
1898 . .	31,374.084	26,457.809	20,343.893	4,743.909	15,910.183	1,083.367	99,913.545

Hogy a tartalékból mennyi esik rendes és rendkívüli tartalékra, azt az itt következő, a Statisztikai Havifüzeteinkből átvett összeállítás mutatja:

Az összes részvénytársulatok tartalékjai 1898 végén.

	Tőke	Rendes tartalékok	Rendkívüli	Összesen
Bankok	107,733.426 ⁵	23,065.404 ⁵	8,308.679	31,974.083 ⁵
Takarékpénztárak	24,999.600	15,135.973 ⁵	11,321.835 ⁵	26,457.809
Pénzüntézetek összesen	132,733.026 ⁵	38,201.378	19,630.514 ⁵	57,831.892 ⁵
Ipari vállalatok	162,410.945	14,862.671 ⁵	5,431.221	20,343.892 ⁵
Biztosító társaságok	10,050.000	3,688.927	1,054.982	4,743.909
Forgalmi vállalatok	48,584.500	872.750	15,037.733 ⁵	15,910.483 ⁵
Egyéb részvénytársaságok	12,510.890	954.479 ⁵	128.888	1,083.367 ⁵
Összes részvénytársaságok	366,289.361 ⁵	58,580.206	41,333.339	99,913.545

A tartalékalapok tehát 1898 végén, mint már említettük, a tőke 27·3⁰/o-át teszik, a mi annál nyomósabban esik latba, mivel számos új alapítás fennállásának rövid tartama alatt még nem nagyon halmozhatott fel tartaléktőkéket. Régebbi részvénytársaságaink közül azonban egynéhányan tartalékjaiknak valóban impozáns nagysága által tűnnek ki: nyolcz olyan társaságunk van u. i., melyeknél a tartaléktőke a részvénytőkét már túl is haladja. Így 1898. végén 100—100 forint tőkére esik tartalék a következő társulatoknál:

Kőszénbánya és téglagyár (Drasche)	604 ⁰ /o	Ganz-gyár	123 ⁰ /o
Hazai takarékpénztár	320 ⁰ /o	I. magyar általános biztosító	121 ⁰ /o
Egyesült fűv. takarékpénztár	140 ⁰ /o	Athenaeum-nyomda	105 ⁰ /o
Kereskedelmi épület	130 ⁰ /o	Magyar petroleumfinomító	104 ⁰ /o

Nagyon jelentékeny, t. i. a részvénytőke felénél nagyobb a tartalék még a következő részvényvállalatoknál:

Tattersall	94 ⁰ /o	Közúti vaspálya	69 ⁰ /o
Pannonia viszontbiztosító	87 ⁰ /o	Magyar aszfalt	64 ⁰ /o
Kereskedelmi bank	77 ⁰ /o	Magyar gyapjúmosó	58 ⁰ /o
Központi takarékpénztár	77 ⁰ /o	Sertéshizláló	55 ⁰ /o
I. magyar szálloda r.-t.	72 ⁰ /o	Magyar jelzőlogbank	51 ⁰ /o

Egyébként utalunk az előző 12., 17. és 21. sz. táblákra, melyekből a rendes és rendkívüli tartalékok állása azon társaságok mindegyikéről kivehető, melyek az 1891—1898. évek folyamán legalább is egy millió frt tőkével bírtak.

X. A tiszta nyereség eloszlása. c) Jutalékok.

A harmadik főcsatorna, a melybe a tiszta nyereség lefolyik, az igazgató-tanácsok jutaléka. Ezen jutalékok nagyságát csak 1879-ig, a pénzintézeteknél 1874-ig tudtuk visszafelé követni.

Az 1879—1898. közti husz év alatt az itt következő összeállítás szerint összesen 29¹/₂ millió forint fizettetett ki az igazgató-tanácsok kezeihez. Ugyanezen idő alatt a tiszta nyereség 354¹/₅ millió forintot tett, úgy hogy száz-száz forint nyereségből 8¹/₃ forint fordított jutalékokra. Egy-egy évre pedig az utolsó két évtized átlagában, közel másfél millió forint esik jutalékokra. A részvénytőkék nagyfokú gyarapodásával azonban a jutalékok is nőnek: így például az utolsó évben, 1898-ban, e czímen 2·6 millió forint fizettetett ki.

48. sz. tábla.

Az összes részvénytársaságok igazgató közegeinek jutaléka az 1879—1898. években.

Év	Tiszta nyereség*) frtokban	Ebből jutalék		Év	Tiszta nyereség*) frtokban	Ebből jutalék	
		frt.	%			frt.	%
1879 . . .	8,546.891	661.474	7·74	1890 . . .	16,420.816	1,399.361	8·52
1880 . . .	7,383.887	605.880	8·21	1891 . . .	18,539.727	1,608.263	8·65
1881 . . .	9,265.723	690.050	7·45	1892 . . .	19,868.393	1,899.338	9·56
1882 . . .	11,502.114	953.764	8·63	1893 . . .	24,641.130	2,050.098	8·32
1883 . . .	11,434.151	1,041.064	9·13	1894 . . .	26,524.427	2,284.998	8·61
1884 . . .	11,517.134	1,077.467	9·36	1895 . . .	30,374.321	2,541.766	8·37
1885 . . .	10,738.011	924.618	8·61	1896 . . .	32,952.367	2,820.298	8·56
1886 . . .	11,661.611	780.720	6·69	1897 . . .	31,005.261	2,541.020	8·19
1887 . . .	10,622.161	854.309	8·04	1898 . . .	33,862.915	2,584.298	7·63
1888 . . .	12,955.257	1,036.402	7·99				
1889 . . .	14,312.685	1,111.680	7·77	1879—98 .	354,128.982	29,464.868	8·32

*) Veszteségek levonása nélkül.

Látjuk tehát, hogy a jutalékok czíme alatt élvezett jövedelem nem éppen kicsinylendő. Ez a jövedelem pl. az utolsó évben éppen annyit tett ki, mint a 412.449 bányarészvényes jövedelme együttvéve, sőt ötször annyit mint a 41.225 malomrészvényesé.

Az előző fejezetekben a tárgyalt vállalkozási ágak mindegyikére nézve kiszámítottuk, mily részét képezte a jutalék egyrészt az osztalékjövedelemnek, másrészt a részvényes tiszta járadékának. Ezen adatokat egybefoglalván, úgy találjuk, hogy a jutalékok a tiszta részvényjövedelemnek legnagyobb részét, t. i. $17\frac{1}{4}$ — $17\frac{3}{4}$ (tehát a részvényes tiszta jövedelmének több mint $\frac{1}{3}$ részét) az iparvállalatoknál és a biztosítótársaságoknál foglalták le; a bankrészvényesek erre a célra $12\frac{0}{10}$ -ot, a forgalmi vállalatok $11\frac{0}{10}$ -ot és a takarékpénztárak $9\frac{1}{4}\frac{0}{10}$ -ot adóztak tiszta részvényjövedelmükből.

E mellett ezekben az összegekben még nem foglaltatnak a vezérigazgatók jutalékai, miután ezen összegek tudtunkkal rendszerint üzleti költségek czímén számoltatnak el.

A tiszta jövedelem megoszlására vonatkozó vizsgálatainkat tehát a következő eredményekkel zárhatjuk le: a tiszta jövedelemből jut

a részvényeseknek (az utolsó huszonöt év eredménye szerint) .	74·52 ⁰ / ₁₀
a tartalékalapoknak (az utolsó nyolcz év eredménye szerint) . .	9·43 ⁰ / ₁₀
az igazgató közegeknek (az utolsó husz év eredménye szerint) .	8·32 ⁰ / ₁₀

Hetedik fejezet: Az összes részvények tiszta járadéka az 1874—1898. években.

Miután az előző fejezetekben a bankok, takarékpénztárak, ipari vállalatok, biztosító társulatok és forgalmi vállalatoknak az utolsó negyedszázadban elért tiszta járadékát megállapítottuk, most még egy lépés van hátra, t. i. kiszámítani az *összes* részvényvállalatok tiszta részvényjáraadékát, vagyis felállítani azon »általános« részvényes nyereség- és veszteségszámláját, a kiből a részvényeket birtokló közönség összességét személyesítjük:

Ezen számla nyereség-oldala a következő öt tételből áll:

1. Osztalékok	288,203.537	frt	
2. A tartalékalapból kiosztott ösz-			
szegek	5,540.000	»	
3. Elővételi jogok értéke	35,950.862	»	
4. Élvezeti jegyekből származó be-			
vételek	404.556	»	
5. Felszámolás után mutatkozó tőke-			
többlet	220.000	»	330,318.955
			frt.

Az illető számla veszteség oldala a következő négy tételből áll:¹⁾

1. Befizetett tőkékben szenvedett			
veszteségek <i>tönkrement</i> társasá-			
goknál	45,995.148	frt	
2. Tőkelebélyezések	20,752.220	»	
3. Folyó üzleteknél való	}	fenálló tár-	saságoknál
veszteségek			
4. Elővételi jogokból eredő veszte-			
ségek	15.000	»	75,882.168
			frt.

Tett tehát a részvényesek összességének tiszta jövedelme az egész negyedszázad alatt . . . . . **254.436.787** frtot.

¹⁾ Az »egyéb« részvénytársaságok adatai, melyek különben a fenti összegekben befoglatatnak, a következők:

Tőkeveszteségek tönkrement társulatoknál:

»*Hazánk*« irodalmi vállalat 150.000 frt.

Cirkvenica tengeri fürdő r. tg. 1,000.000 frt.

Magyar irod. r. tg. a legutolsó mérleg szerint 47.635 frt.

Tőkelebélyezések még fennálló részvénytársulatoknál:

I. magyar szálloda r. tg. 1883: 444.000 frt.

»*Magyar Hírlap*« 1896-ban: 50.000 és 1898-ban: 100.000 frt.

»*Könyves Kálmán*« irod. vállalat 1898-ban: 203.400 frt.

Emlékezetében nagy körülményességnek, melylyel a nyereség- és veszteség-számlának illetén, szerintünk egyedül helyes szerkezetét elvben védelmeznünk kellett, most — midőn saját, a szokásostól eltérő felállításunk tényleges eredménye fekszik előttünk — legyen szabadramutatnunk arra, mily jelentékenyek azok a tételek, melyek a statisztika eddigi módszereinél kifejejtettek és melyek a részvényes számláját hol kedvezően, hol kedvezőtlenül befolyásolják.

Az öt nyereségi tétel közül u. i. a statisztikában eddig divó módszereknél csak egy, t. i. az osztalékbevétele szokott tekintetbe jönni. Felállításunk azonban azt mutatja, hogy a részvényesnek elhanyagolt többi bevétele a nyereséget nem kevesebb mint 15%-kal növeli és hogy e tételek közt például az egy elővételi jogokból eredő bevétel nem kevesebbet, mint 36 millió frtot tesz.

De még ennél is jobban fog meglepni az a tény, hogy az eddig divott statisztikai felállításokban *gyakran* számon kívül hagyták az egész veszteségoldalt, sőt, hogy (legalább az előttünk ismert statisztikákban) a társulatok, tönkremenések és a lebélyegzések által szenvedett veszteségeket, *kivétel nélkül* kifejejtették. Pedig a budapesti részvénytársaságoknál maga ez a két tétel nem kevesebbet mint 67 millió forintot tesz.

A fentemlített 254 millió forringtonyi tiszta nyereség huszonöt üzletév összegét képezi. Ha tehát ezen tiszta nyereség százalékos értékét akarjuk kiszámítani, ezen összeggel megint mind a huszonöt év alatt működött tőkék összegét kell szembe állítanunk. Ezen tőkék összege már most — melyet félreértések kikerülése végett »évtőke« névvel jeleztünk — az összes részvénytársaságokra vonatkozólag (és pedig az egyes években osztalékra még nem jogosított tőkék leszámításával) **3,606.002.331** forintot tesz.

Ha ezt a tőkét szembeállítjuk a belőle folyt 254¹/₂ millió forringtonyi tiszta nyereséggel, úgy eddigi vizsgálataink főeredménye gyanánt állíthatjuk (l. a 49. sz. táblát), hogy *összes részvénytársulataink névleges tiszta részvényjára* az utolsó negyedszázadban **71⁰/₀-ot,**
a takarékpénztárak kizárásával¹⁾ pedig **58⁰/₀-ot**
 tell.

Ezen végeredménnyel szemben azonban megint rá kell mutatnunk arra, hogy részvényeink tényleges jövedelme a fentemlítettnél tulajdonképp jelentékenyen kisebb és pedig azon már többször említett körülménynél fogva, hogy a járadéknak ez a megállapítása a tiszta jövedelemnek a *névleges* tőkéhez, tehát a pari árfolyamhoz való viszonyításán alapszik, míg a valóságban a befektetés csak ritkán történik a pari ár alapján. Egyrészt ugyanis, virágzó vállalatoknál,

Folyó üzleteknél való veszteségek (1898. decz. 31):

Sitók-Balatonfürdő	907 frt	Bártfa gyógyfürdő	35.580 frt
»Hungária« vajkiviteli r. tg. 43.200 »		Magyar Színház	1.723 »
Langer szabad. érték. r. tg. 100.834 »		Rémi-szálloda	41.247 »
Loyal-szálloda	136.963 »	Bristol-szálloda	1.265 »
Ős-Budavára	26.374 »	»Budapesti Napló«	86.271 »
Kath. kórházépítő r. tg.	4.503 »		

¹⁾ A takarékpénztárak leszámításával 3,359.501,431 frtonyi évtőke marad fenn, a mely 194,187.149 frtot hozott.

azon részvényesek, a kik későbbi években léptek be, a névértéknél többet kellett a részvényekért fizetniök. Ismét utalunk arra, hogy pld. 1898 végén részvényeink 100—100 frtnyi névértéke átlag csak 208 frton volt kapható (l. a 35. sz. táblát). Másrészt meg még új alapításoknál is, a részvények nagyrésze csak kisebb-nagyobb felpénz mellett volt megszerezhető. Itt tehát tulajdonképen két egész különböző kérdéssel állunk szemben. Az egyik az, mily nagy a részvények által elérhető járadék azon esetben, ha a részvényeket al pari, azaz névértékükön tudta volna megszerezni; de ez a kérdés tulajdonképen csak akademikus jellegű: nagyon csekély számmal lesznek pld. azok, a kik az Első Hazai Takarékpénztárnak ma 4000 frttal jegyzett részvényét hatvan évvel ezelőtt 63 frtjával szerezhették meg. Gyakorlati értéke tehát tulajdonképen csak a második kérdésnek van, annak t. i. mily járadékot érünk el, ha vagyonunkat *a mindenkori árfolyam mellett* fektetjük részvényekbe. Ha tehát a fenti, nagyon is magas részvényjáradék helyesbítése czéljából azt a kamatozást akarjuk megállapítani, mely a jegyzett árfolyamok alapján elérhető, úgy a fenti 7¹/₀-nyi névleges járadék körülbelül 5⁴/₅⁰/₀-ra csökken.¹⁾ Ezen eredményekkel szemben továbbá még az a körülmény is veendő tekintetbe, hogy nem kevesebb mint 36 millió frt, vagyis a nyereségnek 15⁰/₀-a, elővételi jogok többértékéből származik. Miután azonban ezen nyereséget csakis az új részvények eladása által érhatték volna el, ezt félig-meddig árfolyamnyereségből eredőnek, tehát spekulatív jellegűnek is lehetne mondani. A mennyiben pedig a mult tapasztalataiból a jövőre akarnánk következtetni, figyelembe volna veendő még az a körülmény is, hogy a legközelebbi időben ilyenforma nyereségekre már alig van kilátás.

A 49. számú táblában adjuk inár most mindazon elemek számbeli adatait, a melyeken feladatunk statisztikai részének eredménye, tudniillik az összes részvények az egész negyedszázad alatt elért átlagos jövedelmezőségének megállapítása, felépül, míg a jelen fejezet függelékében közöljük még azokat az adatokat is, melyekből másféle tőkebefektetések jövedelmezősége megítélhető.

¹⁾ Az elméleti részben kifejtettük, mily módon lehetne az árfolyamnélküli részvények értékét az osztalékból kiszámítani. Miután azonban ennél az eljárásnál olyan részvények, melyeknek sem árfolyamuk, sem osztalékuk nincsen, egészen elesnek, mivel továbbá az egész eljárás nagyon is körülményes, itt be fogjuk érni a következő nagyon egyszerű, de — bevalljuk — csak megközelítő eredményeket nyújtó eljárással.

A 35. sz. táblában, a huszonötév mindegyikéről megvan u. i. adva az összes jegyzett részvények átlagos árfolyama. Ezen átlag 157⁰/₀. Ha mármost azt teszszük fel, hogy a nem jegyzett papírok ára ugyanaz, mint a jegyzetteké, úgy az összes létező részvényeknek 3.606 millió forintnyi tőkéje 5661¹/₂ millió frt értéket képviselne. Ehhez az összeghez volna mármost viszonyítandó a 254¹/₂ millió frtnyi tiszta jövedelem, a mi aztán csak 4¹/₂⁰/₀-nyi tényleges járadékot adna.

E mellett azonban mégis megfontolandó, hogy a nemjegyzett papírok többnyire a gyengébbek, kevésbé keresettek és nehezebben eladhatók, hogy tehát ezek értéke kisebb, mint a jegyzetteké; a fenti járadékbecslés ilyen módon túlságosan pesszimiztikusnak volna tekinthető. Midőn mármost az egyik, túlságosan optimisztikus számításnál, egy 7¹/₂⁰/₀-nyi, túlságosan magas, a másik, pesszimiztikus számításnál, egy 4¹/₂⁰/₀-nyi túlságosan alacsony járadékra jutunk, talán nem nagyon tévedünk, ha középen keressük az igazságot és felteszszük, hogy a tényleges, azaz a tényleges beszerzési árakon alapuló járadék az egész negyedszázad átlagában az 5 és 6 százalék közt (arithmetikai átlagban 5⁸/₀ körül) fekszik.

Függelék.

Egyéb befektetések jövedelmezőségének kiszámítása.

A következőkben adjuk azon árfolyamjegyzéseket, melyek alapján a magyar államadósság, a budapesti községi kölcsön, a záloglevelek és a takarékbetétek jövedelme az utolsó negyedszázadra vonatkozólag kiszámítható.

A magyar *állampapírok* járadéka 1884 óta az 5⁰/₀-os papíráradék, 1893 óta pedig a 4⁰/₀-os koronajáradékból állapítható meg a legmegbízhatóbb módon. 1884 előtt nem létezett egységes magyar államadósság, hanem egész sorozata a legkülönbözőbb, azóta többnyire járadékra konvertált címleteknek. Az 1874—1883. időszakra nézve az 5⁰/₀-os szőlődézsma-kötvényeket választottuk típusnak. (Miután ezen kötvények jövedelméből 7⁰/₀ adó levonattott, az állam hitelezőjének tiszta járadékul 4·65⁰/₀ maradt.)

E mellett azonban megjegyzendő, hogy észlelési időszakunk elején a magyar állampapírok részben jóval magasabb járadékot adtak, mint a szőlődézsma-kötvények. Így a magyar kincstári utalványok 1874-ben 98·5⁰/₀-on álltak. Hat arany forintnyi jövedelem mellett (a mi 111 agiónál 6²/₃ papírforintnyi jövedelemnek felel meg) a jövedelmezőség 6·68⁰/₀-ot tesz. De ha tekintetbe vesszük azt is, hogy a kincstári utalványok öt év után 100 frt arany = 111 frt papírral váltattak be, úgy ez a jövedelmet további 12¹/₂ frttal gyarapította, a mi öt évre felosztva, ezen címlet jövedelmezőségét 9·5⁰/₀-ra emeli. Ha pedig a 85¹/₂⁰/₀-nyi aláírási árfolyamot is tekintjük, úgy kitűnik, hogy a magyar állam ezért a kölcsönért nem kevesebbet, mint 10·89⁰/₀-ot fizetett.¹⁾ Ilyen körülmények közt a magyar állampapíroknak az alábbi 5¹/₂⁰/₀-ban megállapított jövedelmezősége minimális becslésnek tekintendő.

Másodsorban a *fővárosi kölcsön* jövedelmezőségét vesszük tekintetbe, mely címlet 1874-től 1890-ig 6⁰/₀-os, ezen idő óta pedig 4·5⁰/₀-os volt.

A *záloglevelekbe* való befektetés jövedelmezőségét illetőleg mérvadónak vettük azt a járadékot, a melyet legjelentékenyebb jelzálogintézetünk, a magyar földhitelintézet záloglevelei adtak és pedig az 1874—1886-iki időre vonatkozólag az 5¹/₂⁰/₀-os és innen kezdve a 4¹/₂⁰/₀-os záloglevelek alapján.

A *takarékpénztári betétek* jövedelme tekintetében a legnagyobb ilyen pénztézetünk, t. i. az Első hazai takarékpénztár betéti kamatait vettük mérvadónak. Az idevágó adatokat *Fenyvessy Adotf* monografiájából vettük át.²⁾

¹⁾ l. *Leonhard* »Compass« 1876-ik évfolyam, 502. oldal.

²⁾ *Fenyvessy*. A pesti hazai első takarékpénztár ötven éves története, 1840—1889. Budapest, 1890.

Érdekes volna azon járadékot is megállapítani, melyet az utolsó negyedszázad folyamán az ingatlan értékek (föld és házbirtok) nyújtottak. De e tekintetben semmi kész alappal nem birunk. Az ingatlan jövedelmének az utolsó negyedszázadra való helyes megállapítása különben majdnem épp oly nagy fáradságot igényelne, mint a milyen a jelen munkában a részvényjáradék.

A felhasznált árfolyamjegyzések a következők:

A magyar államadósság, a budapesti községi kölcsön, a záloglevelek és a takarékbetétek jövedelmezősége az 1874—1898. évek mindegyikének végével.

Év	Magyar államadósság		Fővárosi kölcsön			Földhitelintézet záloglevelei			Első hazai tkrkpénztár betét- kamatai	
	címlet	ár- folyam	jövedel- msg. %/o.	címlet	árfolyam	jövdmsg. %/o-ban	címlet	árfolyam		jövdmsg. %/o-ban
1874 . .	5 ^o / _o szőlődézsma ¹⁾	72.75	6.39	6 ^o / _o	88.9	6.75	5 ¹ / ₂ ^o / _o	86.75	6.34	5 ^o / _o
1875 . .	»	74.50	6.26	»	89.50	6.70	»	85.62	6.42	»
1876 . .	»	72.50	6.41	»	90.50	6.63	»	86.—	6.39	»
1877 . .	»	78.75	5.90	»	89.87	6.37	»	93.25	5.89	4 ^o / _o
1878 . .	»	82.—	5.67	»	89.—	6.74	»	95.—	5.83	»
1879 . .	»	88.75	5.42	»	99.—	6.06	»	100.50	5.47	»
1880 . .	»	94.75	4.90	»	103.50	5.79	»	101.25	5.43	»
1881 . .	»	97.75	4.75	»	101.75	5.89	»	102.—	5.39	»
1882 . .	»	98.50	4.72	»	104.—	5.76	»	101.75	5.40	4 ¹ / ₂ ^o / _o
1883 . .	»	97.50	4.76	»	105.25	5.70	»	101.50	5.42	4 ^o / _o
1884 . .	5 ^o / _o papíráradék	90.7	5.51 ²⁾	»	105.75	5.67	»	101.50	5.42	»
1885 . .	»	92.7	5.39	»	106.—	5.65	»	102.75	5.35	»
1886 . .	»	93.6	5.34	»	106.56	5.63	»	100.—	5.50	»
1887 . .	»	79.6	6.28	»	106.51	5.63	4 ¹ / ₂ ^o / _o	99.50	4.52 ³⁾	»
1888 . .	»	98.5	5.34	»	102.—	5.83	»	100.25	4.49	»
1889 . .	»	98.33	5.08	»	101.—	5.94	»	100.—	4.50	»
1890 . .	»	100.2	4.99	»	100.25	5.98	»	100.25	4.49	»
1891 . .	»	101.7	4.91	4 ¹ / ₂ ^o / _o	97.25	4.62 ³⁾	»	100.—	4.50	»
1892 . .	»	100.50	4.97	»	100.25	4.49	»	101.—	4.45	»
1893 . .	4 ^o / _o kor. járadék	94.4	4.23	»	100.—	4.50	»	100.20	4.49	»
1894 . .	»	96.25	4.07	»	100.25	4.49	»	101.—	4.45	»
1895 . .	»	96.25	4.07	»	100.—	4.50	»	100.—	4.50	»
1896 . .	»	99.25	4.02	»	100.—	4.50	»	100.—	4.50	»
1897 . .	»	99.6	4.01	»	100.—	4.50	»	100.—	4.50	»
1898 . .	»	97.9	4.08	»	100.—	4.50	»	100.—	4.50	»
Átlag:			5.10^o/_o			5.56^o/_o			5.12^o/_o	4.14^o/_o

1) 7°/_o-nyi adóleszámitás után a szőlődézsma-kötvények tiszta járadéka 4.65^o/_o.

2) A jövedelmezőség ezen évben mutatkozó nagyobb emelkedésének magyarázatára megjegyzendő, hogy a szőlődézsma-kötvények későbbi években is kevesebbet jövedelmeztek, mint a papíráradék. Így pl. jövedelmezett a következő években:

	1884	1885	1886	1887
a papíráradék	5.51 ^o / _o	5.39 ^o / _o	5.34 ^o / _o	6.28 ^o / _o
a szőlődézsma-kötvények	4.72 ^o / _o	4.74 ^o / _o	4.67 ^o / _o	4.72 ^o / _o

3) A jövedelmezőségnek ezen nagy változása a tervbevett konvertálásra vezetendő vissza, azáltal u. i. a magasabb kamatozású régebbi címletek ára parira nyomtatott alá, mivel a beváltási ár a parin túl nem mehetett.

Zárszó.

A zon mindennapi és annyira jogosult kérdésre tehát, vajjon részvényeink mennyire alkalmasak a tőkebefektetésre, vajjon egy negyedszázad tapasztalatai alapján mennyire vált be a részvény mint befektetési forma, ime végre megtaláltuk volna azt a választ, mely fáradságos vizsgálatunk, a megtett hosszú és nehéz út eredményét egyetlenegy számba sűríti össze. Ezen vita utolsó szava azonban csak akkor lesz elmondva, midőn a részvénybefektetések eredményeit más befektetések eredményeivel összehasonlítjuk és így mindkettőnek tulajdonképeni jelentőségét mérlegelni bírjuk.

Ebből a czélból az utolsó (VII.) fejezetben megkíséreltük megállapítani azon járadékot, melyet néhány óvadékképes érték és a takarékpénztári betétek az utolsó negyedszázad alatt eredményeztek.

Ezen összeállításból azt látjuk, hogy ezen idő alatt

<i>a takarékbetétek . . . . .</i>	4·14⁰/₀
<i>az állampapírok időnként 10⁰/₀-ot, legalább azonban</i>	5·10⁰/₀
<i>a záloglevelek . . . . .</i>	5·12⁰/₀
<i>a fővárosi kölcsön . . . . .</i>	5·56⁰/₀-ot

jövedelmeztek. Ezekkel szemben áll mármost a részvény, mely — mindent bele számítva — **5³/₄⁰/₀-ot** hozott.

Ha ezen végeredményeknek csak számbeli értékét nézzük, úgy ki lehet mondanunk, hogy a részvény — minden veszteség leszámítása után is, de az árfolyamveszteségre vagy árfolyamnyereség figyelembe vétele nélkül — többet hozott, mint bármely más befektetési forma.

Ily vizsgálatoknál azonban a tisztán gazdasági mozzanaton, a járadéknak számbeli magasságán kívül, még egy erkölcsi tényező is volna figyelembe veendő, t. i. a biztonság kisebb vagy nagyobb érzése, mely a különböző befektetéseket kíséri. Tagadhatatlan, hogy ebben a tekintetben az állampapírokban és fővárosi kölcsönökben, még inkább a takarékbetétekben és záloglevelekben való befektetés nagy előnyben van a részvényekben való befektetés előtt. Ha tehát a nagyobb vagy kisebb kockázatnak, a nagyobb vagy kisebb biztonságnak mozzanatát is vesszük tekintetbe, úgy az a körülmény, hogy a részvények csak **³/₅⁰/₀-kal** hoztak többet, mint pl. a záloglevelek, nem nagyon billentheti meg a mérleget a részvénybe való befektetés javára.

Való ugyan, hogy igazságosan ítélve, nem szabadna megfélekednünk arról, hogy a fentemlített egyéb befektetések sem teljesen kockázatmentesek; így előfordult még takarékpénztári betéteknél is, hogy az intézet csőd-

jénél a betegek is megkárosodtak; habár az ily esetek a legnagyobb ritkasághoz tartoznak és a takarékbetétek átlagos jövedelmezőségében számbelileg alig felismerhetők, úgy még sem szabadna e lehetőségéről egészen megfeledkezni. A mi a zálogleveleket illeti, a budapesti intézetek zálogleveleinek birtokosai ezeken még sohasem vesztek semmit, még azon ritka esetekben sem, midőn zálogleveleket kibocsátó intézetek feloszlottak. Hogy azonban még ezen befektetések sem teljesen veszélytelenek, azt legjobban bizonyítják a berlini piacon éppen a legutolsó időben előfordult események. A mi a községi kölcsönök, különösen a típusnak kiválasztott budapesti városi kölcsönöket illeti, úgy azok szoliditása minden kétségen felüli. Már nem ilyen kétségtelen az állami kölcsönből folyó járadék biztonsága. A párisi Assistance publique története mutatja, mily nagyon olvad oly vagyton, mely századokon át állampapírokba van befektetve. De a legutolsó időben is, az államoknak elég tekintélyes sora a fizetéseit úgyszólván beszüntette. Külömben az állami járadékoknak utólagos gyakori megadóztatása tulajdonképen szintén csak fizetésbeszüntetés, minden esetre azonban a járadék igen érzékeny megkárosítása. Így pl. az osztrák államadósság kamatainak ezelőtt harmincz évvel behozott megadóztatása nem egyéb, mint az addigi 5°/_o járadéknak 4·2°/_o-ra való leszállítása.

Legbiztosabbnak látszik még az ingatlanba való befektetés; de ezt a befektetést is folyton fenyegeti a folyton növekvő adó: hiszen a házbéradó némely államban a bérjövedelemnek máris egyharmadrészére rúg.

Kockázat nélkül tehát egyik befektetés sincsen. Ebből a szempontból végre is úgy tekinthetjük a dolgot, hogy a tőkének kamatoskamatok alakjában történő munkanélküli növekvése nem mehet a végtelenségig, mert hiszen akkor a tőke növekvése már egynéhány száz év alatt többet tenne, mint azon tényleges javak gyarapodása, a melyet az emberiség munkája időközben létre tudott hozni. Kamatleszállítások, tőzseválságok és más ilyen tőkeveszteségek épp olyan természetes és szükséges akadályait képezik a tőke növekvésének, mint a hogy háború, éhség és halálozás (Malthusnak ismert népesedési akadályai) az emberi nem túlságos szaporodásának.

Ebből a szempontból tekintve, elvileg nem szabadna fennakadnunk azon, hogy a részvénybefektetés bizonyos veszélylyel jár; a mi itt a döntő, az a veszély *nagyága*. Így nézve azonban a dolgot, mindenki meg fogja engedni, hogy ez a veszély a részvényformánál jóval nagyobb, mint bármely más befektetési formánál. Az arra való utalás, hogy a magasabb kamatjövedelem a vállalat kockázatának díját képezi és hogy a később beálló veszteségek ezen díjból fedezendők, elméletileg ugyan jogosult, de gyakorlatilag értéktelen. Lehetetlen lévén, hogy a tőkepenzes a részvénybefektetés alkalmával a kockázatok között egyenlően választhasson, és így kikerülhetetlen lévén, hogy a veszteségek egyenlőtlenül oszoljanak el a részvényesek közt, a részvénybefektetés mellett nem az fog bekövetkezni, hogy mindenki befektetett tőkéjének egy és ugyanazon hányadát veszíti, hanem, hogy míg az egyik befektetésének csak egy részét, addig a másik mindenét

Ha mármost vizsgálatainknak legáltalánosabb tanulságait akarjuk levonni, úgy egészben azt kellene mondanunk, hogy nem tanácsos dolog, vagyonunkat részvényekbe fektetni. Részletekre áttérvén, állíthatnók, hogy csak takarékpénztári részvények és (helyi) forgalmi vállalatok ajánlatosak, de bank- és ipar-részvényektől jobb lesz tartózkodni, míg biztosítási részvények, különösen ha elemi biztosítással foglalkoznak, csak akkor jöhetnek számba, ha valamivel nagyobb nyereség kedvéért a nagyobb téttől vissza nem riadunk.

Ha továbbá a különböző ipari vállalatok tekintetében akarunk részletes következtetéseket levonni, úgy állíthatnók, hogy legjobban jövedelmeztek a malmok és a nyomdák, hogy a bányarészvények jövedelmezősége az ipari vállalatok átlagos magaslatán áll, míg a szesz- és építőipar, továbbá a vas- és gépipar jövedelmezősége ezen átlag alatt van, »az egyéb mezei ipar« névvel jelzett csoport részvényei ellenben (czukorgyárak, faipar, szövőipar stb.) legrosszabb befektetésnek mutatkoznak. A forgalmi vállalatok tekintetében megjegyzendő volna, hogy ezek jövedelme már csak azon egy körülmény folytán is emelkedett, hogy a főváros népessége az utolsó negyedszázad alatt megkétszereződött.

Mindabból továbbá, a mi az utolsó években részvénytőzsdán történt, az a tanulság is folyik, hogy a fokozott alapítási kedv idején felburjánzó apróbb vállalatoktól jobb óvakodni. A nehezebb papírok nagyobb megbízhatósága abban leheltné magyarázatát, hogy nagyobb tőkék megszerzése szélesebb és tekintélyesebb pénzügyi tényezők bevonását igényli, a mi mégis több biztosítékot nyújt arra nézve, hogy az üzlet alapját komolyabb módon megvizsgálják és az ügyeket lelkiismeretesebben vezetik.

A jelen tanulmány egész gondolatmenetével szemben azt lehetne-fölvetni, hogy az az összes előfordult esetek együttes szemléléséből és abból a feltevésből indulván ki, hogy az összes létező részvényeket *egy* tulajdonos bírja, ez által kizárja a vállalatok minőségének egyéni mérlegelését; némi joggal állíthatnók, hogy a szakértelemmel eljáró tőkés igenis képes, úgy a vállalat életképességét, mint az azt felkaroló egyének megbízhatóságát és ügyességét mérlegelni és így előre látni azt az esetleges fényes fellendülést is, melyet oly sok részvénytársaságunk felmutat. Ily tőkepenzésre nézve aztán mégis csak előnyösebb, ha vagyont részvényekbe, mint állampapírokba vagy takarékbetétekbe fekteti. Tagadhatatlan is, hogy a piactőzsdán az utolsó negyedszázad alatt megtakarítás és helyes befektetés folyamán gyűjtött vagyonok jelentékeny része a jobb részvénytársaságainkban való részesedés által teremtett. Midőn azonban a felől kívánunk magunknak véleményt alkotni, vajjon a részvényforma előnyei vagy hátrányai vannak-e túlsúlyban, el kell tekintenünk az egyéni felfogás és ítélőképesség befolyásától, a helyestől is és még inkább a helytelentől. Nekünk a részvénytársaságok összességét kell tekintetbe vennünk, erről kell megállapítanunk, vajjon mit várhat általában a befektetést kereső egész közönség, ha e célra részvényeket vásárol. Az egyes egyének különös illetékességét, épp oly kevésbé szabad általánosítanunk, mint különös járatlanságukat sem. Végre is, azok a milliók, melyek — más befektetésekkel szemben — részvénybefektetésekkel nyertek vagy vesztek, mégis csak a befektetők összességének váltak vagy hasznára vagy kárára. Az általános érdek szempontjából tehát csak az egy, általános átlagokban gondolkodó és következtető statisztikai felfogás a jogosult.

Ha így végül a dolgozatunk bevezetésében felvetett azon kérdésre kívánunk válaszolni, vajjon a részvénybefektetés bevált-e vagy sem, úgy — természetesen első sorban csakis a budapesti helyi értékekre vonatkozólag — véleményünket abban kell összefoglalnunk, hogy a mérleg mégis inkább a részvényekben való befektetés ellenére, mint javára hajlik. A részvény ugyan valamivel többet jövedelmezett, mint a fentemlített egyéb befektetések; de ha ezzel szemben latba vetjük az elvállalt nagy kockázat egyenlőtlen eloszlását is, úgy azon meggyőződésre juthatunk, hogy evvel szemben az elért több-bevétel nem elég kecsegtető.

Az ezen kockázati díj levonásával fenmaradó tiszta nyereség azonban körülbelül az országszerte szokásos kamatláb körül mozog. Egész vizsgálódásunk tehát újabb bizonyítékát nyújtja azon nemzetgazdasági tantétel helyességének, mely a kamatláb nivelláló hajlamát állítja. Daczára mindazon számtalan tévutaknak, melyekre részvénytársaságaink vezetőségei kerültek, daczára minden fényes eredményeiknek és lesújtó balsikereiknek, daczára egyrészt a jellem és tehetség érvényesülésének, másrészt a könnyelműség és lelkiismeretlenség számos példáinak — ezen ezerféle, legkülömbözőbb törekvések mégis abba az egységes összjelenségbe folynak össze, hogy végeredményben a részvényjáradék is az országszerte divó polgári kamatláb súlypontja felé iparkodik. Ha tehát azt állítják, hogy a részvényforma több bajt hozott az emberiségre, mint háború és dögvész, mint tűz- és vízveszély, úgy ezt a nézetet mégis indokolatlannak és a czélon messze túllövőnek kell tekintenünk.

BUDAPEST SZÉKESFŐVÁROS
STATISZTIKAI HIVATALÁNAK PÉNZÜGYI KIADVÁNYAI.

Írta **Dr. Kőrösy József**, a hivatal igazgatója.

Grill Károly bizománya, Budapest.

Statistique internationale des grandes villes.

II. Section. Statistique des finances. Tome I. Budapest, Paris, Berlin, 1877.

Ára 12 frank.

(Tartalmat l. túllapon.)

Bulletin annuel des finances des grandes villes.

Budapest, Páris, Berlin 1879—1890.

I—X. évfolyam. 1877—1886.

Ára egy-egy évfolyamnak 2 frank; az V. és X. évfolyam (öt és tiz évi összesítéssel) 3 frank.

(Tartalmat l. túllapon.)

Pest város pénzügye

Pest 1873. Ára 2 K. 80 f.

(Különlenyomat az Évkönyvből, VII. sz. közlemény).

Jövedelmi adótanulmányok az 1870. évről.

(VI. sz. közlemény.) Budapest, 1873. Ára 3 K.

Pestvárosi adótanulmányok az 1871. és 1872. évi jövedelmi és házbéradóról.

(X. számú közlemény.) Budapest, 1875. Ára 1 korona.

Adótanulmányok az 1873. és 1874. évekről.

(XIII. sz. közlemény.) Budapest, 1877. Ára 1 K. 60 f.

A helyi részvénytársulatok pénzügyi eredményei az utolsó negyedszázad alatt.

(XXIX. sz. közlemény) Budapest, 1901. Két füzet. Ára 5 korona.

Joseph Körösy

Statistique Internationale des Finances des Grandes Villes.

Budapest, Paris, Berlin 1877.

Contient une statistique comparative des finances des villes qui suivent: Budapest 1866—1875. — Vienne 1865—1874. — Trieste 1866—1875. — Leipsic 1865—1874. — Stuttgart 1865—1874. — Munich 1865—1874. — Francfort s/M. 1874. — Rome 1871—1875. — Turin 1865—1874. — Venise 1865—1874. — Palerme 1865—1874. — Liège 1865—1874. — Stockholm 1874. — Christiania 1874. — Copenhague 1865—1874. — Anvers 1865—1874. — Boucaresst 1866—1874. — Breslau 1866—1875. — Gènes 1866—1875. — Florence 1866—1875. — Boston 1865—1874. — St. Louis 1865—1875. — San Francisco 1865—1874. — Londres 1865—1874. — Berlin 1869—1875. — Paris 1873.

Joseph Körösy

Bulletin Annuel des Finances des Grandes Villes.

Budapest-Paris-Berlin. 1879—1890.

- I. Année, 1877: Paris, Berlin, Vienne, St.-Pétersbourg, Budapest, Munich, Copenhague, Stockholm, Leipsic, Koenigsberg, Trieste, Liège, Christiania, Lisbonne.
- II. Année, 1878: Paris, Berlin, Vienne, St.-Pétersbourg, Varsovie, Budapest, Amsterdam, Turin, Munich, Copenhague, Odessa, Boucaresst, Florence, Stockholm, Lille, Gènes, Leipsic, Venise, Cologne, Trieste, Koenigsberg, Francfort s/M., Bologne, Stuttgart, Christiania, Riga.
- III. Année, 1879: Paris, Berlin, Vienne, Moscou, Varsovie, Budapest, Amsterdam, Milan, Turin, Copenhague, Munich, Lisbonne, Washington, Stockholm, Lille, Prague, Rotterdam, Leipsic, Venise, Cologne, Koenigsberg, Francfort s/M. Trieste, Bologne, Christiania, Stuttgart.
- IV. Année, 1880: Paris, Berlin, Vienne, St.-Pétersbourg, Varsovie, Budapest, Turin, Copenhague, Munich, Bordeaux, Washington, Stockholm, Lille, Prague, Leipsic, Venise, Cologne, Koenigsberg, Francfort s/M. Trieste, Bologne, Christiania, Stuttgart, Riga.
- V. Année, 1881: Paris, Berlin, Vienne, Varsovie, Budapest, Amsterdam, Breslau, Turin, Copenhague, Munich, Washington, Gènes, Stockholm, Lille, Prague, Leipsic, Koenigsberg, Trieste, Venise, Francfort s/M. Bologne, Christiania, Stuttgart, Dusseldorf, Graz, Magdebourg.
- VI. Année, 1882: Paris, Berlin, S.-Pétersbourg, Moscou, Vienne, Varsovie, Budapest, Amsterdam, Milan, Turin, Copenhague, Munich, Dresde, Boucaresst, Washington, Stockholm, Gènes, Bruxelles, Prague, Leipsic, Cologne, Koenigsberg, Trieste, Venise, Francfort s/M. Liège, Hannover, Bologne, La Haye, Christiania, Stuttgart, Dusseldorf, Magdebourg, Graz.
- VII. Année, 1883: Paris, Berlin, Moscou, Vienne, Varsovie, Budapest, Amsterdam, Milan, Copenhague, Turin, Munich, Dresde, Boucaresst, Stockholm, Prague, Koenigsberg, Trieste, Francfort s/M. Venise, La Haye, Bologne, Christiania, Providence, Dusseldorf, Nuremberg, Barmen, Graz.
- VIII. Année, 1884: Paris, Berlin, St.-Pétersbourg, Moscou, Vienne, Varsovie, Budapest, Lyon, Amsterdam, Milan, Copenhague, Turin, Munich, Dresde, Stockholm, Prague, Koenigsberg, Trieste, Francfort s/M., Venise, La Haye, Christiania, Bologne, Providence, Léopole, Nuremberg, Barmen, Graz.
- IX. Année, 1885: Paris, Berlin, St.-Pétersbourg, Moscou, Vienne, Varsovie, Budapest, Lyon, Amsterdam, Milan, Copenhague, Turin, Munich, Dresde, Stockholm, Prague, Bruxelles, Cologne, Koenigsberg, Francfort s/M., Trieste, Venise, Bologne, Christiania, Providence, Nuremberg, Léopole, Barmen.
- X. Année, 1886: Paris, Berlin, St.-Pétersbourg, Vienne, Moscou, Varsovie, Budapest, Lyon, Amsterdam, Milan, Breslau, Copenhague, Turin, Munich, Dresde, Stockholm, Prague, Koenigsberg, Francfort s/M., Trieste, Venise, Christiania, Bologne, Providence, Léopole, Nuremberg, Barmen.